

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

BİR KENDİNİ İFADE ETME ALANI OLARAK
TURİZM: FESTİVAL, BEDEN VE MEKÂN

Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

Danışman
Doç. Dr. Şehriban KAYA

İZMİR – 2018

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Bir Kendini İfade Alanı Olarak Turizm: Festival, Beden ve Mekân” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

ÖZET

Doktora Tezi

Bir Kendini İfade Alanı Olarak Turizm: Festival, Beden ve Mekân

Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Turizm İşletmeciliği Programı

Festivaller antik çağlardan günümüze insanları sosyal, kültürel, dini ve ekonomik motiflerin etkisi ile bir araya getiren ve toplumsal yaşamda önemli roller üstlenen ritüellerdir. Tarihsel süreç içerisinde birbirinden farklı anlamlara sahip olan festivaller, modern ve postmodern yaklaşımlar ile birer turizm çekiciliğine dönüşmekte, yeni anlamlar ve roller üstlenmektedir. Günümüzde sayı ve çeşit açısından birbirinden farklı, uluslararası turizm hareketliliğinde önemli paya sahip çok sayıda festival düzenlenmektedir.

Oldukça derin bir araştırma alanı sunan festivaller, etkinlik çalışmaları ve eleştirel turizm araştırmaları ile birlikte yeni dönüşümler yaşamaktadır. Festivallerde bilgi üretiminin etkinlik pratikleri gibi dinamik ve akışkan olması, post yapısalcı araştırmalar ile yeni sorgulama alanları yaratmaktadır. Bu alanlardan biri son yirmi yıldır dünya genelinde ilgi uyandıran pride temalı festivallerdir. Bu araştırma eril ve bedensizleşmiş bilgi üretimine getirilen sorgulamalardan yola çıkarak pride festivallerinde katılımcıların öznelliğine yer vermekte ve Amsterdam Pride Festivali'nin katılımcılara sağladığı ifade alanlarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası turizm literatürüne katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın amacı, önemli bir turizm pratiği olan pride festivallerinde ortaya çıkan bedensel ve mekânsal etkileşimleri öğrenmek, katılımcıların bedensel ifade alanlarını ve buna bağlı değerlendirmelerini inceleyerek yaşadıkları deneyimleri açığa çıkarmaktır. Katılımcı deneyimlerini anlama ve yorumla süreci nedeniyle araştırmada nitel araştırma yaklaşımı

benimsenmektedir. Amsterdam Pride Festivali'nde yapılan derinlemesine görüşmeler ve festivalin en önemli etkinliklerinden birine katılarak elde edilen katılımcı gözlemci notları niteliksel içerik analizine tabii tutulmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular katılımcıların mekân ve beden etkileşiminde heteronormativiteden uzak ifade alanları yarattıklarını ve festival sırasında gerek mekânla gerek heteroseksüel turistlerle karşılaşmalarda kurulan etkileşim biçimlerinin deneyimlerini etkilediğini ve heteronormatif düzenden tamamen ayrılamadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda söz konusu turizm olduğundan festivalin yapısal bir değişim ve dönüşüm yaşadığını göstermekte, pride festivalleri turizm ile birlikte eğlencesi de politik bir etkinliğe dönüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Festival, beden, mekân, pride.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Tourism as a Space of Self Expression: Festival, Body and Place

Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Tourism Management

Tourism Management Program

Festivals are rituals that have been bringing people together since ancient times under the influence of various social, cultural, religious and economic motivations. Festivals have played an important role in social life ever since, although they have acquired different meanings in the historical process. More recently, in modern and postmodern thinking, they have been transformed into a tourism attraction and assumed new meanings and roles. Today, there are many festivals which are very different from one another in terms of scale and scope, and they have a significant share in international tourism mobility.

Festivals offer a very deep research field, which is undergoing new transformations with the conduct of event studies and critical tourism studies. The fact that knowledge production in festivals is as dynamic and fluid as event practices, creates new inquiry areas under poststructuralist effects. One of these areas is the pride-themed festivals that have attracted worldwide attention for the last two decades. In this research the questioning of masculine and disembodied tourism knowledge production is regarded as a valuable starting point and it examines the subjectivity of the participants in pride festivals with a particular focus on the areas of expression provided by the Amsterdam Pride Festival to its participants. The study aims to contribute to the national and international tourism literature in this framework.

The purpose of the research is to learn the bodily and spatial interactions that arise in the pride festivals, an important tourism practice, as well as to expose the experiences of the participants by examining their bodily expression areas

and related evaluations. As the aim is to understand and interpret participant experiences, a qualitative research method is adopted in the research. In-depth interviews held at the Amsterdam Pride Festival and participant observer notes obtained by attending one of the most important events of the festival, were subjected to qualitative content analysis.

Findings of the research show that participants create expression areas far from heteronormativity in their spatial and bodily interactions, yet the interaction patterns established both in space and in their encounter with heterosexual tourists during the festival influences the experiences and limits the divergences from the heteronormative order. At the same time, the findings reveal that the festival is undergoing a structural change as a tourism practice, and the pride festivals are transformed into a political entertainment activity with the intrusion of tourism sector.

Keywords: Festival, body, space, pride.

BİR KENDİNİ İFADE ETME ALANI OLARAK TURİZM: FESTİVAL, BEDEN VE MEKÂN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM ETKİNLİKLER VE FESTİVALLER

1.1. ETKİNLİKLERİN GENEL ÇERÇEVESİ	6
1.2. TOPLUMSAL BİR OLGU OLARAK FESTİVAL	14
1.2.1. Festival ve Karnaval Teorisi: Eşiksellik, Transgresyon ve Otantiklik	24
1.2.2. Festival Deneyimi	29
1.3. LGBT FESTİVALLERİNİN GELİŞİMİ VE TEORİK ÇERÇEVESİ	33

İKİNCİ BÖLÜM LGBT FESTİVALLERİNDE BEDEN VE MEKÂN DENEYİMİ

2.1. LGBT FESTİVALLERİNDE TÜKETİM	42
2.2. LGBT FESTİVALLERİNDE BEDEN VE BEDENLEŞME	51

2.3. LGBT FESTİVALLERİNDE MEKÂN	61
---------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	72
3.2. ARAŞTIRMA KAPSAMI	74
3.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	74
3.4. ARAŞTIRMA ALANI	76
3.5. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ	81
3.6. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	83
3.6.1. Araştırmacının Rolü	84
3.6.2. Derinlemesine Görüşme	85
3.6.3. Katılımcı Gözlem	89
3.6.3.1. Katılımcı Gözlem Notları	91
3.7. VERİ ANALİZİ	95
3.7.1. İçerik Analizi	95
3.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	99
3.9. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİLİĞİ VE GÜVENİRLİLİĞİ	100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. AMSTERDAM PRIDE FESTİVALİNE KATILIM MOTİVASYONLARI	102
4.2. GEY DOSTU TURİZM DESTİNASYONU OLARAK AMSTERDAM	108
4.3. AMSTERDAM PRIDE FESTİVALİNDE BEDENSEL VE MEKÂNSAL İFADE ALANLARI	113
4.3.1. Kuiriz-Buradayız: Karnavalesk Beden	114
4.3.2. Ben Neysem Oyum! Eşiksel Alanda Otantik Beden	119
4.3.3. Biz de Sizler Gibi Normal İnsanlarız: Normal Beden	124
4.3.4. Bir Aradayız Yalnız Değiliz: Kolektif Kimlik ve Mekân Aidiyeti	127
4.4. HETEROSEKSÜEL TURİST BAKIŞINDA BAKILAN (PASİF) BEDEN	

VE SEMBOLİK MEKÂNSAL SINIRLAR	130
4.5. POLİTİK HAREKETTEN EĞLENCE FESTİVALİNE: AMSTERDAM PRIDE FESTİVALİ	134
4.5.1. Nereden Geldik Nereye Gidiyoruz?	135
4.5.2. Yeni Eylemlilik ve Eğlence Anlayışı: Eğlencesi de Politik	138
4.5.3. Festivalin Tüketici Özneleri Gey Bedenler	141
 SONUÇ	 146
KAYNAKÇA	158
EKLER	

KISALTMALAR

bk.	Bakınız
LGBT	Lezbiyen, gey, biseksüel, transgender
LGBTIQ	Lezbiyen, gey, biseksüel, transgender, interseks, kuir
ss.	Sayfadan sayfaya
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
yy.	Yüzyıl

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Festivallerin Temel Birleşenleri	s. 20
Tablo 2: Avrupa’da Düzenlenen LGBT Etkinlikleri Sayısı ve Etkinliklerin Bölgesel Dağılımı	s. 38
Tablo 3: Gey Turizmi ve LGBT Festivallerine Eleştirel Yaklaşımlar	s. 70
Tablo 4: Gey Turizmi ve LGBT Festivallerine Getirilen Olumlu Yaklaşımlar	s. 71
Tablo 5: Derinlemesine Görüşme Soruları ve Soru Grupları	s. 86
Tablo 6: Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği	s. 100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Etkinlikler ve Toplular	s. 8
Şekil 2: Etkinlik Çalışmalarının Temel Boyutları	s. 12
Şekil 3: Etkinlik Tipolojisi	s. 13
Şekil 4: Festival Tipolojisi	s. 21
Şekil 5: Turistleri Festivale Çeken Unsurlar	s. 24
Şekil 6: Planlı Etkinlik Deneyim Modeli	s. 31
Şekil 7: Festival Deneyimi	s. 32
Şekil 8: LGBT Etkinliklerinde Yaşanan Değişimler	s. 36
Şekil 9: LGBT Pride Festivalleri: Heteroseksüel Hegemonyada Homoseksüel Kimlik	s. 39
Şekil 10: Turizm ve LGBT Festivallerinin İlişki Ağı	s. 47
Şekil 11: Gey Turizmi Etkileyen Faktörler	s. 64
Şekil 12: Amsterdam Pride Festival Haritası	s. 80
Şekil 13: Katılımcı Gözlem Süreci	s. 91
Şekil 14: Amsterdam Pride Festivali'ne Katılım Motivasyonları	s. 103

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Derinlemesine Görüşmeler ve Katılımcılarla İlgili Bilgiler	ek s.1
Ek 2: Amsterdam Pride 2017 Festival Programı	ek s.7
Ek 3: Canal Parade Etkinliğine Katılan Tekneler	ek s.9
Ek 4: Ulaşılan Tema ve Alt Temalar	ek s.12

GİRİŞ

21. yy'de toplumsal alanda yaşanan değişimler turizm sektörünün yapısını etkilemiş, turizm artık salt bir eğlence, dinlenme ve kaçış alanından ziyade beden aracılığıyla deneyimlenen, cinsiyet, cinsellik, varoluşsalık, mekân ve aidiyet gibi kavramlara daha yakın duran bir pratiğe dönüşmüştür. Bu gelişmeler sayesinde özellikle eril ve bedensizleşmiş bir yapıya sahip olan turizm literatüründe kritik bir dönüşüm yaşanmış, 1990'lı yıllardan sonra yapılan birçok araştırmada beden turizmin öznesi olarak ele alınmıştır. Araştırmaların turizm pratiğine getirdiği eleştirel yaklaşımlar feminist ve kuir teori etkisiyle turist deneyimini anlamlandırmada yeni bir boyuta geçmiştir. Akıl/beden düalizmine karşı duran bu yaklaşım, turist deneyimin statik ve durağan olmadığını aksine karşılaşmalar ve mekânlar aracılığıyla yapılandığını göstermektedir. Etkinlikler ve festivaller de çok sayıda etkileşimin, pratiklerin ve güç ilişkilerinin yaşandığı yerler olarak eleştirel turizm araştırmalarında bu kapsamda önemli bir yer edinmektedir. Özellikle son yirmi yıldır dünya genelinde ilgi uyandıran LGBT etkinlikleri bu yaklaşımlar ekseninde ele alınan dikkat çekici araştırmalar arasındadır (Browne, 2007; Browne, 2009; Hughes, 2006; Johnston, 1998; Johnston, 2001; Johnston, 2005; Johnston ve Waitt, 2015; Markwell ve Waitt, 2009; Waitt ve Gorman-Murray, 2008; Waitt ve Gorman-Murray, 2011).

Literatürde LGBT etkinlikleri üzerine yapılmış araştırmaların tüketim ve tüketicinin pride festivalleri üzerine etkisi (Kates ve Belk, 2001) festivallerin mekânsal oluşum süreci (Markwell, 2002; Markwell ve Waitt, 2009), turizmde eril ve bedensizleşmiş bilgi üretiminin pride üzerinden eleştirilmesi (Johnston, 2001), festivallere katılım motivasyonları (Browne, 2007; Browne, 2009), festivalde oluşan mekân aidiyeti ve festivalde yaratılan kuir mekânlar (Johnston ve Waitt, 2015), festival sırasında ve festival sonrasında gey ve lezbiyen yerel halkın yaşamındaki farklılıklar (Waitt ve Gorman-Murray, 2011) gibi konulara eğildiği görülmektedir. Bu araştırmaların temel çıkış noktası turizm akademisinde hâkim anlayış çerçevesinde ilerleyen bilgi üretimine karşı çıkmak, araştırmacının ve araştırma sürecine dâhil olan katılımcıların bedenleşmesini sağlamaktır. Araştırmaların bir diğer ortak noktası ise feminist ve kuir perspektiflerden yararlanarak turizm literatüründe LGBT turistler ile ilgili yapılmış eril ve bedensizleşmiş bilgi üretimini eleştirmesidir.

Bu araştırma yukarıda belirtilen görüşleri benimsemekle birlikte araştırma sürecinde katılımcıların öznelliğine daha çok yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda literatürde yapılan araştırmalardan farklı olarak heteronormatif düzenin baskıcı ve ayrımcı uygulamalarına maruz kalan LGBT turistlerin pride festivallerinde yaşadıkları deneyimlere odaklanmakta, festival sırasında yaratılan ifade alanlarını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Yine LGBT etkinlikleri ve festivalleri ile ilgili literatürde yapılan araştırmalardan farklı olarak *“Pride festivaline katılan turistler, beden ve mekân etkileşiminde kendilerini ifade etme aracı olarak turizmi nasıl deneyimlemektedirler?”* sorusuna yanıt aramaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Amsterdam Pride Festivali’ne katılan turistlerin deneyimlerini beden ve mekân etkileşimi çerçevesinde anlamaktır. Amsterdam Pride Festivali özelinde gerçekleşen bedensel pratikleri ve üretilen mekânsal alanların katılımcılarda uyandırdığı duyguları ve hisleri irdelemektir. Aynı zamanda turizm ile Amsterdam Pride Festivali’nde gerçekleşen bedensel ve mekânsal deneyimlerin yaşadığı değişimlerin nedenlerini belirlemek hedeflenmektedir. Post yapısalcı perspektiflerden yararlanılan bu araştırma, önemli bir turizm pratiği olan festivallerde katılımcı deneyimlerinin evrensel çerçevelere ve kategorilere indirgenemeyeceğini, her festivalin potansiyel bir ifade alanı olarak katılımcılarına farklı hisler ve duygular yaşattığını vurgulamaktadır.

Literatürde yapılan araştırmalar genellikle Avustralya ve Amerika’da yapılan LGBT etkinlikleri ile ilgilidir ve çok az sayıda araştırmanın Avrupa’da gerçekleşen LGBT etkinliklerine yer verdiği görülmektedir. Bu araştırmada alan çalışması, literatürde yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak önemli bir pride festivaline ev sahipliği yapan Amsterdam’da gerçekleştirilmiştir. Tez, Türkiye’de turizm disiplini çerçevesinde pride festivallerini ele alan ilk çalışma olmakla birlikte aynı zamanda dünya genelinde festivallerin sosyal boyutunu inceleyen ve festival turizmini eleştirel turizm araştırmaları kapsamında değerlendiren sınırlı sayıda araştırmadan biridir. Bu doğrultuda araştırmanın alan yazındaki önemli bir boşluğu dolduracağı ve hem etkinlik/festival turizmi hem de eleştirel turizm araştırmalarının teorik gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma, amacı doğrultusunda etkinlik/festival turizmi aynı zamanda eleştirel turizm araştırmalarında yer edinen festivallerde beden, mekân ve tüketim

konularını ele almaktadır. Etkinliklere yer verilmesinin sebebi etkinliklerin insanlık tarihi kadar eski olan antik çağlardan günümüze gerçekleştiği topluma ve mekâna dair önemli anlatılar taşıyan ritüeller olmasıdır (Page ve Connell, 2012: 11). Tarihsel süreç içerisinde toplumların gelişimi ile birbirinden farklı rollere sahip olan etkinlikler, modern ve postmodern toplumlarda yaşanan gelişmeler ile birer turizm çekiciliğine dönüşmekte (Pernecky ve Moufakkir, 2015: 5) ve yeni anlamlar üstlenmektedir. Günümüzde sayı ve çeşit açısından zaman ve mekân içinde farklılaşan, uluslararası turizm hareketliliğinde önemli paya sahip çok sayıda etkinlik düzenlenmektedir (Andrews ve Leopold, 2013: 13; Cundy, 2013: 23; Pernecky ve Moufakkir, 2015: 6).

Bu etkinliklerden biri en yalın haliyle “*temalı halk kutlaması*” olarak ifade edilen festivallerdir (Getz, 2007: 32). Festivaller, belirli bir zaman ve mekânda gerçekleşen sosyal olaylardır ve temelde bir kültüre dayanır. Diğer bir ifadeyle festivaller, sosyal ve kültürel öğelerin temsili olarak ele alınmaktadır (Leal, 2016: 585). Bu bağlamda sınırsız sosyal etkilere sahip olabilen, katılımcılarına gündelik yaşam dışında özel bir mekân ve zaman sunan bir turizm etkinliğidir (Cundy, 2016: 20). Festivallerin en temel özelliği insanları bir araya getirmesi, gerçekleştiği topluma dair anlatıları gösteri ve ritüellerle yeniden üretmesidir.

Kökenleri Stonewall isyanına dayanan pride festivalleri de, günümüzde kutlama ve eğlenme pratiği olarak uluslararası turizm hareketlerinde önemli bir yer edinmektedir. Bu etkinlikler aynı zamanda LGBT bireylerin gündelik yaşamlarında maruz kaldığı durumlara dikkat çeken, heteronormatif düzenin sorgulandığı mücadele ve dayanışma alanı olmaktadır (Markwell ve Waitt, 2009: 151). Bu bağlamda LGBT bireyler sürekli yaşadıkları yer dışında bir araya gelebilecekleri, özgür bir mekânda turizm faaliyetine katılabilecekleri ve eğlenebilecekleri pratikler olarak pride ya da LGBT festivallerini tercih etmektedirler. Pride ya da LGBT festivalleri katılımcılarına tıpkı sanat yapıtlarında olduğu gibi şimdilik ve buradalık hissi veren, bulunduğu yerde kendine özgü bir yapısı bulunan (Benjamin, 2002: 53) ve Cohen (1999: 8)’in topluluk yorumunda belirttiği gibi belirli bir topluluğu ortak amaçlar doğrultusunda toplayan alanlardır (Cohen, 1999: 8).

InterPride tarafından yayınlanan 2016 yılı raporuna göre yalnızca Avrupa’da iki milyondan fazla kişi pride festivallerine katılmış ve toplamda 339 etkinlik düzenlenmiştir (InterPride, 2016: 15). Dünya genelinde sayısı giderek artan bu

festivaller turizm hareketleri söz konusu olunca metalaşma ve tüketim ekseninde kapitalizmin hegemonyası çerçevesinde şekillenmektedir (Kates ve Belk, 2001: 403). Bu bağlamda pride festivalleri tarihsel ve politik içeriğinden farklı olarak turizmin üretim-tüketim sistemine dâhil olmuş ve kimlik yapısının tüketim odaklı inşa edildiği bir sürece girmiştir (Chasin, 2000b: 162; Wolf, 2012: 133). Bu durum gerek akademik çevrede gerekse LGBT bireylerde birtakım kaygılara neden olmaktadır.

Görüldüğü gibi LGBT festivalleri beden, mekân ve tüketimin birbirleriyle ilişkili olduğu festivaller olarak LGBT topluluğunun yaşamına dair önemli okumalar yapılmasını sağlayan etkinliklerdir (Markwell ve Waitt, 2013: 58). Araştırmada bu doğrultuda Amsterdam Pride Festivali'ne katılan turistlerin festivalde beden ve mekân etkileşiminde ortaya çıkan ifade alanlarına odaklanmakta aynı zamanda turizm ve metalaşma sürecinin katılımcı deneyimleri ve festival üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Tezde, araştırma amacına uygun olarak nitel araştırma yaklaşımı benimsenmektedir. Nitekim etkinliklerin sosyal boyutuna odaklanan ve post yapısalcı yaklaşımlardan beslenen araştırmaların sonuç yerine sürece odaklanması bu araştırmalar için nitel araştırma yaklaşımını adeta zorunlu kılmaktadır. Ayrıca etkinliklerin sosyal boyutlarına değinen araştırmalarda; etkinliğe katılan turistlerin bu olguyu nasıl deneyimledikleri, etkinlik sırasında neler hissettikleri ve etkinliklerde nasıl davrandıkları ile ilgili araştırmalarda nitel araştırma yöntemi araştırma sorularına daha bütüncül ve yorumsal cevaplar vermektedir (Duffy ve Mair, 2017: 33; Getz ve Page, 2016: 966). Araştırmada nitel araştırma yönteminde en etkili veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine görüşme ve gözlem kullanılmıştır. 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali'ne gelen turistler ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve araştırmacı festivalin en önemli etkinliklerinden biri olan Canal Parade etkinliğinde katılımcı gözlemci olarak bulunmuştur.

Araştırmanın amacı doğrultusunda birinci bölümde etkinlikler ile ilgili ayrıntılı literatür taraması yapılmakta, festivaller ile ilgili geliştirilen teoriler, yaklaşımlar ve önceki araştırmalara dair bulgular incelenmektedir. Aynı zamanda bu bölümde LGBT festivalleri ile ilgili genel bilgilere yer verilmektedir. İkinci bölümde LGBT festivallerinde tüketim, beden ve mekân konuları detaylı olarak ele alınmakta ve araştırmanın kuramsal çerçevesi sunulmaktadır. Üçüncü bölüm, araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgilerin bulunduğu, araştırmanın nasıl şekillendiği ve yapıldığı, verilerin

nasıl analiz edildiğine dair ayrıntıların yer aldığı bölümdür. Dördüncü bölümde bulgular önceki araştırmalar ile kıyaslanarak sunulmaktadır. Sonuç bölümünde ise araştırmanın bulgularından elde edilen bilgiler özetlenmekte ve gelecek araştırmalar için öneriler yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETKİNLİKLER – FESTİVALLER

Etkinlikler ve festivaller insanlık tarihi kadar eski olan kültürel pratikleri, halk kutlamalarını ve ritüelleri kapsayan bununla birlikte zamansal, mekânsal ve toplumsal öğeleri yansıtan yapılardır (Quinn, 2009: 483). Etkinliklerin bu özelliği toplumun belirli bir kesimine ait okumalar yapılmasını ve toplumsal süreçlerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle derin bir araştırma alanı sunan ve eleştirel turizm araştırmalarında ilgi çeken bir konu olmaktadır (Browne, 2009: 116). Bu araştırmalarda bedensel (cinsiyet, cinsel yönelim, duygular) ve mekânsal etkileşimler ön plana çıkmakta ve festivaller bu etkileşimlerin sahnesi olarak önemli bir yer edinmektedir. Diğer bir ifadeyle eleştirel turizm araştırmaları, beden cinsellik, kimlik, mekân ve kültür gibi konuların teorik temelinde yer alan geniş çaplı soruların ve sorunların festival/etkinlik turizmi kapsamında irdelenmesini sağlamaktadır (Ateljevic, 2014: 96; Browne, 2009: 116).

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle etkinlik kavramı ve etkinliklerin genel çerçevesi açıklanacaktır. Daha sonra festival kavramı, festival olgusu ele alınacak ve karnaval teorisi kapsamında incelenecek, festival deneyimine değinilecektir. Son olarak LGBT festivallerinin gelişimi ve teorik çerçevesi sunulacaktır.

1.1. ETKİNLİKLERİN GENEL ÇERÇEVESİ

Birçok farklı kültürde ve destinasyonda birbirinden farklı amaçlar ve anlamlar yüklenerek gerçekleştirilen etkinlikleri anlatan tek ve geçerli bir tanım olduğunu söylemek güçtür (Berridge, 2007: 5). Araştırmalarda etkinlik kavramı, araştırmanın konusu bağlamında tanımlanmakta ve konuyla ilgili paradigmlar çerçevesinde ele alınmaktadır (Bowdin ve diğerleri, 2006: 1). Bu araştırmada da genel olarak turizm literatüründe kabul görmüş tanımlara yer verilmektedir.

Goldblatt (2011: 6) etkinliği gündelik yaşam dışında özel ihtiyaçları tatmin eden bir ritüel ve kutlama zamanlarında yaşanan eşsiz anlar olarak ifade etmektedir. Getz (1991: 2005) benzer şekilde etkinliği gündelik hayat deneyiminden ayırarak sosyal ve kültürel deneyimler yaşama imkânı veren bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Dowson ve Bassett (2015: 2) etkinliklerin doğal ve kendiliğinden

gelişen bir olay olmadığını, bir amaç ve bu amaç doğrultusundan yaratılan bir süreç yani etkinliğin planlanan bir süreç olduğunu belirtmektedirler. Araştırmacıların tanımlarında vurguladıkları iki temel unsur vardır; etkinlikler insanları bir amaç için planlı şekilde bir araya getiren, geçici bir süre için üretilen ve yaratılan özel bir an ve deneyimdir. Etkinlikleri çekici kılan özellik, tekrar edilemeyen eşsiz bir deneyim yaratmasıdır. Etkinlik kaçırıldığı zaman birçok fırsat kaybedilmektedir (Cundy 2013: 14-15). Bu açıdan etkinlikler tıpkı Benjamin (2002: 53-54)'in sanat yapıtlarında belirttiği gibi şimdilik ve buradalık hissi veren, bulunduğu yerde kendine has özelliği, biricikliği olan özgün yapıtlardır. Etkinlikler yine tıpkı sanat yapıtları gibi her gerçekleştiğinde farklı bağlamlarda ele alınsa da etkinliğin kendine has bu dokusu ona özel bir atmosfer ortamı sunmakta ve böylelikle biricilik niteliğini korumaktadır (Benjamin, 2002: 57-58).

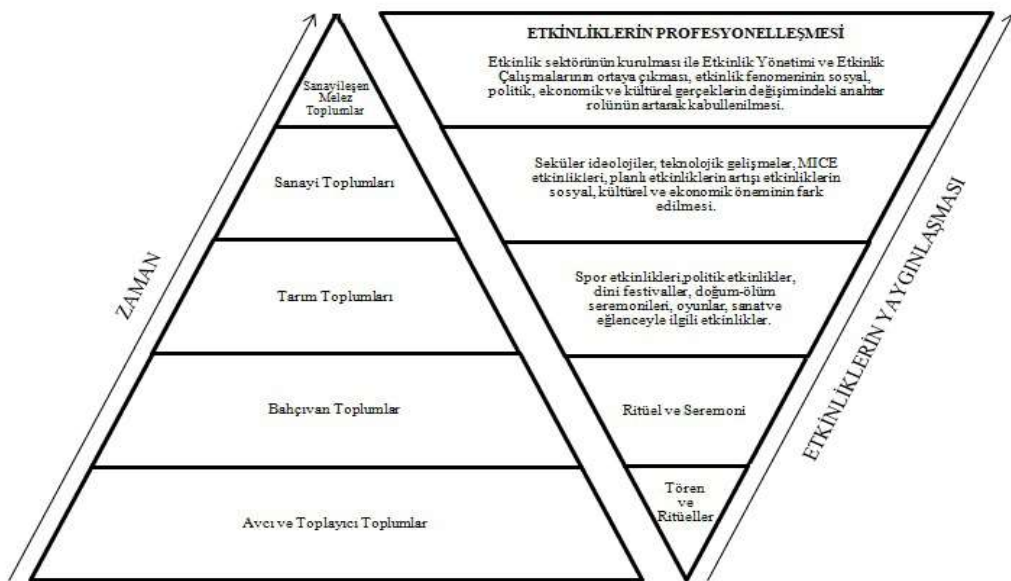
Etkinlikler, zaman ve mekân içinde farklılaşan pratiklerdir (Getz, 2012: 27). Bu doğrultuda gerçekleştiği toplumun sosyo-kültürel durumunu yansıtmakta; toplumun değerlerini, geleneklerini ve belirli davranış türlerini anlatan geçmişlerini yeniden yaratmaktadır (Jepson ve Clarke, 2015: 1). Toplumla olan sıkı bağı etkinliklerde insanı ön plana çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle etkinliğin merkezinde insan ve toplum bulunmaktadır. Etkinliklerde insanın mekânla karşılaşması yeni etkileşim ortamları yaratmaktadır (Andrews ve Leopold, 2013: 1). Etkinliklerin katılımcıların yaşam şekillerinde neden olduğu dönüşümler ve etkinlik sırasında kurulan sosyal ilişkiler bu etkileşimleri etkilemektedir (Sharpley ve Stone, 2012: 349-350). Bu etkileşimleri aşağıdaki maddeler halinde belirtmek mümkündür:

- Topluluklar kendilerini etkinlikler aracılığıyla ifade etmektedirler. Birçok topluluk için etkinlikler bir ihtiyaçtır (Derrett, 2004: 33; Getz, 2007: 20-21).
- Etkinlikler, aile ve arkadaşlık ilişkilerini güçlendirmekte, katılımcıların topluluğa entegrasyonu sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle etkinliklerin topluluk oluşturma rolü vardır (Getz, 2007: 134).
- Katılımcıların kendini gerçekleştirme imkânı vermekte ve entelektüel gelişime katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda toplumun ve gerçekleştiği destinasyonun refahını arttıran bir yönü bulunmaktadır (Getz, 2007: 134).

- Toplulukları bir araya getirme özelliği, bir arada varoluşu sağlaması kolektif kimlik hissi ve mekân aidiyeti yaratmaktadır (Richards ve Palmer, 2010: 19). Etkinlik süresince paylaşılan değerler, semboller, topluluğun tarihi ve gelenekleri bu hissi ve aidiyeti kuvvetlendirmektedir (Ekman, 1999: 291).
- Gerçekleştiği mekâna ve katılımcılarına kimlik kazandırmaktadır (Getz, 2007: 134; De Bres ve Davis, 2001: 326).

Yukarıda belirtilen maddelerden anlaşıldığı üzere sosyal bir olgu olan etkinliklerin, tarihsel süreç içerisinde toplumların ilerlemesiyle politik ve kültürel anlamda daha stratejik bir öneme sahip olduğu görülmektedir (Pernecky ve Moufakkir, 2015: 6). Aynı zamanda etkinliklerin toplumsal önemi ve toplum içerisindeki rolü zaman içerisindeki gelişmelerden etkilenmektedir (Andrews ve Leopold, 2013: 13). Şekil 1 etkinliklerin ilk toplumlardan beri farklı türler ve amaçlarla olsa bile var olduğunu ve toplumların gelişimi ile birlikte bu türlerin ve amaçların nasıl değiştiğini, etkinlik olgusunun toplumların gelişimi ile nasıl yaygınlaştığını ve yeni bir alan olarak etkinlik çalışmalarının nasıl ortaya çıktığını göstermektedir (Pernecky ve Moufakkir, 2015: 5).

Şekil 1: Etkinlikler ve Topluluklar

Kaynak: Pernecky ve Moufakkir, 2015: 5.

Modern öncesi toplumlarda etkinlikler dini ve otoriter amaçlarla gerçekleşmekte, aynı zamanda tarımsal faaliyetler (örneğin hasat şenliği) de kutlamalar için bir amaç olmaktadır. Günümüzde bu amaçlarla yapılan etkinliklerin hâlâ var olduğunu söylemek mümkündür ancak toplumlar geliştikçe yeni etkinlik türleri ve organizasyonları ortaya çıkmaktadır. Etkinlikler sayı ve çeşit olarak yaygınlaşmakta ve büyümektedirler (Andrews ve Leopold, 2013: 13; Cundy, 2013: 23; Pernecky ve Moufakkir, 2015: 6). Etkinlikler, antik çağlardan itibaren toplum yaşamında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda etkinliklerin tarihsel süreç içerisinde toplumun günlük yaşamına dayandığını söylemek mümkündür. Modern zamanlarda düzenlenen etkinlikler ise bu bağlamdan farklı amaçlarla gerçekleşmektedir (Gelder ve Robinson, 2011: 128).

Etkinliklerin çeşit ve sayı bakımından farklılaşması ve yaygınlaşması modern toplumlarda etkinliklerin sosyal, kültürel ve politik öneminin anlaşılmasıyla gerçekleşmiştir. Modernite ile birlikte etkinlikler turizm çekiciliğine dönüşmüştür (Pernecky ve Moufakkir, 2015: 5). Bunun pek çok nedeni bulunmaktadır. Modern toplumlar ile birlikte festivaller ve etkinlikler insanların toplumsal statülerinden bağımsız olarak katılabilmelerini sağlamak ve sınıfsal farklılıklarının önüne geçebilmek amacıyla yapılmaya ve düzenli olarak gerçekleştirilmeye başlanmış ve birçok toplumsal hareket turizm etkinliklerine dönüşmüştür (Mosse, 1971: 172). Bunun yanı sıra modernite ile birlikte, yaşam koşullarında sağlanan iyileşmelerin aksine, bireyin iç güvenliğinin yerini belirsiz bir gerilim, gizli bir huzursuzluk, çaresiz bir telaş ve hafif bir özlem duygusu almıştır. Bu nedenler insanların kent yaşamı ile benim olarak adlandırdığı şeylere uzaklaşmasına, yalnızlık ve yabancılaşma duyguları ile topluluk kutlamalarını daha çok aramasına neden olmuştur (Andrews ve Leopold, 2013: 26; Appadurai, 1997: 29; MacCannell, 1991: 91; Simmel, 2003: 23).

Genel olarak sekülerleşme, sanayileşme, üretimin rasyonelleşmesi, hareketlilik ve yeni eğlence kaynaklarının ortaya çıkması modern toplumların etkinliklere katılma ve etkinlikleri gerçekleştirme nedenlerini etkilemiştir (Boissevain, 2013:197; Page ve Connell, 2012: 5). Tüm bu gelişmeler günümüzde etkinliklerin milyonlarca insanın katıldığı bir sahneye dönüşmesine neden olmuştur (Page ve Connell, 2012: 5).

Postmodernite ile birlikte etkinlikler, iletişim ağlarının küreselleşmesi ve uluslararası turizm hareketliliği ile yeni dönüşümler yaşamaktadır. Etkinliklerin temel

vurgusu olan otantik, yerellik, kimlik ve mekâna ait olma vb. duyguların önemli olmadığı ve tüketimin ön plana çıkarıldığı belirtilmektedir. Örneğin günümüzde, topluluk kutlamaları olarak bilinen festivaller yerel kültürün eşsiz ve ilginç gösteriminden ziyade uluslararası boyutta “yersiz, yurtsuz” bir ortamda keyifli bir tüketim olarak gerçekleştirilmektedir (Andrews ve Leopold, 2013: 27; Macleod, 2006: 235). Bu noktada Bauman (2012: 96)’ın bahsettiği gibi küresel olarak pazarlanan şey (etkinlikler) turistin arzularına ve isteklerine göre ayarlanmakta ve etkinlikler bunu gerçekleştirmektedir. Küresel kültürel akışın medya alanı, etkinliklerin yayılmasına ve çok sayıda insana ulaşmasına, kültürel temasların sıkışmasına neden olmaktadır (Appadurai, 1997: 35). Bu bağlamda küreselleşme ile etkinlikler, ticari boyutu ön plana çıkan önemli bir turizm çeşididir (Sözen, 2015: 120).

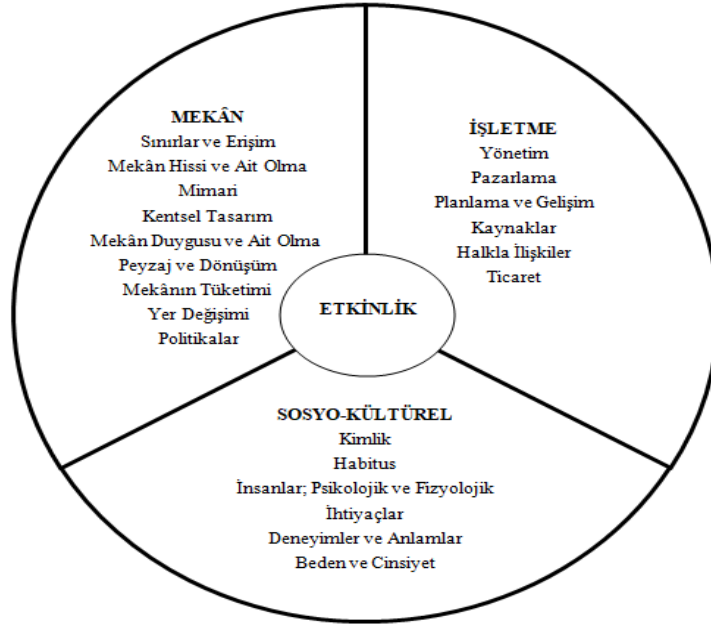
Toplumsal anlamda yaşanan bu dönüşümler etkinlik araştırmalarının seyrini de etkilemektedir. Etkinlik kavramı sosyoloji ve antropoloji araştırmalarına göre turizm literatüründe görece yeni çalışılmış bir kavramdır. Etkinlik alanında yapılan araştırmalar özellikle etkinlik ile ilgili temel kavramlar ve yaklaşımlar 20. yy başlarında sosyoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimler alanında geliştirilmiştir. Sonraki yıllarda etkinlik yönetimi çatısı altında ele alınan araştırmalar yönetim, pazarlama ve deneyim çerçevesinde uzun yıllar işletme perspektiften ilerlemiş, etkinliklerin yönetim süreci ve ekonomik çıktıları üzerine yoğunlaşmış ve etkinlikler ile ilgili sosyal ve çevresel kaygılar geri plana itilmiştir. Etkinlik yönetimi, turizm araştırmalarında 1980’li yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. Etkinliklerin turizm sosyolojisi ve turizm antropolojisi alanında çalışılması ise 2000’li yıllardan sonra mümkün olmuştur (Getz, 2015: 486; Getz ve Page, 2016a: 34-40; Pernecky ve Moufakkir, 2015: 3-5; Quinn, 2013: 15).

Günümüzde etkinlik üzerine yapılan araştırmalar etkinlik yönetimi yerine etkinlik çalışmaları adı altında toplanmaktadır. Etkinlik çalışmaları, etkinlikler hakkında bilgi ve teori üretmek için geliştirilen akademik alandır ve etkinliklere bütüncül bir yaklaşım sergilemektedir. Etkinlerin planlaması ve yönetimi, sonuçları, anlamları, etkinlik deneyimi, insanların etkinliklere katılma nedenleri ve etkinlikleri şekillendiren tüm dinamik süreçleri kapsamaktadır. Literatürde etkinlik çalışmaları, bir disiplinden ziyade farklı disiplinlerdeki teori ve metodolojilerden yararlanan bir uygulama alanı olarak karşımıza çıkar. Etkinlik alanında yapılacak bir araştırmanın

hangi disiplin, perspektif ve teoriden yararlanılacağı araştırmacının ele almak istediği konu bağlamında belirlenmektedir. Etkinlik çalışmaları turizm, boş zaman, coğrafya (destinasyon-mekân), sosyoloji (topluluk oluşturma ve topluluk aidiyeti), antropoloji (folklor ve ritüel), tarih, kültürel çalışmalar, pazarlama ve diğer sosyal bilimler alanlarında çalışılan, disiplinler arası perspektiflerden beslenen bir alandır (Getz, 2015: 486; Getz ve Page, 2016a: 34-40; Pernecky ve Moufakkir, 2015: 3-5; Quinn, 2009: 1-2; Tribe 2004: 47).

Sosyal bilimler alanında çalışan araştırmacıların dikkatini çeken etkinlik çalışmaları, eleştirel turizm araştırmaları ile yeni bir entelektüel sorgulama alanı ortaya çıkarmıştır. Bu sorgulamalar küresel toplumda meydana gelen değişimleri, değişimlerin etkinlikler üzerindeki etkilerini, aynı zamanda etkinliklerin bu değişim ve gelişim sürecindeki sosyal, kültürel, politik ve ekonomik rolüne ve anlamına odaklanmaktadır. Araştırmaların bu alanlarda yoğunlaşmasının temel nedeni etkinliklerin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel dönüşümleri yansıtmasından kaynaklanmaktadır (Cundy, 2016: 14; Getz ve diğerleri, 2017: 1; Finkel ve diğerleri, 2013: 1; Page ve Connell, 2012: 1-5; Pernecky ve Moufakkir, 2015: 3-5). Şekil 2 eleştirel turizm araştırmalarında etkinlik çalışmalarının sosyal bilimler alanındaki çalışma boyutlarını gösteren bir örnektir. Boyutlar işletme, sosyo-kültürel ve mekân olarak ayrılmaktadır. Boyutlar altında turizm araştırmalarındaki eleştirel dönüşümleri gösteren beden, cinsiyet, kimlik, mekân hissi, tüketimi ve politikaları gibi alt boyutlara yer verilmekte ve bu çalışma alanları eleştirel turizm araştırmaları ile yapı sökümüne uğratılmaktadır (Andrews ve Leopold, 2013: 2).

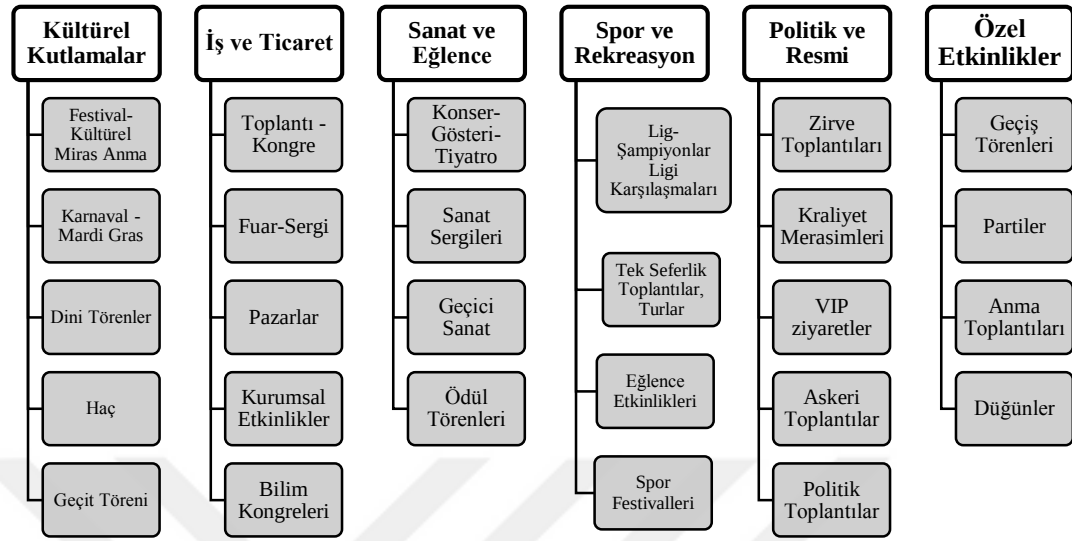
Şekil 2: Etkinlik Çalışmalarının Temel Boyutları

Kaynak: Andrews ve Leopold, 2013: 3.

Etkinlik çalışmalarının oldukça kapsamlı ve birçok perspektiften beslenen bir alan olduğu görülmektedir. Çünkü etkinlik olgusu sürekli gelişen, üretilen, yeni anlamlara gelen ve farklı şekillerde ortaya çıkabilen bir alandır (Babacan ve Göztaş, 2011: 9). Etkinlik çalışmalarında önemli bir nokta da çalışılan etkinliğin türüdür. Literatürde etkinlik çalışmaları alanında geliştirilen birçok etkinlik tipolojisi (Cundy, 2014; Golob ve Jakulin, 2014; Jargo; 1997; Tassiopoulus, 2005) bulunmaktadır. Ancak etkinliklerin amaçlarına göre geliştirilmiş en kapsamlı tipoloji Getz ve Page (2016b) geliştirilen tipolojidir.

Şekil 3: Etkinlik Tipolojisi

Kaynak: Getz ve Page, 2016b: 154.

Getz ve Page (2016b: 154) tarafından geliştirilen tipoloji (Şekil 3) etkinlikleri konularına göre altı ana kategoriye ayırmaktadır. Tipoloji konuları, etkinliklerin içeriklerine göre belirlenmektedir. Bu tipolojide festivaller ve geçit törenleri kültürel kutlama olarak değerlendirilmektedir. Amsterdam Pride etkinliği de organizasyon ekibinin tanımıyla “*bir halk kutlaması*” olarak kültürel kutlama kapsamında değerlendirilmekte ve etkinlik içinde gerçekleştirilen aktivitelerin içerikleri festivallerin tipik özelliklerini taşımaktadır (Spee, 2017: 35). Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde pride temalı etkinliklerin, hallmark etkinlikler (Johnston, 1998), mega etkinlikler (Waitt ve Markwell, 2014), kültürel kutlama-festival (Taylor, 2014) olarak etkinliğin ölçeğine ve gerçekleştiği destinasyona göre birbirinden farklı tür ve tema altında ele alındığı görülmektedir. Araştırma alan çalışmasının yapıldığı etkinlik, literatürde de festival (Taylor, 2014) olarak değerlendirildiği için literatür yazımında etkinlik tipolojileri arasından festivaller ele alınmış ve festivallerin tüm boyutları yansıtılmaya çalışılmıştır. Literatür yazımında araştırılan etkinlik Amsterdam Pride ve Amsterdam Pride Festivali olarak tanımlanmaktadır.

1.2. TOPLUMSAL BİR OLGU OLARAK FESTİVALLER

Festivaller, etkinliklerin önemli bir alt alanı olarak turizm literatüründe etkinlik çalışmaları kapsamında ele alınmakta ve etkinlik tipolojilerinde genellikle kültürel ve topluluk kutlamaları altında incelenmektedir. Bunun dışında antropoloji, sosyoloji, folklor, dinler tarihi ve coğrafya bilimlerinde farklı teori ve yaklaşımlar ile desenlenen çalışmalarda merkezi olgu olarak incelenmektedir (Cundy ve diğerleri, 2012: 707; Falassi, 1987: 1; Getz, 2010: 2; Wilson ve diğerleri, 2017: 195). Son yıllarda dünya genelinde yaygınlaşan festivaller, akademik alanda da ilgi çekmektedir. Akademik çalışmalar özellikle festivallerin gerçekleştikleri yer ile olan sürekli ilişkilerine diğer bir ifadeyle festival ve kent mekânları konularına yoğunlaşmaktadır (Sassatelli, 2011: 12).

Turizm disiplininde görece yeni çalışılmış bir konu (Ma ve Lew, 2012: 14) olmasına rağmen antropoloji biliminde uzun yıllardır festival ve festival çeşitleri ile ilgili araştırmalar bulunmaktadır (Frost, 2015: 571). Festival ile ilgili araştırmaların uzun süredir devam etmesi festival tarihinin binlerce yıl öncesine dayanmasından kaynaklanmaktadır (Delgado, 2016: 115). Antropoloji ve folklor alanlarında yapılan çalışmalar, geleneksel ve kırsal festivaller ile ilgilidir ve bu festivalleri geleneksel toplumların kültürel ifadeleri yani kimliklerinin yeniden üretimi ve temsili olarak belirtmektedir¹ (Sassatelli, 2011: 12). Bu bağlamda en geniş ifadeyle festivaller “*kutlama amaçlı kamusal etkinlikler*” dir (Sözen, 2015: 120).

Festival kelimesinin kökeni Latince olan “*festum*” kelimesine dayanır. Halk eğlencesi ve şenlik olarak tanımlanan “*festum*”, antik çağlardan beri festivali karakterize eden etkinliklerin ve kutlamaların çoğunluğunu ifade etmek için genellikle çoğul hali olan “*festas*” olarak da kullanılmaktadır. Günümüzde “*festum*” kelimesine benzer bir anlam ile kullanılan festival, kutlama zamanı, her yıl aynı yerde gerçekleşen konser, oyun ve film gibi bir dizi etkinlikler olarak ifade edilmektedir (Derrett, 2004: 33; Falassi, 1987: 2; Falassi, 1997: 295; Festival, 1998: 242; Socolov, 1997: 286). Sözlük anlamının dışında festival kelimesi literatürde farklı şekillerde tanımlanmakta, bu tanımlamalar kavramın çalışıldığı disiplin ve araştırmacıların benimsedikleri

¹ Bedenin en başından beri antropolojinin merkezinde oluşu (Kaderli, 2017: 185) festival çalışmalarına da yansımaktadır.

paradigmalar çerçevesinde şekillenmektedir (Cundy, 2014: 641; Duffy ve Mair, 2017: 13).

Sosyoloji literatüründe² festival üzerine yapılan araştırmalar temelde Emile Durkheim tarafından yapılan çalışmayı çıkış noktası olarak almaktadır (Sassatelli, 2011: 13). Durkheim (2005: 451) festivalleri insanları bir araya getiren, harekete geçiren, coşkunluk ve hezeyan veren ritüeller olarak ifade etmektedir. Festivaller burada din ile ilgisi olmayan gündelik yaşamdan ayrılmış, zaman ve mekân olarak görülmekte ve kutsal olanı gerçekleştirmektedir (Sassatelli, 2011: 13). Festivaller topluluk oluşturan ve anlamı toplulukla birlikte beliren ritüellerdir. Durkheim (2005)'ın ele aldığı kültürel yapı çerçevesinde ritüeller yoğun bir toplumsallaşma yaratır çünkü burada bir araya geliş zorunludur (Alver, 2010: 204). Bireyler, ritüelin yapıldığı topluma bağlıdır ve toplumun yararı için ritüele katılmalıdır (Waters, 1994: 137). Durkheim (2005: 451) aynı zamanda salt dini bir temele sahip olmasa bile bütün festivallerin (ritüellerin) dini törenlerin birtakım karakteristik özelliklerine sahip olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden Durkheim için dinsel ve seküler ritüeller arasında temel bir farklılık yoktur (Edles, 2006: 41). Nitekim Fransız sosyoloji okulunda festival teorileri genellikle din sosyolojisi ile ilişkilendirilmektedir (Piette, 1992: 38). Bu yaklaşımda modern dışı etkinlikler olarak festivaller, topluluk bağlarını güçlendiren, organik dayanışma sağlayan ve toplumda bütünlük, birlik duygusunu geliştiren, kolektif kimliği temsil eden ve gerçekleştiren, duygusal yoğunluğu yüksek etkinliklerdir (Smith, 1972: 170; Sözen, 2015: 120).

Modernite ile birlikte Sassatelli (2011)'nin ifade ettiği modern veya post geleneksel festivallerin dinle olan yakın ilişkisi kaybolmaktadır (Sassatelli, 2011: 14). Bu bağlamda Sassatelli (2011) sosyolojinin festivallere olan ilgisinin azaldığını belirtmekte ve sosyolojinin festival kavramına yaklaşımını (genellikle dini ritüellerle sınırlandırıldığı için) sabit ve statik bulmaktadır. Benzer şekilde Sözen (2015: 120) de festivalleri sadece modernite öncesi toplumsallığın bir boyutu olarak düşünmenin hatalı olacağını ifade eder.

Antropoloji alanında çalışan Falassi (1987: 2) festivali, gelenekler ile imlenmiş kutsal kutlama zamanı olarak tanımlamaktadır. Frost (2016: 570), festivalleri birbirine

² Özellikle klasik sosyoloji anlayışında bedenin yokluğu (Kaderli, 2017: 177) nedeniyle Durkheim (2005)'ın ritüellerinde ilginin bireysel olandan ziyade sosyal ve toplumsal olana yoğunlaştığı görülmektedir.

bağlı ve bağımlı çok sayıda unsurun olduğu öznel, cisimleşmiş/bedenleşmiş, yaşanmış etkinlikler olarak ifade etmektedir. Falassi (1997: 295) tarafından yapılan bir diğer tanıma göre festival, bir toplumun veya kültürün dünya görüşünü, ritüellerini, geleneklerini, performanslarını ve oyunlarını temsil eden dönemsel yani belli aralıklarla yapılan kutlamadır. Aslında evrensel olan festivalin, bir geleneğin içinde varlığını sürdüren en karmaşık ve sembolik sosyal olay olduğunu söylemek mümkündür. Addo (2009: 218) festivallerde modern ve modern dışı ayrımına giderek, modern festivalleri, bir durumu veya olayı kutlamak amacıyla gerçekleştirilen eylemler bütünü olarak ifade etmektedir. Festivaller, belirli bir süre ve mekân içinde gerçekleşen olayları kaydederek geleceğe aktarır, bu yönüyle kolektif eylemlerdir (Smith, 2007: 110).

Cundy (2016: 17) antropoloji alanından Falassi (1987) tarafından yapılan tanımı modern perspektiften eksik bulunmaktadır. Tanımın festival kavramını tümüyle yansıtmadığını belirtmektedir. Cundy (2016: 17)'e göre günümüzde sadece bir topluma ve kültüre ait olmayan küresel kültüre hitap eden ve farklı destinasyonlarda gerçekleşen festivaller (bazı müzik festivallerinde olduğu gibi) söz konusudur ve bu tür festivaller aynı dili, tarihi ve aynı dini paylaşan spesifik bir sosyal gruba ait olmamaktadır.

Smith (1972: 168)'e göre festivaller birtakım geleneksel davranışları ifade eder ve bu davranışlar aslında folklorik davranışlardır. Örneğin, festivaller³, yılda bir kez yerlilerin geleneksel kıyafetlerini giyebilecekleri bir ortam yaratır ve efsanelerin veya tarihsel olayların yeniden canlandırılmasına imkân verir. Piette (1992: 39) antropoloji ve folklor alanında yapılan bu araştırmaların, festivalleri dinamik folklorik kültür yerine genellikle sabit yerel gelenekler çerçevesinde ele aldığını belirtmektedir. Antropoloji ve folklor, kırsal veya geleneksel festivallere karşı kent festivallerinin cazibesini yitirdiğine vurgu yapmakta ve kent festivallerini geleneksel toplumlar tarafından gerçekleşen kökenleri olan bir etkinlik yerine sadece eğlence içerikli etkinlikler olarak değerlendirmektedir.

³ Burada kast edilen geleneksel festivallerdir. Smith, geleneksel festivalleri, yerel halkın davranışlar bütünü olarak ifade etmektedir. Smith'e göre festivaller, bir folklor türüdür. Ancak festivalin folklor ile olan bağlantısı ihmal edilmiştir (Smith, 1972: 168).

Festival kavramına yapılan coğrafi yaklaşımlar⁴ festivallerin kültürü kutlama rollerine ve insanları bir araya getiren yer/mekân olma özelliğine vurgu yapmaktadırlar (Cundy, 2016: 18). Cundy (2014: 643)'e göre festival, gündelik, rutin yaşamın dışında özel olarak belirlenmiş bir zamanda gerçekleşen, sosyal sermayeyi şekillendiren ve kültürün seçilmiş soyut-somut unsurlarını kutlayan örgütlü sosyo-mekânsal olgudur. Gibson ve diğerleri (2011: 3) festivalleri, bazen küçük bir bölgede tek kutlama zamanı olabilen keyifli, özel ve müstesna etkinlikler olarak tanımlamaktadırlar. Araştırmacılara göre festivaller insanları bir araya getiren eğlence, gösteri ve hatırlama ritüelleri ile doludur ve insanlar eğlenmek, farklı bir şey deneyimlemek ve birlikte olmanın keyfine varmak için festivallere katılmaktadırlar.

Sosyal bilimlerde ise festival genellikle birçok ritüel ve etkinlikten oluşan, doğrudan veya dolaylı olarak bir toplumun bütün üyelerini etkileyen ve aynı zamanda yine doğrudan ve dolaylı olarak toplumun dünya görüşünü, ideolojisini ve sosyal kimliklerini yansıtan dönemsel kutlamalar olarak ifade edilmektedir (Falassi, 1997: 296).

Turizm alanında festival ile ilgili çalışmalar, Getz (2005: 21; 2007: 32) tarafından yapılan tanımı esas almaktadır. Getz (2007: 32) en yalın haliyle festivali "*temalı halk kutlamaları*" olarak belirtmekte ve kavramın fazla ve yanlış kullanıldığını ifade etmektedir. Getz (2007: 32)'e göre bazı sözde festivaller ticari faaliyetlerden ve eğlence partilerinden ibarettir. Birçok festival neyi kutladığını unutmakta veya en azından festivalin anlamını yorumlamamakta ve yansıtamamaktadır. Bu bağlamda festival bir kutlamadan ziyade bir eğlence programına indirgenmektedir. Oysaki gerçekte festival genellikle iyi vakit geçirmekle aynı anlamda kullanılmalıdır. Page ve Connell (2012: 11-12) festivalleri, çağdaş veya geleneksel formda olabilen, farklı festivallerde farklı temaların kullanıldığı halkın katılımı için tasarlanmış etkinlikler olarak belirtmektedir.

Picard ve Robinson (2006: 4-5)'e göre, festivaller üzerine yapılmış teorik ve ampirik çalışmalar, toplumsal içerikleri belirlenmiş sınırları işaretlemekte, kapalı mekânlara, sabit zamanlara, yöreye özgü sosyal aktörlere, toplum içi düzenlere, sembolik durumlara ve sınırlı ritüellere vurgu yapmaktadır. Literatürde az sayıda

⁴ Coğrafya biliminde yapılan festival çalışmaları, festivalin yer ile olan ilişkisini gündeme getirmiştir (Sassatelli, 2011: 12). Festival mekânlarının ilişkisel ve döngüsel yapısı post-yapısalcı tartışmalar (Kaya, 2014: 3) ile mümkün olmuştur.

araştırmanın festivallerin toplumun farklı kesimlerine açık, akıcı, kültürel bir taşıyıcı ve devam eden değişimlerin gerçeklerine vurgu yapan nitelikte olduğunu belirtmektedirler. Araştırmacıların festival çalışmalarına getirdikleri eleştirel yaklaşımlar festival/etkinlik turizm alanında yapılan araştırmaları etkilemiştir (Markwell ve Waitt, 2009; 144-145).

Festivaller genellikle etkinliklerin özellikli bir manifestosudur (Sharpley ve Stone, 2012: 353). Festival, dini ve seküler olabildiği gibi, halk için veya halk tarafından gerçekleştirilen, tek başına veya diğer etkinliklerle birlikte planlanan kültürel kutlamalardır (Berridge, 2007: 12). Festivaller gerçekleştikleri ortamlarda birbirine zıt ve çelişkili yönleri sunan, gerçekleri değiştiren hareketli ve değişken bir dünya yaratmaktadır (Piette, 1992: 37). Katılımcılar bu dünyada gündelik yaşamlarına ara vermekte ve gündelik yaşamları dışında bir sosyal toplanma ortamı yaratmaktadır (Ekman, 1999: 291). Bu ortamda işlevsel olarak, zevk veren-hoşa giden aktiviteler, şenlik özelliği bulunan etkinlikler ve kutlama ile ilgili eylemler, olaylar ve olgular gerçekleşir (Janiskee, 1980: 97). Bu noktada belirtilen kutlama özellikleri önemlidir çünkü festivaller ve etkinlikler kolektif kutlama, halk gösterileri ve ritüeller olarak tasarlanan kültürel pratiklerdir (Quinn, 2009: 48). Festival kavramı birçok etkinliğe uyarlanabilir ancak esas olarak vurguladığı nokta, belirli bir süre içinde belirli temalar kapsamında bir araya getirilen aktivitelerdir (Gelder ve Robinson, 2011: 133).

Festival tanımlarında sıkça kullanılan kutlama kavramı, panayır, topluluk etkinlikleri, şenlikler gibi birçok etkinlik türü ile ilişkilendirilmektedir. Festival anlamının merkezi kolektif, katılımcı bir kutlamaya dayanır (Quinn, 2013: 15). Kutlama kelimesinin ilk akla gelen anlamı şenlik iken kelime esasında onurlandırmak anlamına gelen Latince "*celebro*" sözcüğünden türemiştir. Kabul gören bir diğer tanım ise ritüelde olduğu gibi "*perform etmek*" yani gerçekleştirmektir (Goldblatt, 2011: 10). Onurlandırmak ve gerçekleştirmek; festivali toplumu bir araya getiren, deneyimi yenileyen ve toplumu zamanın ihtiyaçlarına duyarlı ve ilgili tutan bir etkinliğe dönüştürmektedir (Derrett, 2009: 109).

Tarihsel perspektiften bakıldığında festivallerin özünde gösteri vardır. Bergmann (1999: 9) insanların ve toplumların kendilerini gösteri yoluyla ifade ettiğini belirtir. Gösteri kelimesinin kökeni Latince bir kelime olan "*spectra*" kelimesine dayanmaktadır. Bakmak, gözlemek anlamı olan kelime, aynı zamanda bakılan,

gözlenen anlamlarıyla da etkinliklerde izlenen, gözlenen performansları ifade etmektedir. Kavram salt bir bakıştan ziyade bakılan sahneye odaklanmakta mekân ve performansı ve performansın açılarını da kapsamaktadır. Helenistik ve Roma döneminde yapılan teatral etkinliklerde izleyenlerin hem izleme hem de izlenme biçimleri olarak ifade edilmiştir. Gösteri çatı bir kavram olarak gladyatör savaşlarından, halk kutlamalarına, festivallere kadar birçok etkinliği kapsayan bir ifadedir (Addo, 2009: 218; Bergmann, 1999: 11; Gold ve Gold, 2005: 15).

Gösteri, eğlenme ve fayda verme amacıyla sahnelenen her türlü sergilemedir. Gösterilerde izleyenlerden duygusal tepkiler alabilmek için mekân, yer veya nesneler bilinçli olarak yaratılır (Gold ve Gold, 2005: 15). Gösteriler kapalı veya açık bir mekânda olabildiği gibi temelde görsel duyu olmakla birlikte birçok duyuya hitap etmektedir. Gösteri sırasında yaşadıklarını farklı şekillerde deneyimleyen birçok katılımcı ve izleyici söz konusudur. Gösteri kavramı dinamik bir atmosfer yaratan ve anlamlı bir deneyim yaşamayı sağlayan bir temadır (Page ve Connell, 2012: 11). Günümüzde gösterilerin bağlamını yansıtabilecek en iyi örneklerden biri geçit törenleridir. Geçit töreni genellikle insanların toplu halde kutlama yaptığı törenlerdir. Bu geçitlerde izleyenlerin bakışındaki eğlence vb. ifadeler, duygular ilerleyerek geçit törenini yapan katılımcılara geçmekte ve törenin yapıldığı şehrin caddeleri, sokakları gündelik şehir hayatını geride bırakan bir sahneye dönüşmektedir. Geçit törenleri, başlı başına bir gösteri veya etkinlik olabileceği gibi festivallerin içinde de yer alabilmektedir (Getz, 2007: 35).

Festival kavramına farklı perspektifler ve paradigmlar çerçevesinde yapılan tanımlardan yola çıkarak geliştirilen festival unsurlarını aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür (Cundy, 2014: 644; Cundy ve diğerleri, 2012: 709):

- Festival sosyal bir olaydır.
- Festivaller eğlenceyle birleştirilmiş halk kutlamalarıdır.
- Festivaller geniş anlamda insan kültürü ile ilgilidir.
- Festivaller insan ilişkilerini kuvvetlendirmekte ve toplulukları birleştirmektedir.
- Festivaller bir defalık veya düzenli yapılan etkinliktir.
- Festivallerde yarışmalar olabildiği gibi rekabet ortamı da söz konusudur.
- Festivaller kültürel mirasın bir parçasıdır.

- Festivaller sosyal kimlik ve sosyal sermayenin oluşumunu sağlamaktadır.
- Festival gündelik hayatın dışında özel olarak belirlenmiş bir zamanda gerçekleşir.
- Festivaller ana bir tema çerçevesinde düzenlenmektedir.

Cundy (2016) yukarıda belirtilen festival unsurlarını iki temel kategori (Tablo 1) altında ele almaktadır. Bu kategorilerden biri festival organizasyonu ile ilgili unsurlardır ki bunlar genellikle festivalin plan ve zaman ile ilgili boyutlarına vurgu yapmaktadır. Bir diğer kategori ise festivalin kültür ve toplum üzerindeki etkileri ile ilgili unsurlardır ve burada altı çizilen boyutlar; sosyallik ve deneyim, kültür ve kültür tüketimidir (Cundy, 2016: 20).

Tablo 1: Festivallerin Temel Birleşenleri

Festival Organizasyonu ile Bağlantılı Unsurlar	Festivallerin Kültür ve Toplum Üzerindeki Etkileri ile Bağlantılı Unsurlar
Gündelik kullanımının dışında özel olarak belirlenmiş bir yerde ve zamanda gerçekleşir.	Kolektif kimliği ve toplumsal sermayeyi geliştirir. Belirli bir topluluk için önemli değerleri kutlamak gibi.
Genellikle bir yarışma ile birleştirilir.	Festival devam ederken kişilerarası ilişkilerin kurulmasını ve devam etmesini sağlar.
Eğlence içeren bir halk etkinliğidir.	Olağandışı deneyimler üzerine kurulmuş sosyal bir etkinliktir. Sosyal ihtiyaçları karşılamak için oluşturulur. Festivallerin sayısız sosyal etkileri vardır.
Bir temaya dayalı organize edilen etkinliklerdir.	Kültürle ilgili bir etkinliktir. Bir kültüre dayanmakta, kültürü şekillendirmekte ve sunmaktadır. Kültürün kutlandığı ve tüketildiği bir zaman ve mekândır.
Tek seferlik ve düzenli olabilmektedir.	Özellikle somut olan kültürel mirasın anlaşılan parçasıdır.

Kaynak: Cundy, 2016: 20.

Festivaller, kapsamaları ve ölçekleri bakımından farklılık göstermektedirler. Festivaller, (rock, pop, caz gibi) farklı şekillerde gerçekleşen müzik festivallerinden

sanat festivallerine, kırsal festivallerden kent festivallerine kadar birçok farklı türde olmaktadır (Gelder ve Robinson, 2011: 133). Festival türü, içeriğine göre değişik biçimler almakta, farklı anlamlar ve toplumsal işlevler gerçekleştirmektedir (Sözen, 2015: 120). Delgado (2016: 115), festivallerin coğrafi sınırlarının olmadığını ve birden çok tema ve büyüklükte olabildiğini belirtmektedir. Örneğin sergiler, popüler müzik etkinlikleri, halk kutlamaları, dini ve milli kutlamalar, cinsel yönelimleri farklı olan insanların yaptıkları kutlamalar gibi farklı çeşitlerde ve amaçlarda festivaller gerçekleşebilir (Frost, 2015: 569). Klaic ve diğerleri (2014), tarafından geliştirilen festival tipolojisi; kent festivalleri, kırsal festivaller, mega festivaller, tek seferlik festivaller, topluluk festivalleri, film festivalleri, müzik festivalleri vb. çeşitleri kapsamaktadır.

Literatürde festivallere yapılan temel vurgu yerel kültürün paylaşımı ve kutlanması ve yerel halkın bu kültürü kutlamak için bir araya gelmesidir ve bu nedenle festivaller geleneksel-post geleneksel veya modern dışı ve modern olarak ayrılmaktadırlar (Sassatelli, 2011; Sözen, 2015). Bu sınıflandırmaya göre kültürel amaçların ön plana çıktığı festivaller geleneksel/modern dışı olurken kültürel amaçlar dışında yapılan festivaller örneğin LGBT festivalleri gibi politik özelliği bulunan ve hâkim anlayışa meydan okuyan festivaller post geleneksel veya modern festival tanımlamasına girmektedir (Delgado, 2016: 129; Shone ve Parry, 2004: 3).

Şekil 4: Festival Tipolojisi

Kaynak: Ma ve Lew, 2012: 16.

Şekil 4’de belirtilen festival tipolojisi, festivalleri coğrafi ve tarihi bağlamda sınıflandırmaktadır. Festivallerin geleneksel kökenleri tarihi, yer ve mekân ile ilişkileri ise coğrafi açıdan ele alınmaktadır. Ma ve Lew (2012: 16) geliştirdikleri bu tipolojide, festivalleri dört kategoriye ayırmaktadır. Mekânla ilişkili olan festivaller; yerel kimlik ve otantikliğe bağlı olan yerel miras festivalleri, belirli topluluğa ait olmamakla birlikte otantiklik, kimlik ve gelenekleri yansıtan yerel modern festivallerdir. Mekândan bağımsız olan festivaller; yerel kimlikle ilişkisi olan ancak daha çok eğlence ve eşiksel bir deyim sunan ulusal miras festivalleri ve daha çok ekonomik odaklı gelişen ve temel amacı eğlenme sunmak olan bu nedenle eşsiz deneyimler sunan küresel modern festivallerdir (Ma ve Lew, 2012: 16).

Festival tipolojileri aşağıda belirtilen kriterler dikkate alarak temellendirilmektedir (Cundy, 2016: 32-33):

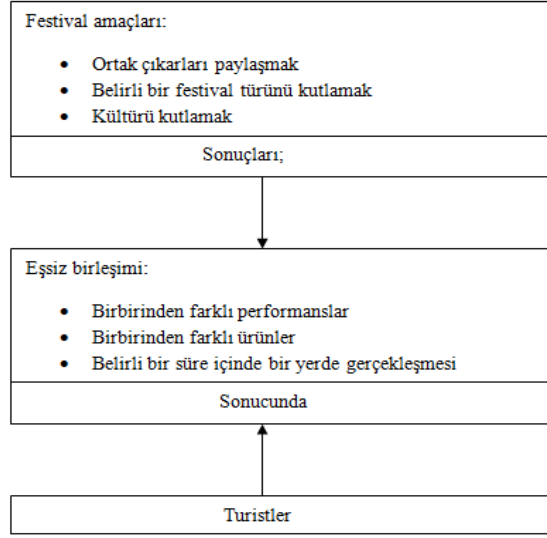
- Dini tutumlar
- Festival mekânları
- Sosyal sınıf yapıları (güç ve sosyal roller ayrımı)
- Kişisel yaşamdaki önemli anlar
- Mevsim, ölçek ve önem
- Tekrarlanabilirlik
- Organizasyon türü ve finansal kaynakları
- Festival katılımcıları ve ziyaretçilerin yapısı
- Tema
- Etkinliklerin tarihsel ve coğrafi konumu

Tipolojilerde belirtildiği gibi festivaller genellikle, bireyler ya da gruplar tarafından birbirinde farklı şekillerde organize edilmekte ve kültürel canlanmayı sağlamaktadır (Ekman, 1999: 281). Birçok farklı temada ve türde olabilen festivallerin kendi içinde dünyaları vardır ve bu dünyalardan dışarıya açılırlar. Festivallerin çoklu boyutları bu dış dünyanın farklı unsurları dikkate alınarak anlaşılabilir (Picard ve Robinson, 2006: 4). Festivaller, kolektif varlığın anlatılarını küresel dünyaya uyarlayan, yeniden inşa eden ve tekrar sahneleyen bir alan olarak sosyolojik, ekonomik ve politik boyutlara sahiptir (Picard ve Robinson, 2006: 20).

Festivaller bu boyutları nedeniyle beden, kimlik, cinsellik ve mekân gibi konularda gündem oluşturmaktadır. Kültürel bir pratik ve deneyim alanı olarak karmaşık, çoklu ve dinamik bir yapıya sahiptirler (Frost, 2015: 569). Bu özelliklerinin dışında ticari faaliyetler içinde kullanılmaktadır. Günümüzde festivaller kısa dönemde yarattığı olumlu ekonomik gelişmeler sayesinde önemli bir büyüme göstermiştir. Özellikle bazı destinasyonlarda sezon dışı talep yaratmak ve destinasyonu canlandırmak, destinasyonun markalaşmasını sağlamak, destinasyona ve yerel halka olumlu bir imaj ve kimlik kazandırmak amacıyla tercih edilmekte ve yapılmaktadır (Getz, 2007: 21; Goldblatt, 2011: 13; Ekman, 1999: 281). Ayrıca kentsel tasarım ve yenileme, istihdam yaratma gibi yatırım ve ekonomik gelişme ile ilgili konularda gelişmek isteyen destinasyonlar için çekici etkinliklerdir (Gelder ve Robinson, 2011: 133).

Bazı festivaller genel olarak turistik amaçlarla gerçekleştirilmese bile doğası gereği turizm çekiciliğine dönüşebilir (bk. Şekil 5). Özellikle modern festivaller, kısa bir süre içinde gerçekleşen performansların sahnelenmesi, festivallerin genellikle yaz aylarında olması ve tatil fikrini uyandırması, medya etkisi gibi nedenlerden dolayı eğlence toplumunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Gelder ve Robinson, 2011: 134; Klaic ve diğerleri, 2014:111; Santino, 1994: xviii). Benzer durum kırsal ve geleneksel festivaller için de geçerlidir. Festivaller yerel halka kültürünü geliştirme ve paylaşma imkânı sağlamakta, turistler ise bu paylaşım sürecinde bilgilerini ve deneyimlerini geliştirmektedir. Aynı zamanda festivaller turistlere yerel halkın kültürünü nasıl kutladıklarını görme imkânı vermekte ve toplum gelişimini etkilemektedir. Bunun dışında turistlere yerel halk ile iletişime geçmesine ve yerel halkın eğlence ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım etmektedir (Gelder ve Robinson, 2011: 134). Festivallerin gerçekleşme amaçları farklılık göstermesine rağmen festivaller genel anlamda katılımcılarına eşsiz, otantik, eşiksel bir deneyim yaşama imkânı sağlamakta ve böylelikle gerçekleştiği yere turistleri çekebilmektedir (Derrett, 2009: 108; Gelder ve Robinson, 2011: 135).

Şekil 5: Turistleri Festivale Çeken Unsurlar

Kaynak: Gelder ve Robinson, 2011: 135.

Yukarıda bahsedilen nedenler festivallerin, yerel ve uluslararası kitle turizminin bir parçası olduğu göstermiş ve böylelikle festival turizmi olgusu ortaya çıkmıştır (Picard ve Robinson, 2006: 4). Günümüzde festivaller ve etkinlikler, binlerce turisti çeken, ekonomik refah, gelişme ve yenileme sağlayan yeni bir turizm çeşidine dönüşmüştür (Gelder ve Robinson, 2011: 128).

1.2.1. Festival ve Karnaval Teorisi: Eşiksellik, Transgresyon ve Otantiklik

Festivallerin kökenleri insanların bir araya gelmesini sağlayan dini ve ruhani ritüellere dayanmaktadır (Ravenscott ve Matteucci, 2003: 3). Ritüeller, sosyo-kültürel yaşamın belirli pratiklerini kutsallaştırmakta aynı zamanda bu kutsal insanları bir araya getirerek toplumsallaştırmaktadır. Bu doğrultuda ritüelin salt bir dini pratik olmadığını, geniş bir kavramsal çerçeveye sunduğu belirtilmektedir (Şahin, 2008: 270). Ritüellerin sosyo-kültürel yaşama ait çok yönlü nitelikleri çağdaş birçok festivalde karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2009: 2067). Festivallerde kutlama, yeme-içme, aşırı ve süslü kıyafetler kullanma gibi birtakım karakteristik özellikler vardır (Pielichaty, 2015: 237; Sahrpe, 2008: 219). Bu özellikler eşiksellik, otantiklik, karnaval ve

karnavalesk, transgresyon gibi birçok kavramla ilişkili olmakta ve birçok festivalde olduğu gibi LGBT festivallerinde de görülmektedir (Taylor, 2014: 27).

Bakhtin (2001), Orta Çağ hayatında bireylerin iki farklı yaşam sürdürdüğünü belirtir. Birincisi hiyerarşik bir düzeni baskılayan resmi yaşam ikincisi ise bu hiyerarşik düzenden ve baskılardan kurtulmuş olan karnaval yaşamıdır. Marksist teorik perspektiften Orta Çağ karnavalının, gündelik yaşamı ve burada gerçekleşen hiyerarşik ilişkileri geçici olarak alt üst ettiğini belirtmektedir. Bakhtin (2001: 238)'e göre karnaval egemen olan sosyal düzenden, sosyal, ekonomik ve politik olarak marjinal olanın kısa bir sürede olsa da kurtulmasına bir fırsat yaratmaktadır. Başka bir ifade ile karnaval, çağdaş türleri olan özel etkinlikler ve festivallerde sergilendiği gibi katılımcılara, normalde hâkim anlayışın kabul edemeyeceği veya tolerans gösteremeyeceği aktiviteler, fikirler ve inanışların açıklamasına imkân veren bir çeşit resmi transgresyon sağlamaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 59). Burada tolerans gösterme sadece geçici bir süreyi kapsamaktadır çünkü karnaval geçici ve belirli zamanda diliminde gerçekleşmektedir (Cohen, 2011: 178). Bakhtin (2001)'den sonra bütün etkinlikler ve festivaller belirli ve sınırlı bir zaman ve mekân ile karakterize edilmektedir (Markwell ve Waitt, 2013: 59).

Karnaval, bedensel zevkleri çağrıştıran yarı gerçek-yarı oyunu bir biçimde bireyler arasında yeni bir karşılıklı ilişki tarzının sahnelenme yeridir (Bakhtin, 2001: 238). Bu sahne, tıpkı festivallerde olduğu gibi bireylerin stres atmalarını sağlayan bir alandır (Ravenscrott ve Matteucci, 2003: 3). Alanda yayılan karnaval ruhu karnavalesk yaşamı ifade eder. Bu ruh karnaval yaşamı dışında bireylerin deneyimledikleri politik, dini ve feodal normlardan ve düzenden ayrılan bir ruhtur (Rojek, 1999: 87).

Sosyal düzen, karnaval mekânının kutlama ve eğlence içerikli karnavalesk görüntüleri ile düzenlemesiyle kullanılmaktadır (Hughes, 1999: 132). Bakhtin (2001)'nin karnavalı demokratik olmayan hiyerarşik ve sabit bir toplum düzeninde ortaya çıkmaktadır. Böyle bir ortamda insanlar geçici olarak bu düzenin dışına çıkmakta ve kendi istekleri ve kararları doğrultusunda özgürce davranma fırsatı elde etmektedir. Ancak günümüz dünyasında durum biraz daha farklılaşmaktadır. Karnavalın gerçekleştiği toplum düzeni (bu durum her toplum için geçerli olmasa da) demokratik olmayan bir toplumda değil tam tersi resmi onaylı ve katılımlı (tıpkı Mardi Gras ve Rio karnavalında olduğu gibi) bir toplumda gerçekleşmektedir (Schechner,

2004: 3). Rojek (1999: 86) bu fikre karşı çıkararak karnaval yaşamın modernite ile birlikte değiştiğini (marjinalleştirildiğini) ancak yok olmadığını belirtmektedir. Matheson ve Tinsley (2016: 1) tarafından yapılan araştırmada, festival geliştikçe ve düzenli olarak yapılmaya devam ettikçe karnavalesk özelliklilerin azaldığı belirtilmektedir.

Karnaval yaşama geçiş transgresyon ile gerçekleşmektedir (Markwell ve Waitt, 2013: 59). Transgresyon en yalın haliyle bir sınırı geçmeyi ifade eder. Bu sınır, bir güç tarafından dayatılan somut ya da soyut bir düzenin olduğunu göstermektedir (Gürses ve Takımcı, 2013: 191). Festivallerde gündelik yaşamın görsel, işitsel, bedensel, davranışsal ve festivallerle ilişkilendirilen aşırılıklar ile geçilmesi yani transgresyonu paradoksal olarak bir sınır koymakta ve festivalleri gündelik hayattan ayırmaktadır (Heerden, 2011: 56). Transgresyon ile ilişkilendirilen festival teorileri, festivalleri ana akıma karşıt davranış sergileyen gündelik hayata muhalif olan zaman ve mekân içinde konumlandırmaktadır. Bu kapsam festivalin güçlendiren yerleşik bir toplum olarak tasvir edildiği ritüellerin teleolojik açıklamasına dayanmaktadır. Festivalin bu karşıt davranışı sosyal düzeni güçlendirmek için ona zarar vermektedir. Böylelikle festival dayandığı ritüel ve kutlama mantığından çıkarılmaktadır (Piette, 1992: 40).

Festivallerde gündelik yaşamın dışında oluşan bir zaman ve mekân ve buraya dâhil olmak için aşılın sınır (transgresyon) söz konusudur ve bu alan aslında bireylerde eşiksel bir deneyim yaratmaktadır (Ma ve Lew, 2012: 19). Eşiksellik kavramı ilk defa Arnold van Gennep (2004: 11) tarafından kullanılmıştır. Eşiksellik, bireyin hayatında geçirdiği evreleri (okul hayatına başlama, iş hayatına dâhil olma, evlenme, çocuk sahibi olma gibi) ayrılma, eşiksellik ve bütünleşme olmak üzere üç evreye ayırmaktadır (van Gennep, 2004: 11). Ayrılma (seperation) evresi bireyin toplum içerisinde sahip olduğu rol ya da statülerinden çıkmasıyla başlamaktadır. Eşiksellik (liminal) evresi bireyin sahip olduğu önceki statü ve rollerinden koptuğunu ve yeni statüsünü henüz kazanmadığını göstermektedir. Bu aşamada birey sembolik anlamda toplumdan dışlanmakta ve yaşadığı/sahip olduğu kültürel gerçekliğin dışında bir kültürel zamana ve mekâna yerleşmektedir. Son aşama olan bütünleşme evresi (incorporation) ise bireyin yeni toplumsal statü kazandığı ve rollere uyum sağladığı evredir (Van Gennep 2004: 11-25).

Turner (1991: 95), van Gennep tarafından geliştirilen geçiş ritüellerini ele alırken özellikle eşiksellik üzerinde durmaktadır. E ikteki varoluşu belirsiz olarak nitelendiren Turner (1991)’a göre bu evre insanların bir ritüeli gerçekleştirirken hiyerarşik yapıları yıkarak oluşturduğu birlikteliktir. Topluluklar (communitas) cinsiyet ayrımcılığını ve bencili i tersine eviren ya da en aza indiren eşiksel bir evre yaratır (Smith, 2007: 115). Bu evre ne buradadır ne oradadır hem ikisi arası-hem ikisi ardında, kanunların, adaletlerin, anlaşmaların ve seremonilerin belirlediği bir konumdur. Eşiksel evreyi farklı bir perspektiften ele alan Turner (1991) geleneksel toplumlar ile modern toplumlar arasındaki farklardan dolayı ritüellerin değiştiğini, boş zaman ve eğlence etkinliklerine dönüştüğünü belirtmektedir. “*Liminoid*” faaliyetler olarak ifade ettiği bu etkinliklere katılımda gönüllülük esas iken ritüellere katılım yani “*liminal*” geçişler zorunlu olmaktadır (Heerden, 2011: 56). Picard ve Robinson (2006: 11) festivallerde eşiksel evrenin sadece mar inal olanı yaşama imkânı sunmasından kaynaklanmadığını aynı zamanda katılımcılara yaratıcı ve tasarlanmış bir zaman ve mekân yaşatması ile gerçekleştiğini belirtmektedirler.

Eşiksel evrede yaşanan deneyimler esasen varoluşsal otantiklik ile ilgilidir (Ma ve Lew, 2012: 19). Otantiklik turizm literatüründe farklı (nesnel, yapısalcı, postmodernist ve varoluşsal) perspektiflerden ele alınmaktadır (Cohen, 2004; MacCannell, 1999; Wang, 1999). Paradoksal doğasına rağmen otantik kavramı turist deneyimlerini anlamada önemli bir rol üstlenmekte ve bu alanda yapılan yorumlar ve analizler ışığında derin bir çalışma ortamı sunmaktadır (Shim, 2013: 18). Nesnel/modernist perspektiften otantik kavramı yerel kültüre veya gelenek ve göreneklere bağlı olan festivaller için temel unsurdur (Ma ve Lew, 2012: 19). Otantik en basit haliyle, öz ve saf, gerçek şeydir (Heitman, 2011: 45) ve genellikle bu anlamda geleneksel festivaller için kullanılan bir kavramdır. Nitekim bu festivaller bir gelenek göreneğe yapılıp yapılmadığına ya da bu gelenek ve görenekleri veya kültürü yansıtabilme durumuna göre otantik olan ve olmayan şeklinde değerlendirilmektedir (Ma ve Lew, 2012: 19-20). Yapısalcı yaklaşıma göre herhangi bir yapının, nesnenin vb.  eylerin otantik olduğunu söylemek olanaklı değildir (Bruner, 1994: 407) bu bağlamda otantiklik kavramı sosyal bir oluşumdur ve turistik amaçlarla yapılan bir festival zaman içerisinde otantik veya yerel kültüre ait bir özellik olarak değerlendirilebilir (Cohen, 2004: 109-110). Postmodern ideolojiye göre, orijinal,

hakiki ve öz olan tek bir şeyden bahsedilemeyeceğinden gerçeklik ve sahtelik gereksizdir (Steiner ve Reisinger, 2006: 72) ve otantisite arayışı modern turizm hareketlerini anlamlandırmak için yetersizdir (Urry, 1990: 11).

Varoluşsal yaklaşım ise temelleri Heidegger tarafından varlığın otantik olan ve otantik olmayan kavramlarına dayanmaktadır. Varoluşsal otantiklik; ruhun yaşamı, kişinin kendisi anlamlarına gelmekte ve varlıkla yani kişinin kendisiyle kurduğu hakiki ilişki biçimini ifade etmektedir (Wang, 2000: 56-57). Wang (1999: 365-366) tarafından varoluşsal otantik deneyim olarak literatürde geliştirilen kavram, birçok turizm çeşidi içerisinde turistin kendi otantik benliğini yani içsel benliğini aradığını dolayısıyla gezilen yerlerin otantikliğinin öneminin az olduğunu ya da önemsiz olduğunu belirtmektedir. Varoluşsal otantiklik benlik içinde hissedilen otantikliklerdir. Turistler seyahatleri sırasında kişisel ve kişilerarası ve insan doğasının otantikliğini hissederlerse, hisleri ontolojik olarak benliklerine gerçek olmaktadır. Varoluşsal otantikliği içsel otantiklik ve insanlar arası otantiklik olarak ayırmaktadır (Wang, 1999: 361):

- İçsel otantiklik, bireyin turizm aktivitelerine katıldığı zaman hissettiği kendinde bulduğu bedensel hisler ve öz kimlik ile ilgilidir. İçsel otantiklik turizm deneyiminde kısa zaman dilimlerinde bile turizm sistemi tarafından sağlanabilen hisler olmaktadır. Bedensel hisler; seyahat sırasında yaşanan rahatlama, dinlenme ve eğlenme hisleridir. Beden esasen turizmin öznesidir. Çünkü turizmde fiziki olarak var olan beden hissettiği veya yaşadığı deneyim ile kişisel otantikliği sağlamaktadır. Öz kimlikte; birey gündelik hayatındaki sosyal normlar, duygu kayıpları ve rutinliği nedeniyle kendi benliğinden uzaklaşmakta bu yabancılaşma duygusu ile özünü ifade edebileceği, kendini kendi halinde nasıl rahat hissediyorsa gerçekleştirebileceği bir turizm faaliyetine katılmaktadır (Wang, 2000: 66-68).
- Kişilerarası otantiklik ise ortak turistik deneyimlerin ve ilişkilerin yansımasıdır. Aile ilişkileri ve topluluktan oluşmaktadır. Bireylerin turizm faaliyetine katıldığı zaman diğer kişiler (aile, arkadaşlar veya tatil sırasında edinen arkadaşlar) ile kurduğu ilişki biçimlerini ifade etmektedir. Aile ilişkilerinde dost ve akraba ziyaretleri yer alırken, toplulukta aynı festivale katılan turistler örnek verilebilir. Çünkü festivale katılım sırasında yaşadıkları beraberlik ve

birliktelik duygusu varoluşsal otantikliği sağlamaktadır (Wang, 2000: 68).

1.2.2. Festival Deneyimi

Etkinlik ya da festival deneyimi, herhangi bir etkinlikte ortaya çıkabilen, etkinlik teması, programı ve ortamıyla aynı zamanda bireyin ruh hali ve kişisel durumlarıyla da ilişkili olan bir kavramdır (Getz, 2007: 183). Bu anlamda festival, etkinlik ortamlarının farklı parametreler ile bütünleştiği kompozit deneyimsel bir ürün sunmaktadır (Prentice ve Andersen, 2003: 26). Festival, insan deneyiminin temel bir parçası olarak oyun ve eğlence pratiklerinin sergilendiği bir alandır (Matheson, 2005: 150). Deneyim, festivalin gerçekleştiği mekânla bağlantılı olarak hem duygusal hem de sembolik bir öneme sahiptir (Morgan, 2007: 113). Etkinlikler ve festivaller, katılımcılarına ortam, program ve insanların etkileşimden doğan kişisel ve eşsiz bir deneyim yaşama imkânı vermektedir. Aynı zamanda bu deneyimlerin katılımcılara yansıttığı/hissettirdiği sosyal ve kültürel anlamları da bulunmaktadır (Getz, 2012: 28). Festivallerin amaçları ve kapsamı (Hindistan'daki dini bir festival ya da Amerika'daki müzik festivali gibi) birbirinden farklı olsa da her festivalde katılımcıların hayatlarına dair anlamlar bulduğu deneyimleri vardır. Bu deneyimler performanslar, el sanatları vb. birçok şey aracılığıyla katılımcıların ve izleyenlerin hayatlarına dokunabilmektedir (Goldblatt, 2011: 13).

Festival zamanlarında insanlar normalde yapmadıkları şeyleri yapmakta, normalde yaptıkları davranışlardan uzaklaşmakta; genellikle aşırıya kaçan davranışlar sergilemekte ve sosyal hayatın kalıplarını tersine çevirmektedirler. Festivalde tersine davranışlar sergileme, yoğunlaşma, yasa dışı davranışlarda bulunma ve eğlenme bir aradadır (Bakhtin, 2001: 114; Falassi, 1987: 3). Festivallerde bir araya gelen topluluklar, gündelik yaşamlarının ve toplumsal rollerinin dışına çıkarak, toplumsal statülerin neden olduğu sınıfsal eşitsizlikleri yok etmekte ve anın verdiği hissiyatla birlikte topluluk olma hissini deneyimlemektedir. Bu bağlamda festivaller gündelik yaşamın sınırları dışında sunduğu zaman ve mekânda toplumdaki zıtlıkları yok ederek toplumsal gerilimleri devre dışı bırakmaktadır (Sözen, 2015: 120).

Festivaller sosyal bir olgu olduğundan insanların bir araya gelmesini sağlamaktadır. Bu anlamda festivaller, gerçekleştiği toplumun aidiyetini ve

paylaşımını (bilgi aktarımını) yansıtmakta ve katılımcılarında bu duyguyu yaratmaktadır (Derrett, 2009: 108; Getz, 2007:183; Matheson, 2005: 150). Festival ve diğer tüm etkinlik türleri toplulukların kimlik gelişimine yardım etmektedir (Getz, 2012: 29). Festival deneyiminde özellikle aile ve arkadaşlarla vakit geçirmek, ait olma hissi ve bunu toplulukla paylaşmak ve sosyalleşme gibi seyahat ve boş zamanla bağlı olan sosyal motivasyonlar ve faydalar oldukça önemlidir (Lee ve diğerleri, 2004: 67; Nicholson ve Pearce, 2001: 453;). Bunun yanı sıra insanların festivale katılma nedenleri arasında eğlence ve kaçış faktörleri de vardır (Getz, 2007:183).

Festivaller, belirli ve geçici bir süre ve mekân içinde gerçekleşmektedir (Derrett, 2009: 107). Diğer tüm etkinliklerde olduğu gibi festivale katılmayan bireylerin bir daha aynı festivale katılma ve festivalin aynı şekilde gerçekleşme imkânı yoktur. Çünkü festival ortamı, insanlar arası etkileşimler ve durumsal faktörler değişkenlik göstermektedir. Aynı etkinliğe devamlı giden bireylerin deneyimleri bile festival ile ilgili bilgi ve beklentileri değiştiği için farklılık göstermektedir (Getz, 2012: 27).

Festivaller, modern toplumların boş zamanlarını görme ve tüketme biçimini yeniden şekillendirmekte ve deneyimi tüketimin odağına yerleştirmektedir (Page ve Connell, 2012: 5). Bu noktada Cundy (2016: 17) festivale talep yaratan unsurun deneyim olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü insanlar bir gruba ve kültüre ait olma ve ortak şeyler paylaşma amacının dışında yaşamlarını zenginleştirecek olağandışı deneyimler yaşamak için festivallere katılabilmektedir (Cundy, 2016: 17). Nitekim festivallerin doğası ve kapsamına bakıldığında festivallerin organizatörler, katılımcılar ve izleyiciler tarafından yaratılan ve tamamlanan zamanlamaya, yere, temaya, tasarıma ve ambiyansa dayalı geçici bir deneyim olduğu görülmektedir (Page ve Connell, 2012: 11-12). Getz ve Page (2016: 560) birçok sözde festivalin paketlenmiş eğlence ve parti atmosferinden çok daha azını sunduğunu ve deneyimi yaratma ve anlamlandırma sürecini katılımcılara bıraktığını belirtmektedirler.

Katılımcılar ve ziyaretçiler festivale kendi yorumlamaları ve ifadeleri ile (konuşma, şarkı söyleme, dans etme, yemek yeme, bedensel işlevler) katılırlar ki bunlar esasen önceden belirlenmemiş ve tamamen kişiseldir ve bu tüm etkinlik deneyimini belirleyici bir role sahiptirler (Getz, 2007: 30). Festival ve etkinlik deneyimini sosyoloji ve antropoloji alanlarında değerlendiren Getz (2012) geliştirdiği

etkinlik deneyimi modelini bu bağlamlarda ele almaktadır. Modelin özünde eşiksel bir alan vardır. Bu alan hem mekânsal hem de zamansal unsurlara işaret eder. Modelde katılımcılar ve izleyiciler için tasarlanan özel bir mekân vardır. Etkinlik organizatörleri bu mekânı dekor, eğlence ve çeşitli aktiviteler ile özel bir mekâna çevirmektedir. Bu süreç mekânın özellik kazanmasını, farklılaşmasını ve değerlendirilmesini sağlayan bir süreç olmalıdır. Sonuç olarak, katılımcı bu mekâna/zamana girdiğinde bu alanın kendi özel amaçları için tasarladığını fark etmelidir. Etkinlik anlamları, etkinliğin teması, mottosu, açılış seremonileri, logosu ve markası gibi sembolik unsurlarıyla iletilmektedir. Etkinliğin yarattığı his ne olursa olsun katılan bireye gündelik hayatın dışında eşsiz bir zaman ve mekân yaratmalıdır. Etkinliğe katılanlar ait olma ve paylaşma hissini yaşamalıdır (Getz, 2012: 197; Getz ve Page, 2016: 545).

Şekil 6: Planlı Etkinlik Deneyim Modeli⁵

Kaynak: Getz, 2012: 197.

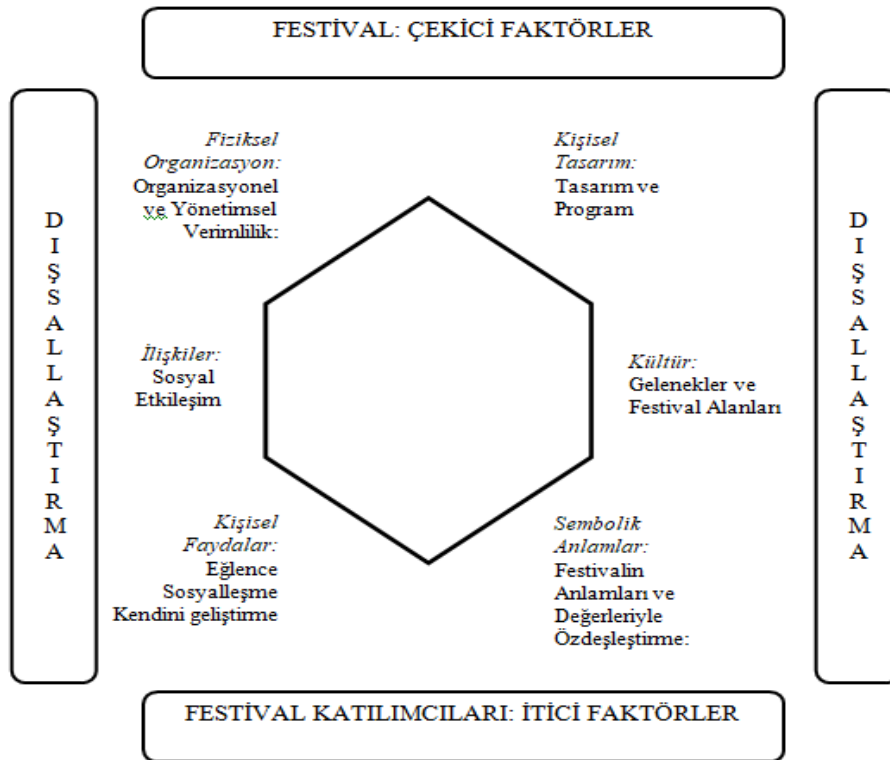
Getz (2012) tarafından geliştirilen modelde belirtildiği gibi festival ya da etkinlik hem organizasyon ekibi hem de katılımcıları için özel bir kullanım alanı yaratmaktadır. Bu alanlar uygulama boyutunda, organizasyonel problemleri içeren

⁵ Modelde (şekil 6'da) belirtilen deneyim sürecinde "gündelik yaşam dışındaki zaman" Turner (1991: 96) tarafından ifade edilen "time out of time" cümlesinin ifadesidir. Turner, bireylerin gündelik yaşam döngüsünden ayrılarak başka bir zaman ve mekânda yer almalarını sağlayan etkinlikleri ifade etmek için kullanmaktadır. Modelde belirtilen "değerlendirme şekilleri" Falassi (1987) tarafından kullanılan "valorization" kelimesinin çevirisidir. Falassi (1987) bu kavramı gündelik yaşam dışında yaratılan özel ve belirli bir mekân/zaman tasarımını, değerlendirilmesini ifade etmek için kullanmaktadır. Modern festivallerde kullanılan "değerlendirme şekilleri" tıpkı ritüellerde gerçekleştirilen "kutsallaştırma" ya benzemektedir.

geçici bir dizi performans alanı iken katılımcı boyutunda olağandışı deneyim yaşamak için belirlenen alandır. Bu bağlamda festival deneyimi iki boyuttan oluşmaktadır. İlki organizasyonel boyut ikincisi ise katılımcı boyutudur (Morgan, 2007: 113-114).

Festival deneyimini ele alan bir diğer model ise Morgan (2007) tarafından geliştirilmiştir. Modelde (Şekil 7’de) etkinliğe özellik kazandıracak unsurların tasarlanması, programlanması ve etkinliğin gerçekleşmesini sağlayacak operasyonel unsurlar katılımcılar, izleyenler ve performans sergileyenler arasında sosyal etkileşim yaratmaktadır. Sonuç olarak, katılımcılar eğlenme ve kendini geliştirme gibi kişisel faydalar elde etmekte ve kendilerini festivalin dışsal anlamları ve kültürel değerleriyle özdeşleştirmektedirler (Morgan, 2007: 117).

Şekil 7: Festival Deneyimi

Kaynak: Morgan, 2007: 11.

1.3. LGBT⁶ FESTİVALLERİNİN GELİŞİMİ VE TEORİK ÇERÇEVESİ⁷

Günümüzde festival veya etkinliklerde, cinsiyet (*sex*), cinsel yönelimler (*sexual orientation*) ve toplumsal cinsiyet (*gender*) üzerine yapılan çalışmalar 1980'lerden sonra postmodernite ile üretilen tek gerçekliğe ve büyük teorilere karşı duran felsefi varsayımlardan etkilenmektedir. Etkinlik ve cinsellik ilişkisinin anlaşılmasını sağlayan birçok önemli çıkarım çoklu gerçekler, sosyal farklar ve anlamlar ile ortaya çıkmaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 59). Modern yaklaşımın cinsiyet kimliğini⁸ ve cinsel yönelimi⁹ sabit, durağan ve evrensel olarak algılaması ve bu nedenle cinsel yönelimleri farklı olan bireylere karşı yaratılan anormal algısı ve baskıcı-ayrımcı uygulamalar LGBT hareketini ortaya çıkarmıştır. Ancak bu modernite ve kapitalizmden önce insanların “cinsellik cennetinde” yaşadığını göstermemektedir. Sadece toplumsal ve cinsel düzenin devamlılığı için kapitalizmin dayattığı heteroseksüel normlara dikkat çekilmekte ve buna karşı oluşturulan hareketlerin/etkinliklerin literatürde incelemesinin postmodern/post-yapısalcı yaklaşımlar ile mümkün olduğu belirtilmektedir (Pritchard ve diğerleri, 2007: 1; Wolf, 2012: 20-21). Postmodern yaklaşımlar, etkinlikleri bireysel ve kolektif kimliğin inşa edildiği bir alan olarak değerlendirmektedir. Literatürde LGBT etkinliklerinin¹⁰ psiko-

⁶ Araştırmada lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender bireylerin tümünü ifade etmek amacıyla LGBT kullanımı tercih edilmektedir. LGBT kelimesindeki “T” Türkçede tam karşılığı olmayan transgender (trans cinsiyet) kavramını simgelemektedir. Transgender, cinsiyet kimliği doğumla gelen biyolojik cinsiyete uyum sağlamayan kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Türkçedeki travesti ve transeksüel tanımlamalarının ikisini de kapsamaktadır. Transseksüel, doğumla gelen cinsiyetinin aksine cinsiyet kimliğine uygun bir bedene kavuşmak için hormonal ve cerrahi bir müdahale yaptırmış kişileri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Günümüzde çoğunlukla transgender kullanımı tercih edilmektedir. LGBT, heteroseksüel olmayan herkesi ifade eden bir kısaltma değildir. Çünkü lezbiyen, gey ve biseksüel cinsel yönelim iken, transgender cinsiyet kimliğidir (Green ve Maurer, 2015: 55-56).

⁷ LGBT etkinlikleri, temelleri Stonewall olayına dayanan genelde LGBT bireylerin görünürlüğünü sağlamak ve heteroseksüel bireylerle aynı hak ve özgürlüklere sahip olmak için yapılan etkinliklerdir. Etkinliklerin genel adı Pride'dır. Ancak tüm LGBT etkinlikleri pride amaçlı yapılmamaktadır. Pride temalı etkinlikler genellikle Haziran ayında yapılmakta ve yürüyüş, geçit ve festival gibi birbirinden farklı olabilmektedir (Guaracino, 2007: 19; Hughes, 2006b: 241). Literatür yazımında genellikle LGBT etkinlikleri/festivalleri kullanımı tercih edilmektedir. Ancak kimi zaman pride ile ilgili etkinlikleri ifade etmek amacıyla pride festivalleri de kullanılmaktadır.

⁸ Cinsiyet kimliği, kişinin cinsiyet bağlamında kim olduğuna dair duyduğu yerleşik bir his, kendini tanımladığı cinsiyettir (Green ve Maurer, 2015: 54).

⁹ Cinsel yönelim, kişilerin başkalarını çekici bulma duygusudur. Kişi bu hissi hemcinsine (lezbiyen, gey) karşı, karşı cinsine (heteroseksüel) veya her iki cinsiyete de (biseksüel) duyabilir. Görüldüğü üzere cinsel yönelim diğer insanlara duyulan dışsal bir çekim iken cinsiyet kimliği içsel bir duygudur (Green ve Maurer, 2015: 56).

¹⁰ LGBT hareketi, tarih boyunca kendilerini sosyal ve dini olarak baskı ve kontrol altında tutmaya çalışanların kullandıkları “*shame-utanç*” kelimesine karşıt olarak LGBT bireylerin cinsel yönelimleri

sosyal ve kültürel boyutuna odaklanan araştırmaların birçoğu, etkinliklerde cinselliğin nasıl ifade edildiğini ele almaktadır. Özellikle son yıllarda yapılan araştırmalar etkinliklerin cinsiyet ve etnik kimlikleri nasıl ürettiği, yeniden ürettiği ve heteroseksist normlara nasıl karşı çıktığı ile ilgilidir (Markwell ve Waitt, 2013: 60).

LGBT etkinlikleri, LGBT turizmin en görünür ve en dinamik bileşeni olarak LGBT turizmin merkezinde yer alır (Southall ve Fallon, 2011: 224; Waitt ve diğerleri, 2008: 793). Modern LGBT festivalleri ve etkinliklerinin başlangıcı, gey, lezbiyen ve transgender bireylerin sistematik bir şekilde maruz kaldığı baskılara karşı bir araya gelmeleri ve birlikte mücadele etmelerine neden olan Stonewall (1969) olayına dayanmaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 61). Stonewall, 1969 yılında New York'ta Stonewall Inn gey bara düzenlenen saldırıları ve bu saldırılara karşı bar çalışanlarının ve müşterilerinin verdiği tepkiler ile altı gün boyunca devam eden bir mücadeleyi diğer bir ifadeyle LGBT hakları için bir başkaldırıyı temsil etmektedir (Flangan, 2010: 31-32; McFarland Bruce, 2016: 19).

İlk etkinlikler, Stonewall olayının yıldönümünde (28 Haziran 1970) New York, Chicago ve Los Angeles'da gerçekleştirilen anma törenleridir (McFarland Bruce, 2016: 19; Southall ve Fallon, 2011: 226). Bu tarihten itibaren sadece Amerika'da değil birçok ülkede protesto amaçlı yürüyüşler ve çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Kates ve Belk, 2001: 395; Olson, 2017: 64). Yine bu tarihten itibaren LGBT etkinlikleri genellikle Haziran ayında yapılmaktadır. Ancak farklı bölgelerde ve ülkelerde mevsimsel vb. unsurlar nedeniyle farklı zamanlarda yapılan etkinlikler de vardır. Bir hareket ve etkinlik olarak Stonewall ile heteroseksüeller için korunması gereken mahrem açığa çıkmış ve kuir¹¹ beden sokaklara taşınmıştır (Polchin, 1997: 3386; Taylor, 2014: 29-30).

ve kimliklerinden gurur duyduklarını göstermek için "*pride-gurur*" kelimesini kullanmaktadır (Sharpley ve Stone, 2012: 357).

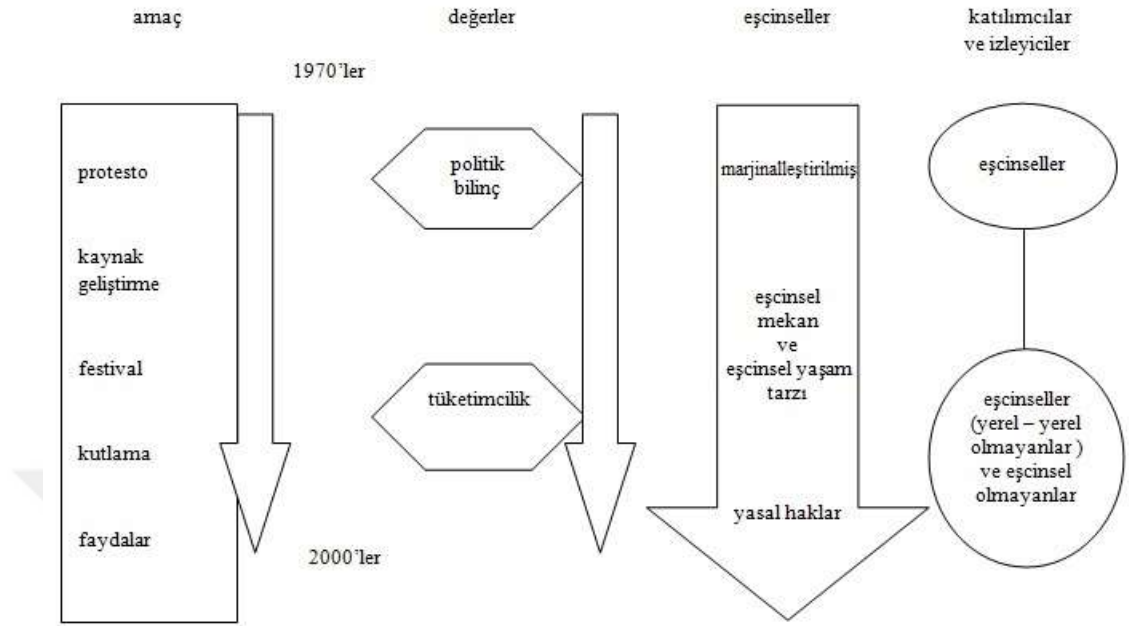
¹¹ Kuir (Queer) kelimesi Türkçede tuhaf, yamuk gibi anlamlarına gelmektedir. Kuir teorisinin merkezinde tuhaf, yamuk olana, normatif alanın dışında bırakılana ve normu ihlal edene bir gönderme vardır. Olumsuz anlamları olan bir kelime olarak, bir hareketin ve kuramın adı olarak benimsenmiştir. Kuir teori "normali" sorgulamakta, cinsiyetle ilgili normal ifade edilen algılara, ikili düşünce yapılarına, bu yapıların beraberinde getirdiği uyumluluklara karşı çıkmaktadır (Yardımcı ve Güçlü, 2013: 17-18). Kuir teori, 1980'lerin sonlarında kültürel çalışmalar ve post-yapısalcılıkla ilişkili çalışmaların ele alındığı akademik konferanslarda şekillenmeye başlanmıştır. Heteroseksüelliğin norm ve normal kabul edilmesine karşı çıkmakta aynı zaman ana akım eşcinsel ve feminist harekete de mesafeli duran bir teori olmaktadır (Çabuklu, 2006: 69).

Günümüzde gerçekleşen tüm LGBT etkinliklerinin Stonewall ile ilgili olduğunu söylemek mümkün değildir (Waitt ve Gorman-Murray, 2011: 212). Örneğin Avustralya'nın Victoria eyaletinde yapılan ChillOut festivali, 1997 yılından itibaren bölgede yaşayan yerel halkın (gey ve lezbiyen bireylerin) bir araya gelişini kutlamak amacıyla yapılan bir festivaldir (Waitt ve Gorman-Murray, 2011: 212). Dünya genelinde düzenlenen LGBT etkinliklerinin kökenleri farklı olsa da temelde ortaya çıkardıkları unsur özgür ve güvenilir, cinsel kimliğin açıkça tezahür edildiği, bireylerin istedikleri kişiyi özgürce sevebilecekleri, kendisiyle gurur duydukları bir ortamdır (InterPride, 2016: 10). LGBT bireylerin görünürlüğüne olmadığı ve ihmal edildiği zamanlarda ve yerlerde ortaya çıkan LGBT etkinlikleri, ana akıma karşı meydan okuyan ve böylelikle ana akımın karşı olduğu cinsiyet kimliklerine ve cinsel yönelimlere belirli ve geçici bir süre içinde yeni alanlar ve mekânlar inşa eden etkinliklerdir (Taylor, 2014: 27). Bu durum bir nevi heteroseksizmin egemen olduğu gündelik yaşam alanlarına ve mekânlarına meydan okumadır (Valentine, 1996: 151).

Literatürde LGBT etkinliklerinin içeriğine, aktivite ve çeşitlerinin neler olduğuna dair kesin bir ayırım bulunmamaktadır. Bu etkinlikler genelde halka açık, bir veya birden fazla gün devam eden, başta geçit töreni olmak üzere birçok farklı aktiviteleri içinde barındıran etkinliklerdir (InterPride, 2016: 19). LGBT etkinlikleri hitap ettiği topluma göre değişmektedir. Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimler film festivallerinden, sokak partilerine, topluluk pikniklerinden, spor oyunlarına ve müzik festivallerine kadar birbirinden farklı şekillerde kutlanmaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 58). LGBT etkinliklerinin farklılaşması, her geçen gün dünya genelinde artan LGBT etkinliklerinin sayısı ile ilgilidir (McFarland Bruce, 2016: 106). Aynı zamanda LGBT topluluğu içinde farklı gruplara ve alt kültürlere hitap eden etkinlikler de yapılmaktadır (Olson, 2017: 64).

Her LGBT etkinliğinin kendine özgü bir yapısı vardır (InterPride, 2016: 4). Fakat genel anlamda belirtmek gerekirse LGBT etkinliklerinin %88'inde geçit töreni veya onur yürüyüşü yapılmaktadır. Bunun dışındaki etkinlikler arasında sokak partileri, protesto ve gösteri amaçlı düzenlenen yürüyüşler yer almaktadır (InterPride, 2016: 19).

Şekil 8: LGBT Etkinliklerinde Yaşanan Değişimler

Kaynak: Hughes, 2006b: 240.

Hughes (2006b: 240) 1970'li yıllardan günümüze kadar gelen süreçte LGBT etkinliklerinin amaçları, değerleri, etkinliklerde LGBT bireylerin durumu ve etkinlik katılımcılarında değişimler (bk. Şekil 8) olduğunu ifade etmektedir. Toplumsal hareketler alanında protesto şeklinde gerçekleşen ilk LGBT etkinliklerinde yürüyüşler yapılmıştır. Yürüyüşlerin temel amacı baskıcı ve ayrımcı yaklaşımları protesto etmek ve homofobiye karşı mücadele göstermektir. Politik bir amacı olan bu etkinliklerde, LGBT bireylerin marjinalleştirildikleri ve etkinliklere sadece LGBT bireylerin katıldığı görülmektedir. Günümüzde ise yürüyüşler dışında yapılan etkinlikler (geçit törenleri vb.) daha çok karnaval özellikleri olan bir kutlama ve festival (sergi, fuar vb. etkinlikler) havasında gerçekleşmektedir. Karnaval tarzı gerçekleşen bu etkinlikler ilk olarak Amerika'da ortaya çıkmış ve kısa sürede Avrupa'ya yayılmıştır (Markwell ve Waitt, 2013: 60; Olson, 2017: 64). 2000'li yıllardan itibaren LGBT olmak marjinal olmaktan çıkarak etkinliklerde heteroseksist dünyanın içinde kuir alanlar yaratmıştır. Bu alanlara heteroseksüel bireylerin de katıldığı etkinliklerde LGBT bireylerin toplum içinde daha olumlu bir imaja sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak LGBT

etkinliklerinin politik anlamını kaybettiği, kutlama havasında önemli bir ticari ve turistik faaliyete dönüştürüldüğü görülmektedir (Hughes, 2006b: 238-240).

Hughes (2006b) tarafından belirtilen görüşün aksine birçok LGBT etkinliğinin (gey pride kutlamalarının ve InterPride¹², EuroPride¹³, WorldPride¹⁴ gibi organizasyonların) aynı zamanda politik anlamlara da sahip olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. Bu etkinliklerin LGBT bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve sağlık durumları ile ilgili konuları ele aldığı belirtilmektedir (Graham, 2002: 20-21; Taylor, 2014: 31).

LGBT etkinlikleri sosyo-kültürel dokunun önemli bir parçasıdır ve her toplum için önemli bir değer olarak ifade edilmektedir (InterPride, 2016: 5). LGBT eşitlik hareketi olarak kamusal alanda görünürlüğün sağlanması için yapılmakta ve buna karşı olan toplumlarda gerçekleştiği zaman homofobik, transfobik ve bifobik tutum ve davranışların azalmasına, LGBT bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması yönünde değişimlere neden olabilmektedir (Sharpley ve Stone, 2012: 357).

Günümüzde LGBT etkinlikleri/festivalleri altı kıtada ve dünyanın birçok büyük ve önemli kentinde gerçekleşen küresel bir olgudur (Olson, 2017: 64). InterPride (2016-17, PrideRadar) raporuna göre 2016 yılında dünya genelinde 971 LGBT etkinliği düzenlenmiştir. Bu etkinliklerin %25'i, katılımcı sayısı ve organizasyon ölçeğine göre, küresel çapta gerçekleşmektedir. Nitekim bu gelişim küresel bir LGBT hareketi olduğunu da göstermektedir (InterPride, 2016: 10). 2016 yılında düzenlenen 971 etkinliğin 339'u Avrupa'da düzenlenmiş ve bu etkinliklere toplamda iki milyondan fazla kişi katılmıştır (InterPride, 2016: 15).

¹² 1982'de kurulan InterPride dünyadaki Pride etkinliklerinin organizasyonunu gerçekleştiren en büyük kuruluştur. Temel amacı, dünyadaki Pride organizasyonlarını güçlendirmek olan kuruluş, tüm insanların özgür ve eşit haklara sahip olması gerektiği düşüncesiyle LGBT bireylerin etkinliklere katılmasını sağlamakta ve LGBT bireyler arasında iletişim ağını kuvvetlendirmektedir (InterPride, 2016: 2).

¹³ EuropeanPride (EPOA), Avrupa'da bulunan LGBT Pride organizasyonları arasında kurulan işbirliğidir. Her yıl EuroPride adıyla Avrupa'da Pride etkinlikleri düzenlenmektedir. 2016 yılında Amsterdam'da, 2017 yılında WorldPride ile birlikte Madrid'de yapılmıştır (InterPride, 2016: 19).

¹⁴ WorldPride, InterPride tarafından verilen isimdir. Gey, lezbiyen, biseksüel ve transgender bireyler ile ilgili konuları/sorunları uluslararası platforma taşıyan, festivaller, geçitler ve çeşitli kültürel aktiviteler düzenleyen kuruluştur. İki yılda bir yapılmaktadır. 2017 yılında Madrid'de düzenlenen WorldPride, 2019 yılında New York'ta düzenlenecektir (InterPride, 2016: 19).

Tablo 2: Avrupa’da Düzenlenen LGBT Etkinlikleri Sayısı ve Etkinliklerin Bölgesel Dağılımı

Etkinlik Bölgesi	Düzenlenen Etkinlik Sayısı
Kuzey Avrupa	148
Batı Avrupa	110
Doğu Avrupa	12
Güney Avrupa	67

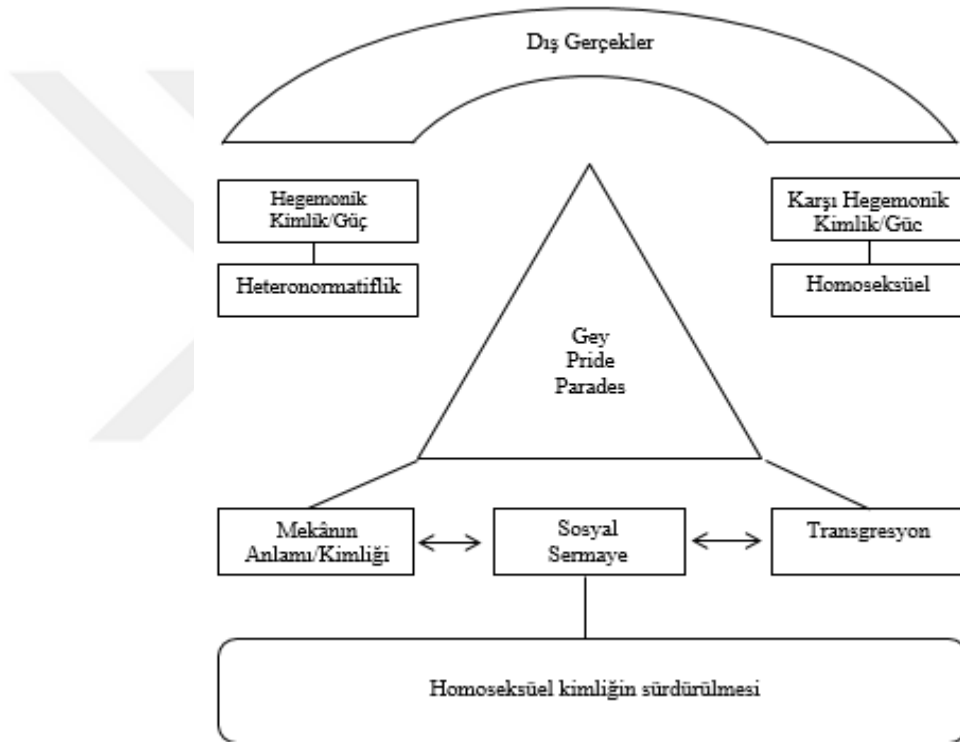
Kaynak: InterPride, 2016: 15.

LGBT etkinlikleri genellikle kent merkezlerinde yapılmakta ve bunların %81’i kentin ana yolları, caddeleri veya sokaklarında gerçekleşmektedir. %13’ünün park, meydan ve stadyumlarda yapıldığı belirtilmektedir (InterPride, 2016: 19). Nitekim tarihsel süreç içerisinde cinsel yönelim farklılığının görünürlüğü, kent merkezleri ile ilişkilendirilmiştir (Enguix, 2009: 15). Kent merkezinin dışında daha kırsal alanlarda gerçekleşen etkinlikler de vardır (Waitt ve Gorman-Murray, 2011: 212).

Dünya genelinde yaygınlaşan LGBT etkinlikleri, yeni fırsatların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Her yıl milyonlarca insanın katıldığı ve dünyanın birçok farklı bölgesinde/ülkesinde gerçekleşen LGBT etkinliklerinde (diğer etkinlik türlerinden farklı olarak) LGBT hareketi kendi topluluğunu yaratmakta ve birliktelik göstermektedir (InterPride, 2016: 10). LGBT bireyler, etkinlikleri esasen bir sahne olarak kullanmaktadır. Bu sahne kolektif kimliğin inşasını yaratan, eşitlik taleplerinin dile getirildiği bir sahnedir. Kentsel alanlar bu sahne ile kuir mekânlara/alanlara dönüşmekte ve “normal olmayan” cinsiyet kimliklerini, cinsel yönelimleri açığa çıkarmaktadır (Ammaturo, 2016: 38; Sharpley ve Stone, 2012: 358; Taylor, 2014: 31). Her katılımcı spesifik festival alanında cinsiyet kimliğini göstermektedir (Waitt ve diğerleri, 2008: 793) çünkü yaratılan mekân sosyal kimlikleri yeniden inşa eden bir özelliğe sahiptir (Taylor, 2014: 31). Sosyal kimlikler, anlamlar ve ilişkiler yaratılan bu somut ve soyut (sembolik) mekânlar aracılığıyla üretilmektedir (Valentine, 2002: 146). Mekânın dönüşümü LGBT etkinliğinin gerçekleştiği toplumda (heteroseksist bakış açısında) olumlu bir etki yaratabileceği gibi (InterPride, 2016: 10) homoseksüel-heteroseksüel ayrımını derinleştirerek LGBT bireylerin marjinalleştirilmesine de neden olabilmektedir (Graham, 2002: 18). Aynı zamanda soyut ve somut sınırların transgresyonu ile heteroseksüel ve LGBT bireyler arasında da gerilime neden olabilir

(Ammaturo, 2016: 21). Diğer bir ifadeyle eşiksel LGBT festival mekânları modernizmin dayattığı heteroseksüel/homoseksüel ayrımını derinleştirebildiği gibi bu mekânları kuir ortamlara da dönüştürebilmektedir (Markwell ve Waite, 2009: 148). LGBT etkinliklerinin paradoksal doğasına rağmen günümüzde LGBT bireylerin kabullenilmesi ve yasal haklarının artışı ile LGBT etkinliklerinde heteroseksüel turist sayısında artış olduğu belirtilmektedir (Olson, 2017: 64).

Şekil 9: LGBT Pride Festivalleri: Heteroseksüel Hegemonyada Homoseksüel Kimlik

Kaynak: Sharpley ve Stone, 2012: 358.

Modern LGBT etkinlikleri, müzik, dans performansları ve kostümler ile organize edilmekte ve genellikle kişinin kendi özünü daha geniş bir toplumda kabul ettirme amacıyla gerçekleşmektedir (Sharpley ve Stone, 2012: 358). Literatürde pride temalı festivallere katılım motivasyonları ile ilgili araştırmalar LGBT bireylerin eğlence-parti, politik, topluluk, kutlama, arkadaşlarla ve aile bir arada olmak, güvenilir ve kabul edilir bir mekânda bulunmak, heyecan, sosyal deneyim, gey kültürü yaşamak

gibi amaçlarla festivallere katıldıklarını göstermektedir (Adams, 2014: 47; Browne, 2007: 70; Browne, 2009: 120-128).

LGBT bireylerin festivallere katılım motivasyonları farklılık gösterse de festivaller genellikle yüksek sesli kahkahalar, abartılı müzikler, müstehcen şarkılar ve kostümler ile hâkim olan kültürel düzeni ve sosyal normları geçici süreliğine yıkmakta ve bu böylelikle karnavalesk ortamda cinsiyet kimliğinin inşasını gerçekleştirmektedir. LGBT festivalleri, protesto, direniş ve transgresyon için potansiyel bir alan yaratmaktadır (Markwell ve Waitt, 2009: 146). LGBT bireylere transgresyon ile girdikleri alanlara cinsel yönelimlerini yeniden inşa edecekleri mekânlar/kimlikler sunmaktadır (Waitt ve Markwell, 2006: 267). Bu cinsel yönelimin ve cinsiyet kimliğinin kutlama ve samimiyet çerçevesinde gerçekleştiği yeni bir sosyal düzen yaratmakta, sosyal sermaye oluşmakta ve böylelikle LGBT kimliğinin sürdürülmesi (bk. Şekil 9) sağlanmaktadır (Sharpley ve Stone, 2012: 358-359).

Etkinlikler geçici olmasına karşın gerçekleştiği heteroseksüel yeri değiştirmekte (Ammaturo, 2016: 21), heteroseksüel dünyanın hâkim olduğu alanlardan uzaklaşma ve bir süreliğine kolektif bir kimliğin parçası olarak turizm hareketlerini deneyimleme imkânı sağlamakta, LGBT bireylerin kendi olabilme halini yani varoluşsal otantikliğini hissetmesine imkân vermektedir (Poria, 2007: 251). Nitekim Polchin (1997: 386) otantik bir LGBT kimliğinin, mahremi sokağa taşınmasıyla mümkün olabileceğini belirtir. Ancak LGBT etkinliklerinin turizm sisteminde üretim ve tüketim odaklı gerçekleşmesi ile otantikliğini kaybettiği de belirtilmektedir (Abrahamson, 2014: 220).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere LGBT etkinlikleri birçok açıdan paradoksal bir yapıya sahip olmakta ve bu özelliği nedeniyle konuyu daha geniş bir perspektiften açıklamak gerekmektedir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde LGBT festivalleri beden, mekân ve tüketim ilişkisi çerçevesinde daha detaylı ve farklı bakış açıları ile ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

LGBT FESTİVALLERİNDE BEDEN VE MEKÂN

LGBT etkinlikleri, her yıl milyonlarca insanın katıldığı ve dünyanın birçok bölgesinde gerçekleşen küresel bir harekete ve ciddi ekonomik kazanımlar elde edilen bir sektöre dönüşmektedir (InterPride, 2016: 10; Waitt ve diğerleri, 2008: 781). Dünya genelinde birçok ülke ve destinasyon kendini gey dostu, lezbiyen dostu veya LGBT dostu olarak konumlandırmaktadır. Turizm işletmeleri LGBT bireyleri özellikle geyleri -eğitilmiş, beyaz, varlıklı ve burjuva olan- genellikle LGBT festivallerine katılan, gey dostu bar, kulüp vb. mekânlara giden bir tüketim grubu olarak görmektedir (Diekmann ve Smith, 2015: 9). Amsterdam, Stockholm ve Kopenhag gibi LGBT haklarını savunan şehirler, “*pembe ekonomi*”¹⁵ etkisiyle turizm pazarlamalarında (Amsterdam Marketing gibi) LGBT bireylere özel bir yer vermektedir (Vorobjovas-Pinta ve Hardy, 2015: 410-411). Bu durum paradoksal yapıya neden olmakta; bir yandan LGBT haklarını destekleyen diğer taraftan LGBT bireyleri bir tüketim pazarına indirgeyen sektörün ana akım tutumu, neo-liberal politikaların etkisiyle gey olmayı normalleştirmekte ve LGBT bireyler arasında bir hiyerarşi yaratmaktadır (Waitt ve diğerleri, 2008: 782).

Hareketin küreselleşmesi günümüzde LGBT bireylerin neden hâlâ bir araya gelme ihtiyacı hissettiğini açıkça göstermektedir (Hughes, 2006b: 244). Sınırlı bir zamanda ve mekânda gerçekleşen, çeşitli bedensel pratikler ve deneyimler etrafında şekillenen LGBT etkinlikleri, heteronormatif¹⁶ olmayan bedensel ifadeleri; cinsiyet kimliklerini ve cinsel yönelimleri gerçekleştirmekte ve bunun için mekânlar yaratmaktadır. Kimi zaman beden ve sembollerin de mekâna dönüşebildiği bu etkinliklerde, deneyimin ve anlamların yorumlanabilmesi, bedeni aktif, sürece katılan yönlendiren ve aynı zamanda mekânla olan etkileşimde yeniden ve yeniden üreten bir

¹⁵ Literatürde LGBT bireylerin özellikle geylerin alım gücünü ifade etmek için kullanılan “*pink money*” (Poria, 2006), “*pink dollar*” (Wiltshier ve Cardow, 2001), “*pink pound*”, “*pink euro*” (Visser, 2002), “*pink economy*” (Bell ve Binnie, 2000) gibi birbirinden farklı kavramlar bulunmaktadır. Araştırmada Türkçeye pembe ekonomi ve pembe para olarak tercüme edilen kavramların kullanımı tercih edilmektedir.

¹⁶ Heteronormativite, heteroseksüel yönelim ve yaşam biçimi dışında kalanların marjinalleştirildiği, görmezden gelindiği, baskı ve şiddete maruz bırakıldığı düzendir. Bu düzen kadın ve erkek karşıtlığına dayanmakta ve bunun dışında kalanların sistemden dışlandığı biyolojik ve toplumsal cinsiyet algısını yeniden üretmektedir (Çakırlar ve Dicle, 2012: 11).

özne olarak ele almayı gerektirir. Nitekim LGBT festivalleri beden, mekân, eğlence ve tüketimin birbirleriyle ilişkili olduğunu gösteren festivallerdir (Markwell ve Waitt, 2013: 58).

Araştırmanın bu bölümünde LGBT etkinliklerinde/festivallerinde deneyimlerin oluşumunu sağlayan beden ve mekân konularına değinilecektir. Ancak öncelikle bedenin ve mekânın etkileşiminde önemli olan böylelikle festivalin anlamını dönüştüren ve gey turist kimliği inşa eden tüketim konusuna yer verilecektir.

2.1. LGBT FESTİVALLERİNDE TÜKETİM

İnsanın doğumdan ölümüne kadar süren, yaşaması için kaçınılmaz bir eylem olan tüketim; statünün, zevklerin, kimliğin, sosyal ilişkilerin işaretleri ve kodları olarak sosyal iletişim süreçleri içerisinde yer almaktadır (Odabaşı, 2016: 3-5). Tüketimin insan yaşamının tamamına hükmetmesi, kapitalizmin kültürel hegemonyasını inşa etmek için tüketimi bir araç olarak kullanması ile ilgilidir. Kapitalist sistem bireyleri ihtiyaçtan ziyade farklılık, gruba aidiyet, kimlik vb. simgelere sahip olabilmek adına tüketime yönlendirmektedir. Günümüz dünyasında küresel bir boyut kazanan tüketim bireysel kimliklerin inşasında son derece önemlidir (Dağtaş ve Dağtaş, 2009: 9-10). Tüketimin yaşam için gerekli olduğu algıda bireyler sahip oldukları, satın aldıkları ve bunları bedensel yüzeyde sergilemeleri ile bir değere ve kimliğe sahip olmaktadır (Kaderli, 2017: 15).

Tüketiciler, metaları kullanarak sınıf atlayacağına, yaşamlarının olumlu anlamda değişeceğine ve bir gruba ait olacağına inanmaktadır (Dağtaş ve Dağtaş, 2009: 7). Bu açıdan tüketimin sosyal faaliyetler, kültürel değerler, fikirler ve kimlikler ile bağlı olduğunu ve bu unsurları yönlendirdiğini söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle toplumsal değerler tüketim faaliyetlerine göre örgütlenmekte ve bu faaliyetlerden elde edilmektedir (Odabaşı, 2016: 40). Bunun en etkili örneklerinden biri LGBT festivalleridir. 1969 yılında gerçekleşen Stonewall olayı ile sokağa taşınan LGBT hak mücadelesi toplumsal bir hareketten tüketim odaklı pride temalı küresel bir turizm faaliyetine dönüşmüş ve LGBT etkinlikleri-festivalleri ortaya çıkmıştır (Second Global Report on LGBT Tourism, 2017: 15). Günümüzde milyonlarca LGBT birey her yıl (genellikle büyük kentlere giderek) birbirinden farklı kalabalıkları çeken LGBT etkinliklerinde Stonewall isyanını anmakta, farkında olarak veya olmayarak

turizm hareketliliği içerisinde kapitalizmin cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimliklerini metalaştırdığı tüketim sürecine dâhil olmaktadır (Wolf, 2012: 133-134).

LGBT festivallerinde gerçekleşen tüketim ritüellerinin anlaşılması, geylerin turizmde bir tüketici grubu olarak alt kültür ve kimlikleriyle nasıl ön plana çıkarıldıklarını ele almayı gerektirir (Kates ve Belk, 2001: 396). Sürecin en başına dönmek gerekirse, turizm sektörünün LGBT bireyleri tüketim grubu olarak hedef alması 1980’li yıllara kadar uzanmaktadır¹⁷. O yıllarda Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’nın önemli kent merkezlerinde ve tatil destinasyonlarında görünürlüğü artan LGBT bireyler, çok geçmeden turizm sektörünün ilgi odağı haline gelmiştir. Avrupa ve Amerika, yürütülen tanıtım faaliyetleri, LGBT bireylere yönelik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve ulusal – uluslararası alanda sağlanan iş birlikleri ile kısa sürede LGBT turistlerin uğrak noktası olmuştur (Second Global Report on LGBT Tourism, 2017: 17). Artık sektörün hedef kitlesinde “normal” olan (heteroseksüel aile) pazarın yanı sıra heteronormatif aile düzenine sahip olmadığı için ekonomik açıdan son derece güçlü olduğu düşünülen (eşi ve çocuğu olmayan ve seyahate daha çok zaman ayırdığı varsayılan¹⁸) gey ve lezbiyen kimlikler inşa edilmiş ve ön plana çıkarılmıştır (Binnie, 2004: 100; Markwell ve Waitt, 2015: 639). Aynı zamanda geylerin belirli bölgelere seyahat ederek görünürlük kazanacaklarına yönelik amaçlar söz konusu olmuştur (Wolf, 2012: 140). Böylelikle LGBT bireyler yaşam biçimlerine göre ayrı bir tüketici grubu ve pazar olarak ele alınmış, LGBT bireylere yönelik ürün ve hizmetler sosyal anlamlarla bütünleştirilerek sunulmaya başlanmıştır (Odabaşı, 2016: 18).

Turizmin tüketim normlarına göre sergilediği tutum, toplum içinde LGBT bireylerin cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerinin (aynı zamanda yaşam biçimi ve değerlerinin) heteronormatif düzenden farklı olmasına bağlıdır. Ancak bu farklılık turizm sektörü tarafından heteronormatif düzenin belirlediği özelliklere ve sınırlara göre inşa edilmektedir (Puar, 2002: 112). Bu bağlamda LGBT bireylerin tüketimleri ile ilgili yeni endişeler ortaya çıkmaktadır (Kıray, 2005: 13-14). Binnie (2004: 100) bu

¹⁷ Turizm literatüründe LGBT bireylerin turizm hareketleri 19. yy’ e kadar uzanmaktadır. Sektörün gey turizmine yönelmesi ise 1980’li yıllardan itibaren olmuştur (Markwell ve Waitt, 2014: 64).

¹⁸ Bu tüketici yapısı DINK kelimesi ile de ifade edilmektedir. Çift maaşa sahip ve çocuğu olmayan ve lezbiyenlere göre daha fazla harcama yapan gey turistler ekonomik açıdan bu kavram ile anılmaktadır (Global Report on LGBT Tourism, 2012: 8).

durumu, kuir tüketimin en görünür ve en baskın olduğu alana, kuir turizme dayandırmaktadır.

Turizm literatüründe gey turizm, lezbiyen turizmi, LGBT turizmi, kuir turizm olarak birbirinden farklı ifadelerle kavramsallaştırılan LGBT bireylerin turizm hareketleri, genellikle gey bireyler etrafında şekillenmekte ve en yaygın kullanım gey turizmi¹⁹ olmaktadır (Holcombe ve Luongo, 1996; Pritchard ve diğerleri, 1998; Hughes, 2005; Waitt ve Markwell, 2014). Özellikle gey turistlerin niş bir pazar olarak değerlendirilmesi ve seyahat ettikleri destinasyonlara sağladıkları olumlu ekonomik etkiler ile tanımlandırılmaları söz konusudur (Holcombe ve Luongo, 1996; Pritchard ve diğerleri, 1998). LGBT bireylerin tüketim grubu olarak ayrıştırılmaları, gey ve lezbiyenlerin varlıklı olduğu ve çok seyahat ettiğine dair pembe ekonomi adında yeni bir heteronormatif mit ortaya çıkarmıştır (Badgett, 2001: 103; Waitt ve Gorman-Murray, 2011: 209). Batı merkezli yaratılan bu mit, LGBT cinsiyet kimliğinin ve cinsel yönelimlerinin belirli performanslar dâhilinde gerçekleştiğine yönelik bir algı da oluşturmaktadır (Padilla, 2007: 245). Özellikle LGBT festivalleri ve gey veya LGBT dostu destinasyonları reklam afişlerinde beyaz, kaslı, iyi görünümlü ve maskülen gey bedenler kullanılmakta, turizm sektörü yeni bir gey ve lezbiyen kimliği inşa ederek homonormatif²⁰ sistemi devam ettirmektedir (Markwell ve Waitt, 2015: 639; Puar, 2002: 105; Waitt ve Gorman-Murray, 2008: 203).

Ülkelerin ulusal turizm pazarlama stratejilerinde vurgulanan gey dostu pazarlamalar, neo-liberal politikalar çerçevesinde heteronormativiteye uygun yaratılan gey kimliği ile gey olmayı normalleştirmektedir (Waitt ve diğerleri, 2008: 789). Örneğin gey turizm pazarında hizmet veren (bir tüketim stratejisi olan) gey dostu işletmeleri ve destinasyonları kullanan geylerin aksine lezbiyen, biseksüel veya transgender turistler birçok turizm işletmesinde özellikle otellerde homofobik, bifobik ve transfobik davranışlar ile karşılaşmaktadırlar (Enguix, 2017: 8; Poria, 2006: 331; Puar, 2002: 104). Bu durum kapitalizmin cinselliği metalaştırarak LGBT yaşam tarzını bir tüketim faaliyetine dönüştürmesinin en bariz örneğidir (Wolf, 2012: 134). LGBT

¹⁹ Gey turizmi bazı kaynaklarda hem gey hem lezbiyen turistler için kullanılmaktadır (Hughes, 2005). LGBT turizmi ile ilgili yapılan literatür taramasında biseksüel, transgender ve interseks bireylerin turizm hareketliliği ile ilgili araştırmalara rastlanmamıştır.

²⁰ Homonormativite, tüketime dayalı, apolitikleşmiş bir gey kültürü yaratmayı hedefleyen neo-liberal cinsellik politikasının parçasıdır. Böylelikle geyler heteroseksüellere ait yapıların devamını sağlamakta, apolitik bir hal almaya başlayacağından evlere hapsolmektedir (Duggan, 2002: 179).

pazarı genel olarak lezbiyen, transgender ve biseksüel bireyleri ve topluluk içinde ekonomik alım gücü zayıf olanları dışlayarak cinsiyet ve sınıf ayrımına dayalı bir pazar yaratmakta ve geyleri normal bir niş tüketici grubu olarak sunmaktadır (Chasin, 2000a: 46; Enguix, 2017: 4). Waitt ve diğerleri (2008: 795)'ne göre bu yaklaşım olumsuz olmaktan ziyade yanlış ve heteronormatif düzene göre yapılan bir uygulamadır.

LGBT festivalleri mega etkinlikler olarak uluslararası LGBT turizmde itici bir güç rolündedir (Waitt ve Markwell, 2014: 245). LGBT topluluğu, aslında küçük partilerden – festivallere kadar birçok etkinliği organize eden bir topluluk olarak bu etkinliklere yabancı değildir. Ancak gey turizmi ve etkinlik/festival turizminde kapsamlı bir yer edinen LGBT festivalleri, destinasyonlar için son derece önemli bir çekim gücüne sahiptir (Waitt ve Markwell, 2014: 266). Bu bağlamda LGBT turizminin en görünür ve en dinamik bileşeni olan LGBT festivallerinin (Southall ve Fallon, 2011: 224) kapitalizmin tüketim hegemonyası çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür (Kates ve Belk, 2001: 403). Günümüzde gerçekleşen LGBT festivalleri, tarihsel ve politik içeriğinden farklı olarak turizmin üretim-tüketim sistemine dâhil olmuş ve kimlik yapısının tüketim odaklı inşa edildiği bir sürece girmiştir (Chasin, 2000b: 162; Wolf, 2012: 133). Böylelikle LGBT festivalleri önemli turistik çekicilikler arasında yer edinmiştir (Taylor, 2014: 32).

LGBT festivallerinin turizm ile olan ilişkisi, birtakım sorgulamaları ve eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Festivallerin metalaştığı ve ideolojisinden uzaklaşarak otantikliğini kaybettiği, asimile olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır (Taylor, 2014: 32-33). LGBT pazarına metalarını satmak için LGBT festivallerine sponsor olan şirketler bu eleştirilerin hedefinde yer almaktadır (Wolf, 2012: 133). Markwell ve Waitt (2009: 151) LGBT festivallerindeki değişimin sadece ideolojik bir dönüşüm olmadığını aynı zamanda finansal destekler ile sağlanan sponsorluklardan kaynaklandığını belirtmektedirler. Wolf (2012) bu durumu iki farklı yaklaşım çerçevesinde değerlendirmektedir. LGBT festivalleri bir taraftan birçok LGBT bireye açılma, topluluğun bir parçası olma, şenliği kutlama ve potansiyel sevgililer bulma gibi fırsatlar sunarken diğer taraftan birçok büyük şirketin gökkuşağı renkleriyle sömürü girişimini genişletmek için ortam yaratmasını sağlamakta ve bu şirketlerin LGBT festivallerini ekonomik güç gösterisi olarak kullanmasına neden olmaktadır (Kates, 2003: 18; Kates ve Belk, 2001: 413; Wolf, 2012: 133). Bu durum özellikle

1990'lı yıllardan itibaren LGBT festivallerinin metalaşmasının ve hareketten uzaklaşmasının nedeni olarak gösterilmektedir (Chasin, 2000a: 111).

Hughes (2006b: 238) LGBT festivallerinin tüketim-odaklı ekseninde gerçekleşmesinin turizm ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Hughes (2006b: 238)'e göre turizm boyutu nedeniyle LGBT festivallerinin politik odağını kaybetmesi, önemli turistik çekicilik olarak piyasaya sunulması ve etkinliklerde tüketimin ve kutlamanın ön plana çıkarılması söz konusudur. LGBT festivallerindeki eğlence ve kutlama havası LGBT bireylere yönelik olumsuz algıların yıkılmasına ve LGBT bireylerin kabul edilmesine katkıda bulursa da tüketimin yaygınlaşması bireyin daha çok kendisine dönmesine, politik toplumdan uzaklaşmasına ve özellikle geyler arasında hareketin genel anlamda politik odağını kaybetmesine neden olmaktadır (Hughes, 2006b: 241). Tüketim LGBT bireylere bir yandan görünürlük, farkındalık ve meşruiyet kazandırırken öte yandan topluluk içindeki bireylerin farklı pazarlara göre ayrılmasına, konumlandırılmasına yol açmaktadır (Kates ve Belk, 2001: 415-416). Çünkü LGBT bireyler topluluk içinde ekonomik yeterliliklerine göre konumlandırılmaktadır (Ammaturo, 2016: 35). Diğer bir ifade ile tüketim ile sosyal sınıflar arasındaki farklılar keskinleşmekte ve sorunlar oluşmaktadır (Odabaşı, 2016: 40).

LGBT festivalleri bu sınıf ayrımının en belirgin olduğu ritüeller arasındadır (Ammaturo, 2016: 35). Özellikle geylerin ekonomik anlamda pazarda güçlü bir tüketici grubu olarak konumlandırılmasının homofobi riskini arttıracak belirtilmektedir (Binnie, 2004: 98). LGBT hareketi içinde bulunan sosyal aktörler, bu uygulamaları eleştirmekte, etkinliklerde veya festivallerde yansıtılan LGBT kimliklerinin LGBT gerçeğini yansıtmadığını düşünmektedirler (Enguix, 2017: 3). Nitekim özgürleştirici de olsa etkinliklerin birtakım hegemonyaları yeniden üretme potansiyeline sahip olduğu da bilinmektedir (Johnston, 2005: 100).

Turizm ile LGBT etkinliklerinin ilişkisini ele alan Hughes (2006b: 250) bu ilişkiyi iki farklı açıdan değerlendirmektedir. LGBT festivallerinde yaşanan değişimlerin turizmden kaynaklandığını belirten yaklaşıma göre; turizmde LGBT etkinlikleri doğrudan bir turistik çekicilik olarak sunulmasa da dolaylı yollardan yapılan tutundurma faaliyetleri, festivallerin amaçlarının değişmesine neden olmaktadır. Turizm ile festivale katılan heteroseksüel bireylerin sayısındaki artış,

LGBT festivallerinin daha çok parti havasında gerçekleşmesine ve apolitikleşmesine yol açmaktadır. Böylelikle LGBT hareketi festivale dönmekte, LGBT bireylerin kendini açıklama ve kimliğini yeniden inşa etmesi engellenmektedir (Hughes, 2006b: 249; Hughes, 2006a: 193). LGBT festivallerindeki değişimin turizmden kaynaklanmadığını, değişimlerin turizme neden olduğunu belirten yaklaşım; LGBT festivallerinin parti havasında olması ve apolitikleşmenin farklı nedenlerden dolayı da (tüketim ve politik odaktan uzaklaşılması nedeniyle) olabileceğini ve karnavalesk festival ortamının turizmi yarattığını belirtmektedir. Bu açıdan turizm ise bir etki olmaktadır (Hughes, 2006b: 249). Şekil 10'da gösterildiği gibi turizm ve LGBT festivalleri arasındaki ilişki politik-eğlence-tüketim ekseninde; festivallerin heteroseksüellerin katılımı ile parti havasına bürünmesi - parti havasına sahip olduğu için heteroseksüellerin katılımının arttığı paradoks etrafında ilerlemektedir (Hughes, 2006b: 249).

Şekil 10: Turizm ve LGBT Festivallerinin İlişki Ağı

Kaynak: Hughes, 2006b: 250.

Turizm, kültürel pratiklerin ve tüketimin en belirgin şekli (Sassatelli, 2011: 23) olarak festivaller üzerinde etkiye sahiptir. Özellikle festivale katılan turistlerin, katılmadan önce yaptıkları bireysel hazırlıklar (bedensel değişimler, kıyafet vb. satın alma), festival sırasında etkinliklere katılımları, konaklama ve ulaştırma maliyetleri için ödedikleri meblağlar yüklü miktarlarda harcamalar yapmayı gerektirmektedir (Markwell, 2002: 84). Bu sürecin (genel anlamda metalaşma ve tüketimin) festival

katılımcılarının sosyal ilişkileri ve etkinliğe katılma biçimlerinin üzerinde etkisi olmadığı yönünde görüşler de bulunmaktadır (Matheson, 2005: 161). Örneğin InterPride, LGBT festivallerinin metalaşma ve anlamından uzaklaşma eleştirisine karşı çıkarak LGBT etkinliklerinin veya festivallerinin insan hakları hareketleri arasında (eşit hak talebi çerçevesinde) olduğunu belirtmektedir (InterPride, 2016: 2). Benzer şekilde Amsterdam Pride Festivali'nin organizasyon sorumlusu Spee (2017: 35) Amsterdam Pride Festivali'nin ticari bir etkinlik olduğu yönünde eleştirilere karşı çıkmakta ve Amsterdam Pride Festivali'nin bir halk etkinliği olduğunu vurgulayarak etkinliklere katılımlarda ücret alınmadığını ifade etmektedir. Ancak festivalin sürdürülebilirliğinin sponsorlara bağlı olduğunu da belirtmektedir (Spee, 2017: 35). Johnston ve Waitt (2015: 108) tüketim ve eğlence odaklı yapısına rağmen LGBT festivallerinin lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender bireylerin günlük yaşamlarında maruz kaldıkları heteronormatif varsayımlara karşı çıkan görünür etkinlikler arasında olduğunu belirtmektedirler. Aynı zamanda eğlence odaklı olan festivallerin pride mesajını daha geniş kapsamda iletmediği belirtilmektedir (Kates, 2003: 13). LGBT festivallerinin cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlere karşı bir hareket temelinde olması “*politik parti-politik eğlence*” olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır (Browne, 2007: 70; Browne, 2009: 119) .

Richardson (2005: 516) ise LGBT hareketinin heteroseksüeller ile eşit hak talebi çerçevesinde şekillenmeye başladığını ve bunun neo-liberal politikaların normalleştirme stratejileri arasında yer aldığını düşünmektedir. Kates ve Belk (2001: 417)'e göre LGBT festivallerinde gerçekleşen tüketim, politik etkiler yaratmak için kullanılmaktadır. LGBT festivalleri karnavalesk ortamda gerçekleşen kolektif bir tüketici direnişidir. Bu sahnedeki meta kullanımı heteroseksist ana akımdan farklı anlamlar ve sosyal dünyalar taşımaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan sahne çok anlamlı olmakla birlikte aynı zamanda politik ve tüketim-odaklıdır (Kates ve Belk, 2001: 403).

Birbirinden farklı bakış açıları olsa da LGBT festivallerinin dünya genelinde eğlence havasında gerçekleşmesi, ticarileşmesi ve metalaşmasına yönelik bir eğilim söz konusudur (Johnston, 2005: 121; Rushbook, 2005: 208). Örneğin Auckland ve Sydney gibi kentlerde gerçekleşen LGBT festivallerine yiyecek-içecek işletmeleri, oteller ve iş dünyasından şirketler yatırım yapmakta ve bu işletmeler kent mekânlarını reklamları ile yeniden yapılandırmaktadırlar (Johnston, 2005: 96). Benzer şekilde

birçok araştırmacı da Madrid ve Sydney (Markwell, 2002; Rushbook, 2002; Enguix, 2017), Manchester (Quilley, 1997; Hughes, 2003), Cape Town (Visser, 2002) gibi kentlerde LGBT bireylere yönelik eğlence odaklı bir pazarlama stratejisinin yapıldığını ve burada gerçekleşen LGBT festivallerinin önemli turistik çekicilikler arasında yer aldığını belirtmektedir (Enguix, 2017: 16). Özellikle bu festivallerin yerel ekonomilere milyonlarca dolarlık bir kazanç sağladığı bilinmektedir (Waitt ve Markwell, 2014: 245). Bu nedenlerden dolayı birçok ülke pride kutlamalarını pazarlama stratejilerine dâhil etmektedir (Taylor, 2014: 33).

Markwell ve Waitt (2015: 640)'e göre pride festivallerindeki insan hakları söylemleri yeni bir gey lezbiyen kimliği yaratmaktadır. Bu kimlik insan hakları hareketleri çerçevesinde bireyleri tüketime yönlendiren bir kimliktir. Markwell ve Waitt (2009: 146) LGBT bireyleri daha çok harcama yapmaya yönelten ve bu nedenle neo-liberal politika söyleminin hedefinde bulunan LGBT festivallerinde kolektif kimlik ruhunun bir hayal ya da bir halkla ilişkiler faaliyeti olmaktan öteye geçemediğini belirtmektedirler. Araştırmacılara göre festivallerin Stonewall olayının yıldönümünden farklı bir tarihte yapılması turistik bir etkinlik olduğunun en önemli kanıtıdır (Markwell ve Waitt, 2009: 154). Sender (2004: 4) ticari olan bir eylemin politik olamayacağını ifade etmektedir. Benzer şekilde Chasin (2000a: 214) de pazar hedefi olan bir etkinliğin topluma meydan okuma veya transgresyon ruhuna sahip olmayacağını ve anlamının değişeceğini düşünmektedir.

Belirtilen düşüncelerin neredeyse birçok LGBT festivali için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Birbirinden farklı katılımcı sayısı ve uluslararası tanınmışlığa sahip olsa da bu festivaller benzer şekilde paradoksal bir yapıya sahip olmaktadır (Johnston ve Waitt, 2015: 107). Örneğin Auckland'da gerçekleşen HERO Pride Festivali ilk olarak cinsel politikalar ile ilgili bir etkinlik iken turizm etkisiyle ticari odaklı eğlence festivaline dönüşmüştür (Johnston ve Waitt, 2015: 107). Waitt ve Gorman-Murray (2011: 213) ChillOut Festivali'nin dayanışma pikniğinden turistik bir etkinliğe dönüşüm sürecini güvenlik, pazarlama, eğlence ve ekonomik faktörlerle ilişkilendirmektedirler. Aynı zamanda şehrin birçok noktasına yayılan birden çok etkinliğin de tüketim odaklı gerçekleştiğini belirtmektedirler. McFarland (2012: 163)'a göre gey dostu destinasyonlarda gerçekleşen pride etkinlikleri kutlama ve

festival havasında gerçekleşirken gey dostu olmayan destinasyonlarda toplumsal bir hareket olmaktadır.

LGBT etkinliklerinde tüketimin gerçekleştiği önemli alanlardan biri bedendir. Beden, metalar aracılığıyla -festival sırasında satılan gökkuşağı bayrağı, tişörtler vb. ürünler aracılığıyla (Enguix, 2001: 14)- benliği ve toplumu, sosyal normların bedeni etkileme şekillerini, bedenin fiziksel formunu, duyguları ve duyuları festivale dair anlamlarla dışa vurmaktadır. Festival sırasında LGBT bireylerin sahip olduğu koşullar bedende içsel ve dışsal tepkiler olarak kendini göstermektedir. Aynı zamanda beden festivalin veya etkinliğin gerçekleştiği güne dair anlamlar taşımaktadır (Kates ve Belk, 2001: 409). Tüm tüketim toplumunda olduğu gibi sahip olma ve moda arzusu kendini bu festivallerde de göstermektedir (Wolf, 2012: 140). Böylelikle LGBT bedenleri, tüketim bedenlerine dönüşmektedir (Enguix, 2017: 16).

Nitekim günümüzde tüketim kavramı, ürünlerin özelliklerinden ve işlevselliğinden ziyade taşıdığı ve yansıttığı anlamlara kaymıştır (Odabaşı, 2016: 21). LGBT festivallerinde gerçekleşen bedensel ifadeler de tüketim dâhilinde birtakım anlamlar taşımaktadır. Tüketimin zayıflık olarak algılanmasına karşın Kates ve Belk (2001: 413), festivallerde LGBT bireyler tarafından yapılan alışverişleri tüketim aracılığıyla gerçekleşen bir direnç ve güç sembolü olarak değerlendirmektedirler. Festivaller tüketimin alternatif bir alanı olarak bireylerin otantik benliğini inşa edebilmelerini sağlayan yapılardır (Matheson, 2005: 154). Çünkü diğer tüketim pratiklerinden farklı olarak festivaller katılımcılarına gösterilerden önce ve sonra bir araya gelme ve müzakere etmek fırsatı vermektedir (Fabiani, 2011: 92). Bedenin dışında mekân da tüketimin imgesi haline gelmektedir. Kentsel mekânların tüketimi turizm ile ilişkilendirilmektedir (Rushbook, 202: 183). Özellikle metropol kentlerin pazarlama faaliyetlerinde gey ve lezbiyen bireylerin varlığı, cinsel özgürlük ile ilişkilendirilmekte ve bu bireylere özgü mekânlar gey mekân, lezbiyen mekân veya LGBT mekân olarak pazarlama faaliyetlerinde kullanılmaktadır (Waite, 2008: 530; Waite ve diğerleri, 2008: 790).

LGBT festivallerinin paradoksal doğası beraberinde bazı sorgulamaları getirmektedir. LGBT yaşamlarında eğlence ve kutlamaya değer gelişmeler yeterince sağlandığı için mi hareketin odak noktası festival ve turizme kaymıştır yoksa festivalin kendisi de politik bir eğlence midir? (Markwell ve Waite, 2009: 156). Bu soruların

kesin cevapları olmamakla birlikte yukarıda belirtilen birbirinden farklı bakış açıları ışığında değerlendirilmesi mümkündür.

2.2. LGBT FESTİVALLERİNDE BEDEN VE BEDENLEŞME

Beden, günümüzde birçok disiplinin ve disiplinler arası araştırmaların odak noktasını oluşturmaktadır (Bell, 2009: 94). Beden kavramına duyulan ilgi modern paradigmanın aksine, postmodern paradigma ile mümkün olmakta, post-feminist ve post-yapısalcı paradigmalar ile yaşanan eleştirel dönüşümler; cinsiyet kimliği, ırk ve cinsel yönelim gibi konuların gündeme gelmesini sağlamaktadır (Abromovici, 2007: 126).

Turizm literatüründe eleştirel dönüşümler (beden ile ilgili araştırmaların başlaması) 1990'lı yıllardan itibaren mümkün olmuş, turist deneyiminde bedenin yokluğunu sorgulayan ilk araştırma Veijola ve Jokinen (1994: 129)²¹ tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tarihe kadar bedenin sosyal, kültürel ve fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile yaşanan deneyimler turizm araştırmalarında yer edinmemiştir (Hannam ve Knox, 2010: 67). Pritchard ve diğerleri (2007: 6) bu durumun turizmde eril ve bedensizleşmiş bilim yapma geleneğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren turizm akademisinde akıl ve beden diktomisi üzerinden yürüyen eril ve bedensizleşmiş araştırmalara yöneltilen eleştirilerin (Johnston, 2001; Pritchard ve diğerleri, 2007) sayısı artmıştır. Bu tarihten itibaren feminist ve kuir perspektifleri benimseyen birçok araştırmancının beden ve cinsellik konularını (Johnston, 2005; Markwell ve Waitt, 2009; Pritchard ve Morgan, 2011; Waitt ve Gorman-Murray, 2008) ele aldığı görülmektedir. Bu araştırmaların temel varsayımları beden, cinsiyet, cinsel yönelim gibi sosyal kimliklerin durağan ve sabit olmadığı aksine toplumsal olarak yapılandırıldığı ve performe edildiğidir. Bu kimlikler karşı koyulan, direnç gösterilen, onaylanan, görüşülen ve yeniden üretilen kategoriler olarak (Pritchard ve Morgan, 2011: 158) turizm pratiklerinde sadece toplumsal yapıları yansıtmamakta aynı

²¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Veijola, S. ve Jokinen, E. (1994). The Body in Tourism. *Theory, Culture and Society*. 11: 125-151.

zamanda çok sayıda etkileşim ve dönüşümlerle bu yapıları yeniden şekillendirmektedir (Browne, 2009: 116).

Turizm literatüründe beden ve cinsellik üzerine eğilen araştırmacıların turist deneyiminin doğrudan beden aracılığıyla gerçekleştiğini (Johnston, 2005: 10) ve beden her toplumun merkezinde yer aldığını, benlik ve kimlik duygusunu her zamankinden daha fazla sembolize ettiğini (Pritchard ve Morgan, 2011: 154) düşünmesi ile mümkün olmuştur. Özellikle diğer turizm türlerine ve festivallere göre LGBT festivallerinde beden turist deneyiminin önemli bir boyutunu oluşturduğunu, turistlerin festivallere katılımı ile bedenlerinin dönüşüm yaşadığı bilinmektedir. Çünkü LGBT festivalleri cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair heteronormatif varsayımlara meydan okumakta ve bu varsayımlar dışında bedensel pratikler sergilemektedir (Waitt ve diğerleri, 2008: 793). Aynı zamanda LGBT festivalleri turizm pratiklerini yapı sökümüne uğratan önemli alanlardır (Johnston, 2001:181). LGBT festivallerinde beden ve bedenleşme deneyiminden bahsederken akıl/beden diktomisi ve bu ağ içinde oluşan bedensel deneyimlerin (heteroseksüel turist/LGBT turist, ben/öteki) ele alınması gerekmektedir.

Antik Yunan düşünce geleneğinden günümüze pek çok farklı yaklaşım ve disiplin kapsamında ele alınan beden kavramı, dünya üzerinde bulunan topluluklar tarafından birbirinden farklı süreçlerde ve yoğunlukta deneyimlenmektedir (Kaderli, 2017: 23). Bedenin insanın varoluşunda bir engel olarak görülmesi ve bu nedenle benimsenen beden ve akıl ayrımı Antik Yunan'a uzanmaktadır. Antik Yunan düşünce sisteminde beden, Platon başta olmak üzere dönemin düşünürleri tarafından ruhun, mantığın ve aklın ihanetçisi olarak görülmüş ve doğal bir düalizm içine dâhil edilmiştir (Grosz, 1994: 5-6). Akıl ve beden birbirinden ayrı tutulması birbirine karşıt kategoriler üretmiş, akıl-mantık, ben-öteki, zaman-mekân gibi unsurlar birbirine olan karşıtlıklarıyla ilişkilendirmiştir (Grosz, 1994: 3). Düalizmin bu karşıtlıkları epistemolojik bir ilişkiye sahip olmaktadır. Karşıt ilişkide kendi içinde tutarlı pozitif bir anlama sahip olan kavram, negatif kavramın / yapının sınırlarını da belirlemektedir (Grosz, 1989: xvi). Descartes'ın Kartezyen düşüncesi ise modern Batı'nın bedene yaklaşımını bu düalistik yapıda şekillendiren önemli bir aşama olmuştur. Kartezyen düşüncede akıl bireyi ifade etmede ("*düşünüyorum o halde varım*") ayrıcalıklı bir konuma getirilmekte, beden ise mekanik bir nesne olmaktadır (Turner, 2008: 48).

Beden, mekânda yer kaplayan maddi ve dış dünyanın bir parçası iken akıl maddi olmayan ve düşünendir (Nazlı, 2005: 73). Batı düşüncesine göre akıl ve beden cinsiyetlidir (Kaderli,2017: 124). Aklın yüceltilip bedenın aşağılanması modernite içinde kendini çeşitli yapılanmalarda da göstermektedir (Nazlı, 2006: 5).

Modernlik erkek/kadın, normal/anormal, modern/geleneksel, turist/yerel halk, doğa/toplum, heteroseksüel/eşcinsel gibi düalist karşıtlıklar üretmektedir (Erden, 2008: 130). Hâkim anlayış bu karşıtlığın ikinci tarafını negatif bir yaklaşımla aşağı çekmekte ve bir söylem içinde kurmaktadır (Çabuklu, 2006: 66). Bunun en iyi örneklerinden biri LGBT festivalleri ile ilgili çalışmalarda erkek ve heteroseksüel kavramlarının pozitif bir kimliğe, kadın ve gey-lezbiyen kavramlarının ise negatif bir kimliğe sahip olmasıdır (Johnston, 2001: 182). Modernlik bu anlamda heteroseksizmin anlayışı olmakta ve LGBT bireyleri çeşitli kategorilere dâhil etmektedir (Çabuklu, 2006: 66). Johnston (2001: 187; 2005: 20) heteroseksizm dışında kalan bedenlerin (LGBT bedenler, kuir bedenler) turizmde ihmal edildiğini ve görünür olmadığını, ekonomik kaygılar çerçevesinde sadece gey bedenlerin (gey turizmi ve festival turizmi kapsamında) ön plana çıkarıldığını belirtmektedir.

Modern yaklaşımın derinleştirdiği bu düalistik yapıya getirilen çeşitli sorgulamalar ve eleştiriler LGBT bedenlerin görünürlüğünün ortaya çıkmasını sağlayan iki temel gelişme ortaya çıkarmıştır. Bunlardan ilki 19. yy kadar uzanan ancak günümüzde yoğunlaşan kadınların cinsel özerkliğindeki gelişmeler, ikincisi ise erkek ve kadın eşcinselliğinin yayılmasıdır (Giddens, 2014: 34). Bu gelişmeler ile beden açık bir şekilde cinselliğın alanı olarak görülmekte (Giddens, 2014: 38) ve cinsellik bireyin üretkenliği için doğal olarak kabul edilen bir süreçten ziyade kişinin işlenebilir bir özelliği, beden, öz kimlik ve toplumsal normlar arasında önemli bir bağlantı noktası olmaktadır (Giddens, 2014: 22).

Eleştirel çalışmalar ile bedenın sosyal yönü ön plana çıkarılmış ve bedene yeni yaklaşımlar getirilmiştir (Kara, 2016: 25). Bedenin fiziksel yapıdan çok daha fazlası olduğunu gösteren bu gelişmeler ile beden artık cinsellik, toplumsal cinsiyet ve ırk gibi birçok kimliği barındıran ve performe eden bir yapıdır (Kara, 2016: 23). Böylelikle bedenın sosyal içeriğinin biyolojik formundan daha karmaşık olduğu anlaşılmıştır. Beden, bireylerin kendi bedenlerini yapılandırma yoluyla bireysel ve duygusal ihtiyaçlarını dışa vurdukları bir kendilik projesi ve bireyin ihtiyaçları ve arzuları için

ve onlar tarafından şekillendirilen, değiştirilen bir varoluş formu olarak değerlendirilmektedir (Kaderli, 2017: 14).

Beden zihinden ayrı biyolojik bir varlık olarak değil, toplumsal söylemlerin, materyallerin ve uygulamaların yapılandırılmış bir nesnesi olarak kabul edilmektedir. Çünkü bedenın görünümü, sunumu, eylemleri, deneyimi anlamlandırmada nasıl kullanıldığı sosyal, kültürel pratiklerin ve aynı zamanda biyolojik süreçlerin sonucudur (Markwell ve Waite, 2013: 59). Beden, kişisel kimliklerin oluşturulduğu, sosyal anlamların yüklendiğı bir mekân olmaktadır (Pritchard ve Morgan, 2011: 155). Bu bağlamda salt bir organizmadan ziyade tarihsel ve kültürel yapı içerisinde oluşan bir varlıktır. Tarih, norm olan bedenleri inşa ettiğı gibi bazı bedenleri de dışarıya atar ve bu bedenler anlaşılabilirliğin sınırında konumlanır (Direk, 2009: 68) çünkü toplum bedenleri etkileme, biçimlendirme ve değiştirme gücüne sahiptir (Kara, 2016: 24).

Michel Foucault (2007: 66-67) bedenın etkilenme biçimini iktidar ile olan ilişkisine bağlamaktadır. Foucault'a göre iktidar ve beden arasındaki ilişki hiyerarşik bir güç ilişkisidir. İktidar, beden üzerinde sahip olduğı gücü uygularken kendi normları dâhilinde özneler (bedenler) yaratmakta, özneleri normalleştirmektedir. Böylelikle ortaya çıkan arzunun kışkırtmasına göre hareket etmeyen, eylemleri kontrollü ve düzenli olan "uysal beden"dir (Giddens, 2014: 25). Uysal bedenın cinselliğı salt biyolojik dürtüler kümesi değil iktidar alanları içerisinde işleyen toplumsal bir inşadır (Giddens, 2014: 30). Bedene dayatılan normlar tarihsel olarak üretildiğı gibi değiştirilebilir ve aşılabilir normlar olmaktadır (Foucault, 2007: 66-67). Bu bağlamda Foucault, cinselliğı de tarihsel ve sosyal bir kurgu olarak görmekte, cinselliğın bedenler üzerinde yaratılmak istenen iktidar mekanizmalarına bağlı olduğunu belirtmektedir (Ellialtı, 2012: 376). Normallik, ontolojik bir zorunluluk olmaktan öte iktidar tarafından inşa edilmekte, olumsal olarak tarihsel perspektiften farklı görünümeler dâhilinde belirgin hale gelmektedir (Direk, 2009: 70).

Foucault, cinsellik ve öznellik tartışmasıyla kuir teorisinin yolunu açan düşünür olmuştur (Direk, 2009: 70). Kuir teorisinin öncülerinden olan Butler, Foucault'dan hareketle ve farklı olarak bedene yüklenen cinsiyet fikrini reddetmekte bedenın cinsiyetli bir varlık olmadığını düşünmektedir. Butler'a göre beden iktidar ilişkileri içinde cinsiyetli bir varlık olma anlamını kazanır (Direk, 2009: 71). Cinsiyet, heteroseksist bakış açısıyla kategorik olarak dişi ve eril olmak üzere ikiye bölünmüştür

ve bu açıdan toplumsal cinsiyet mekanizmalarının zeminini oluşturmaktadır (Direk, 2009: 73). Toplumsal cinsiyet neyin uygun bir biçimde normal olup neyin olmayacağını, neyin gerçek olarak belirleneceğini neyin belirlenmeyeceğini söylemektedir. Bu anlamda “*drag*”²² gerçekliğin varsayılan şekilde sabit olmadığını göstermekte, toplumsal cinsiyet normlarının icra ettiği normallığe karşı koymaktadır. Drag, heteroseksüelliği taklit eden bir performanstır ancak bu taklit heteroseksüellik tarafından dışlanan bir taklittir (Butler, 2018: 29). Bu bağlamda kuir teoriye göre cinsiyet inşa edilmiş, varlığa işlenmiş ve harekete geçirici bir kurgu olmaktadır (Direk, 2009: 68). Cinsiyet, toplumsal cinsiyetin ürettiği bir kurgu olmasına rağmen beden bunun zorunlulukları içinde yaşamakta, cinsiyetsiz bir yaşam düşünülmemektedir (Direk, 2009: 79). Beden bu kurgusal anlamlandırmanın bir sonucu olarak yeniden üretilir ve maddeleşir (Butler, 2014: 47). Diğer bir ifadeyle Butler (2014) bedeni maddeleşen bir varlık olarak ele almakta, maddeleşmeyi düzenleyen şeyin toplumsal cinsiyetlendirme mekanizmaları olduğunu belirtmektedir (Direk, 2009: 75). Kuir teori hâkim anlayışın onayladığı eşcinselliğe de karşı çıkmakta aynı zamanda da homofobiye, transfobiye karşı oluşan kimlikleri çoklu, parçalı, tutarsız ve akışkan olarak değerlendirmektedir (Çabuklu, 2006: 69).

Kuir teorinin bedene yaklaşımı anlaşılabilirliğin sınırında kalan veya dışlanan bedenler çerçevesinde şekillenmektedir. Dışlanan bedenler normlara göre yapılan tanımlamalar yoluyla baskıcı ve ayrımcı tavırlara maruz kalmaktadır (Okunmuş, 2017: 59). Bu nedenle kuir (dışlanan/anlaşılabilirliğin sınırında kalan) bedenler anlaşılamadıklarında mekânlara ve sokaklara çıkarak kendilerine ifade etmeye çalışmakta ancak toplumsal cinsiyet anlayışında bu bedenler ya reddedilmekte ya da aşağılanmaktadır (Direk, 2009: 69). Kuir bedenler bu ifade alanlarında aynı zamanda yeniden anlamlandırma imkânının açıldığı, hâkim anlayışa itiraz edebilme imkânının mekânı olan bedenlerdir (Direk, 2009: 69). Kuir bedenler, LGBT festivallerinde tıpkı Bakhtin (2001)’nin karnaval teorisinde belirttiği gibi sosyal hiyerarşileri ritüel ve gösteri yoluyla tersine çevirmektedir. Bu festivaller zamanın ve mekânın toplumsal

²² Karşı cinsle bağdaştırılan kıyafetleri performans olarak, teatral bir etki amacıyla giymek (Butler, 2018: 15). Diğer bir ifadeyle biyolojik cinsiyete karşı giyinmektir. Queen ise kadınsı davranışları olan geyleri aşağılamak için kullanılmaktadır. Drag Queen olarak kullanımı söz konusudur. Drag Queen performansı biyolojik cinsiyetine karşı giyinmek ve davranmak anlamında kullanılır. Maskülen kadınlar içinse Drag King kullanılmaktadır (Guaracino, 2007: 17,19).

normlarına meydan okuyan kültürel ritüellerdir. Çünkü festivalde yer alan etkinlikler (geçit törenleri vb.) geleneksel cinsiyet yapılarına ve kategorilerine karşı durmakta ve protesto niteliğinde gösteriler düzenlenmektedir (Kates, 2003: 10). Protestonun yanı sıra performans sanatını ve sokak tiyatrosunu andıran gösterilerde vardır (Duncan, 1996: 139). Bunlar, çoğu zaman kamusal mekândan uzakta yaşanan LGBT kültürünü, geleneklerini, sembollerini ve mitlerini halka açık bir şekilde sunmakta (Waitt ve Markwell 2014: 217) yani mahremi sokağa taşımaktadır (Polchin, 1997: 386). Heteroseksizmde korunması gereken mahrem LGBT festivallerinde sokakta veya meydanda karnavalesk ruhun yansıtıcısı olarak heteronormatif norm ve değerlere karşı yeniden inşa edilmektedir (Ravenscroft ve Gilchrist, 2009: 43).

LGBT festivalleri heteroseksist bakış önünde yapılan ritüelleşmiş kutlamalardır ve LGBT bireyler için son derece önemli etkinlikler arasındadır (Waitt ve Markwell, 2014: 267). Bu festivaller, Durkheim (2005)'in ritüellerinde belirttiği topluluğun bir araya gelmesi, dayanışması, kültürel ifadesi ve ortaya çıkan topluluk hissi özelliklerine sahiptir (Ammaturo, 2016: 20; Waitt ve Markwell, 2014: 267). Aynı bakış açısına sahip bireylerin bir araya gelmesi kolektif anlamda bir ifade alanı yaratmaktadır (Taylor, 2014: 27). Festival sırasında kullanılan semboller (gökkuşağı bayrağı gibi) kolektif ifade alanını güçlendirmektedir (Engel, 2001: 140).

Pride temalı festivallerde belirtilmesi gereken bir diğer unsur kültürel sınırların aşılması ve böylelikle festivali gerçekleştiren ve festivale katılan grup olarak LGBT bireylerin görünürlüğünün sağlanmasıdır (Taylor, 2014: 27). LGBT festivalleri temelde görünürlük, anma ve kutlama amacıyla yapılan etkinlikler (Johnston ve Waitt, 2015: 108) olduğundan festivallerde beden görünürlüğü ön plana çıkan önemli bir konudur (Johnston, 2001:190). Başka bir ifadeyle anlaşırılığın sınırında inşa edilen bedenler, (LGBT bedenler/kuir bedenler) kutlama yapmak, desteklemek, görünür olmak kim olduğunu göstermek, kim olduğundan gurur duymak için festivallere katılmaktadırlar (Johnston, 2001: 194). Nitekim Quinn (2013: 15)'in belirttiği gibi festival anlamının merkezinde kolektif, katılımcı bir kutlama vardır ve bu festivallerde anlaşırılığın sınırında olan bedenler ön plana çıkarılmakta ve kutlanmaktadır (Kates, 2003: 11).

Dolaptan çıkma, görünür olma ve gurur duyma genellikle tüketim ve eğlence ile ilişkilidir (Markwell ve Waitt, 2009: 155). Gey ve lezbiyenlerin görünür olması

eğlence, turizm vb. sektörler için önemli bir pazar üretmiş ve bu topluluklar tüketim kültürünün bir parçası olarak tüketici öznelerine dönüşmüşlerdir (Çabuklu, 2006: 73). Özne olma kolektif bir tanınma çerçevesinde heteronormatif bakış açısına getirilen bir eleştiri olurken aynı zamanda homonormatif bir bakış yaratmaktadır (Costa, 2008: 495). Çünkü Foucault (2007)'un belirttiği gibi festivallerde uysal bedenler olarak ana akımın kendi normları dâhilinde yarattığı gey turist, lezbiyen turist gibi özneler inşa edilmekte hem bu öznelere ayrıcalıklar tanımakta hem de bu özneler geri plana itilmektedir (Waitt ve Gorman-Murray, 2011: 209).

Sydney Mardi-Gras²³ başta olmak üzere birçok LGBT festivali beyaz, genç ve kaslı, estetik, maskülen – hiper maskülen gey bedenleri ön plana çıkarmakta ve normalleştirmektedir (Bell ve Binnie, 2000). Beden burada toplum tarafından tanımlanan ideal bedene uymak için üzerinde çalışılan bir hammadde görevindedir (Abramovici, 2007: 126). Bu bedenler ana akım medyanın ve turizm sektörünün kazanç sağlama aracı haline gelmektedir (Johnston ve Waitt, 2015: 107). Oysaki karnavalesk ruha sahip festivallerde genellikle ana akıma karşı olan bedenler (siyahî, kilolu, kadın bedenleri) vardır (Kates, 2003: 10) ve kuir teori festivallerde bu bedenlerin görmezden gelinmesini ve hâkim anlayış çerçevesinde ilerleyen normallik vurgusunu sorgulamaktadır (Çabuklu, 2006: 69).

Kuir teori özellikle gey turizm ve LGBT festivallerinde verilen “*biz de sizler gibi normal insanlarız*” söylemine bu söylemi savunan gey ve lezbiyen hareketine karşı çıkmaktadır (Çabuklu, 2006: 70). LGBT festivallerinde gey bedenlerin ağırlıklı gösterimini farklı bir yaklaşım çerçevesinde değerlendiren Kates (2003: 10) önemli olanın ana akıma karşı yapılan gösteriler olduğu belirtmekte ve LGBT festivallerinde hiper maskülen ve estetik beden gösteriminin erkekleri arzulanabilir pasif bir konuma dönüştürdüğünü ve böylelikle erkeklik otoritelerinin sarsılmasına yol açtığını düşünmektedir. Bu bağlamda LGBT festivalleri sadece hâkim olan toplumsal normları

²³ Sydney Gay and Lesbian Mardi Gras Avustralya’da gerçekleşen ve birçok turizm araştırmasında yer edinen (Johnston, 2001; Markwell ve Waitt, 2009; Markwell ve Waitt, 2014; Waitt ve Stapel, 2011) dünyanın en önemli LGBT festivalleri arasındadır. İlk olarak 1978 yılının Haziran ayında Stonewall olayını protesto etmek amacıyla gerçekleştirilen etkinlik, 1981 yılında Avustralya’da havaların daha sıcak olduğu Şubat ayına alınmış ve böylelikle çeşitli kostümlerin giyilmesi ve açık hava partilerinin yapılması mümkün olmuştur (Taylor, 2014: 30). Günümüzde bir ay süren etkinlikler çerçevesinde tüketim ve eğlence ağırlıklı gösteriler yapılmaktadır (Kates, 2003: 6).

ve kodları yeniden üretmekle kalmamakta aynı zamanda sorgulamakta ve bunlara itiraz etmektedir (Browne, 2009: 118).

Festivallerde kadınlık ve erkeklik gibi toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasına yönelik alanlar ve mekânlar yaratılmaktadır (Çabuklu, 2006: 72). Çünkü kuir bedenler bu mekânlarda festivalin sınırları dışındaki dünyaların yansıtıcısıdır (Kates, 2003: 7). Bedensel pratikler (kostümler, gösteriler vb.) LGBT bireylere yönelik tutum ve davranışlardan etkilenmekte ve bunlar ironik bir şekilde festivallerde sergilenmektedir (Kates, 2003: 11). Bu bedenler özellikle cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimler ile ilgili heteronormatif ve homonormatif varsayımlara meydan okumakta ve çeşitli ifadelerde bunu göstermektedir (Waite, 2008: 794; Markwell ve Waite, 2009: 156). Festivallerde kullanılan aksesuarlar, kıyafetler kısacası giyim şekilleri önemli iletişim araçları olarak kimliğin, ideolojinin vb. yapıların insan bedeninde sergilenmesinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim insanlar giyim şekilleri ile yaşam biçimlerini ortaya koymaktadırlar (Okunmuş, 2016: 57). Festivallerde katılımcılar, giydikleri kostümlerle birlikte duyguların neşeli bir manifestosu bağlamında kimliklerini sunmaktadırlar (Costa, 2008: 495). Özellikle geçit törenlerinde (Amsterdam Canal Parade ve Sydney Mardi-Gras geçidinde) genellikle gündelik yaşamın giyim – kuşam normlarından farklı giyinildiği ve geçit töreni süresince kuir bir gösteri yapıldığını söylemek mümkündür. Bu gösteriler kadınlık ve erkeklik gibi toplumsal cinsiyet normlarını bir günlüğüne alt üst eden bedensel pratiklerdir (Kates, 2003: 11).

Genel olarak festivaller ve özellikle karnavalesk kutlamalar karşıt anlamları barındıran bir yapıya sahiptir. Çünkü bu alanlarda LGBT topluluğunun bir araya gelmesi diğer toplumlardan varsayımsal olarak ayrılmasına neden olmakta, bu açıdan festival benzerlik ve farklılığı üreten bir yapıya dönüşmektedir (Cohen, 1999: 8). Diğer bir ifadeyle bu festivallerde farklı kolektif kimliklerin ortaya çıkması, organize olması ve ortak ilgiler doğrultusunda bir araya gelmeleri ve karşılaşmaları söz konusudur (Kates, 2003: 7). Karşılaşmalarda (heteroseksüel yerel halk ve turist / LGBT turist) beden hem yaklaşma /bütünleşme hem de çatışma alanı olabilmektedir. Çünkü LGBT festivallerinde heteroseksüel turistler ve yerel halk ile kurulan etkileşimlerde kabullenilmekten dışlanmaya kadar birbirinden farklı duygular ve tepkiler vardır (Ammaturo, 2016: 23). Festival sırasında beden iç ve dış çevresiyle yer aldığı sosyal

ilişkilerde (Okunmuş, 2016: 49) bir kimlik inşa eden ve duygusal kolektif paylaşım ortamı sunan (Costa, 2008: 499) aynı zamanda varoluşsal açıdan bir arada yaşama imkânı yaratan bir bütünleşme ve birlik alanı olabilmektedir (Okunmuş, 2016: 49). LGBT bireyleri desteklemeye, eğlenmeye gelen ve festivalin cinsiyet kimliği, cinsel yönelimler için önemli olduğunu vurgulayan heteroseksüel yerliler ve turistler ile karşılaşmalar bunun en somut örneğidir (Johnston, 2001: 194). Buna karşın karşılaşmalarda bedenin bir çatışma alanına döndüğü durumlar da vardır. LGBT festivallerindeki heteroseksüel turistler/yerel halk ile LGBT bireylerin karşılaşmalarında ayrımcı ve ötekileştirici davranışlar olabilmektedir (Johnston, 2001: 191).

Bedene yapılan müdahale davranış ve heteroseksüel bakış çerçevesinde gerçekleşmekte ve bireylerin sosyal ilişkilerini etkileyebilmektedir (Okunmuş, 2016: 63). Heteroseksüel turist/yerli bakışına maruz kalan bedenlerin hükmeden bedenler ile mücadelesinde beden bir çatışma alanına dönmektedir (Okunmuş, 2016: 49) çünkü bu bedenler heteroseksüel turist/yerli bakışının nesnesi haline gelmektedir (Diekmann ve Smith, 2015: 28). Literatürde bu alanda yapılan çalışmalar LGBT turistlerin heteroseksüel turist bakışında kendini hayvanat bahçesinde kafese kısılmış bir maymun gibi hissettiğini göstermektedir (Blichfeldt ve diğerleri, 2013: 479). Kısaca belirtmekte gerekirse LGBT festivallerinde turist bakışı cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ile ilgili farklılıkları hem onaylamakta hem de bunlara karşı çıkmaktadır (Johnston ve Waitt, 2015: 107). Çünkü etkinlikler sırasında paydaşlar arasında kurulan etkileşimler ve ilişkiler sosyal etkinliklerin doğası ve kapsamını belirlemede önemli rol oynamaktadır (Sharpley ve Stone, 2012: 349).

Festivallerdeki düalistik yapı paradoksal bir döngüye neden olmaktadır. Festivale katılan her birey, festival ile kurduğu duygusal, fiziksel ve sosyal ilişki çerçevesinde cinselliğini ve bakışını yeniden yorumlamaktadır. Çünkü katılımcıların hisleri ve davranışları festivallerin pazarlanması ve konumlandırılmasından etkilenmektedir (Markwell ve Waitt, 2013: 64). Festival sırasında katılımcıların nasıl davrandığı yaratılan arzulara ve duygulara bağlıdır (Johnston ve Waitt, 2015: 105). Bu bağlamda bazı LGBT festivalleri heteroseksüelliğin normal olduğu algısını derinleştirerek LGBT bireyleri anormal olarak konumlandırmakta, bazı festivaller ise gey turist, lezbiyen turist gibi özneler inşa ederek bu özneleri normalleştirmekte ve

bunun dışında kalan bedenleri anormalleştirmektedir (Markwell ve Waitt, 2013: 64). Böylelikle festival katılımcılarının düşünceleri de değişebilmektedir. Örneğin LGBT festivallerine ilişkin değerlendirmelerde; heteroseksüel turistler bu etkinliklerin heteroseksüel/LGBT ayrımını derinleştirdiği düşünürken gey turistler festivallerin bu ayrımı ortadan kaldırdığını belirtmektedir (Waitt ve Markwell, 2014: 331).

Johnston (2001: 196) festivallerin heteroseksüel/LGBT ayrımını derinleştirmek yerine, festivale katılan tüm bedenleri ve mekânları dönüştürdüğünü ve yeniden cinselleştirildiğini ifade etmektedir. Bu düşünceye göre akıl ve beden, heteroseksüel/LGBT, turist/yerli düalizmin ötesinde varlıklar olarak insanın bedenleşmiş olduğu aşikârdır. Turizm ise insanın bedenleşmiş doğasının yeniden yorumlayan birtakım fiziksel ve duygusal unsurları açığa çıkarmaktadır (Hannam ve Knox, 2010: 68). Çünkü heteroseksüel bireyler için LGBT festivaline katılmak kendi cinselliklerini yeniden yorumlama imkânı vermektedir (Waitt ve Markwell, 2014: 267). Böylelikle festivaller geçici bir süre zarfında LGBT bireyler ve heteroseksüel ana akım arasındaki ilişkileri dönüştürmekte ve böylelikle eşiksel bir alan yaratmaktadır (Kates, 2003: 5). Eşiksel alan gündelik yaşamın norm olan davranışlarından ayrılarak bunların ötesine geçmektedir. Norm olan davranışların transgresyonu paradoksal olarak bir sınır koymakta ve festivalleri gündelik hayattan ayırmaktadır (Heerden, 2011: 56). Eşiksel alandaki beden, içinde yaşadığı duygulara ve hislere dair anlatılar taşımakta ve bunlar içsel ve dışsal ifadeler olarak kendini göstermektedir (Kates ve Belk, 2001: 409).

LGBT festivallerinde bedensel performanslar birbirinden farklı şekillerde sunulmakta ve tüketilmektedir (Johnston ve Waitt, 2015: 109). Festival sırasında sergilenen bedensel ifadelerde bazı bedenler ana akıma karşı farklılığı göstermeyi ve savunmayı hedeflerken bazı bedenler normallliği ve kabul edilebilirliği tercih etmektedir. Ancak aynı anda hem normallliği hem de dışlanmayı ve anormallik anlatılarını sergileyen bedenler de vardır (Ammaturo, 2016: 26). Festivallerdeki önemli bir bedensel pratikte drag queen gösterileridir. Ancak bu gösterilerin cinsiyet kategorilerinin güçlendirilmesine neden olabileceği festivallere yönelik yapılan eleştiriler arasındadır (Kates, 2003: 10). Festivalin içeriği ve büyüklüğü de bedensel pratikleri etkilemektedir. Örneğin mega etkinlikler arasında yer alan pride festivallerinde heteroseksüel turistlerin katılımı fazla iken topluluk içinde daha kapalı

ve alt kùltùrlere hitap eden etkinliklerde yer almaktadır (Markwell ve Waite, 2013: 58). Dans etmek ve şarkı söylemek festivallerde sergilenen en önemli bedensel pratikler olarak katılımcıların arkadaşlar grupları ile bir araya gelmesine ve eğlenmesine imkan veren ve kimi zaman izleyenlerin de dâhil olduğu ve eğlenebildiği anlar yaratmaktadır (Costa, 2008: 495). Festivallerde katılımcılar, bedenlerini mûzik eşliğinde harekete geçirmekte (Costa, 2008: 495) ve dans etmenin bedende yarattığı hisleri açığa çıkarmaktadır (Hannam ve Knox, 2010: 68).

Beden mesajların açığa çıktığı bir metin gibidir ve genellikle bu metinler ırk, cinsiyet, cinsel yönelim ve yaş gibi belirli özelliklerin atfedildiği toplumsal olarak yapılandırılmış metinlerdir (Hannam ve Knox, 2010: 69). Cinsiyet, bedensel bir özellik olarak toplumdan topluma göre farklı şekillerde inşa edilmektedir (Hannam ve Knox, 2010: 74). Toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete, cinsel yönelime ait alt kùltürlerin turizm pratiklerinde bedenleşmesi söz konusudur. Özellikle heteroseksist normlardan kaçma imkânı yaratması, turizm pratiklerinde LGBT bireylerin kendilerini daha açık ifade etmelerine imkân tanımaktadır (Hannam ve Knox, 2010: 75). Turist deneyimi belirli bir yer ve zaman diliminde sürekli yaşanan yer dışında bir alan sunduğundan LGBT bireylerin kendi olabilmelerini sağlamaktadır (Poria, 2007: 252). Kendi olabilme hali, kendini özgürce ifade etmek, kimliğin açıkça tezahür edilmesi yani varoluşsal otantikliği göstermektedir (Wang, 2000: 65). Bedensel pratiklerin festivalde katılımcıya bırakılması ve bireyin istediği şekilde kendini ifade edebilmesi festival ortamının katılımcıya sağladığı özgürlük ile de ilişkilendirilmektedir (Kates, 2003: 11).

2.3. LGBT FESTİVALLERİNDE MEKÂN

Festivaller, yeni etkileşimlerin, ilişkilerin, kùltürel ve bedensel pratiklerin meydana geldiği özel anlar yaratmakta ve geçici bir süre içinde yer aldığı mekânları, kurulan bu ilişkiler ve etkileşimler çerçevesinde yeniden yapılandırmaktadır (Chalcraft ve Magaude, 2011: 173). Festivaller, mekânın üretiminde ve yapılanmasında belirleyici rol oynamaktadır (Lau ve Li, 2014: 57). Her yıl Avrupa ve Amerika'nın birçok kentinde gerçekleşen LGBT festivalleri, kent mekânlarını kutlamadan protestoya birbirinden farklı ve çoklu alanlara dönüştürmektedir (Johnston, 2005: 1). Daha kapsamlı bir ifadeyle festival mekânları, festivalin

gerçekleşme amacına veya amaçlarına uygun olarak festival katılımcıları tarafından gündelik yaşam dışında kullanıma bağlı olarak üretilmekte ve dönüştürülmektedir (Waterman, 1998: 55). Bu bağlamda LGBT festival mekânları belirsiz, ilişkisel, performatif, çoklu ve açık bir yapıya sahip olmaktadır (Markwell ve Waitt, 2009: 145).

Massey, mekânları tek, kapalı ve sınırlı varlıklar olarak düşünmek yerine belirli bir zaman ve mekân fikrinin ötesine geçmek gerektiğini mekânların fikirler, finans kaynakları ve hareketlere bağlı olduğunu belirtmektedir (Markwell ve Waitt, 2009: 148). Benzer şekilde Ravenscroft ve Gilchrist (2009: 43) de mekân üretiminin, mekânın kendisi tarafından yapılamayacağını, tam tersi mekânda gerçekleşen davranışlar ve politik söylemlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Nitekim insanın varoluşunu çerçeveleyen alan olarak mekânın²⁴, insanla kurduğu yoğun etkileşim, ona insani, toplumsal ve varoluşsal özellikler katmaktadır (Kılıç, 2009: 58-59). Çünkü sosyal ilişkilerde mekânın inşa edici özelliği vardır (Kaya, 2014: 2). Schick (2000: 7) mekân ve insan arasında kurulan ilişkiyi aşağıda belirtildiği gibi özetlemektedir:

“mekânlar insanileştirildikçe ve anlamla dolduruldukça, alanlar ve alan grupları simgesel anlamlar kazanır ve belli zihin durumlarının yahut değer sistemlerinin mecazları haline gelir” (Schick, 2000: 7).

Mekânın insani ve toplumsal özellikleri başta coğrafya olmak üzere sosyal bilimler alanında geri plana itilmiştir. Kartezyen düşünce sisteminde düalistik bir yapıya sahip olan mekân, her zaman tarihin ve diğer faktörlerin arka planına itilmiştir (Kaygalak, 2011: 3). Bu yaklaşım çerçevesinde mekân, coğrafya ve diğer sosyal bilimlerde fiziksel özellikleri ile yer edinmiştir. Mekân burada üzerinde ilişkilerin meydana geldiği sabit ve statik bir konuma indirgenmiştir (Kaya, 2014: 3). Coğrafyanın geleneksel mekân yaklaşımına karşın hümanistik, Marksist ve post-yapısalcı coğrafyacılar ile mekâna yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmiş; insan, iktidar, güç ilişkileri mekânın anlamlandırılmasında önemli unsurlar olmuştur (Kaya, 2014: 4).

²⁴ Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen İngilizce kaynaklarda kullanılan space ve spatial kavramlarının uzam yerine mekân ve mekânsal çevirileri tercih edilmektedir. Bu bağlamda Kılıç (2009: 58)'ın belirttiği gibi mekân, insanın bulunduğu, insanın izlerini taşıyan yer olarak araştırmada belirtilen bağlamı karşılamaktadır.

Post-yapısalcı coğrafya tartışmaları feminist ve kuir perspektiflerden mekânların heteroseksizmin etkisinde yapılandırıldığını yani performatif olduğunu ve normallik algısı üzerine kurulduğu belirtmekte ve mekân üzerine tartışmalara yeni bir boyut eklemektedir (Taylor, 2014: 31). Turizm ve mekân arasındaki ilişkiler de bu yaklaşımlardan etkilenmektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gey ve lezbiyen turistler ile ilgili yapılan çalışmalar, eleştirel turizm araştırmaları kapsamında eğlence-boş zaman ve turizm pratiklerini kuir ve feminist perspektifler üzerinden anlamlandırmaya olanak sağlamıştır (Waitt, 2012: 82). Bu yaklaşımlarda beden, mekânın deneyimlenmesinde farklılık yaratan unsur olarak ele alınmakta (Johnston ve Longhurst, 2010: 21), mekân ve insan etkileşimi beden aracılığıyla sağlanmaktadır (Pritchard ve Morgan, 2011: 165). Kuir ve feminist perspektiflerden LGBT turizmi ve festivalleri üzerine yapılan ilk araştırma post-yapısalcı coğrafyacı Johnston (1998) tarafında yapılmıştır. LGBT festivalleri ile ilgili sonraki birçok araştırma da beden ve mekân konularına odaklanmıştır (Browne, 2007; Johnston, 2005; Johnston ve Waitt; 2015; Markwell, 2002; Markwell ve Waitt; 2009; Waitt ve Gorman-Murray, 2008). Ancak (gey turizmindeki gelişmelere paralel olarak) gey turizmin coğrafi açıdan yapılanmasını ele alan çalışmalar 1990'lı yıllardan itibaren yapılmış ve genellikle gey turistler için tasarlanan plajları, destinasyonları ve gey dostu mekânları - gey mekânları incelemiştir (Franklin, 2003: 243; Waitt, 2012: 83) .

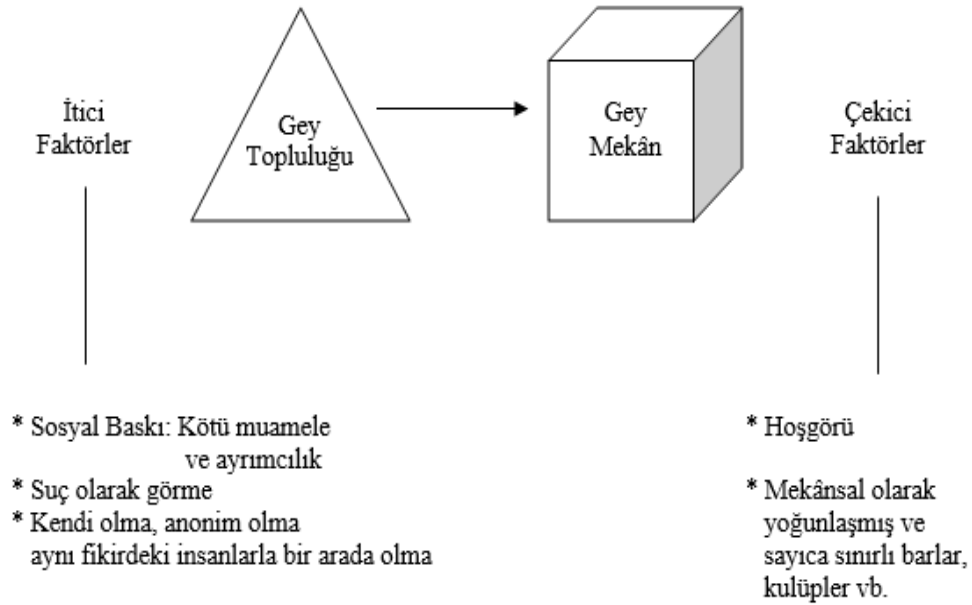
Gey turizm destinasyonları ile ilgili ilk araştırmalar, gey turistlerin destinasyonlara yükledikleri anlamlara odaklanmaktadır (Waitt, 2012: 83). 1990'lı yıllardan itibaren gey turistler ile mekânlar arasında kurulan etkileşim özgürlük ve kaçış güdülerini ilişkilendirilmektedir (Holcomb ve Luongo: 711-712). Batılı ve varlıklı gey turistlerin seyahatleri, sürekli yaşanan yer-ev ve gey gettolar²⁵-gey destinasyonlar arasındaki hareketlik çerçevesinde şekillenmektedir. Turizmin gey turistlere özgür ortamda kendi olabilme imkânı yarattığı belirtilmekte (bk. Şekil 11) ve böylelikle gey kimliği inşa edilmektedir (Hughes, 1997: 5; Howe, 2001: 37). Londra, Amsterdam, New York, Madrid gibi çok kültürlü ve kozmopolit kentler gey turizm destinasyonları olarak gey turistlerin uğrak noktaları arasında yer almaktadır (Dahles, 1998; 55; Diekmann ve Smith, 2015: 27). Bu kentler, kimliklerini “*Gay*

²⁵ TDK (2018)'ya göre getto “*bir yerleşim bölgesinin, aynı şehirden gelen insanların yerleştiği bölümü*” demektir.

Homeland”, “*Gay Capital*” olarak yapılandırmaktadır (Markwell ve Waitt, 2014: 211). Genellikle açık fikirli, hoşgörülü ve gey turistleri kabul edici olarak nitelendirilen bu destinasyonlar gey dostu yerine anavatan ve başkent olarak da adlandırılmaktadır (Waitt ve Gorman-Murray, 2011; 2019).

Kısacası gey destinasyonlar ile gey ve lezbiyen turistler arasındaki ilişki; gey turizmin, gey ve lezbiyen kimliğinin belirli bir yapıda yeniden ve yeniden oluşumuna dayanmaktadır. Ancak gey kimliğinin destinasyon tercihlerinde her zaman ön plana çıktığını veya geçerli olduğunu söylemek güçtür. Nitekim birey baskın olan kimliğin etkisinde seyahat motivasyonunu belirleyebilmekte ve bu motivasyon gey destinasyona yönelik kaçış güdüsünden farklı olabilmektedir (Blichfeldt ve diğerleri, 2013: 474).

Şekil 11: Gey Turizmi Etkileyen Faktörler

Kaynak: Hughes, 2002: 300.

Şekil 11’de gösterildiği gibi gey turizm destinasyonlarında bulunan gey mekânlar gey turistlere hoşgörü gösteren ve gey turistlerin kapalı mekânlarda sosyalleşmesini sağlayan yapılar olarak ele alınmıştır (Hughes, 2002: 300). Gey

mekânlara yönelik turizm literatüründe yapılan ilk araştırmalar bu mekânları geleneksel coğrafya yaklaşımında olduğu gibi ilişkilerin meydana geldiği kapalı ve sabit yapılar olarak değerlendirmektedir (Kaya, 2014: 3). Gey mekânlar, gey topluluğunun dolaptan çıkmasını sağlayan fiziksel bir manifestosu olarak ele alınmakta ve görünürlüğünü sağlamaktadır (Hindle, 1994: 11). Ancak bu mekânlar sınırlı sayıdadır ve gey kimliğinin oluşturulmasını ve meşrulaştırılmasını sağlamaktadır (Blichfeldt ve diğerleri, 2013: 474). Ayrıca gey mekânların LGBT seyahat riskini azaltacağı LGBT turistlere seyahatlerinde güvenli ortamlar yarattığı da belirtilmektedir (Hughes, 2002: 154). Gey mekâna yönelik bu yaklaşımların aksine eleştirel turizm çalışmaları ile birlikte, turizm literatüründe mekân, belirli özellikleri olan fiziksel bir nesneden ziyade öznel, kültürel olarak üretilen ve tüketilen bir yapı olarak ele alınmakta (Pritchard ve Morgan, 2011: 158) ve böylelikle gey mekânların anlamlandırılmasında²⁶ farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlara göre gey mekânların ortaya çıkışı heteroseksüel normlara karşı çıkan LGBT topluluğunun yeni bir mekân üretme ihtiyacından kaynaklanmaktadır (Pritchard ve diğerleri, 1998: 274). Gey mekânı oluşturan kulüpler, barlar ve restoranlar kent merkezinde heteroseksüel olmayan bedenlere ait en görünür alanlardandır (Waite ve diğerleri, 2008: 792). Çünkü LGBT bireyleri bu mekânlarda cinsel yönelimini ve cinsiyet kimliğini açıkça yaşamakta ve kendi içsel benliğinde otantik olabilmektedir (Pritchard ve diğerleri, 1998: 274). Gey mekânlar bireyin öznel pratiklerini bar vb. mekânlarda gerçekleştirmesine imkân verdiği için ev hissi yaratmaktadır (Gorman-Murray, 2012: 116).

Turizm literatüründe yapılan ilk araştırmalar da belirtildiği gibi gey mekânlar, destinasyona sıradan verilmiş bir özellik değildir. Bu mekânlar, birbirinden farklı insanlar tarafından kullanılmakta ve farklı roller üstlenmektedir (Blichfeldt ve diğerleri, 2013: 473). Kuir teori cinselliği gey gettolara-destinasyonlara ve mekânlara sabitleyen yaklaşıma karşı çıkmakta, cinsiyet kimliği ve cinsel kimliğin diğer kimlikler gibi mekân ile karşılıklı üretildiğini savunmaktadır (Waite, 2012: 83). Cinsellik ve cinsiyetin sabit olmadığı, akışkan olduğu yaklaşımdan hareketle gey mekânları ziyaret eden bireyler, giyimleri, davranışları, mekânda bulunan insanlarla kurdukları etkileşim ve iletişim aracılığıyla kendi öznelliklerini yeniden inşa etmekte ve bunu farkında

²⁶ Bu yaklaşımlarda gey-lezbiyen mekânlar kuir mekân olarak ifade edilmektedir (Rushbrook, 2002).

olarak yapmaktadırlar (Waitt ve diğeri, 2008: 792). Gey mekânlar, LGBT bireylere davranışsal ve hissi rahatlık vermenin dışında (sembolik anlamlarıyla da kültürel direniş mekânları olarak) kültürel ve duygusal destek de sağlamaktadır (Pritchard ve diğeri, 1998: 274). Ayrıca bu mekânlar heteroseksüel alanları duygusal ve psikolojik anlamda güçlendirecek öneme sahiptir (Pritchard ve diğeri, 2002: 118; Pritchard ve diğeri, 2007: 285). Özellikle Pride sembollerinin kullanımı bu mekânların inşasında önemli rol oynamaktadır (Waitt ve Gorman-Murray, 2011: 213). Çünkü mekânlarda LGBT dostu olduğunu gösteren işaret kullanımı kentin kuir tarafının görünürlüğünün sağlamaktadır (Güney ve Demircioğlu, 2015: 156).

Turizmin oluşturduğu gey mekân ve gey kimliği akademik çevrelerce eleştirilmektedir (Markwell ve Waitt, 2009). Eleştirilerin odak noktası turizm pazarlamalarında gey mekânların LGBT alt kültürlerini temsil etmemesinden kaynaklanmaktadır (Waitt ve diğeri, 2008: 791). Örneğin bazı destinasyonlarda bulunan gey mekânlar lezbiyenler tarafından kullanılamamaktadır. Çünkü bu mekânlar, mekânın sosyo-kültürel yapısını gösteren ataerkil güç diyalektiğinde lezbiyenlerin görünürlüğünü sağlamamaktadır. Lezbiyen mekânlar kadınların erkek egemen dünyada genellikle alışılmadık bir şekilde kontrolü ele geçirdiği mekânlardır ve genellikle sayıca azdır (Pritchard ve diğeri, 2007: 285).

Avrupa’da gey destinasyonların ve gey mekânların ortaya çıkışını sağlayan önemli gelişmelerden biri festival ve etkinliklerdir. Etkinlikler özellikle küresel gey dostu destinasyonların pazarlamalarında önemli bir rol oynamaktadır (Pritchard ve diğeri, 1998: 274). LGBT festivalleri turistlerin kullandıkları gey mekânların temsili olarak görülmekte çünkü bu etkinlikler tatil sırasında kullanılan mekânların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği özelliklerine vurgu yapmaktadır (Blichfeldt ve diğeri, 2013: 475).

LGBT festivalleri beden ve mekân arasındaki karşılıklı ilişkinin üretildiği festivallerdir (Ammaturo, 2016: 21). Festival mekânları, LGBT kültürü, topluluğu ve öznellikleri oluşturma sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Waitt ve Markwell, 2014: 266). LGBT festival mekânları topluluğun inşasında ve aynı zamanda katılımcıların bedenlerinin ifadesinde önemli rol oynamakta ve heteroseksüellerin katılımı ile bu mekânlar tartışmalı bir alana dönüşmektedir (Waitt ve Markwell, 2014: 267). Çünkü heteroseksist bakış altında festival mekânları hem dışlayıcı hem de özgürleştirici

olmaktadır (Markwell ve Waitt, 2009: 156). LGBT festivallerinin heteroseksüel/LGBT kimlik ayrımının derinleştirdiği görüşüne karşın LGBT bireylerin dolaptan çıkışının mekânla ilişkili olduğu, beden ve mekânın karşılıklı birbirlerini ürettikleri üzerine fikirler söz konusudur (Markwell ve Waitt, 2013: 60).

LGBT festivallerinde gerçekleşen bedensel pratikler heteroseksüel mekânların dönüşümünde etkili olmaktadır (Duncan, 1996: 139). LGBT festivalleri heteroseksüel mekânları gündelik anlamlarından farklı anlamlara büründürmektedir (Valentine, 1996: 152). LGBT bedenlerinin görünürlüğüne ve performanslarının ihmal edildiği alanlarda gerçekleşen festivaller bir mekân üretimi imkânı yaratmaktadır (Taylor, 2014: 27).

Pride festivalleri kent mekânlarında; caddelerde, sokaklar ve meydanlarda gerçekleştirilen, sosyal değişimin yaşandığı etkinliklerdir (Taylor, 2014: 27). Bu festivallerde katılımcılar sokağı sahne olarak kullanmakta ve buradan sembolik mesajlar göndermektedirler (Ammaturo, 2016: 20). Başka bir ifadeyle sokak veya meydan çeşitli performansların gerçekleştirildiği bir sahne olmaktadır (Ammaturo, 2016: 23). LGBT festivalleri sokağı veya meydanı anma, kutlama ve eğlence alanlarına dönüştürerek kuirleştirmektedir (Johnston ve Waitt, 2015: 108). Mekânın kuirleşmesi aynı zamanda duygulara bağlıdır (Ammaturo, 2016: 21). Kuir bedenlerin, heteroseksüel mekânlara bir günlüğüne meydan okuması söz konusudur (Johnston ve Waitt, 2015: 108). Festivallerin gerçekleştiği sokaklar otantik olarak heteroseksüel olsa bile gösteriler ve geçit törenlerinde sokağın heteroseksüel doğası değişebilmekte, bu alanlarda gerçekleşen bedensel normlar sorgulanmaktadır. Bu gösterilerde LGBT ya da kuir bedenlerin yaklaşması, ele ele tutuşması gibi bedensel pratikler olabilmekte bir diğer ifadeyle mahrem sokağa/kamusal alana taşınmaktadır (Pritchard ve diğerleri, 1998: 274). Kuir teori düalizmin zıtlıklarına karşı çıkarak kamusal/özel alan, dolap/getto gibi mekânsal ikilikleri yok saymaktadır (Waitt, 2012: 84).

LGBT festivallerinde gerçekleşen kuir performanslar sadece kuir olmayı görünür kılmamakta aynı zamanda geçici bir süre içinde heteroseksizmin hâkim olduğu mekânları tehdit ederek mekânlara yeni edimler eklemektedir (Taylor, 2014: 32). Sosyal kimlikler, anlamlar ve ilişkiler fiziksel, sembolik ve metaforik olarak festival mekânlarında üretilmektedir (Valentine, 2002: 146). Örneğin LGBT bireylerin

kabullenildiği ve eşit hak taleplerinin verildiği ülkelerde LGBT bireyler birçok kent için açık fikirliliğin ve hoşgörünün sembolü haline gelmiştir (Ammaturo, 2016: 28).

Festivallerde mekân ve beden arasına somut ve soyut sınırlar girebilmektedir (Ammaturo, 2016: 21). Sınırlar hem farklı olanı ayırıştırıp işaretlemek hem de benzer olanı ayırmak amacıyla kullanılmaktadır (Cohen, 1999: 10). Sınırlar hiyerarşik bakış etrafında bakılan olarak kuir bedenler ve bakanlar olarak heteroseksüel bedenler arasındadır (Ammaturo, 2016: 23). Katılımcılar (bakılan) ve izleyenler (bakanlar) arasına fiziksel sınırların girmediği festivallerde sokak veya meydan bir sahneye dönüşmekte ve festivallerde farklı ilişkiler olmaktadır (Ammaturo, 2016: 24). Bu festival mekânlarında (Amsterdam Pride festivalinde olduğu gibi) sınırlar muğlaklaşmaktadır (Ammaturo, 2016: 23). Festivallerde ortaya çıkan fiziksel sınırlar, sınırın iki tarafında da güvenli mekânlar yaratmak amacıyla gerçekleştirilmektedir (Ammaturo, 2016: 25). Bazı mekânlarda var olan fiziksel sınırlar sosyal sınırları da derinleşmektedir (Ammaturo, 2016: 23). Bir diğer ifadeyle LGBT festivallerinde mekânsal ayrımlar fiziki sınırlar dâhilinde olmakta, fiziksel sınırlar olmadığı zaman sosyal sınırlar da kalkmaktadır (Markwell ve Waitt, 2009: 160). LGBT festivallerinde, festivale katılan ve performans gösterenler ile izleyenler arasında kurulan sınır aslında heteroseksüel mekânda inşa edilen farklılığı vurgulayan gey mekânı göstermektedir (Johnston, 2005: 60).

Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlere yönelik farklı coğrafyalarda farklı yaklaşımlar söz konusudur ve bu kapsamda LGBT festivallerinde birbirinden farklı sosyal anlamlar vardır (Bell ve Binnie, 2000: 83). Bazı festival mekânları, kuir bedenlere gösterdiği hoşgörü, anlayış ve bedenleri kabul etmesi ile nitelendirilirken (Kates, 2003: 9) bazı festival mekânları ise LGBT bireylerin sosyalleşme ve bunu güven içinde gerçekleştirme ihtiyacını karşılamakla ön plana çıkmaktadır (Güney ve Demircioğlu, 2015: 151).

LGBT festival mekânlarından bahsederken belirtilmesi gereken bir diğer unsur mekân ve kimlik arasında kurulan ilişkidir. Mekân ve kimlik arasındaki ilişki sahiplenme, aidiyet duyguları ile oluşmakta ve bu duygular etkileşim kurulan mekâna kimlikten özellikler ve anlamlar yüklemektedir (Güleç-Solak, 2017: 35). Festivaller gerçekleştikleri mekânlarda insanların kendi hikâyelerini anlattığı ve kendilerini diğerlerine açıklama imkânı bulduğu alanlardır (Lau ve Li, 2015: 59). Festivaller,

topluluğun kabul ettiği değerlerin, çıkarların ve isteklerin dışa vurumu olarak bir nevi topluluğun kimliğini sergilemekte ve burada mekân tamamlayıcı bir unsur olmaktadır (Getz, 2007: 200). Derrett (2004: 48), toplulukların festivaller ve etkinlikler yoluyla kendi kùltürlerini paylaştıklarını ve yerel halkın, katılımcıların ve ziyaretçilerin dayanışmalarının topluma ve mekâna verdiği bir his olduğunu belirtmektedir.

LGBT festivalleri gey, lezbiyen, biseksüel ve transgender kimliklerin oluşumunu ve görünürlüğünü sağlayan en önemli etkinlikler arasındadır. Etkinlikler bireysel ve kolektif kimliklerin inşa edildiği alanlardır (Markwell ve Waitt, 2013: 60) çünkü bu festivaller geçici süre için heteronormatif mekânları dönüştürerek kolektif kimliğin inşasında etkili olmakta, mekân ve topluluk hissi yaratmaktadır (Waitt ve Stapel, 2011: 200). Kolektif kimlik inşası esasen politik bir varoluşa dayanmaktadır (Johnston ve Waitt, 2015: 114). LGBT festivalleri aynı zamanda katılımcılar ve mekân arasında duygusal ilişki sağlamaktadır. Bu ilişkide hoşgörü, kabullenilme, meydan okuma, birliktelik ve güven gibi hisler açığa çıkmakta böylelikle festival mekânları LGBT / kuir bedenleri destekleyici mekânlar olarak mekân aidiyeti yaratmaktadır (Browne, 2009: 121; Johnston ve Waitt, 2015: 116).

Pride festivallerinin LGBT topluluğu için “biz” duygusu etrafında oluşturduğu kolektif kimliğin gerçekliği akademik çevrelerce sorgulanmaktadır (Markwell ve Waitt, 2009: 160). Eğlence odaklı ilerleyen festivallerin metalaşma etkisiyle mekân aidiyeti yaratmadığı yönünde görüşler de bulunmaktadır (Johnston ve Waitt, 2015: 116).

Sonuç olarak hem LGBT (gey) turizmi hem de LGBT etkinliklerinin yaşadığı dönüşümler birbirinden farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Bu bakış açıları tablo 3 ve tablo 4’de eleştirel ve olumlu yaklaşımlar olmak üzere gruplandırılarak verilmektedir. Araştırmalar, LGBT etkinliklerinin günümüzde tüketim odaklı bir yapıya sahip olduğunu ve pazarlama stratejileri çerçevesinde LGBT bireylere yönelik cinsiyet, cinsel yönelim ve toplumsal sınıfa dair ayrıştırmaların yapıldığını göstermektedir. Ancak 21. yy’de turizmin varlık, aidiyet ve oluş ile ilgili kavramlara daha yakın durduğunu ve insanların kimlikleri ile turizm pratiklerine katıldığını, turizm aktivitelerinde yer alırken iletişim kurma, kendini ifade etme vb. amaçlara sahip olduklarını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Pritchard ve Morgan, 2011: 164). Bu doğrultuda pride festivallerine katılan turistlerin değerlendirmelerini almak, turizmin

kendilerine sağladığı ifade alanlarını ve bu alanların anlamlarını öğrenmek deneyimlerini anlamak açısından son derece önemlidir.

Tablo 3: Gey Turizmi ve LGBT Festivallerine Eleştirel Yaklaşımlar

Gey Turizmi: Gey ve Lezbiyen Turist Kimlikleri	Gey ve lezbiyen turistlerin niş pazar olarak görülmesi (Holcombe ve Luongo, 1996; Pritchard ve diğerleri, 1998) Gey ve lezbiyen turistlerin tüketici öznelerle dönüştürülmesi (Çabuklu, 2006)
	Pembe ekonomi miti (Binnie, 2004; Diekmann ve Smith, 2015; Markwell ve Waitt, 2015) Homonormatitive (Costa, 2008)
	Beyaz, kaslı, iyi görünümlü gey bedenlerin ön plana çıkarılması (Johnston, 2005; Markwell ve Waitt, 2015; Puar, 2002; Waitt ve Gorman-Murray, 2008) Tüketim ile ortaya çıkan normalleştirme (Waitt ve diğerleri, 2008)
	Gey dostu destinasyon ve gey mekânların hoşgörülü ve kabul edici olması (Hughes, 1997; Hughes, 2002; Howe, 2001) Güvenilir mekânların kapalı ve sabit olması (Hughes, 2002)
	Homofobik ve transfobik davranışlar (Enguix, 2017; Poria, 2006; Puar, 2002)
LGBT Festivalleri	Asimile olma (Abrahamson, 2014; Taylor, 2014) Politik odağından uzaklaşma (Hughes, 2006b) Tüketim ile politik olmama (Chasin, 2000a; Sender, 2004) Eğlence (Enguix, 2017; Johnston, 2005; Rushbook, 2005) LGBT topluluğu içinde ayrışma (Ammaturo, 2006)
	Sponsorlar ve şirketlerin ekonomik güç gösteri (Kates, 2003; Kates ve Belk, 2001; Markwell ve Waitt, 2009; Wolf, 2012)
	Cinsel yönelimlerin ve cinsiyet kimliğinin metalaştırılması (Wolf, 2012) Tüketim bedenleri; yaşam biçiminin tüketim odağı haline gelmesi (Enguix, 2017)
	Hegemonyaların yeniden üretimi (Johnston, 2005) Anormal, marjinal olarak görülme (Graham, 2002; Waitt ve Markwell, 2014)
	Kolektif kimlik ruhunun halkla ilişkiler faaliyeti olması (Markwell ve Waitt, 2009)
	Hiyerarşik bakış (Blichfeldt ve diğerleri, 2013)
	Fiziksel ve sosyal sınırlar (Ammaturo, 2016) Mekânsal aidiyet yaratmama (Johnston ve Waitt, 2015)

Kaynak: Araştırmacı tarafından derlenmiştir.

Tablo 4: Gey Turizmi ve LGBT Festivallerine Getirilen Olumlu Yaklaşımlar

Gey Turizmi: Gay ve Lezbiyen Turist Kimlikleri	Görünürlük, farkındalık, meşrutiyyet (Kates ve Belk, 2001)
	Kolektif bir direniş (Kates ve Belk, 2001)
	Cinsiyet normlarını alt üst eden bedensel pratikler (Kates, 2003)
	Gey dostu destinasyon ve mekânlarda öznel pratiklerin yaşanması, dolaptan çıkış sağlayan görünür alan sağlanması (Gorman-Murray, 2012; Hindle, 1994; Pritchard ve diğerleri, 1998; Waitt ve diğerleri, 2008)
	Mekâna verilen duygusal özellikler ve bağ (Browne, 2009: 121; Johnston ve Waitt, 2015)
LGBT Festivalleri	Özgür ifade (InterPride, 2016; Kates, 2003)
	Topluluğun bir parçası olma (Poria, 2007; Taylor, 2014; Wolf, 2012)
	Potansiyel sevgililer bulma (Wolf, 2012)
	İnsan hakları söylemi (InterPride, 2016) LGBT hak ve özgürlüklerinin korunması (Sharpley ve Stone, 2012)
	Kamusal alanda görünürlük (Johnston, 2001; Sharpley ve Stone, 2012)
	Mesajın daha net iletilmesi (Kates, 2003)
	Kuir beden ve normallik sorgulaması (Çabuklu, 2006; Kates, 2003)
	Kuir bir mekân üretimi ve mekânsal ikiliklerin yok olması (Johnston ve Waitt, 2015; Waitt, 2012)
	Mahrem sokağa taşınması (Polchin, 1997; Taylor, 2014)
	Kendi olabilme (Matheson, 2005; Poria, 2007)

Kaynak: Araştırmacı tarafından derlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Literatürde yapılan ilk araştırmalarda etkinliklerin bir alt türü olarak satın alınan ve tüketilen bir turizm türü şeklinde ele alınsa da festivaller bundan çok daha farklı sosyal anlamlara sahiptir (Picard ve Robinson, 2006: 1). Etkinlikler ve festivaller toplumun ihtiyaç ve isteklerinden ortaya çıkan, gerçekleştiği toplumun temel yapısını, oluşumunu ve düzenini gösteren faaliyetlerdir. Bu bağlamda insanlık tarihini ve toplumu yansıtan ve insanları bir araya getiren önemli parçalardır (Duffy ve Mair, 2017: 36). Etkinliklerin ve festivallerin bu özellikleri sosyal bilimler alanında çalışan araştırmacıların dikkatini çekmekte ve etkinlikler üzerine sosyal bilimlerin farklı alanları ve disiplinleri çerçevesinde araştırmalar yapılmaktadır (Chhabra ve diğerleri, 2003; Cornish, 2015; Permezel ve Duffy, 2007). Eleştirel turizm çalışmaları, teorik açıdan beden cinsellik, kimlik, duygu, hareketlilik ve kültür gibi geniş çaplı soruların ve sorunların festival/etkinlik turizmi kapsamında irdelenmesini sağlamaktadır (Browne, 2009: 116).

Eleştirel turizm çalışmaları ile yapı sökümüne uğrayan etkinlik ve festival turizmi, yeni sorgulama alanları ortaya çıkarmıştır. Bu sorgulamalar etkinliklerin toplumda meydana getirdiği değişimleri ve etkinliklerin değişim ve gelişim sürecindeki sosyal, kültürel, politik ve ekonomik rolüne ve anlamına odaklanmaktadır. Araştırmaların bu alanlarda yoğunlaşmasının temel nedeni etkinliklerin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel dönüşümleri yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Bu değişimleri anlamak ve açıklayabilmek için sosyal bilimler alanında etkinliklerin mekân, işletme ve sosyo- kültürel perspektiften ele alınması gerektiği belirtilmektedir (Andrews ve Leopold, 2013: 2; Page ve Connell, 2012: 1-5).

Bu araştırma, literatür taramasında sosyal bilimler alanında ortaya çıkan bu gerekliliğe cevap verebilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Dünya genelinde önemli festivaller arasında yer alan Amsterdam Pride gibi LGTB festivallerinin mekân ve beden etkileşimi çerçevesinde inşa ettiği süreçler dikkate alındığında bu gereklilik daha da önem kazanmaktadır. Bu araştırma literatürde LGBT etkinlikleri ve

festivalleri ile ilgili yapılan araştırmalardan farklı olarak *“Pride festivaline katılan turistler, beden ve mekân etkileşiminde kendilerini ifade etme aracı olarak turizmi nasıl deneyimlemektedirler?”* sorusuna yanıt aramaktadır.

Araştırmanın amacı; Amsterdam Pride Festivali’ne katılan turistlerin deneyimlerini beden ve mekân etkileşimi çerçevesinde anlamaktır. Amsterdam Pride Festivali özelinde gerçekleşen bedensel pratikleri ve üretilen mekânsal alanların katılımcılarda uyandırdığı duyguları ve hisleri irdelemektir. Aynı zamanda turizm ile Amsterdam Pride Festivali’nde gerçekleşen bedensel ve mekânsal deneyimlerin yaşadığı değişimlerin nedenlerini belirlemek hedeflenmektedir. Araştırmanın alt amaçları;

1. Amsterdam Pride Festivali’ne katılım motivasyonlarını açıklamak.
2. Amsterdam Pride Festivali katılımcılarının gey dostu destinasyon olarak Amsterdam’a yükledikleri anlamları irdelemek ve Pride ile Amsterdam’a mekân olarak eklenen yeni edimleri öğrenmek.
3. Amsterdam Pride Festivali’nde beden ve mekân etkileşiminde ortaya çıkan ifade alanlarını incelemek.
 - a. Festival sırasında heteronormativiteye karşı yaratılan bedensel pratikleri ve üretilen mekânları ortaya koymak. Böylelikle festivalin bir turizm pratiği olarak katılımcılara sağladığı ifade alanlarını açığa çıkarmak.
4. Amsterdam Pride Festivali’nde heteroseksüel turist ve LGBT turist karşılaşmalarında ortaya çıkan duyguları ve tepkileri öğrenmek.
5. Tüketim ve metalaşma kapsamında turizmin Amsterdam Pride Festivali üzerindeki etkilerini ve katılımcıların bu konu hakkındaki değerlendirmelerini öğrenmek.

Turizm literatürü incelendiğinde festivallerin sosyal boyutunun yeterince incelenmediği (Quinn, 2013: 15) ve LGBT festivalleri üzerine yapılmış sınırlı sayıda araştırmanın (Hughes, 2006; Johnston, 2005; Markwell ve Waitt, 2009; Waitt ve Gorman-Murray, 2008) bulunduğu görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye’de LGBT festivallerini turizm disiplini çerçevesinde ele alan bir araştırma ile karşılaşmamıştır. Bu araştırma, eski çağlardan günümüze dünya genelinde hemen hemen tüm

topluluklarda yer edinen ve turizm hareketliliği içerisinde önemli bir alan olan festivallerin sosyal boyutunu ele alması, festivaller kapsamında değerlendirilen LGBT etkinliklerinde mekân ve beden etkileşimini literatürden farklı olarak Amsterdam Pride Festivali'nde irdelemesi ve katılımcıların öznelliğine yer vermesi açısından önem taşımaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Sosyal bilimler alanında etkinlik çalışmalarını irdeleyen Andrews ve Leopold (2013: 2) etkinliğin özünde insan ve toplum olduğu yaklaşımından yola çıkarak etkinliklerin sosyal ve kültürel alanlarda araştırılmasına öncülük edecek çalışma alanlarını derlemişlerdir. Bu alanlar etkinliklerin ticari olmayan boyutları yani sosyo-kültürel, işletme-yönetim ve mekân boyutlarıdır. Alt alanlarına ayrılan bu boyutlar araştırmanın konusunu belirlemede önemli bir çıkış noktası olmuştur. Aynı zamanda araştırmada incelenecek festivalin içeriği de hangi mekânsal ve sosyo-kültürel boyutların araştırılmaya dâhil edileceğini belirlemiştir. Bu bağlamda araştırmada ele alınacak analiz biriminin LGBT festivali olmasına ve araştırma konusunun mekân kimlik, beden ve cinsiyet, deneyim ve anlamlar çerçevesinde ele alınmasına karar verilmiştir.

Bu doğrultuda araştırma 2017 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde gerçekleşen Amsterdam Pride Festivali'ni ve katılımcılarını (festival için gelen turistleri) kapsamaktadır. Araştırma festival katılımcılarının festivali nasıl algıladıkları, festival sırasında kendi deneyimlerine ve davranışlarına yükledikleri anlamların neler olduğunu ve festival sırasında kendilerini duygusal ve varoluşsal olarak nasıl ifade ettikleri, festivalin günümüzde geldiği süreci nasıl değerlendirdikleri gibi sorulara cevap aramak için tasarlanmıştır.

3.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu başlık altında teori-araştırma ilişkisinin nasıl kurgulandığına değinilecektir. Araştırmada ele alınan teorik çerçeve nitel araştırma yönteminin seçilmesini adeta gerekli kılmaktadır. Gereklik turizm disiplini içerisinde yer alan araştırma konusunun

nasıl ele alındığını, nasıl yorumlandığını ve nasıl inşa edildiğini anlamlandırma ihtiyacından doğmuştur. Bu durum sosyal bilimlerin doğasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal bilimler alanında çalışan araştırmacıların temel amaçlarından biri sosyal bağlamdan kaynaklanan insan davranışlarının birçok yönünü ortaya çıkarmaktır. 19. yy'den itibaren toplumsal yapıyı ve bu yapının sorunlarını inceleyen araştırmacılar kullandıkları teknikler ile birlikte toplumsal yapıyı anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır (Kümbetoğlu, 2015: 16). Bu anlama ve yorumlama süreci, içinde yaşadığımız dünyanın bireyler tarafından oluşturulduğunu belirtir. Bireyler kurdukları sosyal ilişkiler ile ve sosyal çevre içinde dünyayı yeniden yaratmaktadır. Nitel araştırma, inşa edilen bu dünyanın (büyük resmin) sadece öznel bir temsilini ortaya koyan ve yorumlayan araştırma türüdür. Nitel araştırma yöntemini benimseyen araştırmacılar insanların dünyalarını nasıl kurduklarını, nasıl yorumladıklarını ve nasıl bir anlam yüklediklerini anlamaya çalışırlar. Anlam üretene merkeze alarak, öznenin (merkezdeki kişi olarak) anlamı ürettiği şekliyle betimlemeye ve yorumlamaya odaklanırlar. Kısaca nitel araştırmalarda davranışların, olayların ve olguların nasıl ve neden oluştuğu ve öznenin bunları nasıl algıladığı, kavradığı ve anladığı ön plana çıkarılmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2015: 6; Kümbetoğlu, 2015: 22-28; Laine, 2000:1; Merriam, 2015: 5; Özdemir, 2010: 326; Seggie ve Bayyurt, 2017: 12; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 41).

Nitel araştırma gerçeğin sosyal olarak inşa edildiği varsayımdan hareket etmektedir. Bu bağlamda gözlenebilir tek bir gerçekliğin olmadığını, tek bir olayın farklı şekillerde yorumlandığını belirtmektedir (Merriam, 2015: 9). Nitel araştırmalarda nicel araştırmaların aksine yöntem ile ilgili somut süreçler çoğu kez yoktur (Erdoğan, 2012: 113). Nitel araştırma yöntemini kullanan araştırmacılar genellikle veriyi aynı anda toplamakta, yorumlamakta ve analiz etmektedir. Veri yorumlama aşaması yeni kavramlar yaratmak ve yorumlamakla gerçekleşmektedir (Neuman, 2016: 23). Nitel araştırmacılar olguları doğal ortamında ele alırlar ve insanların olgulara yükledikleri anlamları yorumlarlar (Denzin ve Lincoln, 2005: 3). Yıldırım ve Şimşek (2013: 41) insan davranışlarının esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılması gerektiğini, araştırmaya dâhil olan insanların görüşleri ve fikirlerinin bu yaklaşımla ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Creswell (2016: 48) insanların

araştırılmak istenen konuyu hangi bağlam ve ortamda ele aldıklarını anlamak için nitel araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

Bu araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak, Amsterdam Pride Festivali'ne katılan turistlerin görüşleri, algıları, deneyimleri ve festivale yükledikleri anlamlar ele alındığından nitel araştırma yaklaşımı benimsenmektedir. Aynı zamanda festivallerin sosyal boyutlarına odaklanan araştırmalar bir süreci ele almakta ve nitel araştırmalar da sonuçlardan ziyade süreç ile ilgilenmektedir (Merriam, 2015: 4-5; Quinn, 2009: 18). Nitekim etkinliklerin sosyal boyutları ile ilgili yapılan araştırmalarda yani etkinliğe katılan bireylerin etkinlik olgusunu nasıl deneyimledikleri, etkinlikte neler hissettikleri, etkinliğe nasıl motive oldukları ve etkinlikte nasıl davrandıkları ile ilgili araştırmalarda nitel araştırma yönteminin araştırma sorularına daha bütüncül ve yorumsal cevaplar verebileceği belirtilmektedir (Duffy ve Mair, 2017: 33; Getz ve Page, 2016: 966).

3.4. ARAŞTIRMA ALANI

Araştırma alanı, 29 Temmuz – 06 Ağustos 2017 tarihleri arasında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde gerçekleşen Amsterdam Pride Festivali'dir. Amsterdam Pride, Amsterdam'da yaşayan gey, lezbiyen, transgender ve kuir topluluklarının eşitliği için her yıl yapılan bir kutlamadır (Iamsterdam, 2018). Amsterdam, alternatif yaşam tarzlarına karşı sahip olduğu tolerans ve kültürel çeşitliliği ile gey dostu bir kent olmakta ve kent merkezi içinde LGBT bireylerin kullanımına tahsis edilmiş çok sayıda mekân (bar, gece kulübü, otel, sauna vb.) sunmaktadır (Hughes, 2006: 104).

Amsterdam Pride Festivali'nin tarihsel geçmişi, Amsterdam'ın modernite ile birlikte eşcinsel görünürlüğü, eşcinsellerin maruz kaldıkları baskı ve ayrımcılık üzerine gösterdiği mücadelelere dayanmaktadır. Bunun yanında Amerika'da gerçekleşen Stonewall ayaklanması ve ardından dünyaya yayılan etkisi de söz konusudur. Amsterdam'da 1950'li yıllara kadar devam eden ayrımcılık ve baskılara karşı yasal ve sosyal haklar ile ilgili gelişmeler 1960'lı yıllardan sonra elde edilmiştir. Hollanda bu tarihten itibaren laik ve liberal bir yaklaşım benimsemiş ve bu sadece LGBT hareketinde değil, toplumun birçok kesiminde değişikliklere neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler ile LGBT topluluğu için Amsterdam "*Gay Capital*" veya "*Gay*

Homeland” olarak dünya sahnesinde yerini almış ve Hollanda 2001 yılında eşcinsel evliliklere yasal onay veren ilk ülke olmuştur (Hekma, 1999: 85; Hekma ve Duyvendak, 2011: 625; Hodes ve diğerleri, 2007: 179; Mepschen, 2016: 83). Amsterdam Pride ilk defa 1996 yılında 50 binden fazla katılımcı ile gerçekleşmiştir. Sokakta gerçekleşen diğer pride etkinliklerine karşın Amsterdam Pride tekne üzerinde kanallarda yapılmasıyla dünyada bu anlamda yapılan ilk Pride Festivali olmuştur. 1998 senesinde 30 farklı spor dalında etkinliklere katılan 15 bin sporcu ve 250 bin izleyici ile Kuzey Amerika dışında ilk Gay Games Amsterdam’da yapılmış ve 2018 Amsterdam Pride teması Gay Games etkinliğinin 20. yılında “*Heroes*” olarak belirlenmiştir (Amsterdam Marketing, 2016; Davidson, 2006: 90; Hekma, 1999: 87).

Festival her yıl Ağustos ayının ilk haftasında yapılmakta ve her yıl belirlenen bir tema çerçevesinde etkinlikler düzenlenmektedir. Amsterdam Pride Festivali’nin 2017 yılı teması “*This is My Pride*” dır. 2017 yılında festival sırasında gerçekleşen etkinlikler ağırlıklı olarak şehir merkezinde toplanmıştır. Festival sırasında şehrin 11 farklı noktasına sahne kurulmuş ve bu sahnelerde şovlar, yarışmalar, spor etkinlikleri, konserler, çalıştaylar ve söyleşiler gerçekleştirilmiştir²⁷. Amsterdam Pride ’da; Pride Walk, Pride at Beach, Pride Park, Canal Parade, Open Air Cinema vb. LGBTIQ içerikli etkinlikler yer almaktadır. Festival programında yer alan etkinliklere ait detaylı bilgiler aşağıdaki gibidir²⁸:

1. *Pride Walk*: Onur yürüyüşü olarak bilinen Pride Walk, festivalin başlangıç etkinliğidir. Bu etkinlik 29 Temmuz 2017 tarihinde Homomonument Anıtı önünde başlamış ve Vondelpark’ta kurulan Park Pride ‘da sona ermiştir. Yürüyüşün eşcinsel anıtı olan Homomonument önünde başlamış olması anıtın anlamından kaynaklanmaktadır. Bu anıt Nazi kamplarında hayatını kaybeden gey bireyleri anmak için yapılmıştır. 1970’lerden sonra Amsterdam’daki gey liberalizmin ardından anıtın anlamı sadece erkekler için değil aynı zamanda cinsel yöneliminden dolayı ayrımcı ve baskıcı tavırlara maruz kalan kadınları da kapsamıştır. Anıt resmi olarak 1987 yılı Eylül ayında açılmıştır (Hernandez, 2010: 76). Homomonument Anıtı Amsterdam’da ve Hollanda’da eşcinsel bireylerin haklarının kabul edildiğini gösteren bir simge rolündedir.

²⁷ Etkinliklerin şehir merkezindeki yerleri şekil 1’de gösterilmektedir.

²⁸ Amsterdam Pride Festival programı ek 2’de belirtilmiştir.

Bu özelliği ile çok sayıda LGBT turistin ziyaret noktasında yer almaktadır (Binnie, 2004: 175). Festival boyunca kurulan sahnelerden biri bu anıtın önündeydi. Katılımın çok yüksek olduğu Drag Queen Olimpiyatları burada yapılmıştır. Anıtın çaprazında Gay Tourist Information (Eşcinsel Turist Danışma Merkezi) bulunmaktadır. Bu merkez hem enformasyon hizmeti vermekte hem de LGBTIQ bireylere hitap eden çeşitli ürünler (bayrak, tişört, bileklik, kupa vb.) satmaktadır.

2. *Pride Park*: Onur yürüyüşünün sona erdiği Pride Park Amsterdam'daki Vondelpark'ta gerçekleşmiştir. Burada açılış konseri, piknik, voleybol, futbol, atletizm gibi çeşitli spor ve çocuklar için oyun parkı vb. etkinlikleri yer almıştır.
3. *Pride at Beach*: 31 Temmuz – 02 Ağustos 2017 tarihleri arasında ise Pride at Beach düzenlenmiştir. Pride at Beach 2017 yılında ilk defa şehir merkezinden uzakta düzenlenen etkinliklerindendir. Pride at Beach etkinliğinde açılış ve kapanış partileri aynı zamanda kumsalda Dykes²⁹&Dogs Walk etkinliği yapılmıştır.
4. *Open Air Cinema*: 02 Ağustos - 04 Ağustos arası açık hava sineması kurulmuştur. World Unseen (2 Ağustos 2017) ve Girls Lost (3 Ağustos 2017) filmleri gösterilmiştir.
5. *Canal Parade*: 05 Ağustos 2017 Cumartesi günü katılımcı gözlemin yapıldığı etkinlik Canal Parade yapılmıştır. Canal Parade 1996 yılından itibaren her yıl Ağustos ayının ilk Cumartesi günü gerçekleşmektedir. Dünyadaki LGBT festivallerinden farklı olarak tekneler üzerinden yapılan etkinlik birbirinden farklı ve renkli dekore edilmiş teknelerin şehrin en ünlü kanallarından geçmesi ile gerçekleşmektedir. Her teknenin kendine özgü bir teması vardır ve tekneler geçişler sırasında temalarına göre belirlenen sahne şovları, müzikler ile kanallarda izleyenlere gösteriler düzenlemektedir. 2017 yılında 80 adet tekne katılmıştır³⁰. 2016 yılında Canal Parade geçidine 500 binden fazla katılımcı ve izleyicinin katıldığı tahmin edilmektedir (Amsterdam Marketing, 2016).

²⁹ Dyke kelimesi, lezbiyenleri aşağılamak için kullanılan bir kelime iken günümüzde kelimenin anlamını boşaltmak amacıyla bazı lezbiyenler tarafından kullanılmaktadır (Guaracino, 2007: 17)

³⁰ 2017 Amsterdam Pride'a katılan teknelerin listesi ek 3'de belirtilmiştir.

6. *Dam Square Etkinlikleri:* Dam meydanında kurulan sahne festivalin ana sahnesidir. 04-06 Ağustos 2017 tarihlerinde akşam saatlerinden gece yarısına kadar süren konserler, sahne şovları ve ışıklandırmalar ile katılımın en yoğun olduğu etkinlikler burada düzenlenmiştir. Aynı zamanda 6 Ağustos 2017 tarihinde kapanış partisi de burada yapılmıştır.
7. *Sokak Partileri:* 04 Ağustos 2017 Cuma günü şehrin çeşitli sokaklarında sokak partileri düzenlenmiştir. Bu sokak partilerinde Amsterdam'da bulunan gey mekânlarına ait sahneler kurulmuştur.

Şekil 12: Amsterdam Pride Festival Haritası

3.5. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ

Her araştırma için sınırsız sayıda gözlemlenmesi gereken olay ve görüşülecek kişi sayısı vardır. Örneklem seçimi bu noktada araştırmacının neyi, ne zaman nerede gözlemleyeceğini ve kimlerle görüşme yapacağını seçimini sağlamaktadır. Nitel araştırmalarda istatistiksel anlamda genelleme amaç olmadığından olasılıklı olmayan örneklem metotları kullanılmaktadır (Merriam, 2015: 76). Olasılıklı olmayan örneklemde, örneklemin evreni temsil etme düzeyi ile ilgilenilmez. Çünkü evrenin sayısal özelliği araştırma için bağlayıcı olmamaktadır. Bu örneklemin amacı örnek olarak ele alınan grubun araştırma alanı veya ortamındaki durumuyla ilgili bilgi elde etmek ve veri toplamaktır. Nitel araştırmalarda araştırmacının stratejik olarak amacına hizmet edecek amaçlı örneklem türleri seçilmektedir (Bal, 2016: 94; Erdoğan, 2012: 208; Patton, 2002: 243).

Araştırma evreni 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali'ne katılan katılımcılardır. Araştırmada derinlemesine görüşme yapılacak kişiler, Amsterdam Pride Festivali'ne katılan katılımcılar arasından amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örneklem ve kartopu örneklem kullanılarak belirlenmişlerdir. Ölçüt örneklem, araştırmacının amacına (ki bu amaç araştırmaya göre değişmekte ve birden çok olabilmektedir) bağlı olarak belirlenen ölçütü sağlayan örneklerin seçimini ifade etmektedir (Patton, 2002: 243). Bu araştırmada örneklem seçiminde kullanılan ölçüt, Amsterdam Pride Festivali'ne katılan yerli ve yabancı turistler olarak belirlenmiştir. Kullanılan bir diğer örneklem türü ise kartopu örneklemdir. Kartopu örneklem, araştırmacının bir örnek ile başladığı ve o örneğe dayanarak, örneğin tanıdığı başka örneklere ulaşmayı sağlayan olasılıklı olmayan örneklem türüdür (Bal, 2016: 95; Neuman, 2016: 324). Festival süresince etkinliklerde ilk olarak ölçüt örneklem kullanılmış ve katılımcının yerli ve yabancı turist olup olmadığı öğrenilmiştir. Bu ölçütü karşılayan ve görüşme yapmayı kabul eden katılımcılardan kartopu örneklem yöntemi ile diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu örneklem kullanılmasının en önemli nedeni festivale katılan insanların genellikle arkadaş grupları ile birlikte gelmesidir.

Araştırmada gözlem yapılacak etkinliğin belirlenmesinde özel olay örneklemini kullanılmıştır. Özel olay örneklemini, önceden planlanan ve duyurulan genellikle yılda

bir defa yapılan ve gündelik yaşamın görünmeyen yönlerini açığa çıkaran etkinliklerin seçimini ifade etmektedir (Neuman, 2016: 584). Gözlem yapılan etkinlik, festival sırasında katılımın ve etkileşimlerin yoğun olduğu, Amsterdam Pride Festivali ile özdeşleşmiş olan Canal Parade etkinliğidir.

Örneklemin oluşturulması aşamasında, mekân, zaman ve organizasyonel boyutlara dikkat edilmiş ve bir dizi araştırmalar yapılmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Kümbetoğlu, 2015: 101). Gözlem sürecinde en önemli kısım hangi etkinliğin gözlemleneceği ve bu etkinlikte nasıl yer alınacağı iken derinlemesine görüşmelerde de katılımcılarla iletişime geçebilmek için katılımın yüksek olduğu yerlerin, zamanların ve etkinliklerin belirlenmesidir. Bu kapsamda tez izlemelerde jüri üyelerinin yönlendirmeleri sayesinde Amsterdam Pride organizasyon ekibi ile iletişime geçilmeye karar verilmiştir. Organizasyon ekibine atılan e-postalardan yanıt alınamamıştır. Bu doğrultuda B planı uygulanmaya başlanmış ve Türkiye’de faaliyet gösteren ve yurt dışında ilişkileri olduğu düşünülen LGBT dernekleri ile iletişime geçilmiştir.

Öncelikle İzmir’de bulunan Siyah Pembe Üçgen Derneği ile görüşülmüş ancak sadece Balkan Pride ile iletişimde oldukları bilgisi edinilmiştir. Siyah Pembe Üçgen Derneği³¹ araştırmacıyı İstanbul’da yaşayan LGBTQ aktivisti Mert³²’e yönlendirmiştir. Bu aktivist 2016 yılında SPoD Derneği’nin Amsterdam Pride’a katıldığını belirterek araştırmacının SPoD Derneği ile iletişime geçmesini sağlamıştır. SPoD Derneği araştırmacıyı Amsterdam’da LGBTIQ aktivistleri olan aynı zamanda Canal Parade’ın organizasyon ekibinde yer alan Rocco Piers ve Tania Barkhuis ile görüştürmüştür. Rocco Piers ve Tania Barkhuis ile İstanbul Onur Haftası etkinliklerine geldiklerinde (23 Haziran Cuma, 2017 tarihinde) yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin temel nedeni araştırmacının örneklem için ön keşif yapması³³ ve Amsterdam’da alan araştırmasını yürütürken göz önünde bulundurması gereken faktörleri ve tavsiyeleri edinmektir. Görüşme notları aşağıdaki özetlenmiştir:

³¹ Çalışmada kullanılan dernek isimleri gerçektir.

³² LGBTIQ aktivisti için kod isim kullanılmıştır.

³³ Araştırmacı, araştırma alanında daha önce yer almamıştır. Bu bağlamda organizasyon ekibi ve bu etkinliklere 1996 yılından beri katılan kişiler ile görüşülerek festival ile ilgili farklı durum, olay, özellik ve soruların keşfedilmesi amaçlanmıştır (Kümbetoğlu, 2015: 101).

- a. Görüşmede ele alınan ilk konu, gözlem ve derinlemesine görüşmeler yapabilmek için festivalde turistlerin yoğun katılım gösterdikleri etkinliklerin ve yerlerin belirlenmesidir. Katılımın en yüksek olduğu etkinlik olarak Canal Parade tavsiye edilmiş ve gözlemin bu etkinlikte yapılmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda derinlemesine görüşmeler yapabilmek için Homomonument çevresindeki etkinliklere ve Drag Queen Olimpiyatları'na katılma karar alınmıştır. Bu etkinliklere, etkinliklerin başlama saatinden iki saat önce gidilmesi ve etkinliğe gelen kişilerle, etkinlikler başlamadan iletişime geçilmesi tavsiye edilmiştir.
- b. 5 Ağustos 2017 tarihinde yapılacak Canal Parade etkinliğine 48. Tekne olan Rocco Piers ve Tania Barkhuis'un kortejinde katılmaya karar verilmiştir.
- c. Tania Barkhuis Amsterdam'da yaşayan Türk kökenli LGBT bireyler ile iletişime geçerek derinlemesine görüşmelerde araştırmaya eşlik etmelerini sağlamıştır. Çünkü etkinliğe Hollanda'nın farklı bölgelerinden Amsterdam'a gelen turistler de bulunmaktadır. Dil problemini çözebilmek amacıyla mülakatlar sırasında iyi derecede İngilizce ve Hollandaca bilen kişiler eşlik etmiştir (Marshall ve Rossman, 2014: 33). Aynı zamanda mülakatlara eşlik edecek kişilerin LGBT bireylerden olması araştırmanın metodolojik kısmını güçlendirmiştir.

3.6. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Nitel araştırma sürecinde elde edilecek veriler alan araştırmalarından sağlanmaktadır. Alan araştırmalarında kullanılan veri toplama araçları (gözlem, derinlemesine görüşme, odak grup, araştırma günlükleri vb.) araştırmanın amacına bağlı ve araştırmaya yararlı olması için geliştirilmiş tekniklerdir (Kümbetoğlu, 2015: 16; Patton, 2002: 4). Araştırmada verilerin doğruluğunu güçlendirmek amacıyla veri toplama tekniklerinde çoklu kombinasyonlara gidilmiş, veriler iki farklı teknik ile elde edilmiştir. Bunlar; gözlem ve derinlemesine görüşmedir. Teknik çeşitlemesi, ele alınan olguyu yani festival ile ilgili derin ve ilişkisel bilgilerin elde edilmesini sağlamıştır (Patton, 2002: 247-248; Yin, 2011: 81).

Araştırmada veri toplama süresince sorulan sorular ve gözlemlenen durumlar araştırmanın teorik çerçevesi ve amacına bağlı olarak belirlenmiştir. Araştırmada üç tür veri toplanmıştır. İlk olarak araştırmanın çevresi ile ilgili verileridir. Bu veriler

festivale katılan bireyler ve festival ortamı hakkında, sürece ve algılara ilişkin verilere temel oluşturmak amacıyla demografik, psikolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel bilgileri içeren verilerdir. İkincisi süreç ile ilgili verilerdir. Bu veriler festival sürecine ilişkin elde edilen bilgilerdir. Aynı zamanda bu sürecin nasıl olduğuna ve festival katılımcılarının nasıl etkilendiğine dair bilgileri de kapsamaktadır. Üçüncüsü ise algılara ilişkin verilerdir. Araştırmada en önemli amaçlardan biri festivale katılan bireylerin algılarının ve deneyimlerinin ortaya koyulmasıdır. Katılımcıların festivali nasıl algıladıkları, festival süresince nasıl davrandıkları ve kendilerinin ve diğer katılımcıların davranışlarını nasıl yorumladıklarını öğrenmek amacıyla elde edilen verilerdir (LeCompte ve Goetz, 1982: 388; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 51).

3.6.1. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmanın doğası gereği araştırmacı hem veri toplama hem de veri analizinde bir araç rolündedir. Çünkü nitel araştırma yöntemini kullanan araştırmacılar araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplama ve analiz süreci ile etkileşim kurabilmektedir (Laine, 2000: 16; Merriam, 2015: 15). Araştırmanın amacına uygun olarak festival süresince festival alanında zaman harcanmış, festivale katılan kişilerle doğrudan görüşmeler yapılmış ve araştırmacı katılımcılarla birlikte aynı deneyimi yaşayabilmek amacıyla katılımcı gözlemci olarak bir etkinliğe katılmıştır. Çünkü araştırma süreci hem katılımcılar hem de araştırmacı için yaşamın deneyimsel akışının bir parçası olduğu anlamına gelmektedir (Kaderli, 2017: 524). Bu süreçte araştırmacı kendini festivalin doğal bir parçası olarak hissetmiştir. Nitekim nitel araştırma yöntemini kullanan araştırmacının araştırmak istediği grubun dünyalarına yakın olması, gözlemlerin içinde olması, süreçleri ve ilişkileri kendi bağlamları içinde görmesi gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmacı, zaman zaman araştırma sürecinin veri toplama aracı haline gelmiştir. Alanda kazanılan bakış açıları ve deneyimler verilerin analizinde kullanılmıştır (Kümbetoğlu, 2015: 31; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 49).

Araştırmanın faydalı olabilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için sahada çalışan araştırmacıların derinlemesine görüşme yapmak istediği insanlardan izin alması ve bu insanların mahremiyetlerine saygı göstermeleri gerekmektedir (Barrett, 2009: 117).

Araştırmada veri toplama sürecinde görüşmek istenilen kişilere araştırmanın amacı ve araştırmacının kimliği açık bir şekilde tanıtılmıştır. Aynı zamanda görüşmenin ayrıntıları ve görüşme süresi hakkında açıklamalar yapılmış, verilerin bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacağını altı çizilerek, görüşme yapmak için izinler alınmıştır. Nitekim katılımcılar ile tanışıldığında ve görüşmeler planlandığında da katılımcılara verilen takma isimler kullanılmıştır. Araştırmacı katılımcıların tereddütlerini gidermeye çalışmış ve güven ortamı oluşturmaya çalışmıştır (Kümbetoğlu, 2015: 105).

3.6.2. Derinlemesine Görüşme

Derinlemesine görüşme, 20. yy sonlarında ve 21. yy başlarında ilk olarak antropoloji biliminde sonra sosyal bilimler alanında ve turizm disiplinde kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Derinlemesine görüşme insanların yaşadıkları dünyada gündelik hayatlarının anlaşılmasını sağlamaktadır. Araştırmacının yani görüşmecinin görevi gözlemlenemeyen duyguları, düşünceleri ve niyetleri öğrenebilmek amacıyla soru cevap ile görüşülen kişinin gündelik hayatına, dünyasına girebilmektir (Bal, 2016: 159; Jennings, 2005: 99; Kümbetoğlu, 2015: 71; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 147, Patton, 2002: 341). Bu araştırmada veri toplama yöntemlerinden biri olarak derinlemesine görüşme kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme, görüşme formu kullanılarak yapılmıştır (Saruhan ve Özdemirci, 2013: 302). Görüşme formu kullanılmasının nedeni, festivalin sınırlı bir zaman diliminde gerçekleşmesi ve araştırmacının bu süreyi en etkili şekilde kullanmak istemesidir. Aynı zamanda festival katılımcılarından aynı sorularla belirli bir sistematik içinde bilgi toplamak hedeflenmiştir. Görüşme formunda, görüşme sürecinde ortaya çıkarılması planlanan veriler için soru ve başlıklar oluşturulmuştur. Veriler önceden belirlenmiş form aracılığıyla toplansa da görüşme formu, görüşmecinin görüşme sürecinde ortaya çıkabilecek farklı soruları sormasına ve esnek olmasına imkân vermektedir (Patton, 2002: 343). Bu nedenle görüşmeler sırasında kimi zaman soruların yerleri değiştirilmiş, kimi zaman ise farklı sorular eklenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar ve gösterdikleri davranışlar karşısında sorular teyit amacıyla farklı şekillerde yeniden sorulmuştur (Bal, 2016: 163; Hall ve Hall, 1996:

173). Bu bağlamda araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme türü kullanılmaktadır (Merriam, 2013: 87).

Derinlemesine görüşme soruları çevre ile ilgili veriler, süreçle ilgili veriler ve algılara ilişkin veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır (LeCompte ve Goetz, 1984: 388). Demografik ve kişisel sorular; katılımcıların kendilerini nasıl tanımladıklarını (özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği açısından) öğrenmek ve tanımlayıcı özelliklerinin diğer veri türleri ile ilişkini ortaya koyabilmek amacıyla sorulmuştur. Deneyim soruları, katılımcıların festival sırasında neler yaptıklarını, hangi etkinliklere katıldıklarını, sergiledikleri davranışları elde edebilmek için oluşturulmuştur. Nitekim Getz (2007: 22-23) festival kapsamı hakkında bilgiye ulaşabilmek için insanların neden bir araya geldiklerini ve ne yaptıklarını sormak gerektiğini belirtmektedir. Bir diğer soru grubu fikir ve inanç grubudur. Kişilerin festivali, festivalin dönüşen yapısını, festival ve turizm ilişkisini nasıl algıladıkları ve yorumladıklarını öğrenmek adına sorulan sorulardır. Son olarak duygu soruları sorulmuştur. Bu sorular katılımcıların festivalle ilgili deneyimlerine ve düşüncelerine dair neler hissettiklerini ortaya koyabilmek amacıyla yöneltilmiştir. Veri türlerine göre sorulan soruların gruplandırması ise aşağıdaki gibidir (Kümbetoğlu, 2015: 84-85; Patton: 2002: 348-351);

Tablo 5: Derinlemesine Görüşme Soruları ve Soru Grupları

Soru Grupları	Derinlemesine Görüşme Soruları
Demografik Kişisel Sorular	Yaş
	Gelir
	Meslek
	Etnik Köken
	Milliyet
	Cinsiyet Kimliği
	Cinsel Yönelim
	Engel Durumu
	Çalışma Durumu
Deneyim Davranış Soruları	Amsterdam Pride Festivali'ne neden katıldınız? Temel amacınız neydi?
	Hangi etkinliklere katıldınız? Herhangi bir etkinlik gerçekleştirdiniz mi? (makyaj, kostüm vb.)

Deneyim Davranış Soruları	Tablo 5 Devamı
	Kendinizi festival ya da etkinlikler ile özdeşleştirdiniz mi? Eğer özdeşleştirmediyse sizi ney özdeşleştirirdi? Bu festival&pride kimliğinizin bir parçası mıydı?
	Festival sırasında yaşadığınız en önemli deneyiminiz neydi?
	Daha önce bu festivale hiç katılmamış birine festivali / festival ortamını nasıl anlatırdınız?
	Daha önce katıldığınız başka LGBT festivali veya Pride/ Gay Pride oldu mu? Eğer yanıtınız evet ise katıldığınız bu festivalleri/etkinlikleri karşılaştırabilir misiniz? Deneyimleriniz nelerdir?
	Festival sırasında kurduğunuz ilişkiler nasıldır? Bu festival sosyal ilişkilerinizi nasıl etkiledi?
	Amsterdam'da eşcinsel (dostu) (LGBT / gay-friendly) mekânlara gittiniz mi?
Fikir/İnanç Soruları	Bu festivalin en önemli özelliği nedir?
	Festival sırasında (Canal Parade vb.) gerçekleştirilen beden ifadeleri (representation of body) ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
	Sizce Amsterdam “Gay Homeland” midir? Neden?
	Eşcinsel (dostu) (LGBT / gay friendly) mekânlar (bar, kulüp vs.) hakkında ne düşünüyorsunuz?
	Amsterdam Pride&Festival'in kendi kimliğiniz ve kolektif kimlik açısından önemi nedir?
	Sizce Amsterdam Pride LGBT bireylere ilişkin algıları nasıl dönüştürmektedir?
	Amsterdam Pride etkinliğinin turizmle ilişkisi nasıldır?
	Turizm sektörü LGBT bireylerin yaşı, vücut şekli ve cinsel zevklerini nasıl tasvir etmekte ve bu tasvirler festivale (Amsterdam Pride) nasıl yansımaktadır?
	Pride etkinliklerinin değişen ve dönüşen doğası hakkında ne düşünüyorsunuz?
	Pride etkinlikleri boyunca satılan ürünler (rainbow flag vb.) söz konusudur. Bu bağlamda festivalin ticarileşmesi üzerine düşünceleriniz nelerdir?
Duygu Soruları	Heteroseksüel yerlilerin ve turistlerin festivale katılımı ve LGBT mekânları kullanımı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
	Festival sırasında kendinizi nasıl hissettiniz?
	Festivalin sizin için anlamı nedir?
	Sizi en çok etkileyen etkinlik hangisiydi? Neden?
	Eşcinsel (dostu) (LGBT/ gay friendly) destinasyonlarda/mekânlarda kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Görüşmeler 31 Temmuz – 07 Ağustos 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ön keşif sürecinde belirlenen katılımın en yoğun olduğu etkinlikler tercih edilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde mümkün olduğu sürece iletişimci-etkileşimci yaklaşımın benimsenmesine ve uygulanmasına özen gösterilmiştir (Chirban, 1996: 58). Yaklaşımın ilk aşamasına uygun olarak araştırmacı etkinliklere katıldığında katılımcılarla ilk temasları tebessüm ve selamlaşma ile kurmuştur. Araştırmacı kendisini tanıttıktan sonra ilk olarak katılımcılara nereden geldiklerini sormuştur. Yerli ve yabancı turist olan ve Amsterdam’a Pride’a salt festivale katılmak amacıyla gelen katılımcılara derinlemesine görüşmenin kapsamı anlatılmış ve görüşme yapmayı kabul edenler ile görüşme günü ve saati ayarlanmıştır.

Görüşmeler katılımcıların uygun oldukları saatlerde istekleri doğrultusunda (Bal, 2016: 170) Amsterdam’da genellikle kafe/kafelerde gerçekleştirilmiştir (Chirban, 1996: 57). Görüşmelere başlarken araştırmanın konusu, amacı ve araştırmacının kimliği tekrardan tanıtılmıştır ve katılımcılardan ses kaydı almak için izin istenmiştir (Kümbetoğlu, 2015: 94). İzin veren katılımcılar ile yapılan görüşmeler sırasında sesler, veri kaybı riskini azaltmak amacıyla iki ayrı cihaz ile kayıt altına alınmış ve katılımcıların vücut diliyle ilgili göze çarpanlar, anahtar kelimeler ve önemli noktalar not alınmıştır (Akmehmet-Şekerler, 2017: 191; Saruhan ve Özdemirci, 2013: 302)³⁴.

İkinci aşamada, görüşmeler başlamadan, katılımcılardan önce görüşmenin yapılacağı mekâna gidilmiştir (Bal, 2016: 170). Katılımcılar karşılandıktan sonra, genel bir sohbet havasında en beğendikleri, şüana kadar en çok zevk aldıkları ve eğlendikleri etkinliklerin neler olduğu sorulmuştur. Bu sohbet süreci devam ederken (üçüncü aşama) kimi zaman katılımcılarda araştırmacıya; “*Katıldığın ilk Pride mı? Sen nasıl buldun gibi?*” sorular sormuşlardır. Sürece katılımın artışı ile araştırmacı ve katılımcı arasında yeni bir deneyim süreci (dördüncü aşama) başlamıştır. Derinlemesine görüşmeler, görüşme sorularında belirtilen soru gruplarına göre fikirler, duygular ve deneyimler etrafında gerçekleştirilmiştir (Chirban, 1996: 57).

Görüşmeler ortalama 30 ile 80 dakika arasında yapılmıştır. Toplamda 40 katılımcı³⁵ ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Amsterdam Pride etkinliği boyunca 23

³⁴ Bu durum sadece yüzyüze yapılan derinlemesine görüşmeler için geçerlidir. E-posta ve skype aracılığı ile yapılan görüşmeler için beden dili ile ilgili ifadeler elde edilememiştir.

³⁵ Katılımcılara ait kişisel bilgiler için bk. ek 1 tablo.

kişi ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Festival haftası boyunca iletişime geçilen ancak zaman kısıtlılığı nedeniyle görüşme fırsatı elde edilemeyen katılımcılar ile e-posta adresleri alınarak Türkiye'ye döndükten sonra iletişime geçilmiş ve 6 katılımcı ile Skype üzerinden görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca 11 katılımcı ile Amsterdam Pride'ın resmi Facebook sayfası üzerinden iletişime geçilmiş ve bu katılımcılardan veriler e-posta aracılığıyla elde edilmiştir (Creswell, 2016: 147). Görüşmeler sürecinde tutulan tüm ses kayıtları, bilgisayara aktarılarak yazılı hale getirilmiştir.

Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü ile ilgili kurallar bulunmamaktadır. Örneklem büyüklüğünün nitel araştırmalar ile ilgili geçerli bir kavram olmadığı belirtilmektedir. Örneklem büyüklüğü, araştırmacının amacına ve öğrenmek istenilen bilgiye bağlıdır (Patton, 2002: 244; Yin, 2011: 89). Aynı zamanda araştırma sürecinde sorulan sorulara, toplanan verilere, analize ve araştırmayı destekleyen kaynaklar ile de ilgilidir (Neuman, 2016: 349; Merriam, 2015: 79). Bu araştırmada örneklem büyüklüğü belirlemede doyum noktası esas alınmıştır. Doyum noktası, araştırmanın amaçlarına ve sorularına ilişkin ayrıntılı veriye ulaşıldığı zamanı, yani araştırmacının verilerle ilgili doyum noktasına varıldığına karar verdiği zamanı ifade etmektedir (Glaser ve Strauss, 2006: 61). Araştırmanın veri toplama süresince, katılımcıların deneyimlerinin çeşitliliği ve zenginliğini yansıtabilecek aşamaya kadar veriler toplanmış ve doyum noktasına ulaşıldığı düşünüldüğünde sonlandırılmıştır.

3.6.3. Katılımcı Gözlem

Veri toplama sürecinde kullanılan bir diğer teknik gözlemidir. Nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan gözlem tekniği, doğal ortamda ve doğrudan temas edilerek ayrıntılı bilgilere ulaşılmasını sağlayan bir tekniktir (Bal, 2016: 143). Cole (2005: 64) gözlem tekniğinin, insanlar tarafından yaratılan anlamların ve insanlar arası kurulan etkileşimlerin anlaşılmasında kullanılabilecek en uygun tekniklerden biri olduğunu belirtmektedir çünkü gözlemci, hem insan ilişkilerini hem de ilişkilerin gerçekleştiği fiziksel ortamı gözlemlemektedir (Agrosino ve Rosenberg, 2013: 151). Gözlem tekniği, davranışı olduğu gibi kaydetmeye, etkinliğin içeriği ile ilgili bilgi sağlamaya ve güvenilir sonuçların

hazırlanmasına imkân verir (Merriam, 2015: 112-113). Nitekim gözlem süreci, derinlemesine görüşmelerde katılımcıların ifade etmek istemediği durumların ortaya çıkmasını, etkinliğin bağlamının yakalanmasını ve etkinliğin daha bütüncül bir bakış açısından analiz edilmesini sağlamaktadır (Patton, 1987: 73).

Gözlem tekniğinin güvenilirliği, gündelik hayattaki gözlem sürecinden farklı olarak belirli bir sistematik dâhilinde ve birtakım stratejilere göre yapılmasına dayanır (Merriam, 2015: 11; Sart, 2017: 219). Gözlem tekniğinde araştırmacının izleyeceği stratejiye bağlı olarak üstleneceği birtakım roller bulunmaktadır. Bunlar; katılımlı gözlem, kısmi katılımlı gözlem ve dışarıdan dolayı gözlemdir (Kümbetoğlu, 2015: 131). Katılımlı ya da katılımcı gözlem kendi içinde tam gözlemci, katılımcı olarak gözlemci, gözlemci olarak katılımcı ve tam katılımcı olarak ayrılabilir (Bal, 2016: 148).

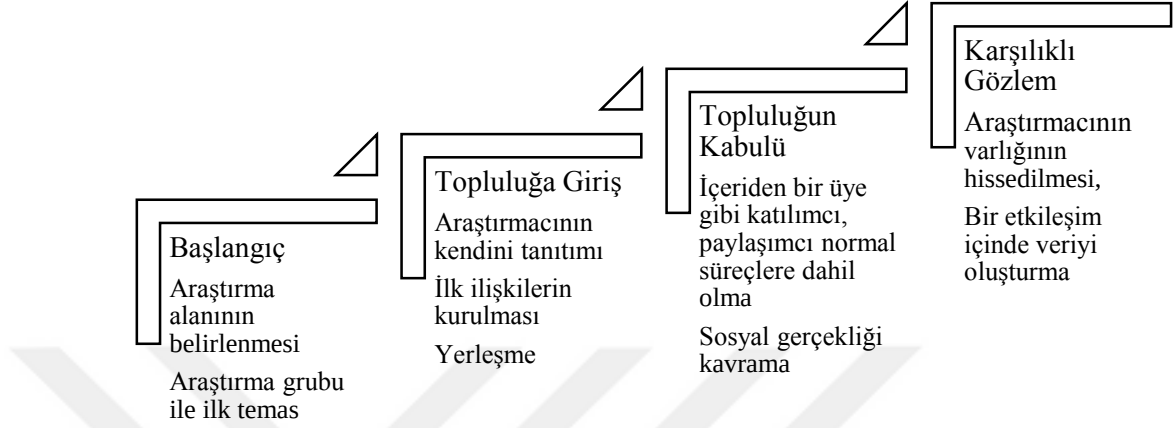
Bu araştırmada gözlem tekniğinin kullanılmasının amacı, katılımcıların Amsterdam Pride etkinliğinin ilk örneği ve katılımın en yüksek olduğu etkinlik olan Canal Parade geçidine yükledikleri anlamları ve sergiledikleri bedensel ifadeleri açıklamak ve yorumlamaktır. Aynı zamanda festival sırasında gerçekleşen sosyal ilişkileri ve festivalde cinsiyet kimliği ve kolektif kimliğin nasıl ifade edildiğini anlamaktır. Nitekim katılımcı gözlem etkinliklere katılanların sosyal dinamiklerini, ilişkilerini ve davranışları anlamaya yardımcı olmaktadır (Mackellar, 2013: 60).

Araştırmacının gözlem sürecinden üstlendiği rol katılımcı gözlemdir. Katılımcı gözlem, gözlem yapılacak grubun yapısını ve ilişkilerini anlamaya imkân vermektedir (Ribeiro ve Foemmel, 2012: 382). Katılımcı gözlemde nelerin gözlemleneceği, nelere dikkat edileceği belirlense de bu gözlem türünün açık uçlu olması gerekmektedir (Mayring, 2011: 86). Eğer mümkünse gözlemin yapıldığı ortamda not alınması, fotoğraf ve video kaydı yapılması tavsiye edilmektedir (Bal, 2016: 150; Mackellar, 2013: 58; Saruhan ve Özdemirci, 2013: 303). Gözlem sürecinde sadece video ve fotoğraf kaydı yapılmıştır. Gözlemlenen etkinliğin çevresel koşulları dikkate alınmış, Canal Parade'ı etkileyen fiziksel ve sosyal ortam ve etkinlik süresince kurulan iletişim süreci de gözleme dâhil edilmiştir (Saruhan ve Özdemir, 2013: 303).

Kümbetoğlu (2015: 136), katılımcı gözlem sürecinin 4 aşamadan oluştuğunu belirtmektedir. Bu süreç araştırma alanının belirlenmesi ile başlamakta, araştırmacının alana girerek gözlemlenecek grupla ilk ilişkilerini kurması ile devam etmektedir.

Araştırmacı grubun normal sürecine dâhil olarak etkileşim kurmaya ve bu sayede veriyi oluşturmaktadır.

Şekil 13: Katılımcı Gözlem Süreci

Kaynak: Kümbetoğlu, 2015: 136.

3.6.3.1. Katılımcı Gözlem Notları

Genel Bilgiler: 5 Ağustos 2017 tarihinde Canal Parade etkinliğinde katılımcı gözlemci olarak yer aldım. Kanal geçidinde 80 adet tekne vardı. Bu 80 tekne turistik tekneler değildi ancak içinde festival için başka şehirlerden ve ülkelerden gelen katılımcılar vardı. Ben 48. tekne olan Groenlinks teknesinde etkinliğe katıldım. Canal Parade tekneleri, Amsterdam Pride organizatörü olan COC teknesi, resmi kurum ve kuruluşlara ait tekneler (belediye başkanı, polis ve ordu teknesi gibi), özel işletmelere, şirketlere ait tekneler (ING bank, Google vb.), mülteci teknesi, lezbiyen teknesi, gey teknesi ve transgender teknesi gibi teknelerden oluşmaktaydı. Turistik tekneler ve sandallar bu teknelerin yol hattı boyunca konuşlanmışlardı ve geçen tekneleri izliyorlardı. Ortalama fiyatı 80-90 Euro olan bu turistik tekneler için şehirde ciddi bir hazırlık töreni vardı. Canal Parade öncesi tekneler için fiyat veren acente ve kişilerle konuşuldu ve bu ortalama fiyatlar alındı. Groenlinks teknesinde sadece gözlemlenecek etkinliğe ilişkin ön keşifte fikirlerini aldığım organizasyon ekibinden Rocco Piers ve Tania Barkhuis katılımcı gözlemci olacağımı biliyorlardı.

Başlangıç: Benim katıldığım tekne için hazırlıklar birkaç gün öncesinden yapılmaya başlandı. Öncelikle Canal Parade başlamadan, hazırlık aşaması için ön

bilgilendirme e-postası atıldı. Bu postada, teknenin izleyeceği güzergâh, giyim kuralları, buluşma saati, teknede tüketilecek yiyecek ve içecekler ile ilgili bilgiler yer alıyordu. 5 Ağustos 2017 cumartesi günü saat 10.30'da Hannekes's Boom (Dijksgracht 4, Amsterdam) kafede buluştuk. Saat 10.30'da teknede yer alacak kişilerin isimlerinin bulunduğu bir listeden adımızı kontrol ettirmeye başladık. İsim kontrolünden sonra teknede yiyecek ve içecekler için 1 Euro'luk fişlerden satın aldık ve yavaş yavaş hazırlıklara geçildi.

İlk hazırlıklar kıyafet, kostüm, makyaj vb. şeyler için yapıldı. Teknede uyulması gereken giyim kuralları vardı. Alt giyim için belirlenen kural siyah (etek, pantolon, şort vb.) olmasıydı. Üst giyim için katılımcı sayısına göre getirilen farklı bedenlerde siyah ve pembe tişörtler bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra makas, bant, zımba, yapıştırıcı, pul, sim, sünger, makyaj malzemesi ve taçlar vardı. Aynı zamanda katılımcılar kendi makyaj malzemelerini, gökkuşağı bilekliklerini, taçlarını vb. aksesuarlarını, geçici dövmelemlerini getirmişlerdi. Genel olarak melek kanatları, kuş ve kelebek kanatları yapılıyordu. Hazırlık aşamasında ciddi bir yardımlaşma süreci vardı. Teknede ön plana çıkacak üç kişinin kostümlerine ve makyajlarına ayrıca yardım eden ve onları hazırlayan bir ekip vardı. Ben pembe bir tişört ve siyah bir pantolon giymeyi tercih etmiştim. Başımda gökkuşağı saç bandı vardı.

Topluluğa Giriş: Önce kafeden kahvemi alıp kahvaltı yapan ve hazırlanan bir grubun yanına gittim. Yanlarına oturabilmek için izin istedim. Bu işimi kolaylaştıran bir şey oldu çünkü her yer çok kalabalıktı ve onların yanında bir oturma yeri boştu. Merhabalaştık ve yanlarına oturdum. İlk on dakika kendi aralarında konuşturlar ve ben gruptan kopuktum. Kahvaltılarını bittikten sonra ayağa kalkarak makyaj yapmaya başladılar ve onlara yardım edebileceğimi söyledim. Böylelikle sohbet imkânı doğmuş oldu. Ben de onların simlerini kullanmak için izin istedim. Bu hazırlık sürecinde dün gece partilediklerinden ve bu sabah çok yorgun olduklarından bahsettiler. Hazırlıkları tamamlandığında grup oturma yerini boşaltmak ve diğer insanların hazırlanmasını sağlamak için kalktı. Bu sırada Fransa'dan gelen bir drag queen ile tanıştım. Bu kafe aynı zamanda drag queenlerin hazırlanma yeri idi. Bu drag queen bir gün önce Homomonument Anıtı'nda yapılan Drag Queen Olimpiyatları'na katılmıştı. Yorgun olduğundan bahsetti. Dün gece makyajını çıkaramamıştı, makyajının üzerine yeni makyajını yaptı. Benim Drag Queen Olimpiyatları'na gelip gelmediğimi sordu.

Katılmıştım ve bunun üzerine sohbet ettik. Drag queen teknesi yavaş yavaş yol almaya başlamıştı ve saat 11.30 civarındaydı.

Tekrar 48. tekne için hazırlanan ekibin yanına katıldım. Burada melek kanadı yapmaya başladım ve Hindistan'dan gelen bir katılımcı bana yardım etme teklifinde bulundu. Beraber melek kanadı yaptık, bu sırada hazırlıklar devam ediyordu. Hazırlananlar iskeleye geçerek tekneyi beklemeye başladılar. 48. tekneden önceki tekneler o güzergâhtan geçerek sırayla başlangıç noktasına doğru gidiyorlardı. Melek kanatlarını yaptıktan sonra koluma geçici dövme yapmak için geçici dövmeleri olan bir çiftin yanına gittim. İskeleye doğru ilerlediğimde Canal Parade'ın başlamasına yarım saat gibi bir süre kalmıştı ve iskelede bekleyenler ellerinde içecekleri ve yüzlerinde tebessümlerle geçen teknelerden gelen müzikler eşliğinde dans ediyordu. Organizasyon ekibinden gelen uyarı ile ekip teknenin yanaştığı yere doğru ilerledi. Grubun içinde bir ahenk söz konusuydu. Birbirlerini önceden tanıyanlar olduğu gibi bu etkinlikte ilk defa tanışanlar da vardı. Tekneyi yaklaşık 10-15 dakika bekledik. Bu sırada bizim gibi teknelerini bekleyen gruplar vardı. Tekneleri bekleyen insanlar ikişerli-üçerli gruplar halinde sohbet ediyorlardı.

Topluluğun Kabulü: Yaklaşık 200 kişi yanaşan tekneye bindik. Tekneye bindikten sonra kendimi grubun bir parçası olmaya yakın hissediyordum. Hazırlık aşamasında yüz aşinalığı olan ve tanıştığım kişilerle tebessümle selamlaşmalar oluyordu. Tekneye binen insanlar, seri bir şekilde vardavelaya yanaşmaya başladılar. Orta kısımlar çok tercih edilmiyordu. Kanallardan geçerken izleyenlerle temas kurabilmek için herkes genellikle vardavelaya yakın olmaya çalışıyordu. Tekneye biniş işlemi tamamlandıktan sonra katılımcılardan bazıları ayakta bazıları oturmaktaydı. Henüz tekneden müzik sesleri yükselmemişti. Teknenin en önüne geçen üç kişi ve etrafında dans eden üç-dört kişi hareketlenmeye başlamıştı. Ben ilk olarak ortada kaldım ve yanımda bulunan iki kişi ile sohbet ettim. Beraber içeceklerimizi alıp tekrar yerimize döndük ve benim katıldığım ilk Canal Parade olduğunu duyduklarında bana ortamı anlatmaya başladılar. *“Ne kadar muazzam bir atmosfer olduğunu anlatamam, şimdi birazdan görünce anlayacaksın”* dedi biri. *“Kulaklarına dikkat et tekneden inince bir süre bir şey duyamayacaksın”* dediler ve gülüştük. Tekne harekete geçmeye, müzik sesleri yükselmeye başlamıştı. Hareket aldığımız saat 12.30'du.

Hareket noktası Scheepvaart müzesiydi. Geçit başladığında bedenler harekete geçti ve oturanlarda ayağa kalkarak dans etmeye başladılar.

Karşılıklı Gözlem: Teknenin harekete geçmesinin ardından saat 13.00’a kadar orta sırada yer aldım. Geçit hattı boyunca kanalların üzerindeki yollarda, köprülerde, evlerin cam ve balkonlarında bu gösteriyi izlemek, eğlenmek ve dans etmek için yüzlerce insan bulunuyordu. Aynı zamanda hat boyunca kanallarda bulunan evler ve tekneler genellikle turist olduğunu düşündüğüm kişiler tarafından bu geçidi izlemek için kiralanmıştı. Kanallar üzerinde bulunan bu evler ve tekneler de oldukça kalabalıktı. Tekne Amstel nehrinden geçerek Prinsengracht hattı boyunca ilerliyordu. En hareketli noktası Amstel nehrinde bulunan Magere köprüsüydü. Özellikle köprü üstünde bulunan insanlarla yakınlaşma imkânı olduğunda köprülerden ve teknelerden uzanan eller temas ediyor, birbirine değerek sevgi yolluyordu. Hat boyunca her yer gökkuşağı bayrağı ile donatılmıştı. Evler, barlar, kafeler, insanlar sanki en renkli olabilmek için bir yarışa katılmış gibiydiler. Ben teknenin içinde iki defa dolandım ve saat 14.30 civarında teknenin sağ tarafına, en başa geçtim. Burada Theresa’nın³⁶ arkasında duruyordum. Beni yanına davet etti ve beraber dans etmeye başladık. Hoparlör yanımızda bulunduğu için ara ara kulaklarımızı gösterip hiçbir şey duyamıyorum diyerek gülüşüyorduk. Bu sırada köprülerde ve kanaldaki evlerde bulunan insanlar geçen teknelere içecekler, çiçekler, küçük gökkuşağı bayrakları ve yazılar atıyordu. Bana bir çiçek atıldı, ben de elimde bulunan kalplerden birini köprüden uzanan orta yaşlı bir kadına uzattım. Theresa ile birbirimize geçit sırasındaki eğlenceli kostümleri, oyuncakları veya yazıları gösteriyorduk. Geçit boyunca en çok karşılaştığım yazılar “*proud*”, “*proud to be your friend*”, “*free hug*”, “*kiss*”, “*your pride is our pride*”, “*this is my pride*” ve “*love wins*” idi.

Canal Parade’ın bu kadar yoğun hisler vermesi aslında geçidi izleyen insanlar ve onlarla kurulan etkileşimlerden de kaynaklanıyordu. Geçen her yeni teknede geçidi izleyenler heyecanlanıyor ve tekneden gelen müziğe ayak uyduruyordu. Theresa ile sohbet etmeye başladık ve bana kendi ülkesinde yaşadığı zorlukları ve hayat hikâyesini anlattı. Bu sohbet derinlemesine görüşmelerde bahsedilen “anlık ilişkiler” kapsamında olsa da yakın ve duygusal bir ilişkiyi ifade ediyordu (Mackellar, 2013: 57). Günün

³⁶ Theresa, teknede iletişime geçtiğim ve diğer katılımcılara göre daha uzun sohbet etme imkânı bulduğum bir katılımcıydı. Theresa, ismi katılımcının gerçek adı yerine kullanılan kod isimdir.

anısına beraber fotoğraf çektik. Theresa, beni diğer arkadaşları ile tanıştırdı ve günün anısına bana not yazdılar. Yaklaşık beş kişi olan grup “*hello İstanbul*”, “*kisses from Amsterdam*”, “*proud to be your friend*”, “*hello to İstanbul Pride*” yazdı³⁷. Saat 16.50’de bitiş noktasından (Westerdok’tan) çıktık ve tekne bizi aldığı yere bırakmaya doğru gidiyordu. Bu sırada teknedeki müzik sesi azaldı. Genelde yorgun düşen bedenler oturmak için yer bulmaya çalışıyordu (Mackellar, 2013: 61). Benimde içinde bulunduğum bir grup tekneyi temizleyeme başladı. Çöpler toplandı, gökkuşağı bayrakları kaldırıldı, kişisel eşyalar alındı. Tekneden indiğim zaman Theresa ile sarılarak vedalaştık ve tekne boşaltıldı.

3.7. VERİ ANALİZİ

Veri analizi, gözlem, görüşme ve ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin anlamının sistematik bir şekilde dışarıya aktarımıdır. Bu dışarı aktarım derinlemesine görüşmelerde katılımcıların söylediklerinin, gözlem sürecinde araştırmacının edindiği bilgilerin birleştirilmesi, indirgenmesi ve yorumlanmasını kapsamaktadır (Merriam, 2015: 167). Nitel veri analizi algılar ve anlamlar üzerinde çalışan, davranışlar, olgular, ilişkiler vb. örüntülere odaklanan bunları açığa çıkarmaya çalışan bir analizi türüdür (Kümbetoğlu, 2015: 151). Bu araştırmada elde edilen derinlemesine görüşme ve gözlem verileri niteliksel içerik analizine tabii tutulmuştur.

3.7.1. İçerik Analizi

İçerik analizi derinlemesine görüşmelerden ve gözlemden elde edilen verilerin sistematik, bütünsel ve amaca uygun analiz edilmesidir. İçerik analizinin temel amacı, elde edilen verilerin, metinlere dönüştürüldükten sonra ne anlama geldiğini belirlemek, temel vurgusunun ne olduğunu açığa çıkarmak ve bu doğrultuda metni yorumlamaktır (Bal, 2016: 258). Böylelikle kavramsal konuların açığa çıkarılması sağlanır (Hall ve Valentin, 2005: 191).

³⁷ Katılımcı gözlemci rolü ile etkinlikler sırasında kurulan ilişkiler, araştırmacıya katılımcıların etkinliğe katılım motivasyonlarını ve etkinlik ile ilgili fikirlerini anlamayı sağlar (Jaimangal-Jones, 2014: 48).

Merriam (2015: 195) bütün nitel analiz türlerinin içerik analizi olduğunu belirtmektedir. Çünkü gözlem ve derinlemesine görüşme verilerinin ve belgelerin içeriği analiz edilmektedir. Botterill ve Platenkamp (2012: 34) turizm araştırmalarında nitel veri analiz tekniği olarak kullanılan içerik analizinin alanın kuramsal gelişimine katkı sağladığını belirtmektedir. İçerik analizi nitel araştırmalarda başlı başına kullanılacak bir veri analizi türü olabildiği gibi aynı zamanda araştırma bulgularının geçerliliğini arttırmak amacıyla farklı analiz türleri ile birlikte kullanılmaktadır (Hall ve Valentin, 2005: 191).

Verilerin içeriği analizi edilirken izlenen aşamalar (Schreier, 2014: 174) aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma sorusuna karar vermek.
2. Verileri seçmek.
3. Kodlama çerçevesi oluşturmak.
4. Veriyi anlamlı bölümlere ayırmak.
5. Pilot kodlama yapmak.
6. Kodlama sürecini değerlendirmek ve değiştirmek.
7. Ana analizleri yapmak.
8. Bulguları yorumlamak ve raporlaştırmak.

İçerik analizine ilk olarak verilerin analize hazır hale getirilmesi ile başlanmıştır. Derinlemesine görüşmelerde elde edilen veriler, ses kayıtları, görüşmeler sırasında alınan notlar ve gözlem sürecine ait veriler veri toplama süreci devam ederken bilgisayara aktararak yazılı hale getirilmiştir. Aktarım sürecinde hiçbir veri çıkartılmamış, görüşmeler sırasında sorulan sorular da veri analizine dâhil edilmiştir (Kowal ve O'Connell, 2014: 70). Verilerin hazırlanmasında önemli bir konu İngilizceden-Türkçeye yapılan tercümelerdir. Derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlem sırasında kurulan diyaloglar genellikle İngilizce dilinde gerçekleştirilmiştir. Sadece beş derinlemesine görüşme Türkçe yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin çevrilmesi hem araştırmacı, hem de bir tercüman tarafından yapılmış ve kimi zaman topluluktan olan iki bağımsız araştırmacıdan yardım alınmıştır (Marshall ve Rossman, 2014: 334).

İçerik analizinde ikinci aşama yazılı hale getirilen verilerin seçilmesidir. Nitel veri analizi veri toplama ile birlikte yapılan bir süreçtir. Veri toplama ve analiz sürecinin beraber yürütülmesi devam eden derinlemesine görüşmelerin düzenlemesini sağlamakta ve analiz sürecine daha az veri ile başlanmasını sağlamaktadır (Merriam, 2015: 161). Bu aşamaya ilk görüşme verisi okunarak başlanmıştır. İlk görüşme verisinin incelenmesinden sonra diğer görüşmeler on iki, on üç ve on dört olmak üzere üç ayrı gruba ayrılarak, gözlem notları ise tek seferde incelenmiştir (Schreier, 2014: 175).

Üçüncü aşama kodlama sürecidir. Kodlama süreci ana ve alt kategorilerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Kodlama, görüşme ve gözlem verilerinde belirtilen içeriğe bağlı kalarak metni belirli ve anlamlı parçalara ayırmaktır (Babbie, 2007: 384; Kümbetoğlu, 2015: 155). Bu aşamaya ilk görüşme verisi okunarak başlanmıştır. Metin, satırlara ayrılmış, birkaç defa dikkatlice okunmuş ve her okuma sürecinde veri içinde anlamlılık ve önem arz eden satırlara (metin okunurken yapılan sorgulamalar neticesinde) notlar ve sorular yazılmıştır. Bu notlar ve sorular metin içerisinde yer alan (araştırmacının amacına uygun olarak çıkarılan) kodları işaret etmektedir. İlk görüşmenin kodlama sürecinde olabildiğince geniş ve bütüncül yaklaşılmaya çalışılmıştır (Bal, 2016: 227; Çelik ve Ekşi, 2015: 57; Merriam, 2015: 170). Kodlama sürecinde, kodlar bir araya getirilerek ana ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Bu süreç belirli gereklilikleri (Schreier, 2014: 175) sağlayarak gerçekleştirilmiştir:

1. Kodlama sürecinde birden çok ana kategori çıkarılmış ancak ana kategorilerin tek boyutlu olmasına özen gösterilmiştir.
2. Bir alt kategori sadece bir ana kategori altında belirtilmiş, iki ana kategoride aynı alt kategoriye yer verilmemiştir. Bir katılımcının verdiği cevap bir ana kategori altında birden çok alt kategoriye ortaya çıkarmıştır.
3. Kategorilerin birbirini dışlayan yani aynı anlama gelmeyecek şekilde oluşturulmasına dikkat edilmiştir.
4. Birbirleriyle ilgili tüm alt kategoriler bir ana kategori altında ele alınmıştır. Böylelikle tüm verilerin eşit bir şekilde analiz sürecine dâhil edilmesi sağlanmıştır.

Kodlama sürecinde kategoriler ve alt kategoriler oluşturulurken araştırmacının konu hakkındaki önceki bilgilerinden, teoriden, mantık yoluyla ve görüşme-gözlem notlarından geliştirilebilir. Ana kategoriler gözlem ve görüşme notlarından, konu hakkındaki önceki bilgilerden oluşturulmuştur (Kümbetoğlu, 2015: 155). Kategorilerin adlandırılmasında, metni yansıtabilecek kadar kapsamlı ve anlamlı olmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda araştırmacının amacına uygun ve diğer kategorilerinden farklı yani yarı-özel olması amaçlanmıştır (Merriam, 2015: 177; Schreier, 2014: 177).

Kodlama sürecinde bir diğer önemli aşama verileri anlamlı bölümlere ayırmaktır. Bu süreçte çok sayıda kod ortaya çıkmaktadır. Bunları anlamlı yapılarla ayırmak, kategorileri gözden geçirmek ve düzenlemek gerekmektedir (Merriam, 2015: 173-174). Öncelikle her bir kategori ve alt kategori adına dosyalar açılmış ve bu kategorileri ve alt kategorilerin oluşumunu sağlayan cümleler (yani metin, katılımcıların verdikleri cevaplar ve gözlem notları) katılımcının adı, alıntının satır numarası ile birlikte bu kategorilerin içine yerleştirilmiştir. Bu düzenleme temalara göre yapılmıştır (Merriam, 2015: 174; Schreier, 2014: 178). Verilerin anlamlı düzende bölümlere ayrılması analiz birimine bağlı kalarak gerçekleştirilir. Analiz birimi fiziksel dilbilimsel birimler (kelime, cümle veya paragraf) olabileceği gibi temalar da olabilmektedir. Tema analiz birimi olarak kullanıldığında derinlemesine görüşmelerde katılımcıların belirttiği fikirlerin ifadeleri esas alınmaktadır (Bal, 2016: 279; Schreier, 2012: 134-136).

İlk görüşmenin analizi yapıldıktan ve kodlar oluşturulduktan sonra sırasıyla sonraki on iki görüşme verisinin analizine başlanmıştır. Bu görüşme verileri (metinleri) satırlara ayrılmış, birkaç defa okunduktan sonra alınan notlar ve sorular neticesinde kodlar ortaya çıkarılmış, kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Pilot çalışmada toplamda on üç görüşme verisi analiz edilmiştir. Bu süreç araştırmacının kendisi ve aynı zamanda bağımsız bir akademisyen tarafından ayrı ayrı yapılmıştır (Schreier, 2014: 179). Bu analiz sonucunda metin (görüşme verileri) kod ve temalara dayanarak yeniden oluşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle örnek metin üzerinde kodlama şeması test edilmiştir (Bal, 2016: 273-279).

Ana analizlere başlamadan önce pilot kodlamada araştırmacıların oluşturduğu kategori ve alt kategorilerin tutarlılığı kontrol edilmiştir. Farklı kodlanan alt kategoriler

üzerine beyin fırtınası yapılmış ve araştırmacılar değerlendirmelerini paylaşmışlardır. Alt kategoriler revize edilmiş ve araştırmacıların yaptığı kodlamalarda % 90 uyum aranmıştır (Schreier, 2012: 147; Schreier, 2014: 179). Yeterli tutarlılığa ulaşıldıktan sonra araştırmacı metnin analizini tek başına gerçekleştirmiştir. Bu süreçte geriye kalan yirmi yedi görüşme araştırmacı tarafından analiz edilmiştir.

3.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın konusu, örnekleme ve veri toplama süreci ile ilgili birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Araştırmacının isteği doğrultusunda, araştırma konusu Amsterdam Pride Festivali ve katılımcıların festivalde ortaya çıkan bedensel ifadeleri ve bunun mekânla etkileşimi ile sınırlıdır. Zaman ve maliyet faktörleri dikkate alındığında Avrupa’da gerçekleşen başka bir pride festivaline katılmak mümkün olmamıştır.

Araştırma evreni 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali’ne katılan turistler olarak belirlenmiştir ancak evrenin sayısı, konaklama tercihleri ve katıldıkları etkinliklere ait istatistiki bilgilere ulaşamamıştır.

Nitel araştırmalarda araştırmacının topluluğa girmesi ve kabul edilmesi belirli bir süreyi gerektirmektedir (Kümbetoğlu, 2015: 194). Oysaki etkinlikler ve festivaller belirli ve geçici bir süre içerisinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla alana girerek uzun süre vakit geçirmek mümkün olmamıştır. Aynı zamanda festivale gelen turistleri bulmak ve bu turistleri görüşme sürecine yönlendirmek de oldukça zorlayıcı olmuştur (Bal, 2016: 166). Ayrıca festivale gelen katılımcılar, sınırlı bir süre zarfında burada bulunduklarından görüşme yapmayı genellikle kabul etmemişlerdir.

Araştırmacı ön keşif sürecinde belirlenen etkinliklere katılmış, katılımcılara araştırmanın amacı, araştırmacının kimliği ile bilgilendirici açıklamalarda bulunmuş ve festivale nereden geldiklerini sormuştur. Derinlemesine görüşme yapmak isteyen katılımcılar ile ertesi gün görüşmek üzere randevular ayarlanmış, telefon ve sosyal medya hesapları üzerinden iletişime geçilmek için sözleşmiştir. Araştırmacı festival sırasında 7 gün boyunca 23 kişi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve sadece bir etkinlikte katılımcı gözlemci olarak katılmıştır. Derinlemesine görüşme yapılan diğer katılımcılar ile iletişim Skype ve e-posta aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın diğer bir sınırlılığı araştırmacının cinsel yöneliminden (heteroseksüel olması) ve Türkiye’den gitmesinden dolayı kaynaklanmıştır (Bal, 2016: 166). Derinlemesine görüşme yapmak için iletişime geçilen bazı katılımcılar araştırmacının bu durumlarını olumsuz neden veya nedenler olarak belirtmiş ve görüşme yapmayı kabul etmemiştir.

3.9. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ

Bir araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği o araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulması, verilerinin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması, bulgularının sunulması aşamalarında ortaya çıkan kaygıları ifade etmektedir (Merriam, 2015: 200). Bu çalışmada bu türden kaygılara yanıt verebilmek amacıyla kavramsal çerçevenin oluşturulmasından araştırma bulgularının sunulmasına kadar gerçekleşen aşamalarda Guba (1981) tarafından belirlenen ve Shenton (2004) tarafından geliştirilen ölçütler kullanılmaktadır. Bunlar; inandırıcılık (*credibility*), aktarılabilirlik (*transferability*), dependability (*tutarlılık*) ve doğrulanabilirlik (*confirmability*) ölçütleridir (Shenton, 2004: 73). Araştırmada bu ölçütlere göre sağlanan koşullar tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Ölçüt	Araştırmada Sağlanan Koşullar
İnandırıcılık	Araştırmada festivale katılım deneyimleri; festivalde ortaya çıkan ifade alanlarını öğrenmek amaçlandığı için nitel araştırma yönetimi uygulanmaktadır (bk. Araştırma Yöntemi).
	Araştırma alanına dair bilgileri öğrenmek amacıyla festival öncesi ön keşif amacıyla organizasyonda yer alan katılımcılar ile yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir (bk. Araştırma Örneklemi).
	Araştırmacı festival süresince birbirinden farklı etkinliklere katılmış ve örneklem bu farklı etkinliklerden seçilmiştir.
	Araştırmada veri toplama tekniklerinde farklılığa gidilmiş ve veriler derinlemesine görüşme ve gözlem olmak üzere iki farklı yolla elde edilmiştir.
	Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara rahat bir ortam oluşturmak için özen gösterilmiştir. Görüşmelere başlanmadan önce araştırmanın amacı, araştırmacının kimliği ve verilerin bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacağı belirtilmiştir (bk. Araştırmacının Rolü).

	Tablo 6 Devamı
	Derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulandığı için katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlara göre kimi sorular tekrarlanmıştır (bk. Derinlemesine Görüşme).
	Araştırmanın kurgulanması, araştırma alanının belirlenmesi ve festival sırasında katılacak etkinliklere ait bilgilerin elde edilmesinde bilgisi ve deneyimi olan tarafsız kişilerin fikirlerine başvurulmuştur. Ayrıca içerik analizinde bağımsız bir araştırmacıdan destek alınmıştır (bk. İçerik Analizi).
	Araştırmanın tüm aşamalarında araştırmacı, araştırma sürecinin ve kendisinin ilerleyişi hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.
	Araştırılan olgunun kavramsal çerçevesinin yeterliliği literatürde bu alanda yapılan araştırmalardan yola çıkarak oluşturulmuştur.
	Araştırma bulguları literatürde yapılan araştırmalar ile karşılaştırılmıştır.
Aktarılabilirlik	Araştırmada veriler 40 katılımcı ile yapılan görüşmelerden ve katılımcı gözlemci olarak Canal Parade etkinliğinden elde edilmiştir. Araştırmacı festivalin başlangıç tarihinden bitiş tarihine kadar Amsterdam’da bulunmuştur. Katılımcılara ait bilgiler ek 1 tabloda verilmektedir.
Tutarlılık	Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırmanın amacı, araştırma ihtiyacı, tasarımı, alanı ve veri toplama süreci ile ilgili bilgiler detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.
Doğrulanabilirlik	Araştırmada birden fazla veri toplama tekniği kullanılmaktadır. Araştırmada sürecinde araştırmacı önyargılarını keşfetmiş ve bunlardan uzaklaşmaya çalışmıştır.

Kaynak: Shenton, 2004: 73.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda, 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali'ne katılan turistlerin görüşme sorularına verdikleri cevapların ve Canal Parade etkinliğinin gözlem notlarının analizinden elde edilen bulgular incelenecektir. Yapılan içerik analizinden elde edilen bulgular ayrı başlıklar halinde verilmektedir. Araştırmanın bulgularında verilen katılımcı görüşleri, İngilizce dilinde yapılan görüşmeler (İngilizceden-Türkçeye yapılan çeviriler) dışında hiçbir değişiklik yapılmadan verilmektedir. Araştırma etiğine uygun olarak katılımcıların isimleri belirtilmemektedir. Bunun yerine katılımcı görüşlerine yer verilirken atıf sahibi “*Katılımcı 5*” örneğinde olduğu gibi katılımcı kodu ve görüşmeye verilen numara ile gösterilmektedir³⁸.

Katılımcı görüşleri sergilenirken cümlelerin başında ve sonunda devam eden konuşma olduğunu göstermek adına üç nokta kullanımı tercih edilmektedir. Bunun dışında katılımcı görüşlerinin ifade bütünlüğünü sağlayabilmek için kimi zaman katılımcı görüşlerinde parantez içerisinde açıklamalar yapılmaktadır.

4.1. AMSTERDAM PRIDE FESTİVALİNE KATILIM MOTİVASYONLARI

Her festivalin gerçekleştirilme nedenleri, amaçları birbirinden farklıdır ve katılımcıların motivasyonları festivallere göre değişkenlik göstermektedir. Her yıl aynı festivale katılan bireylerin motivasyonları bile yıldan yıla göre değişmektedir (Browne, 2009: 122) çünkü festivalde ortam, insanlar arası etkileşimler ve durumsal faktörler zamansal ve mekânsal farklılıkların etkisindedir. Ayrıca aynı etkinliğe devamlı giden bireylerin motivasyonları, festival ile ilgili bilgi ve beklentileri değiştiği için farklılık göstermekte ve bir katılımcı birden çok motivasyona sahip olabilmektedir (Getz, 2012: 27). Bu nedenle festival deneyiminin sabit ve durağan olmadığını, zamansal olarak değişken ve mekânsal olarak özel olduğunu söylemek mümkündür (Browne, 2009: 122).

³⁸ Katılımcılara ait kişisel bilgiler ek 1 tabloda verilmektedir.

Literatürde LGBT turistlerin (özellikle gey ve lezbiyen turistlerin) seyahat motivasyonları ile ilgili araştırmalar (Clift ve Forrest, 1999; Hughes, 2002; Weeden ve diğerleri, 2016) mevcuttur. Ancak LGBT etkinlikleri ve festivallerine katılım motivasyonları ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır (Adams, 2014; Browne, 2007; Browne, 2009). Bu nedenle araştırmada Amsterdam Pride Festivali katılımcılarının motivasyonlarını belirlemek ve böylelikle pride festivallerine katılım motivasyonları ile ilgili literatüre katkı sağlamak hedeflenmektedir. Buna göre şekil 14’de gösterildiği gibi 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali katılımcılarının motivasyonları eğlence, kutlama, sosyalleşme ve politik olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır.

Şekil 14: Amsterdam Pride Festivaline Katılım Motivasyonları

Festivallerin, oyun ve eğlence pratiklerinin sergilendiği bir alan (Matheson, 2005: 150) olması birçok festivalde olduğu gibi LGBT festivallerinde de eğlence motivasyonunu topluluğun ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir (Gelder ve Robinson, 2011: 134). Amsterdam Pride Festivali’nde eğlence en temel motivasyonlar arasında yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle Amsterdam Pride Festivali katılımcılarına açık alanda eğlenme imkânı yaratmakta ve bu nedenle Amsterdam Pride bazı katılımcılar için salt eğlenme alanı olarak da değerlendirilmektedir. Dublin ve Brighton ve Hove Pride Festivalleri’ne katılım motivasyonları üzerine yapılan araştırmada da benzer bulgular elde edilmiş, eğlenmek ve partilere katılmak en güçlü motivasyon olmuştur (Browne, 2007: 70). Amsterdam Pride Festivali’ne eğlence motivasyonu ile katılan bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Eğlence amaçlı bir katılım benimkisi. Amsterdam Pride Ağustos ayının ilk haftasına denk geldiğinden ve bizlerde bu ülkede güneşe hasret kaldığımızdan ilk fırsatta havanın tadını çıkarabilmek için arkadaşlarla kendimizi dışarı atmaya çalışıyoruz. Pride güzel bir bahane oluyor.

Katılımcı 33

Arkadaşımla birlikte eğlenmek için geldim. Pride'da inanılmaz bir parti atmosferi var.

Katılımcı 18

Ben tamamen festivale katılmak ve muhteşem bir atmosferde partilerin tadını çıkarmak için geldim ve çok memnun kaldım.

Katılımcı 29

Eğlenme kodu altında ortaya çıkan partilere katılmak ve dans etmek alt kodları Browne (2007: 70)'e göre hazcılığın en temel göstergesidir. Ancak bu hazcılık bazı katılımcılar için farklı anlamlara sahiptir. Bu katılımcılar eğlenme amacıyla olsa bile bunun farklı anlamlara bağlı olduğunu belirtmektedirler (Browne, 2007: 71). Benzer durum Amsterdam Pride Festivali için de geçerlidir. Katılımcıların görüşleri analiz edildiğinde eğlenme politik mesaj ileten bir amaca sahip olabildiği gibi aynı zamanda topluluk ile bir arada olma fırsatı da yaratabilmektedir. Bu nedenle eğlenme motivasyonu kutlama, sosyalleşme ve politik motivasyonları içeren anlamlara da sahip olabilmektedir. Bu duruma örnek olabilecek görüşler aşağıdaki gibidir:

Ben festivale eğlenmek için geldim, Amsterdam'da yaşayan arkadaşlarım var ve onlarla beraber eğlenmek iyi bir fikir...

Katılımcı 27

Benim temel katılım amacım eğlenmek ama sevdiğim insanlarla, onlarla partilere katılmak ve dans etmek.

Katılımcı 20

Eğlenmek için katılıyorum ama cinsel kimliğimin etkisi var bunda. Çünkü LGBTQ'ların varlığını göstermek gerek.

Katılımcı 25

Pride benim özgürlüğümü temsil ediyor birçok Afrikalı LGBT gibi kendi ülkemde kutlamam ve eğlenmem mümkün değil bu yüzden katılıyorum. Burada kendimi göstermek ve bunu eğlenerek yapmak temel amacım bu.

Katılımcı 15

Belirli bir topluluğun değerlerini kutlaması (Cundy, 2016: 20; Sahrpe, 2008: 219) festivallere katılımda önemli bir motivasyondur. Nitekim festivallerin kökenleri kolektif ve katılımcı bir kutlamaya dayanır (Quinn, 2013: 15). Bu bağlamda kutlama festivallerin en karakteristik özellikleri arasındadır (Pielichaty, 2015: 237). Bu özellik Amsterdam Pride Festivali'nde de katılımcıların temel motivasyonları arasında yer almaktadır. Katılımcılar, özgür olabildikleri bir alanda kim olduklarından duydukları gurur nedeniyle kutlama yapmak için festivale katıldıklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili bazı katılımcıların görüşleri aşağıda belirtilmektedir:

Ben gururumu ve özgürlüğümü kutlamak için katılan bir lezbiyenim.

Katılımcı 39

Ben kendim lezbiyenim ve bugün de özgürlüğü ve gururu kutlama günü. Neden mi? Çünkü Pride, Amsterdam'da özgür olduğumu ve lezbiyen olmamdan duyduğum gururu kutlamam için mükemmel bir fırsat. Benim temel amacım da kutlama yapmak.

Katılımcı 38

Motivasyonlar arasında belirtilen bir diğer önemli kod sosyalleşme istediğidir. Festivaller, insan ilişkilerini kuvvetlendirme özelliğine sahip olduğundan (Cundy, 2014: 644) birçok katılımcı yeni insanlarla tanışmak, aile ve arkadaşları ile birlikte zaman geçirmek ve LGBT topluluğu ile bir arada olmak amacıyla Amsterdam Pride Festivali'ne katıldığını belirtmektedir. Bu açıdan LGBT festivallerinin aile ve arkadaşlarla vakit geçirmek, toplulukla bir arada olmak gibi seyahat ve boş zamanla ilgili sosyal motivasyonlarla benzerlikler gösterdiğini söylemek mümkündür (Getz, 2007:183).

Browne (2009: 121) tarafından yapılan araştırmada Michigan Womyn's Müzik Festivaline³⁹ katılım motivasyonları aile ile bir arada olmak ve yeni arkadaşlar edinmek olarak çıkmıştır. Ancak kadınların burada ifade ettiği aile kan bağı bulunmayan, heteronormatif aile düzenine sahip olmayan kadın topluluğunu ifade etmektedir. Amsterdam Pride Festivali'nde bu türden bir bulguya rastlanmamaktadır. Katılımcıların belirttiği aile, biyolojik ailesi olmakta ve aile ile beraber festivale

³⁹ Michigan Womyn's Müzik Festivali biyolojik cinsiyeti kadın olanların katılabildiği festivaldir (Browne, 2009: 117).

katılmak aileyle yakınlaşmak, ailenin desteğini almak anlamlarına gelmektedir. Bir katılımcı babası ile festivale katılma deneyimini şöyle tarif etmektedir:

Babamla beraber festivale katılmaktı amacım. Birlikte sevgi sevgidir demek istedik. Babamla festivale katılmam beni çok mutlu etti. Gurur duydum. Çünkü o yaşta o geçmişe sahip, o kültüre sahip birinin benimle bu etkinliğe gelmesi iyi hissettirdi. Mesela yanımızdaki gey arkadaşlarım çok mutlu oldular belki aileleri ile bunu kutlayamadılar bir arada hiç. Dolayısıyla unutamadığım bir andı benim için.

Katılımcı 6

Amsterdam Pride Festivali'nde görüşülen katılımcı 5 festivale genelde eğlence amacıyla katılsa da katılım motivasyonun yıldan yıla değiştiğini belirtmekte ve 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali'ne sosyalleşme-aile, sevgili ile bir arada olmak için katıldığını ifade etmektedir. Katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

Bu etkinliklere eğlence amacıyla katılıyorum... Ama katılım motivasyonum güncel gelişmelere göre değişiyor diyebilirim. Sevgilimle beraber ailelerimizle bir arada olmak amacımız.

Katılımcı 5

Durkheim (2005: 451)'e göre insanları bir araya getiren ritüeller olarak festivaller, toplum için ve toplum yararına yapılan etkinliklerdir. Durkheim (2005)'ın ritüellerine özgü bir toplumsallaşmanın sadece modern dışı festivallerde olabileceği (Smith, 1972: 170) belirtilse de Amsterdam Pride Festivali'nde toplulukla bir arada olmanın katılımcılar için önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Amsterdam Pride Festivali'nde topluluk ile bir araya gelme isteği Durkheim (2005)'ın ritüellerinde belirttiği gibi bir nevi zorunluluktur. Nitekim festivalde aynı fikre sahip insanlarla birlikte olmak heteronormativiteden uzak sosyal ilişkiler kurulmasını sağlamaktadır (Sharpley ve Stone, 2012: 349-350). Aynı zamanda LGBT bireylerin heteroseksüel / LGBT ayrımında öteki olarak konumlandırılması kendilerine benzediklerini düşündükleri kişilerle bir araya gelme ihtiyacı doğurmaktadır (Browne, 2007: 75). Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

Dünyanın birçok ülkesinden gelen bir arada bulunan geylerle beraber ortak bir amaç için aynı yerde bulunmak, yeni insanlarla tanışmak...

Katılımcı 9

...gündelik hayatta birbirini görmeyen ve görünmeyen bir topluluk olarak böyle bir araya gelebilmek, paylaşımlarda bulunmak için geldim, bu önemli bir şey...

Katılımcı 16

Katılımcıların belirttiği bir diğer önemli motivasyon politik nedendir. Benzer şekilde Browne (2007) tarafından Dublin, Brighton ve Hove Festivalleri üzerine yapılan araştırmada da politik neden önemli bir katılım motivasyonu olmaktadır. Yine bu araştırmayla benzer şekilde politik neden eğlenme ve kutlama motivasyonlarından sonra gelmektedir (Browne, 2007: 71). Nitekim literatür taramasında belirtildiği gibi pride festivallerinde eğlenme ve kutlama motivasyonlarının ağırlıklı olması bu festivallerin politik odağından uzaklaşarak tüketim ve eğlence alanına dönüştüğü yönünde eleştiriler almasına neden olmaktadır (Chasin, 2000a; Markwell ve Waitt, 2009; Markwell ve Waitt, 2015).

Bu araştırmada farklı olarak politik katılım nedeni altındaki boyutlar detaylandırılmaktadır. Bu motivasyonda protesto-mücadele, dayanışma, eşit hak talebi, farklı bedenleri ve kimlikleri göstermek alt kodları yer almaktadır. Katılımcı 4'ün belirttiği özellikle Batı merkezli yaratılan gey kimliğinden farklı kimliklerin olduğu ve katılımcı 12'nin belirttiği topluluğun salt geylerden ibaret olmadığı düşünceleri festivalin transgender, lezbiyen, biseksüel ve interseks bireylerin de kendilerini gösterebilecekleri bir alan yarattığını açıkça ortaya çıkarmaktadır. Politik motivasyonlar gizli kalmış bedenlerin görünürlüğünü sağlayan önemli motivasyonlardır (Kates, 2003: 13; Johnston ve Waitt, 2015: 108). Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri aşağıda belirtildiği şekildedir:

Transgender olarak kendimi göstermek için katıldım.

Katılımcı 12

Pride neden kutlanıyor, kendimi bu ortamda nasıl hissediyorum. Nasıl insanlar geliyor bunları görmek için geliyorum. Müslüman olarak gey olmak tuhaf algılanıyorken beyaz modern olarak gey olmak normal karşılanıyor ben de bu yüzden siyahi Müslüman gey, lezbiyen olmayı göstermek için geliyorum. Batılı olmadığın zaman farklı etnik gruplardan olduğun zaman LGBT haklarını sahip olamazsın gibi bir anlam çıkarıyorlar. Bunun Batı merkezli bir hâkimiyette olduğunu ve beyazlara özgü olduğunu söyleyebilirim.

Katılımcı 4

LGBT festivallerinin politik toplumsal bir harekete dayanması (Olson, 2017: 64) birçok katılımcı için festivali protesto, dayanışma ve hak arayışı sahnesine dönüştürmektedir. Bu motivasyonlara sahip olan katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

LGBTQ'lar için eşit hak talebi istiyorum ve bunu göstermek için katılıyorum.

Katılımcı 11

Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel bireylerin birleşimini görmek ve güçlendirmek için.

Katılımcı 21

Katılamayan insanlar için katılıyorum festivale...

Katılımcı 19

Pride önemli bir etkinlik. LGBT topluluğu bundan 50 yıl önce kurban verdi ve hala vermeye devam ediyoruz. Hala bu topluluğa karşı nefretten bahsediyoruz. Bu yüzden katılıyorum. Bunu kabullenemem ve bu nefrete dur demek lazım...

Katılımcı 14

Katılımcıların Amsterdam Pride Festivali'ne katılım motivasyonları incelendiğinde festivalin eğlenme, kutlama, sosyalleşme ve politik alanlar yarattığı ve LGBT bireylerin bu amaçlarla bir araya geldiği görülmektedir. Araştırmada görüşülen heteroseksüel turist sayısı dördüttür. Bu nedenle LGBT turistler ile katılım motivasyonları karşılaştırılmamıştır. Zaten araştırmacının temel amacı da bu değildir. Ancak görüşülen heteroseksüel turistlerin katılım motivasyonlarının LGBT turistlerle aynı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Heteroseksüel turistlerin festivale katılım nedenleri eğlence, sosyalleşme ve politik motivasyonlar olarak belirlenmiştir.

4.2. GEY DOSTU TURİZM DESTİNASYONU OLARAK AMSTERDAM

Avrupa'da gey dostu destinasyonların ve gey mekânların ortaya çıkmasını sağlayan önemli gelişmelerden biri festival ve etkinliklerdir (Pritchard ve diğerleri, 1998: 274). Amsterdam'da ise bu durum biraz daha farklıdır. Kentin, 1960'lı yıllardan sonra yasal düzlemde eşcinsellere verilen haklar ile gey turistler için çekicilik kaynağı olduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren destinasyon kimliğini gey turizm üzerine

yapılandıran Amsterdam, 1970’li yıllardan sonra, Red District Light Caddesi ve yine bu cadde üzerindeki gey mekânlar ile ön plana çıkmaktadır (Hekma ve Duyvendak, 2011: 625). 1996’da yapılmaya başlanan Amsterdam Gay Pride Festivali destinasyonun gey dostu kimliğini kuvvetlendiren önemli bir etkinlik olmaktadır.

Bu bağlamda araştırmada Amsterdam’ın gey turizm destinasyonu olarak katılımcılarda bıraktığı izlenimleri öğrenmek amaçlanmaktadır. Bu türden bir bulgunun katılımcıların festivalin gerçekleştikleri mekânlar ile kurdukları etkileşimi anlamada önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir (Waitt ve Markwell, 2014: 267). Katılımcılara ilk olarak Amsterdam’ı gey destinasyon olarak değerlendirip değerlendirmedikleri sorulmuş ve bunun nedenini belirtmeleri istenmiştir. Literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak (Johnston, 1998; Waitt ve Gorman-Murray, 2001) birçok katılımcı Amsterdam’ın gey dostu destinasyon olmasını gey ve lezbiyen vatandaşlarına sağladığı yasal haklarla ilişkilendirmektedir. Katılımcıların bu konu hakkında belirttiği görüşleri aşağıdaki gibidir:

Çünkü gey evliliğine izin veren ilk ülke. Toplumun herkese karşı sahip olduğu hoşgörüsünün, saygısının bir sonucu bu.

Katılımcı 2

LGBTIQ bireylere eşit haklar verilmesi vb. özgürleşme hakları Amsterdam’ın kendini özgür insanlar için özgür bir yer olarak görmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun tarihi Orta Çağ’a kadar gider.

Katılımcı 20

Pek çok anayasal hak pek çok ülkeden önce elde edildiği için. Ayrıca genel olarak Amsterdam farklı kimliklere karşı oldukça saygılı bir şehir.

Katılımcı 28

İlk gey hakları – eşcinsellerin yasal evliliği gibi – bu ülkede kabul edilmiştir. E Amsterdam’da başkent olduğundan bu unvan çok da şaşırtıcı olmamalı. Burada - gey veya heteroseksüel – insanlar gururla “bu sokağımız gey sokağı” diyebiliyor. Turistlerin görmesi/ziyaret etmesi gereken yerler olarak belirtiliyor. Birçok ülkede cinsel yönelimi norm dışı olanlar öcü olarak gösteriliyor. Burada ise cici. Buda LGBTIQ görebilirliğini pozitif şekilde etkiliyor yani şehrin gey dostu bir destinasyon olmasını sağlıyor.

Katılımcı 33

Amsterdam liberal bir şehir. Çünkü çok kültürlü bir başkent. Sadece LGBT değil birçok toplum özgürlüğe sahip. İnsan haklarının ortaya çıkmasında büyük rol oynamış bir şehir. İnsan haklarından bahsedecek olursa LGBT de işin içine giriyor. Çünkü kabul edilmek, özgürce ifade etmek ve yaşamak çok önemli.

Dediğim gibi Amsterdam liberal bir kent, birçok milliyete ve kültüre ev sahipliği yapıyor.

Katılımcı 15

Yukarıda belirtilen katılımcı görüşlerinden anlaşıldığı üzere Amsterdam'ın gey dostu destinasyon olması yasal haklarla ilişkilendirilmektedir. Katılımcılara göre Hollanda'nın dünya genelinde evlilik gibi eşit hakların verildiği ilk ülke olması Amsterdam'ın gey dostu destinasyon olmasını sağlamaktadır. Bazı katılımcılar ise bu durumu Hollanda'nın ve Amsterdam'ın genel anlamda açık fikirli, kabullenici ve hoşgörülü olmasıyla ilişkilendirmektedir. Burada Hollanda ve Amsterdam'da yaşayan yerel halka vurgu yapılmaktadır:

Bence bu Hollandalıların gerçekten açık fikirli olması ve özgür olmaları ile ilgili.

Katılımcı 8

Bence Hollanda'nın kültürü ile ilgili bir durum. Tüm farklılıkları kabul eden bir kültürleri olduğu için. Herkes istediği şekilde davranabiliyor ve kimse yadırgamıyor.

Katılımcı 9

Gerek insanların bilinç seviyesi ve buna bağlı olarak hoşgörülü davranışları gerekse şehrin fiziki olarak -mekân, dükkân vb.- ile buna hazır olması ve hizmet etmesi bu tabiri geliştirmiştir. Ayrıca LGBT tarihi içerisinde Hollanda'nın ve buna bağlı olarak da Amsterdam şehrinin ayrı bir yeri mevcut.

Katılımcı 24

Bu aslında Hollanda'nın hikâyesinin bir parçası. Çok uzun bir süredir dine ve cinsel yönelime karşı hoşgörü sahibi olan bir toplum.

Katılımcı 27

... çünkü Amsterdam çok çok özgür bir şehir, sadece geyler için değil tüm gruplar için hoşgörü var burada.

Katılımcı 40

Buradaki insanlar çok açık fikirli, Amsterdam açık fikirli bir şehir. Eğer bizi buraya çekebildiyse bence kesinlikle gey anavatanı.

Katılımcı 18

Katılımcı 18 tarafından belirtilen gey anavatanı Amsterdam'ı gey turizm destinasyonu olarak diğer destinasyonlardan ayıran sembolik bir öneme sahip bir

tanımlamadır (Markwell ve Waitt, 2014: 211). Katılımcıda bıraktığı izlenimin de son derece önemli olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Amsterdam'ı gey destinasyon olarak hoşgörülü, açık fikirli ve kabul edici tanımlamaları literatürde yapılmış olan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Johnston (1998) tarafından Sydney Mardi Gras ve Auckland HERO Pride Festivalleri'ne yapılan araştırmada Auckland ve Sydney açık fikirli ve hoşgörülü olarak tanımlanmaktadır. Waitt ve Gorman-Murray (2011) tarafından ChillOut Festivali araştırmasında da Daylesford-Hepburn Springs kenti hoşgörülü ve kabul edici olarak ifade edilmekte, gey anavatanı ve gey dostu destinasyon olması hoşgörülü ve kabul edici olmasıyla ilişkilendirilmektedir.

Amsterdam ve Sydney gibi dünya genelinde gey dostu olarak bilinen destinasyonların LGBT bireylere gösterdikleri hoşgörülü, açık fikirli ve kabul edici yaklaşımları, kuir teoriye göre heteronormativiteyi onaylayıcı bir pazarlama faaliyeti olmaktadır (Waitt, 2012: 88). Ancak şunu belirtmek gerekir ki katılımcıların bakış açısında Hollanda'nın eşcinsel yasal hakların verildiği ilk ülke olması ve genel anlamda toplumda herkese sergilediği hoşgörülü ve açık fikirli yaklaşımları, Amsterdam'ı diğer gey dostu destinasyonlara göre farklı bir yere konumlandırmaktadır. Bu bağlamda Amsterdam daha kapsayıcı bir destinasyon olmakta Hollanda ve Amsterdam halkı açık fikirliliğin ve hoşgörünün sembolü haline gelmektedir (Ammaturo, 2016: 28).

Amsterdam Pride Festivali ile gey dostu Amsterdam'a yeni edimler eklenmektedir. LGBT bireyleri gey gettolara veya gey mekânlara sabitleyen gey turizm pratiklerinin aksine Amsterdam Pride Festivali'nde katılımcılar açık mekânda, fiziksel sınırlar olmadan kutlama yapmaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 60). Etkinliklerin kent merkezinde birçok noktada gerçekleşmesi ve kentin her yerinde gökkuşağı bayrakları olması kentin kuir tarafının görünürlüğünün sağlamaktadır (Güney ve Demircioğlu, 2015: 156). Katılımcıların bu konu hakkında belirttiği görüşler aşağıdaki gibidir:

...bir kafeye veya bara gitmeden LGBT olarak açık alanda birlikte kutlama yapabildiğimiz birkaç andan biri Amsterdam Pride...

Katılımcı 32

Ülkenin bu etkinliği bayram gibi kutlaması gördüğüm en müthiş olay. Normalde GBV yazan otobüslerin isimlerinin GAYBV olması ve gökkuşağı konseptinde olması benim için festivalin en önemli özelliği.

Katılımcı 7

Homomonument, Reguliersdwardsstraat, Red Light District. Ben buralarda kendimi özgür ve güvende hissediyorum. Gey dostu işletmeler barlar veya çekicilikler LGBTIQ' nun saklanmak zorunda kalmadığı, el ele tutuşabildiği ve birbirine sevgisini gösterebildiği alanlar...

Katılımcı 11

Festival bana evimdeymişim hissi verdi. Çünkü Amsterdam inanılmaz kapsayıcı her yerinde çeşitlilik var. Herkes kendine ait bir şeyler bulabilir burada.

Katılımcı 22

Her yer gökkuşağı bayrağı ile dolu. Bütün şehir bize hoş geldiniz diyordu bizi selamlıyordu bu beni çok gururlandırdı ve mutlu etti. Çünkü Amsterdam bütün dinlerden ve kökenlerden insanların bir arada yaşayabildiği bir şehir

Katılımcı 21

Amsterdam'a niçin geliyorsun çok fazla gey mekân olduğu için kendi ülkende olan özgürlükler olmadığı için geliyorsun. Mesela başka yerlerde evin içine kapanıp yapabileceğin şeyleri burada dışarda yapabiliyorsun. Dolayısıyla Pride ve Amsterdam bunu sağlıyor aslında.

Katılımcı 6

Katılımcı görüşlerinden anlaşıldığı üzere Amsterdam Pride Festivali ile kent mekânları kuir alanlara dönüşmekte, kent merkezindeki fiziksel mekânlar gökkuşağı bayrakları ile süslenmekte, kapalı mekânda gerçekleşen bedensel yakınlaşmalar, öznel pratikler açık mekânlarda yapılmakta ve bu durum katılımcılarda ev hissi yaratmaktadır (Gorman-Murray, 2012: 116). Bu bağlamda festival mekânlarının LGBT bireylerin özgürleşme ve bunu güven içinde gerçekleştirme ihtiyacını karşıladığı görülmektedir (Güney ve Demircioğlu, 2015: 151). Katılımcıların bu konu hakkında belirttiği görüşleri aşağıdaki gibidir:

Harika hissediyorum burada. Mağazaların görüntüleri değişiyor, polisler billboardlara geylerin afişlerini asıyorlar. Bütün şehir festivali kutluyor hissi veriyor nasıl yansıtılırsa yansıtılsın bana böyle hissettirdiği için hoşuma gitti.

Katılımcı 36

Pride'ı benim için anlamlı yapan en önemli şey bütün şehrin özellikle devlet görevlilerinin (polis, asker, belediye, toplu taşımada bile) kamusal alanda kendi gururlarını göstermesidir. İnsan burada güvende hissediyor.

Katılımcı 10

Bizler için Amsterdam'da birçok yer var. Burada böyle karşılanmak çok hoş, devletin ve şirketlerin bunu desteklemesi imrendirici. İnsan bu burada güvende hissediyor.

Katılımcı 8

Kendimi burada oldukça güvende hissediyorum. Çünkü benimle aynı geçmişe sahip insanlarla iletişime geçebiliyorum

Katılımcı 17

Çünkü Amsterdam geylerin buluşma noktası. Burada yaratılan alan içinde güvende hissediyorum, olduğum gibi var olabiliyorum.

Katılımcı 19

Amsterdam Pride Festivali katılımcıları Amsterdam'ı gey dostu bir kent olarak değerlendirmektedir. Amsterdam'ın gey dostu bir destinasyon olması; eşcinsel vatandaşlarına verdiği eşit haklar, açık fikirli, hoş görülmesi, liberal ve kapsayıcı; herkesi kucaklayıcı, kabul edici olmasıyla ilgilidir. Gey dostu destinasyon olan Amsterdam, Pride Festivali ile kuir mekânlara dönüşmekte, kentin birçok yerinde gökkuşağı bayrağı olması ve devlet-özel sektör desteği katılımcılarda güven hissi yaratmaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 58). Böylelikle katılımcılar kapalı mekânlardan ziyade kentte meydan, sokak ve caddelerde özgürce hareket edebilmekte ve festival, katılımcıların açık alanda ifade alanlarını genişlemektedir.

4.3. AMSTERDAM PRIDE FESTİVALİ'NDE BEDENSEL VE MEKÂNSAL İFADE ALANLARI

Turizm araştırmalarına getirilen eleştirel (post-yapısalcı, post-feminist) yaklaşımlar sayesinde günümüzde beden turist deneyimin önemli bir boyutu olarak ele alınmakta ve deneyimi anlamada bedenin bütüncül bir şekilde yorumlanması gerekmektedir. Bu yaklaşımlarda beden, biyolojik, fiziksel, sosyal, kültürel, politik ve duygusal boyutların etkileşime girdiği ve bütüncül olarak deneyimlendiği bir alandır ve deneyim bütüncül bir bedenleşmedir (Kaderli, 2017: 18). LGBT festivallerinde bedensel boyutların etkileşime girdiği ve festivallerin bu etkileşimlerin sahnesi olarak beden için önemli ifade alanları yarattığı görülmektedir.

Festivallerin sadece yer aldığı topluma ait öğeleri yansıtmadığı aynı zamanda toplumu ve mekânı beden aracılığıyla dönüştürdüğü, bedenlerin heteronormatif

düzene meydan okuma, bu düzen dışında bedensel pratikler sergileme gibi roller üstlendiği belirtilmektedir (Waitt ve diğerleri, 2008: 793). Nitekim festivallerin birbirinden farklı sosyal durumlar ve güç ilişkilerinin yaşandığı özel alanlar olması beden ve mekânın başlı başına ele alınmasını gerektirmektedir (Handelman, 1998: 41).

Araştırmanın temel amaçlarından biri de 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali'ne giden katılımcıların beden ve mekân etkileşiminde deneyimlerini anlamak ve beden festivalde yarattığı ifade alanlarını ortaya çıkarmaktır. Önceki araştırmalardan farklı olarak bu çalışma turizm pratiği olarak Amsterdam Pride Festivali'nin katılımcılar için yarattığı ifade alanlarına odaklandığı için literatürde bir ilk olma özelliğine sahiptir. Derinlemesine görüşmelerden ve gözlem notlarından elde edilen bulgular neticesinde beden ve mekân etkileşimlerinde ortaya çıkan ifade alanları kuir festival mekânında heteronormatif düzene meydan okuyan karnavalesk beden, bütüncül ve kapsayıcı bir mekânda ortaya çıkan normal beden, ben neysem oyum mottosundan hareketle eşiksel alanda beliren otantik beden, mekân aidiyeti sağlayan kolektif kimlik ve yalnız değiliz hissi olmak üzere beş kod altında toplanmaktadır.

4.3.1. Kuiriz-Buradayız: Karnavalesk Beden

Kuir teorisinin heteronormatif düzene getirdiği yıkıcı etki ve karnaval teorisinin sosyal hiyerarşileri ters düz eden etkisi ile literatürde LGBT festivalleri genellikle bu iki teori üzerinden okunmaktadır. Bu teorileri ele alan araştırmalar, LGBT festivallerinde anlaşırılığın sınırında inşa edilen bedenlerin (kuir bedenlerin) cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlere ilişkin geleneksel anlamları yeniden nasıl yapılandırdığını ve dönüştürdüğünü festival katılımcılarının performansları (drag queen) dâhilinde açıkça göstermektedirler (Kates, 2003: 5).

Bu araştırmada katılımcıların görüşleri ve gözlem notlarından elde edilen bulgular neticesinde Amsterdam Pride Festivali'nde bedensel ifade alanlarından biri kuir mekânlarda görülen karnavalesk bedendir. Karnavalesk beden katılımcıların bedensel zevk ve isteklerine göre festivalde yarı gerçek-yarı oyunsu bir biçimde kurdukları yeni bir yaşam formunu ve bu formun sergilendiği bir mekânı ifade

etmektedir (Bakhtin, 2001: 238). Amsterdam Pride Festivali'nde bazı katılımcıların karnavalesk bedene dair ifade ettiği görüşleri aşağıdaki gibidir:

Burada sahip olduğum en önemli deneyim Drag Queen Olimpiyatları'ydı. Çünkü hayattaki en önemli şeyi yapabildiler, sevdikleri ne varsa yapabildiler, bu yüzden çok mutluyum. Festivalin en önemli özelliği de drag queenlerdi zaten. Drag queenler kadın gibi giyinen erkeklerdir. Normal olanın nasıl alt üst edilebileceğini ve normalliğin geçerli olmadığını gösterdiler.

Katılımcı 18

Ben en çok Drag Queen Olimpiyatları'nı izlemekten keyif aldım. Bence festivalin ana teması bu olimpiyatlarda kendini belli ediyor çünkü gündelik hayatta alışılmadık kadınlık performansları sergiliyorlar.

Katılımcı 10

Katılımcılar günlük hayatın normalliklerini ters düz eden karnavalesk bedeni (Johnston, 2002: 76) genellikle drag queen ile ilişkilendirmektedir. Drag Queen Olimpiyatları Amsterdam'da önemli bir kuir mekân olan Homomonument Anıtı önünde yapılmıştır (Hernández, 2010: 84).

LGBT festivallerinde gerçekleşen drag queen gösterilerinin cinsiyet kategorilerini güçlendirdiği yönünde eleştireler söz konusudur (Kates, 2003: 10). Eleştirilerin odak noktası abartılı makyaj, saç ve aksesuarlar ile hiper feminen bir ifadeye sahip olan drag queenlerin, festivallerde maskülen bedenlerin bakışına maruz kalması (Johnston, 1998: 228) ve böylelikle ya kadınları aşağılamak ya da heteronormatif düzendeki cinsiyet rollerini eleştirmeksizin sahiplenmek gibi durumlara neden oldukları düşüncesidir (Butler, 2018: 225-226). Ancak Butler (2018: 226)'a göre drag, cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin birbirinden ayrı olduğunu temsil eden bir performanstır. Katılımcılarında temelde vurgusu bu yönde olmaktadır.

Karnavalesk bedenler sergiledikleri performanslarda heteronormatif düzenin getirdiği normlardan ve dayatmalardan uzaklaşmakta ve festival ortamında eğlenerek stres atmaktadır (Ravenscrott ve Matteucci, 2003: 3). Amsterdam Pride Festivali'nde drag queen performansları katılımcılara göre eğlence alanı yaratmaktadır. Bir katılımcı görüşünü aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Beni en çok drag queen performansları etkiledi. Çünkü draglar arasında yer alan heteroseksüel erkekler bize burada başka bir eğlence alanı yarattı.

Katılımcı 22

Pride festivalleri kent mekânlarında; caddelerde, sokaklar ve meydanlarda gerçekleştirilen etkinliklerdir. Festivallerde kentin sokak, cadde ve meydanları katılımcı performanslarının gerçekleştiği bir sahne olarak kullanılmakta ve buradan sembolik mesajlar gönderilmektedir (Ammaturo, 2016: 20-23; Taylor, 2014: 27). Karnavalesk bedenler kuir mekânlarda festivalin sınırları dışındaki dünyaların yansıtıcısıdır (Kates, 2003: 7). Diğer bir ifadeyle festivalin yarattığı kuir mekânlar ile LGBT kültürüne ait bir unsurlar yansıtılmak bu bağlamda Amsterdam Pride Festivali sosyo-mekânsal olgu olmaktadır (Cundy, 2014: 643). Bazı katılımcılar karnavalesk bedenlerin kuir mekânlardaki ifade biçimlerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

Bence bedenin ifade biçimi mekân ile ilgili. Burada (Amsterdam'da) çeşitlilik çok fazla diğer katıldığım festivallere göre. Bir de festivalde moda var tabii. Mesela hatırladığım kadarıyla Beyonce dansçılarından etkilenecek üç dört yıl önce topuklu ayakkabı çok modaydı, birçok erkek yaşı fark etmeksizin topuklu ayakkabı giymişti festivalde. Bir ara deri çok moda oldu. Bence şuan biraz konservatif (kapalı) bir akım var daha önceleri daha çok progresifti (açık)...

Katılımcı 5

Bence festivalde bedenin ifade biçimleri cinsiyetler arasına göre değişebilmektedir. Mesela ben cisgender⁴⁰ ve kuir biri olarak festivale böyle katılabiliyorken, bir trans kadın daha farklı katılabilir. Bu aynı zamanda daha feminen olan bir gey ile daha maskülen olan bir gey arasında bile değişebilmektedir. Mesela gündelik hayatında makyaj yapamayan veya etek giyinemeyen bir gey sadece festival sırasında giyinebildiği için onun kendini ifade ediş biçimi farklı olmaktadır. Mesela kendini non-binary⁴¹ olarak tanımlayan bir kız arkadaşım festivale erkek kılığında katılmaya karar verdi bu sene. Bu tamamen biyolojik beden ve aslında ona yüklenen toplumsal anlamlar sana uymuyorsa ve gündelik hayatta bunu yansıtamıyorsan onla ilgili bir şey. Mesela deri giyinen ve seksi dans eden geyle, makyaj yapan translar veya farklı kostümlerle katılanlar hepsi aslında kendi olmak istediği şeyi gösteriyor, bu benlik algısı ve benlik saygısı yaratıyor. İstedikleri gibi var olmanın yollarını gösteriyor, bırakın istedikleri gibi olsunlar. Onları sizin gibi davranmaya sizin normalinize uyumlandırmaya çalışmayın. Bu açıdan pride festivali bir sahne ve beden orada perform ediliyor. Daha çok perform ettikçe daha çok mutlu olursun, pride bunu sağlıyor. Gündelik hayatta mümkün değil bu. Festivale kostümlerle katılımı ve insanların kendilerini istedikleri gibi ifade etmelerini, heteroseksizm tarafından onaylanmayan, ona göre normal olmayanı yaptığı için destekliyorum. Drag queenleri düşünelim. 24 saatlik bir etkinliğe katıldıklarında pride da kendileri gibi istedikleri gibi olabiliyorken, bu festival sona erdiğinde tekrar normal yaşamlarına dönmek zorundalar. Dolayısıyla bu festival sırasında

⁴⁰ Sistem sözcüğünün köküyle türetilmiş cisgender, biyolojik cinsiyetiyle cinsiyet kimliği uyumlu kişileri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Nealy, 2015: 2017).

⁴¹ Non-binary kadın veya erkek olarak tanımlanmak yerine bireyin hissettiği cinsiyette olmasıdır (Richards ve dipierleri, 2016: 95-96).

istedikleri kendilerini ifade edebildikleri ölçüde gösteri yapmalarını destekliyorum tabii ki.

Katılımcı 4

Katılımcı 4'ün ve katılımcı 5'in görüşlerinden anlaşıldığı gibi LGBT festivalleri katılımcılarına, normalde hâkim anlayışın kabul edemeyeceği veya tolerans gösteremeyeceği aktiviteleri, fikirleri ve inanışları açıklamasına imkân veren bir çeşit resmi transgresyon sağlamaktadır (Markwell ve Waitt, 2013: 59). Transgresyon ile ilişkilendirilen festivaller, ana akıma karşıt davranış sergileyen gündelik hayata muhalif olan zaman-mekân içinde konumlandırılmaktadır (Piette, 1992: 40). Bu yaratılan zaman ve mekân sona erdiğinde katılımcılar gündelik hayatlarına geri dönmektedirler. Böylelikle karnavalesk beden bir varlık değil aslında geçirgen bir sınır olarak değerlendirilmektedir (Butler, 2018: 228). Bu konuya ilişkin katılımcıların belirttiği ifadeler şöyledir:

(Amsterdam Pride Festivali'nde) Toplum tarafından belirlenen veya daha kısıtlı ortamlarda kullanılan giyim ve tarz ile sınırların zorlandığından bahsedebiliriz.

Katılımcı 34

Ben aslında bazen abartı buluyor olsam da bunu yargılayabilecek kişi olmadığımı düşünüyorum. İnsanların sınırları zorlasa da yarı-çıplak, çıplak nasıl istiyorsa öyle olabilmesi en güzeli bence.

Katılımcı 40

Bedenin ifade ediliş biçimlerini nasıl olursa olsun destekliyorum. Bazı insanlar buna katılmıyor ancak ben böyle düşünüyorum. Eğer çıplak yürümek istiyorsan yürüyebilmelisin ben bunu destekliyorum, çünkü burada sınır yok.

Katılımcı 13

Katılımcı 40'ın ve katılımcı 13'ün belirttiği gibi festival sırasında bedeninin yarı-çıplak ve çıplak gösterimi gündelik hayatta aşılacak bir sınırı yani transgresyonu göstermektedir. Heteroseksüel kültürel sahada karnavalesk bedeninin geçirgen sınırı katılımcı 34'ün belirttiği gibi toplum tarafından belirlenen normları zorlamakta ve yeni bir alana geçmektedir. Ayrıca katılımcılar karnavalesk bedenleri gösterişli, yaratıcı, ölçüsüz, farklı ve absürt gibi ifadelerle de tanımlamaktadırlar. Bu duruma işaret eden katılımcıların görüşleri belirtildiği şekildedir:

Geyler normalde ve gerçekten de gösterişlidirler. Ancak Pride sırasında bedensel ifadeleri daha gösterişli oluyor. Gündelik hayatta kamusal alanda kullanmayacakları aksesuarları taşıyorlar...

Katılımcı 27

Bedensel ifadeler çok yaratıcı. Kostümler, kıyafetler gündelik hayattan çok farklıydı ve ben yaratıcılığı her zaman desteklerim.

Katılımcı 26

Kimliklerin ifadesinin bu denli ölçsüz ve özgürce yapılabiliyor olması aradığımız ancak bulamadığımız şeyi yansıttı.

Katılımcı 24

Bence bedenin ifadesi, gösterimi oldukça farklı ve absürt bir şekilde yapıldı.

Katılımcı 3

Araştırmanın gözlem notların elde edilen bulgulara göre özellikle Canal Parade etkinliği karnavalesk bedenler için önemli bir kuir mekândır. Her teknenin sergilediği şovlar, parti, eğlence ve kutlama pratiklerinde beden, birbirinden farklı mesajlar vermektedir. Geçit törenindeki bedenler genellikle gündelik yaşamın giyim – kuşam normlarından farklı giyinmekte ve geçit töreni süresince kuir bir gösteri yapılmaktadır. Bu gösteri kadınlık ve erkeklik gibi toplumsal cinsiyet normlarını bir günlüğüne alt üst eden bedensel pratiklerdir (Kates, 2003: 11).

Nitekim katılımcılar tarafından Amsterdam Pride Festivali'nde en ilgi çekici etkinlik karnavalesk bedenlerden dolayı Canal Parade etkinliği olmaktadır. Katılımcılara Amsterdam Pride Festivali'nin daha önce katıldıkları LGBT festivallerinden farkı sorulduğunda verdikleri cevap kuşkusuz Canal Parade olmuştur. Canal Parade etkinliğini farklı kılan suyun üzerinde bir etkinlik olması ve karnaval havasında gerçekleşmesidir. Bu konu hakkında bir katılımcı görüşünü aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Canal Parade beni çok etkiledi. Gündelik hayatta göremeyeceğiniz tüm anormallikler buradaydı. Ayrıca her teknenin farklı bir atmosferde olması tam bir geçit töreniydi.

Katılımcı 7

Beni en çok Canal Parade etkiledi. Her bir teknenin geçişi ve farklı bir grubu temsil etmesi. Geçiş sırasındaki organizasyonda diğer grupları, fikirleri, durumları ve eşitsizlikleri düşündürmesi. Fakat bunu yaparken depresif ve

güçsüz hissettirmiyor. Kutlama havasında olması normalde bunları düşündüğümüzden daha farklı daha olumlu bir bakış açısına büründürüyor.

Katılımcı 23

Yukarıda belirtilen görüşlerden anlaşıldığı üzere Amsterdam Pride Festivali'nde kuir mekânlar Homomonument ve Canal Parade'ın gerçekleştiği kanallar olmaktadır. Katılımcılar normalliğin altüst edilebilir olduğuna ve cinsiyetin performatifliğine vurgu yaparak kuir teorinin normallığe getirdiği yıkıcı etki ve karnaval teorinin sosyal düzeni alt üst edici etkisi ile Amsterdam Pride Festivali'nde gündelik hayatın normlarına eğlenerek meydan okumaktadırlar (Johnston, 2005; Johnston ve Waitt, 2015; Markwell, 2009; Waitt, 2008).

4.3.2. Ben Neysem Oyum! Eşiksel Alanda Otantik Beden

Turizm pratikleri, turistlere belirli bir yer ve zaman diliminde (ki bu yer sürekli yaşanılan yer dışında bir yeri/mekânı ifade etmektedir) bir alan sunduğundan LGBT bireylerin kendi olabilmelerini sağlamaktadır (Poria, 2007: 252). Kendi olabilme hali; bireyin kendini istediği gibi ifade etmesini, kimliğin açıkça tezahür edilmesini yani bir nevi bireyin varoluşsal otantikliğini sağlamaktadır (Wang, 2000: 65). Varoluşsal otantikliğin belirli bir ortamda ve mekânda gerçekleşmesi, eşiksel bir alanı ifade etmektedir. Nitekim literatür taramasında belirtildiği gibi festivaller ve genel anlamda etkinlikler gündelik yaşamın sınırları dışına taşınan özel ihtiyaçları tatmin eden bir ritüel (Goldblatt, 2011: 6), yaratılan özel bir an ve deneyim (Getz, 1991: 2005) olarak katılımcılarına belirli bir yer ve zamanda istediklerini özgürce gerçekleştirebilecekleri pratikleri sergilemelerine imkân vermekte (Kates, 2003: 11) ve olağandışı deneyimler üzerine kurulmaktadır (Cundy, 2016: 20). LGBT bireyler de anlaşırılığın sınırında yer aldığından Getz (2012: 197) tarafından belirtilen etkinlik deneyiminde olduğu gibi eşiksel alanda bedenlerini özgürce ifade edebilmekte ve böylelikle kendi otantik benliklerine yakınlaşmaktadırlar (Wang, 2000: 58). Eşiksel alandaki beden, içinde yaşadığı duygulara ve hislere dair anlatılar taşımakta ve bunlar içsel ve dışsal ifadeler olarak kendini göstermektedir (Kates ve Belk, 2001: 409).

Önceki araştırmalarda gey ve lezbiyen turizmin bireyin varoluşsal otantikliğini sağladığına yönelik bulgular vardır (Poria, 2007). Ancak LGBT festivallerinde

varoluşsal otantiklik ile ilgili araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırmada farklı olarak etkinlik ve festival deneyiminde belirtilen eşiksel alan ile varoluşsal otantiklik ilişkisi kurulmaktadır. Katılımcılar, eşiksel alandaki otantik bedeni; mekâna özgü olmak üzere “*kendi olmak, gerçek olmak, istediği gibi olmak*” gibi kavramlarla ifade etmekte aynı zamanda bu durumu “*yılda bir kez*” vurgularıyla belirtmektedirler. Böylelikle varoluşsal otantikliğin, sürekli yaşanan yer dışında bir mekâna ve gündelik yaşam dışında yaratılan Amsterdam Pride Festivali’ne (sınırlı bir zamana) özgü olduğu görülmektedir. Bu konu hakkında ifade edilen bazı görüşler şöyledir:

Bu etkinlik herkese açık. Ayrımcılık yok, yaş sınırı yok, limit yok. Herkes kendince eğlenmek ve partilemek için geliyor. Bir kıyafet kuralına uymak ya da bir kuralı takip etmeye gerek yok. Kendiniz olmanız ve gerçek olmanız yeterli. Pride festivalinde bedeninizi diğer insanlarla nasıl paylaşmak istiyorsanız o şekilde temsil ediyorsunuz. Burada bedeninizle istediğiniz her şeyi yapabilirsiniz. Bu sizin kendi hayatınız.

Katılımcı 2

Buna yaşa ve yaşat diyorum ben. Bir insanın tamamen kendisi gibi olabilmesi ve bunu burada gösterebilmesi muazzam bir şey.

Katılımcı 6

Amsterdam Pride demek kendiniz olmak demektir...

Katılımcı 29

Benim için festivalin anlamı kapsayıcı ve sınırsız olması. İsteddiğiniz her şeyi giyebildiğiniz, istediğiniz şekilde davranabildiğiniz, kendiniz olabildiğiniz ve kabul edildiğiniz bir ortam olması.

Katılımcı 40

Açık bir festival sanki mottosu kim olursan ol öyle gel felsefesi gibi...

Katılımcı 36

Festivalin benim için en önemli anlamı yılda sadece bir defalık kendimiz olabilmemiz.

Katılımcı 39

Nasıl olmak istiyorsan öyle olabildiğin bir alan. Kimse senin nasıl görüldüğüne, ne giydiğine ve nasıl davrandığınla ilgilenmiyor. Yılda bir defa kimliğini özgürce sergiliyorsun, yaşıyorsun ve ifade ediyorsun.

Katılımcı 8

Festivalin ana sahnesi Dam meydanındaydı. Diğeri ise Homomonument Anıtı’ndaydı. Bunlar daha az ticarileşmişti ve daha gerçek(çi) insanlar vardı.

Çünkü isteyen istediği gibi davranıp eğlenebiliyordu. En etkilendiğim etkinlikler burada oldu.

Katılımcı 32

Katılımcı görüşlerinde görüldüğü üzere, Amsterdam Pride Festivali katılımcılarına bir nevi içsel otantiklik sağlamaktadır. İçsel otantiklik bireyin turizm aktivitelerine katıldığı zaman hissettiği, kendinde bulduğu bedensel hisler ve öz kimlik ile ilgilidir. Öz kimlikte; birey gündelik hayatındaki sosyal normlar, duygu kayıpları ve rutinliği nedeniyle kendi benliğinden uzaklaşmakta, bu yabancılaşma duygusu ile özünü ifade edebileceği, kendini nasıl rahat hissediyorsa öyle olabileceği, gerçekleştirebileceği bir turizm faaliyetine yönelmektedir (Wang, 2000: 66-68). Amsterdam Pride Festivali, katılımcılarına heteronormatif sistemin baskısı nedeniyle kendilerini rahat ifade edemedikleri gündelik hayattan farklı bir alan sunmakta ve eşiksel alanda yer alan bir otantik beden belirlemektedir. Bu bulguyu destekleyen bazı katılımcı cevapları aşağıda verilmektedir:

Bize ait renkleri her gün bu renkleri kullanmıyoruz. Dolayısıyla sadece hayatımızda yılda bir defa kutlayabileceğimiz ve kendimizi ifade edebileceğimiz bir festivalimiz var ve sadece orada bu renkleri kullanıyoruz. Renkler LGBT bireylerin güzelliğini ve kabul edilebilirliğini gösteriyor. Bedenin gösterimi insanların nasıl hissettikleri ile ilgili. Mesela ben sana güneş gözlüğünü neden kafanın üstünde taşıyorsun diye sormuyorum. Gündelik hayatta LGBT bireylerin böyle bir durumu yok ama genelde sorgulanıyor, gündelik hayatta LGBT istediği gibi giyinmiyor, istediği gibi davranmıyor. Ancak kendilerini özgürce açıklayabildikleri tek alan burası. Dolayısıyla bedenlerini nasıl istiyorlarsa öyle göstermelerini destekliyorum. Ayrıca genelde grup olarak böyle giyiniyorlar.

Katılımcı 15

İnsanların kendini rahat ve oldukları gibi ifade etmelerini destekliyorum. Bunu hayatımda ilk defa burada yaşama imkânım oldu.

Katılımcı 7

Her şeyden önce geylerin kendileri olabildiği bir alan, gey olmaktan gurur duydukları bir an. Çünkü biz toplumda kenara atılıyor, ön yargılara maruz kalıyoruz. Bu yüzden bu alan kendimizi gösterebildiğimiz, kendimiz olabildiğimiz ve politik bir eylem gerçekleştirebildiğimiz bir alan.

Katılımcı 27

Yılda bir sefer insanlar bizi sadece erkek olarak görmüyor, toplumun bir parçası olan gey olarak görüyorlar. Çok güzel bir ortam herkes olmak istediği kişi olmakta özgür, çünkü insanlar arkadaş canlısı atmosferi harika ve bu ruh sizi de sarıyor, kendiniz olmaktan çekinmiyorsunuz.

Katılımcı 22

Yukarıda belirtilen görüşlerden anlaşıldığı üzere Amsterdam Pride Festivali'nde katılımcılar kendilerini birbirinden farklı bedensel pratiklerle istedikleri gibi ifade edebilmektedirler. Bu ifade alanlarından biri de daha önce belirtildiği gibi karnavalesk bedendir. Karnavalesk bedende katılımcılar heteronormativiteye göre korunması gereken mahremi (yarı-çıplaklık gibi) sokağa taşıyabilmektedir. Polchin (1997: 386) otantik bir LGBT kimliğinin, mahremin sokağa taşınmasıyla mümkün olabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda karnavalesk bedenin aynı zamanda otantik beden olabileceğini belirtmek gerekmektedir. Karnavalesk bedenin ifadesini sorgulayan katılımcılar olsa da bu kararın katılımcıya bırakılması gerektiğini belirtmekte ve bireyin festivalde istediği gibi davranabilmesini, kendini istediği şekilde ifade edebilmesini yani varoluşsal otantikliği desteklemektedirler. Bu konuya ilişkin alıntı örnekleri aşağıdaki gibidir:

Ben bu konuya takılmıyorum çok. Çünkü her zaman bunu eleştiren insanlar olacaktır. Her zaman buna karşı olan insanlar olacaktır. Ben buna karşı olan insanları bugün umursamıyorum. Ben kişisel olarak bedenimin çok göz önüne çıkmasını, yarı çıplak olmasını istemiyorum ama bu benim tercihim, kim nasıl istiyorsa öyle katılabilmeli.

Katılımcı 23

Bu konuda sabit fikirli değilim. Bazen çok da abartmamak gerekiyor diye düşünürken, bazen de insan bedenini sınırları zorlayarak bu kadar kutsamak doğru değil diye düşünüyorum. En iyisi bırakalım kim, nasıl ifadeler kullanıyorsa kullansın derim. Kim nasıl istiyorsa öyle davransın.

Katılımcı 25

Otantik bedene yönelik bir diğer önemli bulgu araştırmacının tekneye binmeden önce yapılan hazırlıklarda edindiği gözlemlerden oluşmaktadır. Gözlem yapılan tekne için belirli ve seçenekli bir kıyafet kuralı olsa da aksesuar, saç ve makyaj gibi bedenin mesajlarını taşıyan tüm ifadeler ve uygulanacak tüm uygulamalar bireylerin özgür iradesine bırakılmış ve katılımcılar kendi istekleri doğrultusunda hazırlanmışlardır. Bu bulguyu destekleyen bir katılımcının konuya ilişkin düşüncesi aşağıdaki gibidir:

Ben festival sırasında aktif olmayı tercih ediyorum. Pasif olunca katılmamışım hissi uyanıyor bende. Bu yüzden Canal Parade'da teknede yer aldım, o tekne benim için bir sahneydi ve bu sahne istediğim gibi olabildiğim bir yerdi.

Katılımcı 20

Nitekim katılımcı 20 teknede yer almayı ve performans sergilemeyi bedenini aktif katılımı olarak değerlendirmekte ve bu aktif katılım Canal Parade özelinde dans etmek, şarkı söylemek vb. bedensel pratiklerle gösterilmektedir. Canal Parade etkinliği gözlem notlarında ortaya çıkan bir diğer önemli bulgu da katılımcıların bedensel uygulamalar (makyaj, kostüm vb.) dışında dans etmeyi, eğlenmeyi ve çeşitli şovları da LGBT bireylerin bedensel ifade alanı olarak değerlendirmeleridir. Beden turizmin öznesi olarak aktif katılım sırasında yaşadığı hislerle de otantik olabilmektedir. Wang (2000: 67) içsel otantiklikte yaşanan bedensel hisleri; rahatlama, dinlenme ve eğlenme hisleri olarak ifade etmektedir. Canal Parade etkinliğinde katılımcılar, bedenlerini müzik eşliğinde harekete geçirmekte (Costa, 2008: 495) ve dans etmenin bedende yarattığı hisleri açığa çıkarmaktadırlar (Hannam ve Knox, 2010: 68). Böylelikle Amsterdam Pride Festivali belirli zaman ve mekân diliminde bireylerin kendi olabilmelerine, içsel benliklerine ulaşabilmelerine imkân vermekte ve katılımcılar varoluşsal açıdan kendilerine yakınlaşmaktadırlar.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu varoluşsal otantikliğin bir diğer boyutu olan kişilerarası otantikliktir. Katılımcılar festival sırasında kendi gibi olduğunu düşündüğü insanlarla bir araya gelmekte ve heteronormatif düzenden uzakta kurulan ilişkiler varoluşsal otantikliği sağlamaktadır (Wang, 2000: 68). Amsterdam Pride Festivali katılımcıları da bu ilişkileri gerçek ilişkiler olarak tanımlamakta, festivalin benzer düşünce yapısına sahip insanlarla bir araya gelmek, iletişimi kuvvetlendirmek ve yeni insanlarla tanışmak gibi fırsatlar yarattığını belirtmektedirler. Bu konu hakkında düşüncelerini belirten bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

Farklı ülkelerden gelen insanlarla karşılaşabiliyoruz. Özellikle önce sosyal medya üzerinden kurulan etkileşimler de var ancak Pride haftası ve etkinlikleri boyunca bu etkileşimleri gerçek hayata taşıyoruz ve burada yüz yüze tanışıp bir araya geliyoruz.

Katılımcı 1

Diğer geylerle iletişime geçmemi sağlayan bazı uygulamalar kullanıyorum fakat festival sırasında birçok yeni insanla tanıştım. Burada insanlarla iletişime geçmek çok kolay.

Katılımcı 3

Evet diğer insanlarla iletişime geçiyorum kesinlikle. Çünkü bundan çok zevk alıyorum. Yeni insanlarla tanışmak aynı fikirde olduğun insanlarla ruhu besleyen

bir şey. Bazen aslında iş, arkadaşlık vb. durumlar için iletişimimizi değiştiriyoruz.

Katılımcı 22

Ortak mücadele verdiğin kişilerle tanışmak birlikte eğlenilemek ve zaman geçirmek geçici de olsa beni hep mutlu etmiştir. Mesela ben her geldiğimde yeni arkadaşlıklar ediniyorum.

Katılımcı 16

Festivalin benim için en önemli anlamı toplulukla bir araya gelmemi sağlamasıdır. Böyle ortamlarda hem yakınlaşabiliyorsun, yeni partnerler edinebiliyorsun hem de topluluk ile olmanın getirdiği bir mutluluk oluyor.

Katılımcı 35

Araştırmanın önemli bir bulgusu eşiksel alanda beliren varoluşsal otantiklikler. Önceki araştırmalardan farklı olarak LGBT turistlerin Amsterdam Pride Festivali'nde yaşadıkları otantik deneyimin boyutları belirlenmiştir. Bunlar içsel ve kişilerarası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçsel otantiklik bireyin istediği gibi davranabilmesini sağlamak ve böylelikle kişinin kendi benliğine yakın olmasına imkân vermektedir. Aynı zamanda katılımcılar festivalde dans etmek gibi bedensel pratiklerle rahatlama, dinleme ve eğlenme gibi hislere sahip olmakta ve böylelikle içsel otantiklik gerçekleşmektedir. Katılımcılar ayrıca diğer festival katılımcıları ile kurdukları sosyal ilişkiler sayesinde kişilerarası otantikliği sergilemekte ve kendilerini daha iyi hissetmektedirler. Bu sürecin gündelik yaşamın dışında özel bir mekânda gerçekleşmesi ise festival mekânlarının önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ancak bu sınırlı bir zaman ve mekânda belirdiği için eşiksel olmaktadır.

4.3.3. Biz de Sizler Gibi Normal İnsanlarız: Normal Beden

LGBT festivalleri LGBT olmanın normalleştirildiği, gey gettosundan çıkılarak kamusal alanda görünürlüğün sağlandığı önemli bir alandır (Kates, 2001: 408). Nitekim derinlemesine görüşmelerde elde edilen önemli bulgulardan biri bazı katılımcıların üzerinde durduğu “normallik” vurgusudur. Diğer bir ifadeyle Amsterdam Pride Festivali'nde sergilenen bedensel ifadelerde bazı bedenler normalliği ve kabul edilebilirliği tercih etmektedir (Ammaturo, 2016: 26). Kuir teori LGBT festivallerinde “biz de sizler gibi normal insanlarız” söylemine karşı çıksa da bazı katılımcılar festivalin kendilerine LGBT olmanın normal ve sıradan bir durum

olduğunu göstermek için bir alan yarattığını ifade etmektedir. Gey dostu bir destinasyon olarak Amsterdam'ın kapsayıcı ve hoşgörülü yapısı, bedenin normallliğini ve sıradanlığını açık alanda gösterme ve böylelikle heteronormatif toplumda kabullenilme imkânı yaratmaktadır (Sharpley ve Stone, 2012: 358). Bu konuyla ilgili bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

Bu karışık bir konu. Ben herkes gibi normal bir insan olduğumu, markete gittiğimi, tatile gittiğimi ama bir yandan LGBT tarihimin olduğunu, önce erkek bedeni olan bir kadın olduğumu biliyorum ama aynı zamanda normal vatandaş olduğumu diğer heterolar ne yaşıyorsa gündelik hayatında onu sergilediğimi biliyorum. Aynı zamanda bir aktivistim. Yani trans olmanın getirdiği bir zorluk var. Dolayısıyla festival bana böyle bir imkân veriyor... Yaşadığım en güzel deneyim Canal Parade'da transgender teknesinde olmaktı. Biz burada normal olduğumuzu, bir işte çalışabileceğimizi gösterdik. Transgender teknesi beni çok etkiledi. Hepimiz saf olduğumuzu göstermek için beyaz giyindik evet bu beni gerçekten çok etkiledi.

Katılımcı 12

Benim için bedensel ifadeler normal, anormal veya abartı değil, böyle bulmuyorum çünkü normaliz. Bu sene trans teknesinde beyaz giyindik masumiyeti ve saflığı göstermek için...

Katılımcı 19

Gey olmak hala normal olmayan bir şey olarak görülüyor. Festival ve burada gerçekleşen birçok etkinlik bizim normal olduğumuzu göstermektedir. Yani gey olmak özel bir durum değildir. Amsterdam Pride bunun görülmesini, fark edilmesini sağlıyor. Hepimizin heteroseksüel insanlarla aynı olduğunu, hayatta aynı problemlere sahip olduğunu gösteriyor. Tek farkımız sözde cinsel normlara uymamızdan kaynaklanıyor.

Katılımcı 30

Katılımcı 12 ve katılımcı 30 tarafından belirtilen normallik heteroseksüel toplumla gündelik hayatta aynı sıkıntılara ve gündelik hayatın aynı düzende işleyişine (markete gitmek, işe gitmek) sahip olmakla eşleştirilmektedir. Ancak gündelik hayatta normal algılanmamak ve heteroseksüel/LGBT düalizminde öteki, anormal, marjinal ve farklı olarak konumlandırılmak festivale katılım için önemli bir neden ve normalligi göstermek için de önemli bir alandır. Aşağıda bu durumu özetleyen katılımcı görüşlerine yer verilmektedir:

Çünkü gey olmak sıradan bir olay ve festival bunu gösteriyor.

Katılımcı 7

Kendimi burada normal ve kabullenmiş hissettim. Bu hayatımda yaşadığım en harika deneyimdi ve histi.

Katılımcı 8

Festivale gelen insanların beni olduğum gibi kabul ettiği gerçeği. Yani gey veya lezbiyen olmak normal ve kabul edilebilir bir durum ve bunu yaşıyorum burada. Oysaki hala arkadaşlarımdan arasında bile farklıymışım gibi davranılıyorum, bunu yaşamadığım, hissetmediğim tek yer bu festival.

Katılımcı 40

İnsanlar geylerin kendileri gibi normal olduğunu görebiliyorlar burada...

Katılımcı 27

Kendimizi, normal olduğumuzu gösterdiğimiz bir gün. Kimi sevdiğiniz önemli değil. Bir erkek ile erkek birbirini sevebildiği gibi kadın ve kadın, kadın ve erkek de birbirini sevebilir. Hepimiz aynıyız. Esas olan şey sevgidir.

Katılımcı 2

Festivalin benim için anlamı gey olmanın normal olduğunu göstermektir. Buraya dışarıdan gelmiş biri olarak kendi yaşadığımız yerlerde marjinal olarak adlandırılırken burada normal olduğumu görmek beni mutlu etti.

Katılımcı 36

Katılımcı 36'nın belirttiği bireyin sürekli yaşadığı yerde maruz kaldığı marjinal yaklaşımı festival ortamında bir süreliğine yok olmakta ve normal olmak katılımcının bedensel hislerinde mutluluk sağlamaktadır.

Bazı katılımcıların normallik vurgusu karnavalesk bedene getirdikleri eleştirilerin ekseninde belirlenmektedir. Diğer bir ifadeyle normal olmayı göstermek heteroseksüel toplumla aynı olmayı göstermekten ziyade karnavalesk bedenden farklı olduğunu göstermekten geçmektedir. Bu görüşe sahip katılımcılar gündelik hayattaki giyim kuşam normalliğini festivalde de gösterebildiğini belirtmekte, karnavalesk bedenin ifadelerini anormal ve farklı bulduğunu ifade etmektedir. Katılımcı 33'ün bu konu hakkındaki görüşü aşağıdaki gibidir:

Eğlenebilmek, kendimi gösterebilmek için herhangi makyaja, kıyafete veya tam aksine (yarı) çıplak olmaya gerek duymuyorum. Ben gündelik hayatımda nasılsam burada da öyleyim, normalim yani festivalde de kendimi anormal ve farklı göstermeye gerek olmadığımı düşünüyorum.

Katılımcı 33

Katılımcı görüşlerinde vurgulandığı üzere heteroseksüelliğe ait kültürel sahada LGBT olmanın öteki, heteroseksüel olmanın ise normal olarak konumlandırılması (Johnston, 2005: 72) LGBT bireylerin festivalde normal olmayı ve kabul edilmeyi sağlamak istediğini göstermektedir. Araştırma bulgusu Johnston (1998) tarafından Auckland HERO Pride Festivali'nde yapılan araştırmayla benzerlik göstermektedir. HERO Pride Festivali'nde Gaily Normal adından bir grup normal olduklarını göstermeyi hedeflemişlerdir. Amsterdam Pride Festivali'nin HERO Pride Festivali'nden farkı bir grubun değil birbirinden farklı birçok katılımcının bunu ifade etmesidir. Yine Amsterdam Pride Festivali'nde katılımcılar heteronormatif cinsiyet normlarından farklı olduklarını vurgulayarak açık mekânda normal olduklarını göstermektedirler. Bu açıdan katılımcıların ifade ettiği normallik vurgusu heteronormatif düzenin normallikinden farklı olmakta ve onu değiştirmektedir. Diğer bir ifadeyle normal beden arzusu bir çeşit transgresyondur (Johnston, 1998: 197). Normal olarak kabul edilmeyi isteyen bedenler akıl/beden düalizmde ortaya çıkan ikiliğe karşı çıkmaktadır. Nitekim katılımcıların belirttiği normallik heteronormatif düzenin normallikinden farklıdır ve bu farklılığın normal olarak kabul edilmesi istenmektedir.

4.3.4. Bir Aradayız Yalnız Değiliz: Kolektif Kimlik ve Mekân Aidiyeti

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu katılımcılarda yarattığı kolektif kimlik etkisidir. Literatür taramasında belirtildiği gibi etkinliklerin ve özellikle festivallerin kolektif kimlik inşasını sağlayan ve bu kimliği geliştiren bir yönü bulunmaktadır (Cundy, 2016; Ekman, 1999; Quinn, 2009; Quinn, 2013). Kolektif kimliğin sadece modern dışı etkinliklerde var olabileceği yönünde görüşler (Smith, 2007) bulunsa da geleneksel – modern fark etmeksizin festival ve etkinlikler insanları belirli bir amaç için bir araya getirmekte ve birliktelik duygusu kolektif kimliğin inşa edildiği bir alan yaratmaktadır. Ancak her festivalin kolektif kimlik inşası farklı anlamlara gelmektedir.

Amsterdam Pride Festivali'nde derinlemesine görüşmelerde katılımcılar bir arada ve birlikte olmanın yalnızlık ve dışlanmışlık hissini yok ettiğini, festivalin bu yönüyle kolektif kimlik yarattığını ve bunu güçlendirdiğini belirtmektedirler. Bu düşünceye sahip katılımcıların görüşleri aşağıda belirtilmektedir:

Biz normal eğleniyoruz, biz buradayız, geyiz ve güçlüyüz. Eğer binlerce kişi ile bir aradaysanız ve aynı şey için mücadele veriyorsanız bu kolektif kimliğinizin güçlendiğini gösterir.

Katılımcı 14

Amsterdam bizi bir araya getiriyor ve hikâyelerimizi paylaşmamızı sağlıyor. Bir arada olmak mutlu ediyor. Sadece pride bizim bir araya gelmemizi özgürlüğümüzü ve hikâyelerimizi kutlamamızı sağlar. Bir arada olmak tek olmadığımızı gösteriyor. Hem de biz varız mesajı veriyoruz.

Katılımcı 15

Bir arada olunca kesinlikle daha güçlü hissediyorsunuz. Ben yalnız değilmişim hissi oluyor, yaşadığım zorluklarla burada mücadele etmeyi ama aynı zamanda bunu eğlenerek yapabilmeyi öğrendim.

Katılımcı 23

Ben hayatım boyunca birçok defa lezbiyen olduğum gerçeği ile yüzleşiyorum. Burada bu gerçeğin odak noktası değişiyor, yalnızlık hissi kayboluyor. Tek olmadığımızı ve bunun anormal olmadığını görüyorsunuz. Kolektif kimlik ruhu sizi sarıyor ve normal olduğunuzu hissediyorsunuz.

Katılımcı 40

Festival, bir grubun parçası olduğumu hissettiriyor.

Katılımcı 36

Bu kolektif kimlik hissini veren en önemli etkinlik Canal Pride bence. Muhteşem bir atmosferi var ve orada güçlü hissediyorsunuz.

Katılımcı 7

Çünkü arkadaşlarımla aynı amaç doğrultusunda mücadele vermek ve bunu burada yaşamak çok yoğun bir bağ sağlıyor aramızda.

Katılımcı 26

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere festival sırasında heteronormatif düzenin ve ilişkilerin kendilerinde yarattığı marjinal ve öteki olma hissi yok olmaktadır. Katılımcılar festivalde, bir arada iken normal, görünür ve güçlü hissettiklerini belirtmektedirler.

Festival katılımcılarının vurguladığı bir arada ve güçlü olmak dayanışmayı göstermektedir. Bu dayanışma katılım motivasyonlarında belirtildiği gibi politik bir anlam taşımaktadır (Johnston ve Waite, 2015: 114; Waite ve Stapel, 2011: 200). Katılımcı 12 Canal Parade etkinliğinde teknede oluşan kolektif dayanışmayı şu sözleri ile açıklamaktadır:

...tek değilsin hissi veriyor ve bir arada kutlamak ayrıca mutlu ediyor. Ayrıca burada rol model oluyorsunuz kurduğunuz etkileşimlerle. Mesela teknede gençler olduğu zaman ve bununla nasıl başa çıkacaklarını ne yapacaklarını bilemedikleri zaman konuşuyorsun etkileşim kuruyorsun ve bu tabii seni mutlu ediyor ona rol model olmak.

Katılımcı 12

Johnston ve Waitt (2015) tarafından Hamilton Pride Festivali'nde yapılan araştırmada festivalin katılımcılarda kolektif kimlik hissi yarattığı görülmektedir. Hamilton Pride katılımcıları kolektif kimliğin LGBT bireylerin farklılıkları dâhilinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Ancak Amsterdam Pride Festivali'nde katılımcılar, LGBT bireyler arasında sınırların kalktığını belirtmekte ve festivalin bütünleştirici etkisine vurgu yapılmaktadır. Bu görüş bir katılımcı tarafında şöyle ifade edilmektedir:

Bence pride ortak bir amaç yaratıyor sınırlar kalkıyor ve cinsiyet kimliği teması altında birlikte hareket ediyorsun, daha güçlü oluyorsun. Gey, lezbiyen ya da trans olmanın önemi yok. Ama bu durum bir ya da iki gün yaşanıyor. Bence bu heteroseksüellerin futbol maçı ile aynı şey.

Katılımcı 5

Literatürde yapılmış araştırmalar LGBT festivallerinde ortaya çıkan kolektif kimlik hissinin festivalin gerçekleştiği mekâna bir aidiyet yarattığını göstermektedir (Waitt ve Stapel, 2011). Benzer bulgu Amsterdam Pride Festivali'nde elde edilmiştir. Katılımcılar ve mekân arasında kurulan duygusal ilişki katılımcıların birlikte mücadele etmesini, eğlenmesini, dayanışma göstermesini, güçlü hissetmesini sağlamakta böylelikle festival mekânları LGBT bedenleri destekleyici mekânlar olarak mekân aidiyeti yaratmaktadır (Browne, 2009: 121; Johnston ve Waitt, 2015: 116). Bu konuya değinen bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Eğlenceli olması bir yana, bir arada olunca kendini o kadar ait hissediyorsun ki buraya. Anlaşıldığınızı, kabul edildiğinizi, normal olduğunuzu hissediyorsunuz ve bunu hep birlikte gösteriyorsunuz. Ve Canal Parade. Çok inanılmaz bir deneyim. Herkes sizi izliyor, el sallıyorsunuz temasa geçiyorsunuz. Herkes bu gururu birlikte yaşıyor.”

Katılımcı 40

Hala azınlık muamelesi görüyoruz ve birlikte daha güçlü durmaya ihtiyacımız var. Bunu gösterebileceğimiz yer Amsterdam.

Katılımcı 32

*Birlikte güçlü hissediyorsun. Kendini marjinal veya dışlanmış hissetmiyorsun
Amsterdam'da çünkü bunu herkesle yaşıyorsun.*

Katılımcı 8

Literatürde LGBT festivallerinin kolektif kimlik inşa ettiğine ve bu hissin mekân aidiyeti yarattığına dair bulgular bulunmaktadır (Johnston ve Waitt, 2015; Markwell ve Waitt, 2013; McFarland, 2012; Waitt ve Stapel, 2011). Ancak Amsterdam Pride Festivali'nde kolektif kimlik farklı anlamlar taşımaktadır. Kolektif kimlik katılımcıların normal ve güçlü hissetmesini sağlamaktadır. Ayrıca diğer araştırma bulgularından farklı olarak kolektif kimlik sadece mücadeleye dayanmamakta katılımcılar kolektif kimlik hissini eğlenerek de ortaya koyduklarını belirtmektedirler. Nitekim Amsterdam'ın gey dostu bir destinasyon olması eğlence motivasyonundan ayrı değerlendirilemeyeceğini açıkça göstermektedir (McFarland, 2012).

4.4. HETEROSEKSÜEL TURİST BAKIŞINDA BAKILAN (PASİF) BEDEN VE SEMBOLİK MEKÂNSAL SINIRLAR

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu heteroseksüel/LGBT turist karşılaşmaları ve karşılaşmalarda kurulan ilişkilere dir. Heteroseksüel turist bakışında şekillenen bu karşılaşmalar, LGBT turistleri bakışa maruz kalanlar olarak pasif konuma koymakta ve LGBT bedenlere kabullenilmekten dışlanmaya kadar birbirinden farklı duygular ve tepkiler göstermektedir (Ammaturo, 2016: 23). LGBT turistlerde heteroseksüel turist bakışına kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz tepki verebilmektedir. Dolayısıyla bu karşılaşmaların doğasını öğrenmek katılımcıların deneyimlerini yorumlamak açısından son derece önemlidir.

Amsterdam Pride Festivali'ne katılan LGBT turistler heteroseksüel turist bakışını olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirmektedir. Kimi katılımcılar ise bu bakışın hem olumlu hem olumsuz olabileceği yönünde görüşlere sahip olmaktadır. LGBT festivallerinde LGBT bedenlere yönelik heteroseksüel turist bakışının olumsuz olduğunu ve bu bakışın heteroseksüel/LGBT turist ayrımını derinleştirdiği yönünde görüşler aşağıda belirtildiği gibi ifade edilmektedir:

Gey pride festivaline başka ülkelerden heterolar geliyor bence amaçları gey festivaline katılıp onun coşkusu yaşamak değil bak bunlarda böyle demek için geliyorlar. Heteroseksüel oluşun üstünlüğünü göstermek gibi bence. Maymun seyretmeye gelmişler gibi hissediyorum. Eşcinselsen ötekisin sana özgürlük veriyoruz, gelip izleriz gibi bir bakış açısı var. Bu bir şov değil gösteri değil. Toplumsal cinsiyetten farklı olarak bir erkek topuklu giyiniyorsa bu şov amaçlı değil kendini gerçekten böyle hissettiği için.

Katılımcı 5

Ne yazık ki her zaman görünen bir kadından ziyade çıplak bir erkek vücududur. Hetero insanların, beden bu şekilde gösteriminden dolayı her zaman Pride festivali ve haftası ile ilgili sorunları olmuştur. Ancak her zaman buna bakıp eğlenmekten de vazgeçmezler.

Katılımcı 29

Heteroseksüel turistlerin algısı burada sürekli parti yapıldığı yönünde ve amaçları eğlenmek. Ben desteklemeye geldiklerini düşünmüyorum. Pride'ı öylesine yapılan eğlenilecek bir festival gibi görüyorlar ve burada Canal Parade'da durup teknedekilere güliyorlar.

Katılımcı 4

Yukarıda ifade edilen katılımcı görüşlerinden anlaşıldığı üzere Amsterdam Pride Festivali'nde sergilenen bedensel pratikler heteroseksüel turist bakışında olumsuz anlamlara sahip olmakta ve bu bakış festival katılımcılarını rahatsız etmektedir. Birçok katılımcı bu bakışı hayvanat bahçesi metaforuyla ilişkilendirmektedir. Katılımcılar, hiyerarşik bakış etrafında bakılan olarak kuir bedenler ve bakanlar olarak heteroseksüel bedenler arasında sembolik sınır olduğunu vurgulamaktadırlar (Ammaturo, 2016: 23). Katılımcı 4'ün belirttiği Canal Parade etkinliğinde mekânsal bir sınır bulunmaktadır. Ancak bu mekânsal mesafe bakışı etkilemekte çünkü katılanlar ve izleyenler arasında sembolik sosyal sınırlar bulunmaktadır. Yani heteroseksüel turist bakışı teknede bulunanlara yöneltilen sembolik sınırı olan bir bakıştır.

Amsterdam Pride Festivali'ne katılan heteroseksüel turistlerin algılarının değişmesi gelen turistlerin olumlu ve olumsuz düşüncelere sahip olması ile de ilişkilendirilmektedir. Yani festivalin algıları değiştirmesi diğer bir ifadeyle heteroseksüel turist bakışı, heteroseksüel turistlerin bu konudaki düşüncesine bağlı olmaktadır. Bu konuya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

Zor... Bu leke (heteroseksüel turistlerin olumsuz algıları) çıplak insanların teknelerin üzerinde olduğu ve festivalin bundan ibaret olduğu üzerinedir. Bu basmakalıp bir düşüncedir. Festival genelde Pride bundan çok daha fazlasıdır.

Buraya gelip bu festivale katılan biri ne kadar renkli ve samimi olduğumuzu görür zaten. Bu da aslında eşcinsellerin doğru algılanmasına yardımcı olur.

Katılımcı 36

Evet, LGBT algılarını değiştirmede etkili bence ama bu tamamen gelen kişinin amacı ile de ilgili. Birçok heteroseksüel turist buraya bu festival için geliyor yani sadece eğlenmek için. Bunlar Canal Parade etkinliğinde durup maymun izler gibi izlemeyi ve bakıp gülmeyi seviyorlar. Tabii bunun yanında kendini gerçekten festival ile özdeşleştiren, ailesinden biri, yakın arkadaşı LGBT olduğu için olabilir, heteroseksüeller de var. Kendini bizimle özdeşleştiriyorlar ve bizimle birlikte biz nasıl geliyorsak öyle kutlamaya geliyorlar.

Katılımcı 12

Katılımcı 12'nin belirttiği gibi birçok katılımcı festivalin heteroseksüel turistler için bir eğlence alanı yarattığını belirtmektedir. Benzer şekilde Johnston (2001: 193) tarafından Auckland HERO Pride ve Sydney Mardi Gras Parade üzerine yapılan araştırmada da heteroseksüel turistlerin katılım nedenleri genellikle eğlenmek, merak, farklı olanı, öteki olanı görmek olarak ifade edilmektedir. Ancak hayvanat bahçesi metaforundan anlaşıldığı üzere eğlence bakışı, LGBT bedenleri anormal olarak değerlendiren bir bakış olmaktadır. Blichfeldt ve diğerleri (2013: 479) tarafından yapılan araştırmada da LGBT turistlerin heteronormatif düzenden uzakta bir yer bulma düşüncesi yerini kimi zaman hayvanat bahçesinde egzotik hayvanlara bakış da olduğu gibi LGBT bireyleri turistik bir çekim unsuruna indirgeyen düşünceye bırakmaktadır. Nitekim Howe (2001: 49) da LGBT bireylerin kendilerini heteroseksüel turistlerin bakışına maruz kalan bir turistik çekicilik olarak algılandıklarına değinmektedir. Heteroseksüel turist/yerli bakışına maruz kalan bedenlerin hükmeden bedenler ile mücadelesinde beden bir çatışma alanına dönmektedir (Okunmuş, 2016: 49). Daha önce belirtildiği gibi bu bedenler heteroseksüel turist bakışının nesnesi haline gelmektedir (Diekmann ve Smith, 2015: 28). Aynı konu ile ilgili diğer alıntılar şöyledir:

Bunun hem olumlu hem olumsuz algıları olabilir. Yani kimileri bu durumu olumlu algılarken özgür ve eşitlikçi bir ortam sunduğu için kimi de olumsuz algılamakta ve hayvanat bahçesinde maymunu izler gibi izlemektedir. Bu durum Pride ve LGBTI'den ziyade heteroların bakışı ve bakışı nasıl yorumladıkları ile ilgilidir.

Katılımcı 20

Algılayan kesime, topluma göre değişir bu. Kapalı ve algısı düşük olan kesimler için belki olumsuz oluyordur. Giyim, kuşam, eğlence vs. hepsi onların gözüne iyice batıyor olabilir ve daha da ötekileştirebilirler. Sorun değil zaten. Biz kendimizi

kimseye kabullendirmek zorunda değiliz, gölge etmesinler yeter. Aydın, öğrenmeye açık kesimler için elbette olumlu bir etki yaptığı kesin. Her sene daha fazla insan katılarak kendi ötekileriyle yüzleşiyor, dokunuyor, tanıyor.

Katılımcı 25

Johnston (2001: 196)'nın belirttiği gibi festivallerin heteroseksüel/LGBT ayrımını derinleştirmek yerine, festivale katılan tüm bedenleri ve mekânları dönüştürmesi mümkündür. Çünkü heteroseksüel bireyler için LGBT festivaline katılmak kendi cinselliklerini yeniden yorumlama fırsatı vermektedir (Waite ve Markwell, 2014: 267). Böylelikle festivaller geçici bir süre zarfında LGBT bireyler ve heteroseksüel ana akım arasındaki ilişkileri dönüştürmekte ve heteroseksüel turist bakışının algısını değiştirebilmektedir (Kates, 2003: 5). Literatürde pride festivallerinin LGBT turistlere yönelik algıları değiştirdiğini belirten görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler LGBT bireylere aittir. Önceki araştırmalardan elde edilen bulgulara göre LGBT turistler, festivallerin heteroseksüel/LGBT ayrımını ortadan kaldırdığını belirtmekte ve böylelikle hâkim anlayıştan farklı sosyal ilişkiler kurulduğunu ifade etmektedirler (Waite ve Markwell, 2014: 331). Benzer bulgular Amsterdam Pride Festivali'nde de söz konusudur. Bazı katılımcılar festivalin heteroseksüel katılımcılar üzerinde olumlu etkiler bıraktığını ve heteroseksüel turist bakışının değişebileceğini düşünmektedir. Bu düşünceye sahip olan katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibi belirtilmektedir:

LGBT topluluğunda çok yetenekli olan, becerileri olan insanlar var. Bu insanların görünürlüğün olumlu izler bıraktığını düşünüyorum.

Katılımcı 1

Pozitif yönde etkiliyor bence. LGBT bireylerin Pride dışında yaşadıkları sıkıntıların farkındalığı sağlanıyor.

Katılımcı 26

Ben algıları olumlu yönde değiştirdiğini düşünüyorum. Buraya gelen heterolar bizler kadar eğleniyor.

Katılımcı 37

Katılımcı 30 Amsterdam Pride Festivali'nde heteroseksüel/LGBT ayrımının olmadığını katıldığı başka bir LGBT etkinliği ile kıyaslamakta ve katılımcıya göre ayrım olmaması Amsterdam Pride Festivali'nde etkileyici bir ruh oluşmasını

sağlamaktadır. Katılımcı konu ile ilgili değerlendirmesini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Daha önce Almanya'daki pride festivaline katılmışım. Buradaki festivalin ruhu daha az etkileyiciydi. Çünkü festivale katılmaktan ziyade geyleleri izlemeye gelen birçok ziyaretçi vardı. Bu aynı zamanda festival ruhunu etkileyen, festivalin büyüleyici olmasını önleyen bir durum. Hayvanat bahçesine yapılan bir ziyarete benziyordu yaptıkları.

Katılımcı 30

Katılımcı 32 heteroseksüel/LGBT ayrımında ifade ettiği diğerlerini yani heteroseksüel turistleri etkileyebilmek, algılarını değiştirmek için LGBT bireylerin festivale aktif katılımı gerektiğini belirtmektedir:

İnsanlar, diğerlerini (heteroseksüel turistleri) etkilemek için pasif yerine aktif olmalıdır.

Katılımcı 32

Diğer LGBT festivallerinde olduğu gibi Amsterdam Pride Festivali'nde de heteroseksüel turist bakışı cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ile ilgili farklılıkları hem onaylamakta hem de bunlara karşı çıkmaktadır (Johnston ve Waitt, 2015: 107). Heteroseksüel/LGBT ayrımında bu etkileşimi ve ilişkiyi yönlendiren heteroseksüel turistler olduğu için LGBT turistler bakışa maruz kalanlar olarak pasif konuma düşmektedir. Amsterdam Pride Festivali'nde kurulan podyumlar, sahneler dışında fiziksel mekânsal sınırlar bulunmamaktadır. Ancak bakan ve bakılanlar arasında sembolik sosyal ve mesafeden kaynaklanan mekânsal bir sınır söz konusudur.

4.5. POLİTİK HAREKETTEN EĞLENCE FESTİVALİNE: AMSTERDAM PRIDE FESTİVALİ

Araştırmanın bir başka önemli bulgusu küreselleşme ile ticari boyutu ön plana çıkan (Sözen, 2015: 120) LGBT festivallerinin politik bir hareketten eğlence alanına doğru ilerlemesi ve bu çerçevede Amsterdam Pride Festivali'nin yaşadığı dönüşümlerdir. Neredeyse tüm katılımcılar genelde pride festivallerinin ve özelde Amsterdam Pride Festivali'nin tabandan (Stonewall isyanından) uzakta gerçekleşen bir turistik aktiviteye dönüştüğünü belirtmektedirler. Ancak bu dönüşüm kimi

katılımcılarda sorgulamalara neden olurken kimi katılımcılar tarafından eğlencesi de politik olan yeni bir eylemlilik alanı olarak değerlendirilmektedir. Birbirlerinden farklı bakış açılarına sahip olsa da tüm katılımcıların eleştirdiği nokta gey turistlerin festivalde tüketici grubu olarak ön plana çıkarılmasıdır. Katılımcıların görüşleri bu üç kod altında verilmektedir.

4.5.1. Nereden Geldik Nereye Gidiyoruz?

Stonewall isyanından günümüze tarihsel ve politik anlamda değişimler gösteren LGBT etkinlikleri gelinen noktada destinasyonlar için son derece önemli turistik çekicilikler olmaktadır (Waitt ve Markwell, 2014: 266). Literatür taramasında belirtildiği gibi konu üzerine çalışan birçok araştırmacı LGBT etkinliklerinin kapitalizmin tüketim pratiklerinde yer edindiği belirtmekte ve konuyu şiddetle eleştirmektedir (Chasin, 2000a; Markwell ve Waitt, 2009; Richardson, 2015; Sender, 2004).

Amsterdam Pride Festivali'nde de bazı katılımcılar Pride'ın turizm aktivitesine dönüştüğünü ve hareketin politik odağını kaybettiğini düşünmektedirler. Katılımcılar bu konu hakkında duydukları endişeleri aşağıdaki gibi ifade etmektedirler:

Çok büyük bir turizm aktivitesine dönüşmüş bence. Ancak beryandan dezavantajı var. Yani sürekli parti ve eğlence varmış gibi görünüyor ama bence amaç bu olmamalı. Dışardan bakınca amaç buymuş gibi görünüyor. Giderek daha çok turistikleşiyor bence etkinlikler.

Katılımcı 6

Çok ana akımın etkisinde ben açıkçası alt kültürü özleyorum.

Katılımcı 36

Pride şu anki haliyle, etkinlikleri ile festival ve turistik aktiviteden öteye geçemiyor maalesef. Hollanda'da ve dünyadaki LGBT sorunlarının dikkat çekildiği bir mücadele olmaktan ziyade görsel bir şov havasında geçen bir festival niteliğinde.

Katılımcı 28

Amsterdam Pride'in artık bir farkındalık yaratma amacıyla olduğunu düşünmüyorum. Daha çok bir festival, bayram ve kutlama havasında. Bunda da anayasal olarak kazanılmış hakların etkili olduğunu düşünüyorum. Tabii bunun son yıllarda Amsterdam'da Pride'in politik yanının bırakılıp daha çok turistik bir aktivite haline gelmesi gibi olumsuz bir sonucu da var. Çünkü her ne kadar

anayasal kazanılmış haklar olsa da her yerde olduğu gibi LGBT sorunları büyük şehirler dâhil Hollanda'da da devam etmekte.

Katılımcı 28

İnsanların kimliklerinden onur duyması ve seslerini duyurmak için bir yürüyüş yapmasından ziyade ticari amaçla yapılan bir olaya dönüştüğünü düşünüyorum. Bence ruhunu kaybediyor. Biraz önce belirttiğim gibi benim için tam anlamıyla ticarete dönüşen bir kutlamayı ifade ediyor. Festival alanında satılan ürünlerin normal fiyatının 2 katından fazla olmasının başka bir anlamı olamaz.

Katılımcı 9

Yukarıda belirtilen görüşlerden anlaşıldığı üzere katılımcılar etkinliğin festival tarzında olmasından rahatsız olmakta ve toplumsal hareket ruhunu kaybettiğini belirtmektedirler. Festival havasında gerçekleşen bir etkinliğin LGBT hak ve özgürlüklerine dair anlamlara sahip olamayacağını düşünmektedirler. Literatürde bu konu üzerine yapılmış birçok araştırmada da araştırmacıların ve araştırmada görüşülen katılımcıların LGBT etkinlikleri ile ilgili benzer kaygılara sahip olduğu görülmektedir (Hughes, 2006a; Hughes, 2006b; Johnston, 2005; Richardson, 2005). Katılımcı 28 festival dışında LGBT sorunlarının Hollanda'da devam ettiğini belirtmektedir. Benzer bir bulgu ChillOut Festivali'nde de görülmektedir. Pembe ekonomi etkisiyle festival sırasında heteronormativiteye meydan okuyan mekânlar, festival sona erdiğinde bu normları devam ettirmektedir (Waitt ve Gorman-Murray, 2011).

Derinlemesine görüşmelerde katılımcıların belirttiği bir diğer unsur festival sırasında Amsterdam'da konaklama ve yiyecek-içecek fiyatlarında yaşanan artışlardır. Katılımcılar Amsterdam Pride'ın kapitalist amaca hizmet eden bir yapıya büründüğünü belirtmektedirler (Kates, 2003: 18). Bu konu ile ilgili ifade edilen katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

Bu ister istemez bir turizm etkinliğine dönüşüyor. Çünkü buraya bu etkinlik için gelen insanlar var. Dolayısıyla bu festivalden birçok sektör faydalaniyor. Ulaşım, otel, restoran işletmeleri, gemi işletmeleri. Canal Parade tekneleri ile birlikte iki kat daha artıyor bence. LGBT olarak biz bu durumu sevmiyoruz, tabandan uzaklaşıyoruz. Festivalden önce otellere baktığımda ve festival sırasında baktığımda fiyat farkının %20 olduğunu gördüm.

Katılımcı 14

İlk gösteriler ya da ilk pride, Stonewall olayından sonra transların yaptığı gösterilerdi. Ancak kimse bu tarihi bilmiyor. Geyler bile gey olduğunu yaşamak için tarihini araştırmadan partiye eğlenceye başlıyor. Ancak LGBT olmak kutlama yapmak değildir. Biri size bunu sorduğunda geyseniz, lezbiyenzeniz

cevap verebilmeniz gerekir. Beni bunun dışında da rahatsız eden şeyler var. Mesela Canal Parade'da tekneye sahip olan bankalar, kurumlar acaba gerçekten LGBT bireyler için neler yapıyor kendi LGBT çalışanları için neler yapıyor diye merak ediyorum. Bu yüzden Pride'dan memnun olmadım ideoloji ile ilgi bir durum bu. Çünkü bir azınlıksanız Pride'ın hâkim görüşü sizi memnun etmez. Almanya'daki, Fransa'daki, Hollanda'daki festivallerde hepsi hâkim görüş etrafında şekilleniyor. Bu etkinlikler turistler için heterolar için herkes için. Pride şuan herkesin eğlenebileceği bir alana dönüştü. Benim için değil bana ait değil. Pride'ı destekliyorum bu yüzden katılıyorum ancak memnun olmuyorum. Politik anlamını kaybettiğini fark ediyorum dolayısıyla memnun olduğumu söylemem. Daha çok batının eğlence tarzına dönüştüğünü görüyorum. Eşitsizlik beni rahatsız eder. Hâkim olan görüş çerçevesinde ilerlemek istemiyorum. Hâkim olan görüş bana kadınlığın, erkekliğin, gey olmanın ne olduğunu dayatmaya çalışıyorsa bundan memnun olmam mümkün değil. Batılı yakışıklı beyaz geylerin hâkim olduğu bir pride beni rahatsız eder.

Katılımcı 4

...söylediğim gibi eğer değişimden bahsedecek olursak artık işletmelerin olduğunu, LGBT tabanının az olduğunu görüyorum. Bunun kötü bir gelişme olduğunu düşünüyorum. Pride'ın kanallardan geçen 70 bin Euro fiyatı olan teknelerden değil kendisi olmaktan gurur duyan insanlardan oluşması gerekmektedir.

Katılımcı 29

Yukarıda görüşleri verilen katılımcılar pride festivallerinin tüketim pratiği olmasına birçok noktadan eleştirel bakmaktadırlar. Bunlardan ilki festivale gelenlerin LGBT tarihini bilmeden sadece eğlence amaçlı katılımı bulanmasına yöneliktir. Nitekim literatürde pride festivallerine birçok noktadan getirilen eleştiriler bulunsa da bu türden bir bulguya rastlanmamaktadır. Katılımcılar festivalin turizm ile anlamından uzaklaştığını, neden yapıldığının unutulduğunu ve bir eğlence programına indirgendiğini düşünmektedir (Getz, 2007: 32). İkinci olarak festivale sponsor olan şirketler yer almaktadır. Katılımcılar literatürde belirtildiği gibi sponsorların gökkuşağı renkleriyle bir sömürü girişiminde bulunduklarını düşünmektedirler (Kates ve Belk, 2001; Kates, 2003; Wolf, 2012). Üçüncü olarak bu etkinliklerin neoliberal politikaların normalleştirme stratejileriyle sadece Batılı ve beyaz geylere hitap ettiği ve LGBT bireylerin tabandan uzaklaşarak asimile olmasına yöneliktir (Markwell ve Waitt, 2009; Taylor, 2014).

Nitekim neoliberal politikaların uzantısı olan pembe ekonomi miti birçok katılımcı tarafından da dile getirilmekte, katılımcılar gey turistleri varlıklı tüketici grubu olarak tanımlamaktadırlar:

Her şey para üzerine, turizm de bunun bir parçası bence. Pride'in ağustosun ilk haftası olması, Amsterdam'da havalaların en güzel olduğu zamanda olması, otellerin en boş olduğu dönemde olması, airbnb var çok fazla. Bence Hollanda çok sistematik bir ülke o yüzden bunlar düşünülmüş şeyler. Sürekli partiler yapılıyor, kruz gemileri geliyor. İnsanlar akın akın geliyor. Biz Türkiye'den geldik mesela. Bence Hollanda çok inovatif davranıyor bu anlamda. Gaylere ait gaybnb var mesela. Çok ciddi bir şekilde gey turizmi var burada. Homomonument diye bir çekicilik var, ikinci dünya savaşında ölen geyler için yapılmış anıt. Bu da turist çekiyor bence ve onun yanında gey turist danışma ofisi var ki bu da benim şaşırdığım şeylerden biriydi. Bunların hepsi düşünülmüş. Dezavantajı avantaja çeviriyorlar. Mesela Amsterdam oldukça meşhur. Orada herkes fotoğraf çektiriyor. Toplulukta Gey Pride'a gelmezsen Amsterdam'a gelmemiş sayılıyorsun bence. Ve bence eşcinsellerin parası var. Çünkü geylerin masrafları az. Çünkü dünyanın her yerinde erkekler kadınlardan daha fazla kazanır ve harcama yapabilecekleri alanlar az (çocuk çocuk olmadığı için). Geleneksel aile yaşantısı olmadığı için uzun mesai saatleri yapabildikleri için bence gelirleri çok.

Katılımcı 5

Para elde etmek istiyorlar ve bunu pembe para ile elde edebildiklerini gördüler. Pembe paradan kastım geylerin turizm aktiviteleri ile ilgili kurulan ticari düzen, önemli bir niş pazar çünkü paraları daha fazla harcayacakları aile sorumluluğu yok çocuk gibi dolayısıyla kendilerine harcıyorlar.

Katılımcı 27

Literatürde yapılan birçok araştırma LGBT festivallerinin toplumsal bir hareketten eğlence ve tüketim odaklı bir festivale döndüğünü açıkça göstermektedir. Amsterdam Pride Festivali'ne katılan bazı katılımcılar da Amsterdam Pride için aynı kaygılara neden olmakta, hareketin politik odağından uzaklaşarak sponsorların ve turizm sektörünün ticari faaliyetine dönüştüğünü belirtmektedirler. Bu eleştirilere karşı Amsterdam Pride organizasyon ekibinden yapılan açıklamaların katılımcıları tatmin etmediğini söylemek mümkündür. Nitekim Pride festivalinin turizm ve tüketim odaklı bir yapısının olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bu açıdan Hughes (2006b) tarafından belirtilen modelde (şekil 10'da) gösterildiği gibi turizm bir neden olmaktadır.

4.5.2. Yeni Eylemlilik ve Eğlence Anlayışı: Eğlencesi de Politik

Amsterdam Pride Festivali'nin politik alandan eğlenceye dönen bir festival olduğu tüm katılımcıların üzerinde hem fikir olduğu noktadır. Ancak bazı katılımcılar eğlence odaklı yapısını olumlu değerlendirmektedir. Katılımcıların temelde vurguladıkları nokta Amsterdam Pride Festivali'nin sosyal etkilerinin LGBT yaşam

tarzları üzerinde sahip olduğu olumlu dönüşümlerdir (Sharpley ve Stone, 2012: 349). Katılımcılar konu hakkındaki gerekçelerini aşağıda belirtildiği gibi açıklamaktadırlar:

Festivalin ticari yönünün olması bence olumlu. Çünkü günümüzde ticarileşmeyi bütüne ulaşmada en iyi yol olarak görüyorum. Onur haftası etkinlikleri çok önemli bir turistik çekicilik. Uluslararası ve ulusal çok sayıda turistin geldiğini gördüm. Bence turizm sektörü ile Pride etkinlikleri yayıldı ve sponsorlar olmaya başladı. Pride mesajı daha çok yayıldı.

Katılımcı 1

Bir dönüşüm içinde Pride. Bence ana akım artık LGBT'leri normal karşılamaya başladı. Bu değişim hoşuma gidiyor. Daha iyi olacak. Mesela ben kendi ülkemde sevgilimle ele ele tutuşamıyorum ve bunu yapamadığım için kimseye baskı uygulamıyorum. Beni illa böyle kabul etmelisin demiyorum sadece bana saygı duymasını istiyorum. Pride sayesinde bu algı değişiyor. Amsterdam Pride böyle etkili olmasaydı ne kadar kazanılmış hak olsa da biz burada böyle rahat hareket edemeyecektik. Yani illa protesto olmamalı. Pride bu haliyle de yeterince etkili.

Katılımcı 12

Bence turistlerin buraya gelmesi, bunun turistleri etkilemesi oldukça muazzam bir imkân. Festivalin mottolarından biri yayılmak değil mi? Zaten turizm bu imkânı sağlıyor. Mesela ben kendimi daha rahat hissediyorum burada ve geri döndüğümde kendi yaşadığım yerde de böyle bir kutlama yapmak isteyebilirim.

Katılımcı 40

Olması gerektiği gibi. Başlangıç noktası bir nevi protesto olan, hak arayışı olan bu organizasyonun Amsterdam'da değişmesi, eğlenceye bürünmesi kaçınılmaz. Artık daha farklı bir gereksinim var çünkü. Daha çok görünür olma ve her haliyle kabul edilme, sadece eşcinsellik değil, feminen, maskülen veya hangi kategori içine giriliyorsa bunu da gösterme isteği var. Bu kadar eğlence ve parti olmasaydı, bu kadar ticari olmasaydı asla bu kadar büyük olmazdı ve görünürlük olmazdı.

Katılımcı 34

Yukarıda verilen katılımcı görüşleri LGBT etkinliklerinin festival ve turizm odaklı yapısının birçok olumlu sonucu olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar literatürde belirtilen olumlu sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Buna göre; Amsterdam Pride Festivali LGBT bireylere yönelik olumsuz algıların yıkılmasını ve LGBT bireylerin heteronormatif toplum tarafından kabul edilmesini, normal algılanmasını sağlamaktadır (Hughes, 2006; 241). Amsterdam Pride Festivali ile LGBT bireyler görünürlük ve farkındalık kazanmaktadır (Kates ve Belk, 2001: 415). Festival LGBT bireylerin gündelik hayatta maruz kaldığı heteronormatif baskıya karşı çıkmakta ve LGBT bireylere kendilerini rahat ifade edebilecekleri alan sunmaktadır

(Johnston ve Waitt, 2015: 108). Ayrıca festival sayesinde Pride mesajının daha geniş kitlelere ulaşması mümkün olmaktadır (Kates, 2003: 13).

Bazı katılımcılar Amsterdam Pride Festivali'nin yukarıda belirtilen görüşlerden ve literatürden farklı olumlu sonuçlarına değinmektedirler:

Pride etkinliklerinin değişimi daha geniş çapta yani sadece geylere özgü olmayan bir etkinlik alanı sunuyor. Örneğin drag queen olimpiyatlarının yapılması. Dyke on beach lezbiyen etkinliğinin yapılması gibi.

Katılımcı 8

Bence Pride haftasının böyle açık bir festivale dönüşmesi çok önemli bir gelişme. İnsanlar farklı algılara sahip olsa bile daha farkındalar, haklarına daha yakınlar artık.

Katılımcı 2

Bence bu bizim kutlama günümüz. Zaten içinde bir protesto var. Ama bunun kutlama havasında olmasını istiyorum. Eğlenmek bizim de hakkımız.

Katılımcı 15

Çok ticarileşmiş olduğunu düşünüyorum turizmle birlikte ama bence Pride hareketi böyle daha kapsayıcı oluyor. Protesto olunca herkes katılmıyor desteklemiyor, eğlence olunca buraya gelen birçok insan oluyor ve destek görüyorsunuz. Amsterdam bunu çok iyi yansıtıyor, hem mesaj veriyor hem eğlendiriyor.

Katılımcı 39

Literatürden farklı olarak katılımcılar tarafından belirtilen olumlu görüşlere göre; Amsterdam Pride Festivali ile Pride haftası geylere özgü bir etkinlik olmaktan çıkmakta ve festivale farklı cinsel yönelimlere, cinsiyet kimliklerine ait bireyler katılabilmektedir. Pride'ın açık bir festivale dönmesi LGBT bireylerin haklarına ilişkin farkındalıklarını arttırmaktadır. Amsterdam Pride Festivali LGBT bireylerin eğlence ihtiyacını karşılamakta ve eğlence sayesinde Pride festivaline destek olan kişi sayısı artmaktadır.

Amsterdam Pride Festivali'nin LGBT yaşamları üzerinde neden olduğu olumlu etkilerde belirtildiği gibi eğlence teması festivalin ayrılmaz bir parçası ve politik hareketin yeni bir eylemlilik alanıdır. Bu durumu Avrupa özelinde değerlendiren bir katılımcı Pride Festivali'nin yaşadığı dönüşümü aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Her şey gibi o da değişmek zorunda. Tabi değişim şekli, yönü önemli. Bu birazda kimlik mücadelesinin yürütüldüğü ülke, toplum ve kültürüne göre değişiyor.

Avrupa’da bir mücadele yürütüldü ve bu mücadele sonucunda bazı haklar kazanıldı vs. Bunla beraber Pride hareketi de değişiyor tabi. Dün sokaklarda mücadele edenler şimdi haklı olarak eğleniyor, bunun tadını çıkarıyor. Sonuçta parasız bir şey olmuyor ve Amsterdam Pride ciddi bir bütçe ile yapılıyor. Bu giderleri bir şekilde karşılamak zorundalar. Sponsor olan şirketler, kurumlar var. Destek oluyorlar ama kendi reklamlarını da yapıyorlar haliyle, bazen rahatsız edici olsa da şimdilik başka yolu yok gibi, katlanıyoruz

Katılımcı 25

Sonuç olarak yukarıda birbirinden farklı olumlu etkileri olduğu belirtilen Amsterdam Pride Festivali, katılımcılara göre eğlence havasında gerçekleşen ama aynı zamanda politik odağını kaybetmeyen bir festivaldir. Diğer bir ifadeyle eğlenceyi yeni bir eylemlilik alanı olarak değerlendiren katılımcılar için Amsterdam Pride Festivali eğlencesi de politik olan bir festivaldir (Browne, 2007; Browne, 2009).

4.5.3. Festivalin Tüketici Özneleri: Gey Bedenler

LGBT festivallerinin turizm aktivitesi olmasıyla yaşadığı dönüşümler ve LGBT bireyler üzerinde bıraktığı etkilerden bahsederken belirtilmesi gereken bir diğer nokta sektör tarafından yaratılan gey ve lezbiyen kimlikleri/bedenleri ve bunların festivalde yansıtılış şeklidir. Derinlemesine görüşmelerde katılımcılar bu konu hakkındaki görüşlerini oldukça detaylı belirtmişlerdir. Bu durumun Amsterdam Pride Festivali katılımcıları üzerinde olumlu bir izlenim yaratmadığı görülmektedir. Katılımcılara göre gey bedenler bir çekicilik unsuru olarak kullanılmakta ve festival beyaz ve varlıklı geylere hitap eden bir etkinliğe dönebilmektedir. Katılımcıların konuya ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde, festivalde beden sunumunun kapsayıcı olmadığı ve estetik beden gösteriminin ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda festivalde tüketici özneler yaratmak için bedenin nesnelleştirildiği de çıkan sonuçlar arasındadır. Bu konuya ilişkin katılımcı değerlendirmeleri aşağıda belirtilmektedir:

Beyaz, zengin gey erkekler için düzenlenen bir partiymiş gibi yansıtılıyor. Gönderdikleri mesaj bu aslında. Kapsayıcı olduğunu düşünmüyorum.

Katılımcı 29

Güzel ve genç bedenler gösteriliyor. Bunların gerçekçi olmadığını düşünüyorum.

Katılımcı 31

Bunların hepsi bedeni çekici yapmak ile ilgilidir. Beden nesnelleştirilmektedir çünkü politik bir mesaja hizmet eder.

Katılımcı 20

Literatür taramasında belirtildiği gibi pembe ekonomi miti paradoksal bir biçimde turizmde yaratılan LGBT bedenleri hem normal hem de anormal olarak nitelendirmektedir (Butler, 2018: 219). LGBT bireyler niş bir pazar olarak tüketici öznelerle dönüştürülmekte (Çabuklu, 2006: 495), özne olma kolektif bir tanınma çerçevesinde heteronormatif bakış açısına getirilen bir eleştiri olurken aynı zamanda homonormatif bir bakış yaratmaktadır (Costa, 2008: 495). Nitekim Amsterdam Pride Festivali'nde de gey bedenlerin ön plana çıkışı homonormativiteye neden olmakta ve katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Konuya ilişkin getirilen eleştiriler aşağıdaki gibidir:

Katıldığım etkinliklerde dahi Amsterdam Pride söylemi yerine Amsterdam "Gay" Pride denilmektedir. Ve bununla da ilişkili olarak eşcinsel bireyler üzerinden değil daha çok tek tip kaslı erkek vücutları üzerinden reklamlar yapılmaktadır. Bu hem diğer kimliklerin görünürlüğü azaltmakta hem de festivali sadece cinsellik üzerine konumlandırmaktadır.

Katılımcı 24

Bence daha iyi olabilir. Ben pride aktivitelerinde bazı grupların bedensel olarak temsil edilmediğini veya az temsil edildiğini düşünüyorum. Pride sırasında çok sayıda gösterişli geyler vardı. Ve bence her şey çok geydi.

Katılımcı 39

Ben maskülenlik ve feminenlikten dolayı geylerin daha ön planda olduğunu düşünüyorum. Bu aynı zamanda organize eden grupla da ilgili.

Katılımcı 6

...LGBTQ'ların içerisinde ön plana çıkan geyler oluyor ve iş biraz onlar üzerinden dönüyor, yine bir üst cinsiyet kimliği yaratılıyor gibi. Ve tasvir edilen gey, genelde bakımlı, sakallı, kaslı, six packlı biri oluyor. Bu beden birçok yerde reklam malzemesi yapılabilir.

Katılımcı 25

Daha çekici kılmak daha çok ziyaretçi çekmek ve daha çok harcama yaptırmak için yaratılmış bir beden sunumu var fakat asıl hedef grubun kendisi ihmal edilmekte ve odaktan uzaklaştırılmaktadır. Gey turistlerin yerel halkla işbirliği içinde gururunu göstermesini sağlamak yerine, geyler bir simge olarak kullanılmaktadırlar.

Katılımcı 32

Her çeşit (beden ölçüsü, rengi vs.) “beden sunumu” pride da yer alıyordu ama genel olarak “fit”, “kaslı”, “pürüzsüz”, “tüysüz/kılsız” “vücut ifadeleri” ağırlıklıydı diyebilirim. Bu da aslında yıkılmak istenen “normal” algısıyla çelişki yaratıyor.

Katılımcı 28

Bazı katılımcılar Amsterdam Pride festivalinin görünürlük için önemli bir etkinlik olduğunu vurgularken festivale mesafeli olduğunu belirtmektedir çünkü festivaldeki beden sunumu festivale olan aidiyetlerini sorgulamalarına neden olmaktadır. Waitt ve Stapel (2011: 207) tarafından Sydney Mardi Gras festivaline ilişkin yapılan görüşmelerde de katılımcılar bu durum nedeniyle festivale mesafeli olduklarını belirtmektedirler. Amsterdam Pride Festivali’nde, festivale aidiyetini sorgulayan bir katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

Evet, kimliğimin bir parçasıydı ancak artık değil. LGBT içindeki azınlıklara (Müslümanlara siyahilere) ağırlık verilmediğini düşünüyorum. Kendimi onlara ait hissediyorum, büyük resimdeki Pride’a ait hissetmiyorum.

Katılımcı 4

Literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak araştırmada görüşülen bazı katılımcılar estetik ve ayrıcalıklı beden sunumunun sadece LGBT festivali veya LGBT turizmine özgü olmadığını, bedenin heteronormatif sistemde ticari kaygılar nedeniyle genelde farklı yansıtıldığını belirtmektedirler:

Hetero toplumlarda olduğu gibi değerler aynı. Güzellik kriterleri aynı. Demek istediğim genç ve güzel bir bedene, güzel bir yüze sahip olmak, sarışın olmak, uzun olmak, renkli gözlü olmak... Genelde her yerde bu bedenler ön plana çıkıyor.

Katılımcı 27

Açıkçası ben bu durumu çok umursamıyorum. Bu her etkinlikte her partide olan bir şey. Yani LGBT ya da hetero olmakla ilgili değil. Birçok görsel cinselleştiriyor resimdeki kişileri. Evet, keşke buna dayalı olmasa hiçbir şey ama bence her şey bunun üzerinden gidiyor. İnsanları çekmek için ticarileştiriliyor beden.

Katılımcı 23

Yukarıda belirtilen görüşler neticesinde Amsterdam Pride Festivali’nin genellikle geylere özgü bir etkinlik olarak gösterilmesi bazı katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştiriler organizasyon ekibinin isim değişikliğine gitmesine neden olmuştur. Eski adı Amsterdam Gay Pride olan festivalin 2017 yılında ismi

Amsterdam Pride olarak değiştirilmiştir. İsim değişikliği ile birlikte daha kapsayıcı olması hedeflenen festivalin 2017 etkinlik görsellerinde de değişikliklere gidilmiştir. Bazı katılımcılara göre Amsterdam Pride Festivali tek tip beden gösteriminden ziyade artık daha kapsayıcı bedensel görsellere yer vermekte ve böylelikle festival de kuir bedenlerin görmezden gelinmesi ve hâkim anlayış çerçevesinde ilerleyen normallik vurgusu (Çabuklu, 2006: 69) yok olmaktadır. Bu değişimi olumlu bir gelişme olarak değerlendiren katılımcılar görsellerin böylelikle daha gerçekçi olduğunu çünkü Amsterdam Pride Festivali'ne farklı etnik kökene, bedensel formlara, cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliklerine sahip olan insanların katıldıklarını belirtmektedirler. Bu konuya değinen bazı görüşler şöyledir:

Milkshake festivali ile bu durumun aşıldığını düşünüyorum. 2017 yılındaki posterlerde siyahi kadınlar, beyaz kilolu kadınlar vardı. Sınırları yıktığını düşünüyorum. Tabii bu ifade biçimlerinin gösterimi bunu yapan organizasyonla da ilgili olabilmektedir. Burada söylemek istediğim mesela ben bu posterlere bakmıyorum, ben renklere bakıyorum Amsterdam'a geldiğim zaman. Ama hala en çok bedenin seksileştirilmesi var. Yakışıklı, yarı çıplak, beyaz geyseler hâkim posterlerde.

Katılımcı 4

Milkshake festivalinin afişinde mülteci bir erkek vardı. Pride'ın başlangıcı kabul ediliyor milkshake festivali. Bu enteresan bir şey. Çocuğu photoshop ile güzelleştirmişler ama onun olması hoşuma gitti. Turizmin bu ana akım estetik görüşleri kullandığını ve festivalde bu yüzden böyle yansıttığını düşünüyorum. Tabii yine ana akım beyaz, üçgen vücutlu, batılı geyselerden yana.

Katılımcı 5

Gey olmak bana göre pozitif ayrımcılık kategorisinde olmaktır. Tabi ki bu durum turizmi besliyor. Normalde LGBT bireyseler beyaz, genç, kaslı geyseler olarak gösterilir. Ancak bu etkinlikteki görüntülerde ve afişlerde farklı ırk ve beden yapılarına sahip insanlar gösterilmiştir.

Katılımcı 7

İsim ve etkinlik görsellerindeki değişiklikler ile 2017 yılında ile yeni bir döneme giren Amsterdam Pride Festivali'nin LGBT bireyselere karşı daha kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Ancak katılımcı görüşlerinde belirtildiği gibi festivalin içeriğinde hala ağırlıklı olarak gey kültürüne ait unsurlar yer almaktadır. Bu durum Amsterdam Pride Festivali'nin de diğer LGBT turizm pratikleri gibi bir gey ve lezbiyen kimliği inşa ederek homonormatif sistemi devam ettirdiğini açıkça göstermektedir. (Markwell ve Waitt, 2015: 639; Puar, 2002: 105; Waitt ve

Gorman-Murray, 2008: 203). Gey dostu bir destinasyon olarak Amsterdam'ın kapsayıcı ve bütünleştirici yaklaşımını etkinliklere daha çok yansıtması hem katılımcılarda yaratacağı hisler hem de destinasyon olarak elde edeceği manevi ve maddi kazanımlar açısından son derece önemlidir.

Araştırma bulgularına bakıldığında Amsterdam Pride Festivali'nin LGBT turistlere sürekli yaşadıkları yerler dışında, turistlerin gündelik hayat deneyimlerinden farklı olarak kendilerine özgü bir ortamda sosyal ve kültürel deneyimler yaşama imkânı veren bir festival olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu festivalde eğlenmek, kutlama yapmak, sosyalleşmek ve politik amaçlar gibi motivasyonlarla bir araya gelmektedirler. Amsterdam gey dostu bir destinasyon olarak LGBT turistler üzerinde olumlu izlenimler bırakmaktadır. Bu olumlu izlenimler salt bir pazarlama faaliyetinden ziyade kazanılmış yasal haklar ve yerel halkın, devletin ve özel sektörün LGBT bireylere yönelik tutum ve davranışlarından etkilenmektedir. Böylelikle festival LGBT turistlere kısa bir süre içerisinde heteronormatif gerçekleri değiştiren hareketli ve değişken bir dünya yaratmaktadır. LGBT turistler bu mekânlarda kendilerini birbirinden farklı şekillerde ifade etmektedirler. Kimi zaman normalliyi yok sayan bedenlerin, kimi zaman ise normalliyin sorgulayıcı sınırına yaklaşan ve ötekileştirilmeyi ve marjinalleştirmeyi sorgulayan bedenlerin olduğu görülmektedir. Bu sayede katılımcılar kendi olabilme imkânı bulmakta ve kendi içsel benliklerine yaklaşmaktadırlar. Aynı zamanda topluluğun birlikte olması kolektif bir his ve ifade alanı da yaratmaktadır.

Araştırma bulgularında belirtildiği gibi katılımcıların yarattıkları bu ifade alanları heteroseksüel turist bakışından etkilenmektedir. Katılımcılar heteroseksüel turist bakışında bakılan olarak pasif konuma itilmekte ve bakıştan kaynaklanan sembolik mekânsal sınırlar heteronormatif düzenin festival ortamında devam etmesine neden olmaktadır. Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu ise festivalin turizm pratiği olarak pride haftasına olan etkisidir. Kimi katılımcılar bu durumu sorgularken kimi katılımcılar için ise festival ile pride eğlencesi de politik olan yeni bir eylemlilik alanı olmaktadır. Ancak kapitalist sistemin ve tabii turizm sektörünün gey turistleri ön plana çıkarması homonormativiteye neden olmaktadır. Bir sonraki bölümde araştırma bulguları özetlenmekte ve değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Etkinlikler, antik çağlardan günümüze toplum yaşamında önemli roller üstlenen sosyal olaylardır. Tarihsel süreç içerisinde bireysel ve toplumsal yaşamda yaşanan dönüşümler ile etkinliklere yeni anlamlar ve edimler eklenmektedir. Örneğin modern toplumlarla birlikte etkinliklerin gerçekleşme nedenlerinde ciddi değişimler yaşanmış, etkinlikler birer turizm çekiciliğine dönüşmüştür. Günümüzde, uluslararası kapsamda gerçekleşen, binlerce insanın katıldığı ve küresel medyanın dikkatini çeken etkinlikler gerçekleşmektedir. Bu etkinliklerden biri de kökenleri Stonewall isyanına dayanan LGBT etkinlikleridir. Mevcut InterPride raporlarında belirtildiği gibi dünya genelinde sayısı oldukça yüksek olan LGBT etkinlikleri artık küresel bir boyutta gerçekleşmektedir. Birbirlerinden niceliksel ve niteliksel olarak farklılaşan bu etkinliklerden en önemlisi pride temalı festivallerdir. Bu festivaller, katılımcılarına gündelik yaşam dışında kendilerine özgü belirledikleri mekânlarda ve zamanlarda özel fırsatlar yaratmaktadır. Bu yönüyle sosyo-mekânsal bir olgu olan pride temalı festivallerin merkezinde insan ve mekânın yer aldığı açıkça görülmektedir.

Toplumsal düzlemde gerçekleşen bu değişimler etkinlik literatürünü etkilemektedir. Günümüzde etkinlik çalışmaları altında yeni sorgulama alanlarının yaratıldığı görülmektedir. Beden ve mekân etkileşiminin karşılıklı ön plana çıktığı bu sorgulamalar eril ve bedensizleşmiş bilgi üretimine getirilen eleştirel yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar ile etkinlik ve festival turizmi alanında yapılan eleştirel turizm araştırmalarında son yirmi yıldır LGBT festivallerinde akıl/beden düalizmine karşı ele alınan konuların olduğu görülmektedir. Bu araştırmalar genellikle festivallere katılım motivasyonları, tüketim, mekânsal oluşum süreci ve mekân aidiyeti, festivalde dışlanan bedenler ile ilgili olmakla birlikte Avustralya ve Amerika'da gerçekleşen LGBT etkinliklerini ele almaktadır. Pride festivallerinin katılımcı deneyimleri, turizmin bir ifade alanı olarak katılımcılara sağladığı alanlar ile ilgili araştırmalara ve Amsterdam Pride Festivali ile ilgili turizm disiplini çerçevesinde yapılmış bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'de etkinlik/festival turizmi kapsamında eleştirel turizm yaklaşımlarının henüz yeterince irdelenmediği ve turizm disiplini çerçevesinde LGBT festivalleri/etkinlikleri ile ilgili yapılan araştırmaların olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırma bir ilk olma özelliğini taşımakta ve

araştırmanın ulusal ve uluslararası turizm literatüründe yer alan bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı Amsterdam Pride Festivali'ne katılan turistlerin beden ve mekân etkileşiminde ortaya çıkan deneyimlerini irdelemek, Amsterdam Pride Festivali'nin bir turizm çekiciliği olarak katılımcılarına sağladığı bedensel ve mekânsal ifade alanlarını açığa çıkarmaktır. 2017 yılında Amsterdam Pride Festivali'ne katılan 40 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve ayrıca araştırmacı Canal Parade etkinliğinde (tekne) katılımcı gözlemci olarak yer almıştır. Elde edilen veriler niteliksel içerik analizinde kodlara ve alt kodlara ayrılarak sistemli bir şekilde analiz edilmiş ve araştırma amacı ve alt amaçları yerine getirilmiştir.

Araştırmanın temel amaçlarından biri Amsterdam Pride Festivali katılımcılarının motivasyonlarını öğrenmektir. Yapılan analizler sonucunda Amsterdam Pride Festivali'ne katılım motivasyonları, eğlenme, kutlama, sosyalleşme ve politik olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. Eğlenme motivasyonu altında, patilere katılmak ve dans etmek gibi katılımcının haz almasını sağlayan, bedensel hislerini tatmin etmeye yönelik ihtiyaçlar yer almaktadır. Amsterdam gey dostu bir destinasyon olarak festivale katılanlara açık mekânda eğlenme imkânı yaratmaktadır. Eğlenme motivasyonunun en çok ifade edilen motivasyon olması festivalin yaz sezonunda yapılması ve yine festivalin modern festival özelliklerinde belirtildiği gibi kısa süre içinde çok sayıda performans, açık mekânda eğlence içerikli etkinliklere ev sahipliği yapmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki eğlenme motivasyonuna sahip bazı katılımcılar politik ve sosyalleşme kodları altında belirtilen motivasyonlara da sahip olmaktadır. Bu katılımcılar hem eğlenmeyi hem de toplulukla – arkadaşlarla bir arada olmayı aynı zamanda LGBT olarak kendilerini göstermeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla katılımcılar eğlence amacında olsa da politik ve sosyalleşme motivasyonlarında beliren farklı ihtiyaç ve isteklere de sahip olmaktadır. Bu açıdan pride temalı festivallerin salt eğlence odaklı olmadığı ve katılımcılarının hazcılığın ötesinde amaçlara sahip olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle tüm katılımcıların eğlence amacında olmadığı, eğlence amacında olan birçok katılımcının hareketin politik odağından uzaklaşmadığı görülmektedir.

Festivalin köken itibarıyla anlamı kolektif ve katılımcı bir kutlamaya dayanmaktadır. Bu nedenle eski çağlardan günümüze tüm festivallerin temelde bir

kutlama nosyonundan ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ancak kutlama nedenleri festivallere göre değişkenlik göstermektedir. Amsterdam Pride Festivali katılımcıları kutlama motivasyonlarını, özgürlük ve gurur olmak üzere iki farklı alt kod altında tanımlamaktadır. Katılımcılar, heteronormatif düzenin kendileri üzerinde yarattığı baskıcı ve ayrımcı tavırlardan uzaklaşarak özgürlüklerini ve kim olduklarından duydukları gururu kutlamak için Amsterdam Pride Festivali'ne katılmaktadırlar. Bu bağlamda kutlama motivasyonunun diğer festivallere göre farklı bir anlama sahip olduğu görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer nokta kutlama motivasyonunda yer alan özgürlüğü gerçekleştirmek ve katılımcının kim olduğundan duyduğu onuru ve gururu göstermek alt kodlarının kutlama kelimesinin anlamı ile birebir örtüştüğüdür.

Festivale katılım motivasyonlarında çıkan bir diğer önemli bulgu, katılımcıların sosyal ihtiyaçları ile ilgilidir. Sosyalleşme kodu altında çıkan bu motivasyonlar yeni insanlarla tanışmak, aile-arkadaşlar ile katılmak ve topluluk ile bir arada olmak gibi alt kodlara ayrılmaktadır. Aile ile katılma motivasyonu, ailenin desteğini almak, ailenin katılımcıdan duyduğu gururu birlikte yaşamak olarak tanımlanmaktadır. LGBT topluluğu ile bir araya gelme ve burada yeni insanlarla tanışma motivasyonu heteronormatif düzenden uzakta sosyal ilişkiler kurmak ve heteroseksüel/LGBT düalizminde bireyin kendisine benzediğini düşündüğü insanlarla bir araya gelme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Gündelik yaşamlarında baskıcı ve ayrımcı uygulamalara, tutum ve davranışlara maruz kalan LGBT turistler sosyalleşme ihtiyaçlarını festivale katılarak karşılamaktadır. Topluluk oluşumunun tipik özelliği olan bu durum festival sosyolojisi çalışmalarında belirtilen ritüellerde olduğu gibi LGBT topluluğu için bir nevi zorunluluktur. Nitekim bireylerin yalnız olmadığını görmesi ve hissetmesi festivalin katılımcılar üzerinde olumlu hisler ve anılar bırakmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Amsterdam Pride Festivali'nin geleneksel bir festival olmamasına karşın LGBT toplumu için bir ritüel olduğunu söylemek mümkündür.

Birçok LGBT festivali toplumsal bir harekete dayanmaktadır. Bu nedenle diğer festivallerden farklı olarak pride festivalleri politik bir yapıya sahiptir ve politik nedenler katılımcılar için önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır. Amsterdam Pride Festivali, organizatörleri tarafından bir halk kutlaması olarak ifade edilse de

katılımcılar kendi ülkelerinde sahip olamadıkları eşit hak taleplerini dile getirmek, pride festivallerinde heteroseksüel ve gey topluluğundan farklı kimlikler olduğunu göstermek, katılamayanlarla dayanışma göstermek ve genel olarak LGBT topluluğunun maruz kaldığı baskıcı ve ayrımcı yaklaşımları protesto etmek ve bunlara karşı mücadele etmek için katılmayı tercih etmektedirler. Burada gösterilen dayanışma literatür taramasında belirtilen toplumsallaşmadan farklı olarak politik bir amaca hizmet etmektedir. Bu alanda yapılan araştırmaların bir kısmı ve bu araştırmanın bulgularında yer alan bazı katılımcı görüşleri pride festivallerine katılan LGBT turistlerin apolitikleştigi yönünde kaygılara sahiptir. Ancak bu araştırmanın kümülatif sonuçları göstermektedir ki Amsterdam Pride Festivali önemli bir turistik çekicilik olmasına rağmen algılandığı şekliyle salt bir eğlence aktivitesi değildir ve festival politik odağını hâlâ korumaktadır.

Festivallerin gerçekleştiği destinasyonlarla ve mekânlarla ilişkisi katılımcıların deneyimlerini etkileyen önemli bir unsurdur. Katılımcılar festival sırasında mekânla ilişkiler kurmakta ve bu ilişkiler bedensel pratiklerinden – festival sırasında yaşadıkları hislere kadar birçok unsuru etkilemektedir. Katılımcıların kendilerini mekânsal ve sosyal sınırlar olmadan nasıl ifade ettikleri destinasyona/mekâna yükledikleri anlamlarla yakından ilgilidir. Araştırmada Amsterdam'ın 1960'lı yıllardan itibaren oluşturduğu gey dostu destinasyon kimliğinin festival katılımcılarında yarattığı algının olumlu olduğu görülmektedir. Politik düzlemde eşcinsellere verilen haklar ve Hollanda'nın ve özellikle Amsterdam'ın dünyada bu alanda bir ilk olması nedeniyle katılımcılar Amsterdam'ı gey dostu bir destinasyon olarak değerlendirmektedirler. Gey dostu destinasyon tanımlamasında politik düzlemde sağlanan yasal gelişmelerin dışında yapılan ikinci önemli vurgu Amsterdam ve Hollanda yerel halkıdır. Hollanda ve Amsterdam yerel halkı hoşgörülü, açık fikirli ve kabullenici olarak nitelendirilmektedir. Gey dostu destinasyonlara yüklenen sembolik anlamlar burada yerel halka yüklenmektedir. Yerel halkın kendisi açık fikirliliğin ve hoşgörünün sembolü haline gelmektedir. Bu bağlamda mekânın fiziksel özelliğinden ziyade sosyal ve politik konumunun çok daha önemli olduğu görülmektedir. Bu durum ayrıca diğer festivallerin aksine pride festivallerinin gerçekleşebilmesi için öncelikle destinasyonun sosyal ve kültürel anlamda ön yargılarından arınmış olmasının ve yasal düzlemde verilen LGBT haklarının önemini de ortaya koymaktadır.

Amsterdam'ın sadece LGBT topluluğu için değil 1960'lı yıllardan sonra benimsediği liberal ve laik yaklaşımı birçok topluluk için önemli gelişmeler sağlamıştır. Bu gelişmeler sayesinde festivale gelen turistler Amsterdam'ın gey dostu bir destinasyon olarak daha kapsayıcı olduğunu düşünmektedir. Tüm bu gelişmeler Amsterdam'ı diğer gey dostu destinasyonlardan farklı olarak tarihsel süreçte LGBT toplumu için ayrıcalıklı bir yere konumlandırmakta ve pride festivalinin eğlence ve kutlama havasında gerçekleşmesi mümkün olmaktadır. Ancak pride festivali ile gey dostu Amsterdam'a yeni edimler eklenmektedir. Festival zamanında katılımcılar ve organizatörler tarafından burada kuir mekânlar oluşturulmaktadır. LGBT turistleri kapalı ve belirli mekânlara sabitleyen turizm pratiklerinin aksine festival ile kentin birçok noktasında (bk. Şekil 12: Amsterdam Pride Festival haritası) açık mekânda fiziksel sınırlar olmadan kutlama yapmak mümkündür. Bu açık alanlar kent merkezinde yer almaktadır. Nitekim LGBT bireylerin görünürlüğü literatürde belirtildiği gibi kent merkezleri ile ilişkilendirilmektedir. 2017 yılında ilk defa kent merkezi dışında kırsal alanda Pride at Beach etkinliği yapılmış ve festival mekânlarında çeşitlendirilmeye gidilmiştir. Açık mekânda oluşturulan kuir alanlar, bu alanlarda kullanılan pride sembolleri ve etkinliklerde devlet ve özel sektör desteği turistlerin özgür ve güvenilir bir ortamda istedikleri gibi olabilmelerine imkân vermektedir. Sonuç olarak LGBT turistleri belirli pratiklere, durağan ve kapalı mekânlara sabitleyen turizm pratiklerinin aksine Amsterdam Pride Festivali LGBT bireylere sürekli yaşadıkları yer dışında bedensel pratiklerini özgürce ifade edebilecekleri, gerçekleştirebilecekleri açık mekânlar ve aktiviteler yaratmaktadır. Bu noktada tezin ortaya çıkışını sağlayan araştırma sorusunun yanıtlanması gerekmektedir: *“Pride festivaline katılan turistler, beden ve mekân etkileşiminde kendilerini ifade etme aracı olarak turizmi nasıl deneyimlemektedirler?”*

Bu sorunun tek bir yanıtı bulunmamaktadır. Nitekim festivalde ortaya çıkan beden ve mekân etkileşimi katılımcılara etkinlik sırasında sergileyebilecekleri birbirinden farklı şekillerde ifade alanları yaratmaktadır. Araştırmanın en önemli bulgusu beden ve mekân etkileşimde ortaya çıkan bu ifade alanlarıdır. Bunlardan ilki karnavalesk bedenlerdir. Kuir teorisinin yıkıcı etkisi ve karnaval teorisinin normallikleri alt üst eden etkisi ile ortaya çıkan karnavalesk beden, Amsterdam Pride Festivali'nde cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlere ilişkin geleneksel anlamları yeniden

yapılandırmakta ve dönüştürmektedir. Karnavalesk beden, katılımcıların festivalde gündelik hayatın tersine yarı gerçek ve yarı oyunsu kurdukları bir yaşamı ve yaşamın sergilendiği mekânı temsil etmektedir. Amsterdam Pride Festivali'nde günlük hayatın normalliklerini ters düz eden karnavalesk beden, genellikle drag queen ile ilişkilendirilmektedir. Katılımcılar aynı zamanda festival mekânlarında çeşitli performanslar sergilemektedirler. Bu performanslar Amsterdam özelinde cinsiyetin performatif olduğunu gösteren performanslardır ve kimi zaman gösterişli, yaratıcı, ölçüsüz, farklı ve absürt gibi ifadelerle de tanımlamaktadırlar. Karnavalesk bedenler sergiledikleri performanslarda heteronormatif düzenin getirdiği normlardan ve dayatmalardan uzaklaşmakta ve festival ortamında eğlenerek stres atmakta aynı zamanda izleyenleri de eğlendirmektedir. Festival sırasında gündelik yaşamdan ayrılan karnavalesk beden sadece festivale özgü bir çeşit tolerans ve kabullenilmeyle karşılaştığı için transgresyon ile gündelik yaşamdaki sınırı geçmektedir. Burada transgresyonu sağlayan bedenin geçirgen sınırındır. Katılımcıların sürekli yaşadıkları yerlerde maruz kaldıkları baskıcı ve ayrımcı tutum / davranışlar nedeniyle pride festivallerinde karnavalesk özelliğin hâlâ geçerli olduğu görülmektedir. Heteroseksüel kültürel sahada karnavalesk bedenin geçirgen sınırının görüldüğü en etkili kuir mekânlar ise Amsterdam kanalları ve Homomonument Anıtı'dır.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu eşiksel alanda ortaya çıkan otantik bedendir. Festivalin mottosu olan "*I am what I am*" (ben neysem oyum) katılımcıların kendilerini festival ile özdeşleştirdikleri bir anlama sahiptir. Ben neysem oyum ifadesi varoluşsal otantik bir deneyimi göstermektedir. Bu araştırmada önceki araştırmalardan farklı olarak varoluşsal otantik deneyimin boyutları belirlenmiştir. Amsterdam Pride Festivali katılımcılarına gündelik yaşam dışında, sınırlı bir zaman ve mekânda istedikleri gibi olabildikleri alanlar yaratmaktadır. Bu alanlar katılımcıların heteronormatif düzenden uzakta içsel benliklerine yakınlaşmasını sağlamaktadır. Böylelikle ortaya çıkan içsel otantiklik katılımcılarda dinlenme, eğlenme gibi turizm pratiklerinde görülen bedensel hisler uyandırmaktadır. Ayrıca katılımcıların festival sırasında kurdukları ilişkiler de varoluşsal otantik deneyimi sağlamaktadır. Katılımcılar mobil uygulamaların aksine festivalde benzer düşünce yapısına sahip daha çok insanla yüz yüze tanışmakta ve vakit geçirmektedirler. Amsterdam Pride Festivali, katılımcılarına varoluşsal otantik deneyim sunan, bunun

için mekân ve zaman yaratan bir festival olmaktadır. Ancak bunun belirli bir zaman diliminde ve yine Amsterdam'da belirli festival mekânlarında gerçekleşmesi varoluşsal otantikliği yaratılan özel bir zaman ve mekân ile sınırlandırmakta ve bu yönüyle LGBT turistler sadece bu alanlarda eşiği atlayarak içsel benliğine yakınlaşmaktadır.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu katılımcıların normal ve sıradan olmayı göstermesi ve Amsterdam Pride Festivali'nin yarattığı ifade alanıdır. Gey dostu bir destinasyon olarak Amsterdam'ın kapsayıcı ve hoşgörülü yapısı, LGBT bedenlerinin normallliğini ve sıradanlığını açık alanda göstermekte ve böylelikle heteronormatif toplumda kabullenilme imkânı yaratmaktadır. Nitekim katılımcıların sürekli yaşadıkları yerlerde ve gündelik hayatlarında normal algılanmamaları ve heteroseksüel/LGBT düalizminde öteki, anormal, marjinal ve farklı olarak konumlandırılmaları festivalde normallığı göstermek için önemli bir ifade alanı yaratmaktadır. Katılımcıların belirttiği normallik vurgusu heteroseksüel bireylerle aynı yaşamsal döngüye ve hayatlara sahip olmakla özdeşleştirilmektedir. Ancak LGBT olarak kimliğin farklı olduğu vurgusu da yapılmaktadır. Dolayısıyla bu normallığın heteronormatif düzenin normallliğini sorgulayıcı bir normallik olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle LGBT bedeninin varoluşu zaten akıl/beden düalizmindeki karşıtlıklara karşı bir duruş olduğundan bu normallik heteroseksüel düzenin normlarını sorgulayıcı bir anlayışa sahiptir. Fakat bu durumun LGBT topluluğunun kendi içinde oluşturduğu normlar aracılığıyla başka bir ötekileştirmeye sebep olabileceği riski de söz konusudur. Çünkü bazı katılımcılar kendi normalliklerini karnavalesk bedeninin farklılıkları üzerinden değerlendirmektedir ve sisteme adapte olmak topluluk içinde bir öteki yaratma riski taşımaktadır.

Katılımcıların sürekli yaşadıkları yerde maruz kaldıkları heteroseksüel/LGBT ayrımı heteroseksüel kültürel sahada katılımcıları geri plana itmekte, kimi zaman dışlanmış ve yalnızlık hissi yaratabilmektedir. Amsterdam Pride Festivali'nin sağladığı önemli bir alanda bu hisleri bir süreliğine yok etmesidir. Diğer bir ifadeyle bir arada olmak yalnızlık ve dışlanmışlık hislerini yok ederek kolektif kimlik etkisi yaratmakta ve bunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda Amsterdam'ın mekânsal anlamda topluluğun fiziki ve sosyal birlikteliğini sağladığı, topluluğu yeniden bir araya getirdiği ve topluluk içinde etkileşim alanı yarattığı görülmektedir. Festivalde

gerçekleşen kolektif kimlik politik bir anlam taşımakta, bir arada olmak görünürlüğü sağlarken aynı zamanda Amsterdam’a yönelik mekân hissi de uyandırmaktadır. Bu açıdan Amsterdam festivalde üretilen mekânlar ile gey dostu ve gey anavatanı gibi tanımlamaları karşılamakta, katılımcılarına bir süreliğine evinde olma hissi yaratmaktadır. Katılımcılar ve mekân arasında kurulan bu duygusal ilişki birlikte mücadele etmek, eğlenmek, dayanışma göstermek, güçlü hissetmek gibi hisleri açığa çıkarmaktadır. Bu açıdan Amsterdam LGBT bedenleri destekleyici mekânlar olarak mekân aidiyeti yaratmakta ve kolektif kimliği güçlendirmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi Amsterdam Pride Festivali önemli bir turizm pratiği olarak LGBT turistlerin kendilerini ifade edebilecekleri alanlar yaratmaktadır. Bu alanlar LGBT turistlerin deneyimini etkileyen ve ona yön veren bir role sahiptir. Ancak LGBT festivalleri diğer festivallerden farklı olarak heteroseksüel/LGBT ayrımında inşa edilen bir yapıya sahip olduğu için heteroseksüel turistler ile yaşanan karşılaşmalar da LGBT turistlerin deneyimlerini etkileyebilmektedir. Katılımcılar bu karşılaşmaları olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem olumsuz olarak üç farklı bakış açısında değerlendirmektedir. Karşılaşmaların olumsuz olduğunu belirten katılımcılar için bu durumun temel nedeni heteroseksüel bakıştır. Heteroseksüel turist bakışı, bakılan olarak LGBT/kuir bedenleri pasif bir konuma koymakta, bakılan olarak LGBT turistler bakışın nesnesi haline gelmektedir. Bu bakış hiyerarşik bir bakış olduğundan heteroseksüel/LGBT ayrımını derinleştirmektedir. Nitekim bu durum hayvanat bahçesi metaforuyla ilişkilendirilmekte ve LGBT turistler kendilerini kimi zaman hayvanat bahçesinde kafeste bulunan egzotik bir hayvan olarak görebilmektedir. Bu doğrultuda heteroseksüel turist bakışının LGBT turistler üzerinde bıraktığı olumsuz hislerin turistlerin deneyimlerini etkilediği ve ifade alanlarını sınırladığı görülmektedir. LGBT turistler de bu bakışa tepki verdiklerinde bedenleri bazen bir çatışma alanına dönmektedir. Burada ifade edilen bakış algının yarattığı mesafeden kaynaklanan sembolik mekânsal aynı zamanda sosyal sınırı olan bir bakıştır. Gündelik hayatın baskıcı ve ayrımcı tutumlarından kaçan katılımcılar festival ortamında yine aynı davranışlara maruz kalmaktadır. Heteronormativiteden uzakta yaratılan ifade alanları yine bu düzenin etkisinde kalmaktadır.

Amsterdam Pride Festivali’nde festival mekânları ile izleyenler arasında fiziksel sınırlar bulunmamaktadır. Fiziksel sınırların olmayışı sosyal mesafeyi

azaltmakta ve heteroseksüel/LGBT ayrımı bazı festival katılımcıları için yok olmaktadır. Böylelikle festival heteroseksüel katılımcılar üzerinde olumlu bir etki bırakmaktadır. Ancak bu durumun akıl ve beden düalizminde gücü elinde bulunduran heteroseksüel toplumun algısıyla ilişkili olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü festivale gelen heteroseksüel turistin bakış açısı olumsuz ve amacı eğlenmek ise festival ortamı bu algıyı değiştiremeyecektir.

Araştırmada elde edilen son önemli bulgu küreselleşme ile birlikte birer turizm çekiciliğine dönüşen LGBT etkinlikleri gibi Amsterdam Pride Festivali'nin yaşadığı dönüşümler ve bunun katılımcıların deneyimlerine etkileridir. Amsterdam Pride Festivali önemli bir turistik çekiciliktir ve bu açıdan hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olmaktadır. Turizmin Amsterdam Pride üzerinde olumsuz etkilerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Pride'ın festivale dönüşmesi politik odağının azalmasına neden olmaktadır. Geline nokta Pride artık etkili düzeyde LGBT hak ve özgürlükleri ile ilgili anlamlara sahip değildir. Bunun önemli nedenleri; festivale salt eğlence amacıyla gelen LGBT turistlerin olması, LGBT bireylerin turizm ile giderek apolitikleşmesidir. Aynı zamanda festivale sponsor olan şirketlerin de bu sürece etkisi bulunmaktadır. Bu şirketlerin sadece festival sırasında değil festival sonrasında da LGBT hakları ile ilgili yapacakları çalışmalar kuşkusuz LGBT bireyler için daha anlamlı olacaktır. Özellikle Canal Parade etkinliğinde teknelerin çoğunlukla sponsor şirketlerden oluşması LGBT katılımcıların ifade alanlarını sınırlamakta, katılımcılar için heteroseksüel kültürel sahayı devam ettirmektedir. Festivalin devamlılığının sponsorlara bağlı olması organizasyon ekibini buna yönlendirse de pride haftasının anlamının devamlılığı kuşkusuz daha önemlidir. Sponsor sayılarının azaltılması, en azından isimleri olsa bile sponsor teknelerde LGBT katılımcıların yer alması gerekmektedir. Ayrıca pembe ekonomi miti ile heteronormativiteye meydan okuyan kuir mekânlar festival sona erdiğinde heteroseksüel kültürel sahaya geri dönmekte, Amsterdam'da yaşayan LGBT yerel halkı bazen zorluklarla karşılaşabilmektedir. Tabii aynı zamanda festival sırasında konaklama ve yiyecek-içecek gibi turistik ürün ve hizmetlerin fiyatlarında yaşanan artışlar turizm ile ortaya çıkan önemli sorunlar arasındadır. Çünkü katılımcı profilleri sektörün yarattığı Batılı, varlıklı, gey ve lezbiyen turist profilinden farklıdır ve katılımcılar için fiyat artışı ciddi bir sorun yaratmaktadır. Bu açıdan turizm

toplumsal hareketin festivale dönüşmesine yol açan bir nedendir. Bu durum katılımcı deneyimlerini olumsuz etkilemekte ve festival halk kutlamasından giderek uzaklaşmaktadır. Organizasyon ekibinin katılımcıların profillerini dikkate alması ve aynı zamanda pride haftasının ve verilen mücadele ruhunun kaybedilmeden yansıtılmasına dikkat etmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen olumsuz sonuçların aksine Amsterdam Pride Festivali'nin sosyal etkilerinin LGBT yaşam tarzları üzerinde sahip olduğu olumlu dönüşümler de söz konusudur. Pride'ın festival olması LGBT bireylere yönelik olumsuz algıların yıkılmasını ve LGBT bireylerin heteronormatif toplum tarafından kabul edilmesini, normal algılanmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda turizm ile LGBT bireyler görünürlük ve farkındalık kazanmaktadır. Festival, LGBT bireylerin gündelik hayatta maruz kaldığı heteronormatif baskıya karşı çıkmakta ve LGBT bireylere kendilerini rahat ifade edebilecekleri alanlar sunmaktadır. Bu durum Pride mesajının daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Amsterdam Pride Festivali ile pride haftası geylere özgü bir etkinlik olmaktan çıkmakta ve festivalde kuir bedenlerin görünürlüğü sağlanmaktadır. Bunun en etkili örneği 1996 yılından 2016 yılına kadar Amsterdam Gay Pride olan festival isminin 2017 yılı itibarıyla Amsterdam Pride olarak değiştirilmesidir. Pride'ın açık bir festivale dönmesi LGBT bireylerin haklarına ilişkin farkındalıklarını arttırmaktadır. Çünkü festivalde aynı zamanda LGBT bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve sağlık koşulları ile ilgili gerçekleşen etkinlikler de mevcuttur. Amsterdam Pride Festivali LGBT bireylerin açık mekânda eğlence ihtiyacını karşılamakta ve eğlence sayesinde festivale destek olan kişi sayısı artmaktadır. Amsterdam Pride Festivali'nin LGBT yaşamları üzerinde neden olduğu olumlu etkilerde belirtildiği gibi eğlence teması festivalin ayrılmaz bir parçası ve politik hareketin yeni bir eylemlilik alanıdır. Bu açıdan Amsterdam Pride Festivali'nin salt bir tüketim pratiği olarak değerlendirilemeyeceğini, eğlencesi de politik olan yeni bir eylemlilik anlayışı yarattığı görülmektedir.

Amsterdam Pride Festivali'nin turistik bir aktivite olması diğer LGBT turizm pratiklerinde olduğu gibi neoliberal politikalar etkisiyle yaratılan bir normalleştirme stratejisi olarak gey turistleri ön plana çıkarmaktadır ki tüm katılımcılar bu durumu şiddetle eleştirmektedir. Pembe ekonomi miti paradoksal bir biçimde turizmde yaratılan gey turistler niş bir pazar olarak tüketici öznelerine dönüştürülmekte, özne

olma kolektif bir tanınma sağlarken aynı zamanda homonormatif bir bakış yaratmaktadır. Çünkü LBT bireylerin karşısına sadece belirli kriterlere ve özelliklere sahip gey bedenler çıkarılmaktadır. Bu durum heteronormatif düzenin festivale yansımaya neden olan ayrı bir ötekileştirme stratejisidir. Amsterdam Pride'ın bu durumu aşmaya çalıştığı festivalde gerçekleşen değişikliklerle açıkça fark edilmektedir. İsim değişikliği ile birlikte daha kapsayıcı olması hedeflenen festivalin 2017 etkinlik görsellerinde de değişikliklere gidilmiştir. Böylelikle Amsterdam Pride Festivali tek tip beden gösteriminden ziyade artık daha kapsayıcı bedensel görsellere yer vermekte ve festival de kuir bedenlerin görmezden gelinmesi ve hâkim anlayış çerçevesinde ilerleyen normallik vurgusu yok olmaktadır. Festival böylelikle daha gerçekçi bir yaklaşım benimsemektedir çünkü Amsterdam Pride Festivali'ne farklı etnik kökene, bedensel formlara, cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliklerine sahip olan turistler katılmaktadır. Gey dostu bir destinasyon olarak Amsterdam'ın kapsayıcı ve bütünleştirici yaklaşımını etkinliklere daha çok yansıtması hem katılımcılarda yaratacağı hisler hem de destinasyon olarak elde edeceği manevi ve maddi kazanımlar açısından son derece önemlidir.

Sonuç olarak Amsterdam Pride Festivali LGBT topluluğunun anlatılarını küresel dünyaya uyarlayan, yeniden inşa eden ve sahneleyen bir alan olarak sosyolojik, politik ve ekonomik bir öneme sahiptir. LGBT turistler için Amsterdam Pride Festivali eşsiz, otantik ve eşiksel bir deneyimdir. Çünkü Amsterdam Pride Festivali'nde LGBT turistler güvenilir ve özgür bir ortamda, cinsel kimliklerini açıkça yaşayabilmekte, kendilerini istekleri ve kararları doğrultusunda özgürce ifade etmektedirler. Festivalde ayrıca ortak amaçları olan bir topluluğun bir araya geldiği, belirli bir süre zarfında ve mekânda farklı ifade alanlarının yaratıldığı, farklı ürünlerin sunulduğu ve eğlence imkânlarının olduğu görülmektedir. Bu durum LGBT turistler için Amsterdam Pride Festivali'ni çekici kılmakta ve etkinlik doğası gereği de bir turizm aktivitesine dönüşmektedir. Yine bu durum paradoksal bir döngüye neden olmaktadır. Bir yandan festivalin bir turizm pratiği olarak heteronormatif düzenden ayrılmadığını diğer taraftan ise bu düzene aykırı alanlar yarattığı görülmektedir.

Gelecek araştırmalar, bu araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak Avrupa'da başka bir gey dostu destinasyonda düzenlenen pride temalı festivali, burada yaşanan beden ve mekân etkileşimlerini ele alabilir. Nitekim her gey dostu destinasyon ve

festival katılımcılarına farklı ifade alanları yaratmaktadır. Böylelikle elde edilecek araştırma bulgularının Amsterdam Pride Festivali ile kıyaslanması mümkün olacaktır. Avrupa'nın önerilmesi InterPride raporlarında belirtildiği gibi dünya genelinde LGBT bireylere yönelik etkinliklerde kıtanın önemli bir paya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Amerika ve özellikle Avustralya'da gerçekleşen pride festivaller ile ilgili araştırmalar mevcuttur. Dolayısıyla gelecek araştırmaların Avrupa'da yapılan etkinlikleri ele alması hem bu bölgeye ilişkin çalışmaların artmasını hem de kent ve kırsal düzeyde karşılaşmaların yapılmasını sağlayacaktır.

Avrupa'nın yanı sıra LGBT etkinlikleri için Asya-Pasifik bölgesi de ön plana çıkan destinasyonlar arasındadır. Burada yapılacak araştırmalar Batı merkezli yaratılan gey turist kimliği ile bölgede gerçekleşen etkinlik ilişkilerinin nasıl yapılandırıldığını göstermesi açısından önemlidir. Nitekim her etkinliğin, destinasyonun kendi özelinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle eleştirel turizm araştırmalarında belirtildiği gibi etkinliklerde evrensel net kesin doğruları aramak yerine ilişkilerin mekân ve destinasyon özelinde değerlendirilmesi ve bu sayede yeni bakış açılarının geliştirilmesi sağlanacaktır.

Bu araştırma dâhil literatürde yapılan araştırmaların Avustralya, Amerika ve Avrupa bölgelerinde modernliğin kazanımlarını elde eden destinasyonlarda yapıldığı görülmektedir. Nitekim bu destinasyonların birçoğu da gey dostu destinasyon olmaktadır. Dolayısıyla gelecek araştırmaların, pride etkinliğinin festival havasında gerçekleşemediği, gey dostu olmayan bölgelerde yapılması ile modernlik ve turist deneyiminin karşılaştırılması yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

Abrahamson, M. (2014). *Urban Sociology: A Global Introduction*. New York: Cambridge University Press.

Abramovici, M. (2007). The Sensual Embodiment of Italian Women. *Tourism & Gender: Embodiment, Sensuality and Experience* (ss. 107- 125). Editörler Annette Pritchard, Nigel Morgan, Irena Ateljevic ve Candice Harris. Oxfordshire: CABI.

Adams, D. (2014). *Understanding the Motivations to Attend the Blue Gay Pride Festival in Asheville* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Clemson University Amerika.

Addo, P., A. (2009). Anthropology, Festival, and Spectacle. *Reviews in Anthropology*. 38(3): 217-236.

Akmehmet Şekerler, S. (2017). Derinlemesine Görüşme. *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. (ss. 186-201). Editörler Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt. Ankara: Anı Yayıncılık.

Alver, K. (2010). Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi. *Sosyoloji Dergisi*. 3(21): 199-210.

Ammaturo, F. R. (2016). Spaces of Pride: A Visual Ethnography of Gay Pride Parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*. 15(1): 19-40.

Amsterdam Marketing. (2006). *Press Feature: LGBT in Amsterdam*. Amsterdam: Amsterdam Marketing Press.

Andrews, H. ve Leopold, T. (2013). *Events and the Social Sciences*. Oxon: Routledge.

Angrosino, M. ve Rosenberg, J. (2013). Observation on Observation: Continuities and Challenges. *Collecting and Interpreting Qualitative Materials* (ss. 151-180). Editörler Norman K. Denzin ve Yvonna S. Lincoln. California: Sage Publications.

Appadurai, A. (1997). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Ateljevic, I. (2014). Mapping a History and Development of Tourism Studies Field. *Tourism*. 62(1): 75-101.

Babbie, E. (2007). *The Practice of Social Research*. Belmont: Thompson Wadsworth.

Badgett, M., V., L. (2001). *Money, Myths, and Change: The Economic Lives of Lesbians and Gay Men*. Chicago: University of Chicago Press.

Bakhtin, M. (2001). *Karnaval'dan Romana*. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Barrett, S. (2009). *Anthropology: A Student's Guide to Theory and Method*. Toronto: University of Toronto Press.

Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bell, C. (2009). *Ritual Theory, Ritual Practice*. New York: Oxford University Press.

Bell, D. ve Binnie, J. (2000). *The Sexual Citizen: Queer Politics and Beyond*. Malden: Blackwell Publishers.

Benjamin, W. (2002). *Pasajlar*. Çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bergmann, B. (1999). Introduction: The Art of Ancient Spectacle. *The Art of Ancient Spectacle* (ss. 9-35). Editörler Bettina Bergman ve Christine Kondoleon. Washington: National Gallery of Art.

Berridge, G. (2007). *Event Design and Experience*. Oxford: Elsevier.

Binnie, J. (2004). *The Globalization of Sexuality*. London: SAGE Publications.

Binnie, J. (2004). Trading Places: Consumption, Sexuality and the Production of Queer Space. *Mapping Desire: Geographies of Sexualities* (166-181). Editörler David Bell ve Gill Valentine. London-New York: Routledge.

Blichfeldt, S., B., Chor, J. ve Ballegaard-Milan, N. (2012). Zoos, Sanctuaries and Turfs: Enactments and Uses of Gay Spaces during the Holidays. *International Journal of Tourism Research*. 15(5):473-483.

Boissevain, J. (2013). *Factions, Friends and Feasts: Anthropological Perspectives on the Mediterranean*. New York - Oxford: Berghahn Books.

Botterill, D. ve Platenkamp, V. (2012). *Key Concepts in Tourism Research*. London: Sage Publications.

Bowdin, G., McPherson, G., Flinn, J. (2006). Identifying and Analysing Existing Research Undertaken in the Events Industry: A Literature Review for People 1st. Association for Events Management Education (AEME), Leeds.

Browne, J. (2007). A Party with Politic? (Re)making LGBTQ Pride Spaces in Dublin and Brighton. *Social & Cultural Geography*. 8(1): 63-87.

Browne, K. (2009). Naked and Dirty: Rethinking (not) Attending Festivals. *Journal of Tourism and Cultural Change*. 7(2): 115-132.

Bruner, E. M. (1994). Abraham Lincoln as Authentic Reproduction: A Critique of Postmodernism. *American Anthropologist*. 96: 397-415.

Butler, J. (2014). *Bela Bedenler*. Çev. Cüneyt Çakırlar ve Zeynep Talay. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Chalcraft, J. ve Magaouda, P. (2011). Space is the Place: The Global Localities of the Sonar and WOMAD Music Festivals. *Festivals and the Culture Public Sphere* (ss. 173-189). Editörler Liana Giorgi, Monica Sassatelli ve Gerard Delanty Oxon: Routledge.

Chasin, A. (2000a). *Selling Out: The Gay and Lesbian Movement Goes to Market*. New York: Palgrave.

Chasin, A. (2000b). Interpenetrations: A Cultural Study of the Relationship between the Gay/Lesbian Niche Market and the Gay/Lesbian Political Movement. *Cultural Critique*. 44: 145-168.

Chhabra, D., Sills, E. ve Cabbage, F., W. (2003). The Significance of Festivals to Rural Economies: Estimating the Economic Impacts of Scottish Highland Games in North Carolina. *Journal of Travel Research*. 41(4): 421-427.

Chirban, J., T. (1996). *Interviewing in Depth: The Interactive-Relational Approach*. California: Sage Publications.

Clift, S. ve Forrest, S. (1999). Gay Men and Tourism: Destinastions and Holiday Motivations. *Tourism Management*. 20(5): 615-625.

Cohen, A., P. (1999). *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*. Çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Dost Kitabevi.

Cohen, E. (2004). *Contemporary Tourism Diversity and Change*. Boston: Elsevier

Cohen, E., L. (2011). Bakhtin's Carnival and Prented Role Play: A Comprasion of Social Context. *American Journal of Play*. 4(2): 176-203.

Cole, S. (2005). Action Etnography: Using Participant Observation. *Tourism Reseach Methods: Integrating Theory with Practice*. (63-72). Editörler Brent W. Ritchie, Peter Burns, Catherine Palmer. Oxfordshire - Cambridge: CABI Publishing.

Cornish, H. (2016). Not All Singing and Dancing: Padstow, Folk Festivals and Belonging. *Ethnos: Journal of Anthropology*. 81(4): 631-647.

Costa, X. (2008). Festive Traditions in Modernity: The Public Sphere of the Festival of the "Falla" in Valencia (Spain). *The Sociological Review*. 50(4): 482-504.

Creswell, J., W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma Deseni*. Çev. Edi. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cundy, W. (2014). The Phenomenon of Festivals: Their Origins, Evolution and Classifications. *Anthropos*. 109(2): 640-656.

Cundy, W. (2016). *Festivalisation of Urban Spaces: Factors, Processes and Effects*. Cham: Springer.

Cundy, W., Korec, P. ve Rouba, R. (2012). Resident's Perception of Festivals: A Case Study of Lodz. *Sociologia*. 44(6): 704-728.

Cundy, W., Korec, P. ve Rouba, R. (2012). Resident's Perception of Festivals- the Case Study of Lodz. *Slovak Sociological Review*. 44: 704-728.

Çakırlar, C. ve Delice, S. (2012). Giriş: Yerel ile Küresel Arasında Türkiye'de Cinsellik, Kültür ve Toplumsallık. *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet* (ss. 11-34). Editörler Cüneyt Çakırlar ve Serkan Delice. İstanbul: Metis Yayınları.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2015). *Nitel Desenler: Gömülü Teori*. İstanbul: Edam.

Çabuklu, Y. (2006). *Bedenin Farklı Halleri*. İstanbul: Kanat Kitap.

Dağtaş, B. ve Dağtaş, E. (2009). Giriş. *Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları: Türk Medyasında Örüntüler* (ss. 7-23). Editörler Banu Dağtaş ve Erdal Dağtaş. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Dahles, H. (1998). Redefining Amsterdam as a Tourist Destination. *Annals of Tourism Research*. 25(1): 55-69.

Davidson, J. (2006). The Necessity of Queer Shame for Gay Pride: The Gay Games and Cultural Events. *Sport, Sexualities and Queer / Theory* (ss. 90-105). Editör Jayne Caudwell. Oxon: Routledge.

De Bres, K. ve Davis, J. (2001). Celebrating Group Identity: A Case of a New Regional Festival. *Tourism Geographies*. 3(3): 326-337.

Delgado, M. (2016). *Celebrating Urban Community Life: Fairs, Festivals, Parades, and Community Practice*. Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division.

Denzin, N., K. ve Lincoln, Y., S. (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. USA: Sage Publications.

Derrett, R. (2004). Festivals, Events and the Destination. *Festival and Event Management: an International Arts and Culture Perspective* (ss. 32-50). Editörler Ian Yeoman, Martin Robertson, Jane Ali- Knight, Siobhan Drummond ve Una McMahon-Beattie. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

Derrett, R. (2009). How Festivals Nurture Resilience in Regional Communities. *International Perspectives of Festivals and Events: Paradigms of Analysis*. (ss. 107-124). Editörler Jane Ali-Knight, Martin Robertson, Alan Fyall ve Adele Ladkin. San Diego, CA: Elsevier.

Diekman, A. ve Smith, K., M. (2015). Introduction. *Ethnic and Minority Cultures as Tourist Attractions* (ss.1-20). Editörler Anya Diekmann ve Melanie Kay Smith. Bristol: Channel View Publications.

Direk, Z. (2009). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi. *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlerde Feminist Bakışlar* (ss. 67-84). Editör Zeynep Direk. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dowson, R. ve Bassett, D. (2015). *Event Planning and Management: A Practical Handbook for PR and Events Professionals*. Croydon: CPI Group (UK) Ltd.

Duncan, N. (1996). Renegotiating Gender and Sexuality in Public and Private Spaces. *BodySpace: Destabilising Geographies of Gender and Sexuality* (127-145). Editör Nancy Duncan. London: Routledge.

Duffy, M. ve Mair J. (2017). *Festival Encounters: Theoretical Perspectives and Festival Events*. Oxon: Routledge.

Duggan, L. (2002). The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism. *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics* (ss. 175-194). Editörler Russ Castronovo ve Dana Nelson. Durham: Duke University Press.

Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. Çev. Fuat Aydın. İstanbul: Ataç Yayınları.

Edles, L., D. (2006). *Uygulamalı Kültürel Sosyoloji*. Çev. Cumhur Atay. İstanbul: Bbail Yayınları.

Ekman, A., K. (1999). The Revival of Cultural Celebrations in Regional Sweden: Aspects of Tradition and Transition. *Sociologica Ruralis*. 39(3): 280-93

Ellialtı, T. (2012). Evlilik Öncesi Cinsellik, Bekâret ve Beden Disiplini: Kadınların “Aşk” Üzerinden Cinsel Ahlak Mücadelesi. *Cogito*. 70: 371-397.

Engel, S., M. (2001). *The Unfinished Revolution: Social Movement Theory and the Gay and Lesbian Movement*. Cambridge: Cambridge University Press.

Enguix, B. (2009). Identities, Sexualities and Commemorations: Pride Parades, Public Space and Sexual Dissidence. *Anthropological Notebooks*. 15(2): 15-33.

Enguix, B. (2017). Protest, Market and Identity in the LGBT Pride Celebrations in Spain. *Convergencia*. 24(73): 165-186.

Erden, O., Ö. (2008). Akıl/Beden Dikotomisinden Modern Eril Politik Uğrağa: Beden’in İnşasından Cinsiyetçi Politika Üzerine Bir Not. *Toplum ve Demokrasi*. 2 (4): 129-138.

Erdoğan, İ. (2012). *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi*. Ankara: Erk.

Fabiani, J., L. (2011). Festivals Local and Global: Critical Interventions and the Cultural Public Sphere. *Festivals and the Culture Public Sphere* (ss. 92-106). Editörler Liana Giorgi, Monica Sassatelli ve Gerard Delanty Oxon: Routledge.

Falassi, A. (1987). *Time out of Time: Essays on the Festival*. Albuquerque: University of New Mexico Press.

Falassi, A. (1997). Festival. *Folklore an Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art*. (ss. 295-302). Editör Thomas A. Green. California: ABC-CLIO.

Festival (1998). İçinde *Logman Active Study Dictionary*. Edinburgh: Pearson Education.

Finkel, R., McGillivray, D., McPherson, G. ve Robinson, P. (2013). *Research Themes for Events*. Oxfordshire: CABI.

Flangan, G. W. (2010). *Urban Sociology: Images & Structure*. Plymouth: Rowman&Littlefild Publishers.

Foley, M., McPherson, G. ve McGillivray, D. (2009). Establishing Singapore as the Events and Entertainment Capital of Asia: Strategic Brand Diversification. *International Perspectives of Festivals and Events: Paradigms of Analysis* (ss. 53-64). Editörler Jane Ali-Knight, Martin Robertson, Alan Fyall ve Adele Ladkin. San Diego, CA: Elsevier.

Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Franklin, A. (2003). *Tourism: An Introduction*. London: Sage Publications.

Frost, N. (2015): Anthropology and Festivals: Festival Ecologies. *Ethnos*. 81(4): 569-583.

Getz, D. (1991). *Festivals, Special Events, and Tourism*. Van Nostrand Reinhold.

Getz, D. (2005). *Event Management and Event Tourism*. New York: Cognizant.

Getz, D. (2007). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. Oxford: Elsevier

Getz, D. (2008). Event Tourism: Definition, Evolution, and Research. *Tourism Management*. 29(2008): 403-428.

Getz, D. (2010). The Nature and Scope of Festival Studies. *International Journal of Event Management Research*. 5(1): 1-47.

Getz, D. (2012). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. London-New York: Routledge.

Getz, D. (2015). Events Higher Education: Management, Tourism and Studies. *The Routledge Handbook of Tourism and Hospitality Education* (ss.476-491). Editörler Dianne Dredge, David Airey ve Michael J. Gross. Oxon: Routledge

Getz, D. ve Page, S. (2016a). Progress and Prospects for Event Tourism Research. *Tourism Management*. 52: 593-631.

Getz, D. ve Page, S. (2016b). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. New York: Routledge.

Getz, D., Andersson, T. D., Armbricht, J. ve Lundberg, E. (2017). Definitions and Meanings of Value. *The Value of Events*. (ss.1-9). Editörler Erik Lundberg, John Armbricht, Tommy D. Andersson ve Donald Getz. Oxon: Routledge.

Gibson, C., Connel, J., Waitt, G. ve Walmsley, J. (2011). Extent and Significance of Rural Festivals. *Festival Places: Revitalising Rural Australia* (ss 3-24). Editörler Chris Gibson ve John Connell. Bristol: Channel View Publications.

Giddens, A. (2014). *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. Çev. İdris Şahin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Glaser, G., B. ve Strauss, L., A. (2006). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New Brunswick – London: A Division of Transaction Publishers.

Gold, J., R. ve Gold, M., M. (2005). *Cities of Culture: Staging International Festivals and the Urban Agenda*. Aldershot: Ashgate.

Goldblatt, J. (2011). *Special Events: A New Generation and the Next Frontier*. USA: Wiley.

Golob, A. ve Jakulin, T., J. (2014). Standardization and Classification of Events in Tourism Based on a Systematic Approach. *Singidunum Journal of Applied Sciences*. 11(1): 67-73.

Gorman-Murray, A. (2012). Queer Politics at Home: Gay Mens Management of the Public/Private Boundary. *New Zealand Geographer*. 68(2): 111–120.

Graham, M. (2002). Challenges from the Margins: Gay Tourism as Cultural Critique. *Gay Tourism. Culture, Identity and Sex* (ss. 17-41). Editörler Stephen Clift, Michael Luongo ve Carry Callister. London: Continuum.

Green, E., R. ve Maurer, L. (2015). *The Teaching Transgender Toolkit: A Facilitator's Guide to Increasing Knowledge, Decreasing Prejudice&Building Skills*. Ithaca, NY: Planned Parenthood of the Southern Finger Lakes.

Grosz, E. (1989). *Sexual Subversions: Three French Feminists*. Sydney: Allen – Unwin.

Grosz, E. (1994). *Volatile Bodies: Toward a Corporeal Feminisim*. Bloomington: Indiana University Press.

Guba, E., G. (1981). Criteria for Assessing the Trustworthiness of Naturalistic Inquiries. *Educational Communication and Technology Journal*. 29(2): 75-91.

Güleç-Solak, S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(1): 13-37.

Güney, F., M. ve Demircioğlu, F. (2015). LGBTT Bireylerin Buluşma Noktası Olarak Kullandıkları Mekânların Şehir Planlama Kapsamında İncelenmesi. *Planlama*. 25(2): 147-157.

Gürses, İ. ve Takımcı, D. (2013). Transgresyon ve Fotoğrafta Aşırılığın Estetiği: Witkin ve Serrano. *Doğu-Batı*. 16(15): 191-217.

Hall, C., M. ve Valentin, A. (2005). Content Analysis. *Tourism Research Methods: Integrating Theory with Practice*. (191-209). Editörler Brent W. Ritchie, Peter Burns, Catherine Palmer. Oxfordshire - Cambridge: CABI Publishing.

Hall, D. ve Hall, I. (1996). *Practical Social Research*. Londra: Macmillan Press.

Handelman, D. (1998). *Models and Mirrors: Towards an Anthropology of Public Events*. Oxford: Berghahn Books.

Hannam, K. ve Knox, D. (2010). *Understanding Tourism: A Critical Introduction*. London: Sage Publications.

Heerden, E. (2011). The social and Spatial Construction of Two South African Arts Festivals as Liminal Events. *South African Theatre Journal*. 25(1): 54-71.

- Heitmann, S. (2011). Authenticity in Tourism. *Research Themes for Tourism* (pp.45-58). Editörler Peter Robinson, Sine Heitmann ve Peter Dieke. Wallingford: CABI.
- Hekma, G. (1999). Amsterdam. *Queer Sites: Gay Urban Histories Since 1600* (ss. 61-88). Editör David Higgs. London: Routledge.
- Hekma, G. ve Duyvendak, J., W. (2011). Queer Netherlands: A Puzzling Example. *Sexualities*. 14(6): 625-631.
- Hernandez, A., C. (2010). Homomonument: A Public Space of Transgression. *Intercâmbio*. 7(8): 69-87.
- Hindle, (1994). Gay Communities and Gay Space in the City. *The Margins of the City: Gay Men's Urban Lives* (ss. 7-25). Editör Stephen Whittle. Aldershot: Arena.
- Hodes, S., Vork, J., Gerritsma, R. ve Bras, K. (2007). Amsterdam as a Gay Tourism Destination in the Twenty-First Century. *Tourism, Creativity and Development* (ss.179-188). Editörler Greg Richards ve Julie Wilson. Oxon: Routledge.
- Holcomb, B. ve Luongo, M. (1996). Gay Tourism in the United States. *Annals of Tourism Research*. 23(2): 711-713.
- Howe, A., C. (2001). Queer Pilgrimage: The San Francisco Homeland and Identity Tourism. *Cultural Anthropology*. 16(1): 35-61.
- Hughes, H. (1997). Holidays and Homosexual Identity. *Tourism Management*. 18(3): 3-7.
- Hughes, G. (1999). Urban Revitalization: The Use of Festive Time Strategies. *Leisure Studies*. 18(2): 119-135.
- Hughes, H. (2002). Gay Men's Holiday Destination Choice: A Case of Risk and Avoidance. *International Journal of Tourism Research*. 4: 299-312.
- Hughes, H., L. (2003). Marketing Gay Tourism in Manchester: New Market for Urban Tourism or Destruction of "Gay Space"? *Journal of Vacation Marketing*. 9(2): 150-163.
- Hughes, H., L. (2005). A Gay Tourism Market: Reality or Illusion, Benefit or Burden? *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*. 5(2-4): 57-74.

Hughes, L., H. (2006a). *Pink Tourism: Holidays of Gay Men and Lesbians*. Oxfordshire: CABI.

Hughes, L., H. (2006b). Gay and Lesbian Festivals: Tourism in the Change of Politics to Party. *Festivals, Tourism and Social Change* (ss. 238-254). Editörler David Picard ve Mike Robinson. Clevedon, GBR: Channel View Publications.

InterPride. (2016). InterPride PrideRadar Report 2016/17. https://c.ymcdn.com/sites/interpride.site-ym.com/resource/resmgr/docs/IP_Pride-Radar_2016-2017_Hig.pdf, (05.01.2018).

Jago, K., L. (1997). *Special Events and Tourism Behaviour: A Conceptualisation and an Emperirical Analysis From a Values Perspective*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Department of Hospitality, Tourism and Marketing Faculty of Business. Victoria University Avusturalya.

Jaimangal-Jones, D. (2014). Utilising Ethnography and Participant Observation in Festival and Event Research. *International Journal of Event and Festival Management*. 5(1): 39-55.

Janiskee, B. (1980). South Carolina's Harvest Festivals: Rural Delights for Day Tripping Urbanites. *Journal of Cultural Geography*. 1(1): 96-104.

Jennings, G., R. (2005). Interviewing: A Focus on Qualitative Techniques. *Tourism Reseach Methods: Integrating Theory with Practice* (ss. 99-117). Editörler Brent W. Ritchie, Peter Burns, Catherine Palmer. Oxfordshire - Cambridge: CABI Publishing.

Jepson, A. ve Clarke, A. (2015). Defining and Exploring Community Festivals and Events. *Exploring Community Festivals and Events* (ss.1-13). Editörler Allan Jepson ve Alan Clarke. Oxon: Routledge.

Johnston, L. (1998). *Body Tourism in Queered Streets: Geographies of Gay Pride Parade*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Department of Geography, University of Waikato New Zealand.

Johnston, L. (2001). (Other) Bodies and Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*. 28(1): 180-201.

Johnston, L. (2002). Borderline Bodies. Subjectivities, *Knowledges and Feminist Geographies: The Subjects and Ethics of Social Research* (ss. 75-89). Editörler Liz Bondi. Oxford: Rowman & Littlefield.

Johnston, L. (2005). *Queering Tourism: Paradoxical Performances at Gay Pride Parades*. Oxon: Routledge.

Johnston, L. ve Longhurst, R. (2010). *Space, Place and Sex: Geographies of Sexualities*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Johnston, L. ve Waitt, G. (2015). The Spatial Politics of Gay Pride Parades and Festivals: Emotional Activism. *The Ashgate Research Companion to Lesbian and Gay Activism* (ss. 105-119). Editörler David Paternotte ve Manon Trembla. London: Routledge.

Kaderli, Z. (2017). *Tarihsel ve Sosyo-Kültürel Bağlamı İçinde Beden ve Bedenleşme Deneyiminin Teorik Çerçevesi: Deneyim Merkezli Bir Bedenleşme ve Bedenleşme Deneyimine Dayalı Bir Kültür Yaklaşımına Doğru*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Kara, Z. (2016). Beden Sosyolojisinden Ölüm Sosyolojisine İnterdisipliner Bir Yaklaşım. *Beden Sosyolojisi* (ss. 23-43). Editör Kadir Canatan. İstanbul: Açılım Kitap.

Kates, S. ve Belk, R. (2001). The Meanings of Lesbian and Gay Pride Day: Resistance through Consumption and Resistance to Consumption. *Journal of Contemporary Ethnography*. 30(4): 392-429.

Kates, S., M. (2003). Producing and Consuming Gendered Representations: An Interpretation of the Sydney Gay and Lesbian Mardi Gras. *Consumption Markets & Culture*. 6(1): 5-22.

Kaya, İ. (2014). Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları. *Posseible*. 2 (4): 1-13.

Kaygalak, İ. (2011). Postmodern Eleştirilerin Coğrafi Düşünce ve Yeni Mekân Kavrayışları Üzerine Yansımaları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*. 9(1): 1-10.

Kılıç, S. (2009). Uzam mı, Uzay mı? Peki Mekân Ne? *Cogito*. 59: 48-60.

Kıray, B. M. (2005). *Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Klaic, D., Maughan, C., Bianchini, F. ve D’Arcier, B. (2014). *Festivals in Focus*. Budapest: Central European University Press.

Kowal, S. ve O’Connell, D., C. (2014). Transcription as a Crucial Step of Data Analysis *The Sage Handbook of Qualitative Data Analysis* (ss. 64-78). Editör Uwe Flick. Londra: Sage Publications.

Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Laine, M. (2000). *Fieldwork, Participation and Practice: Ethics and Dilemmas in Qualitative Research*. London: Sage Publications.

Lau, C. ve Li, Y. (2015) Producing a Sense of Meaningful Place: Evidence from a Cultural Festival in Hong Kong. *Journal of Tourism and Cultural Change*: 13(1):56-77.

Leal, J. (2016). Festivals, Group Making, Remaking and Unmaking. *Ethos*. 81(4): 584-599.

LeCompte, D., M. ve Goetz, P., J. (1982). Etnographic Data Collection in Evaluation Research. *Educational Evaluation and Policy Analysis*. 4(3): 387-400.

Lee, C., Lee, Y. ve Wicks, B., E. (2004). Segmentation of Festival Motivation by Nationality and Satisfaction. *Tourism Management*. 25(1): 61-70.

Ma, L. ve Lew, A., A. (2012) Historical and Geographical Context in Festival Tourism Development. *Journal of Heritage Tourism*. 7(1): 13-3.

MacCannell, D. (1999). *The Tourist a New Theory of The Leisure Class*. California: University of California Press.

Mackellar, J. (2013). Participant observation at Events: Theory, Practice and Potential. *International Journal of Event and Festival Management*. 4(1): 56-65

Macleod, N., E. (2006). The Placeless Festival: Identity and Place in the Postmodern World. *Festival, Tourism and Social Change: Remaking Worlds*. (ss. 1-32). Editörler David Picard ve Mike Robinson. Clevedon: Channel View Publications.

Markwell, K. (2002). Mardi Grass Tourism and the Construction of Sydney as an International Gay and Lesbian City. *GLQ, Journal of Gay and Lesbian Studies*. 8: 81-99.

Markwell, K. ve Waitt, G. (2009) Festivals, Space and Sexuality: Gay Pride in Australia, *Tourism Geographies*. 11(2): 143-168.

Markwell, K. ve Waitt, G. (2013). Events and Sexualities. *Research Themes for Events* (ss. 57-67). Editörler Rebecca Finkel, David McGillivray, Gayle McPherson ve Peter Robinson. Oxfordshire: CABI.

Markwell, K. ve Waite, G. (2015). Gay and Lesbian Tourism. *International Encyclopedia of the Social and Behavioural Sciences* (ss 637-643). Editör James Wright. Oxford: Elsevier.

Matheson, M., C. (2005). Festivity and Sociability: A Study of a Celtic Music Festival. *Tourism, Culture & Communication*. 5: 149-163.

Matheson, C., M. ve Tinsley, R. (2016). The Carnavalesque and Event Evolution: A Study of the Beltane Fire Festival. *Leisure Studies*. 35(1): 1-27.

Matthews, D. (2008). *Special Event Production: The Process*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Çev. Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

McFarland Bruce, K. (2016). *Pride Parades: How a Parade Changed the World*. New York: New York University Press.

McFarland, K. (2012). *Cultural Contestation and Community Building at LGBT Pride Parades*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Department of Sociology, University of North Carolina Chapel Hill.

Mepschen, P. (2016). The Culturalization of Everyday Life: Autochthony in Amsterdam New West. *The Culturalization of Citizenship: Belonging and Polarization in a Globalizing World* (ss.73-96). Editörler Jan Willem Duyvendak, Peter Geschiere ve Evelien Tonkens. London: Palgrave Macmillan.

Merriam, S., B. (2015). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Çev. Edi. Selahattin Turan. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Morgan, M. (2007). Festival Spaces and the Visitor Experience. *Social and Cultural Change: Making Space(s) for Leisure and Tourism* (ss. 113-130). Editörler Maria Casado-Diaz, Sally Everett ve Julie Wilson. Eastbourne, UK: Leisure Studies Association, pp. 113-130.

Mosse, G. (1971). Caesarism, Circuses, and Monuments. *Journal of Contemporary History*. 6(2): 167-182.

Nazlı, A. (2005). “Görünmeyen” Beden’den “Görünen” Beden’e: Beden’in Sosyolojisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 8(2): 71-87.

Nazlı, A. (2006). Bedenin Ölümü: Modern Öncesinden Postmoderne Beden ve Ölüm. *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. 16: 1-15.

Nealy, E., C. (2015). Gerçek Erkek Ayağa Kalkabilir mi Lütfen: Trans Erkeklerin Cinsiyetlendirilmiş Performansı. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*. 3: 213-233.

Neuman, W., L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev. Sedef Özge. Ankara: Yayınodası Yayıncılık.

Nicholson, R. ve Pearce, D., G. (2001). Why Do People Attend Events: A Comparative Analysis of Visitor Motivations at Four South Island Events. *Journal of Travel Research*. 39: 449-460.

Odabaşı, Y. (2016). *Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma*. İstanbul: Aura Kitapları.

Okunmuş, E. (2016). Bedene Müdahelenin Sosyolojisi. *Beden Sosyolojisi* (ss. 45-65). Editör Kadir Canatan. İstanbul: Açılım Kitap.

Olson, E., D. (2017) An Exploration of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Pride Festival Sponsors. *Journal of Convention & Event Tourism*. 18(1): 60-73.

Padilla, M., B. (2007). “Western Union Daddies” and Their Quest for Authenticity: An Ethnographic Study of the Dominican Gay Sex Tourism Industry. *Journal of Homosexuality*. 53(1-2): 241-275.

Page, S., ve Connell, J. (2012). Introduction. *The Routledge Handbook of Events* (ss.1-23). Editörler Stephen J. Page ve Joanne Connell. London: Routledge.

Patton, Q., M. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. London: Sage Publications.

Patton, Q., M. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. London: Sage Publications.

Permezel, M. ve Duffy, M. (2007). Negotiating Cultural Difference in Local Communities: The Role of the Body, Dialogues and Performative Practices in Local Communities. *Geographical Research*. 45(4): 358–375.

Pernecky, T. (2013). Events, Society, and Sustainability: Five Propositions. *Events, Society and Sustainability: Critical and Contemporary Approaches* (ss. 15-30). Editörler Tomas Pernecky ve Michael Lück. Oxon: Routledge.

Picard, D., ve Robinson, P., M. (2006). Remaking World: Festivals, Tourism and Change. *Festival, Tourism and Social Change: Remaking Worlds* (ss. 1-32). Editörler David Picard ve Mike Robinson. Clevedon: Channel View Publications.

Pielichaty, H. (2015). Festival Space: Gender, Liminality and the Carnavalesque. *International Journal of Event and Festival Management*. 6(3): 235-250.

Piette, A. (1992). Play, Reality and Fiction: Toward a Theoretical and Methodological Approach to the Festival Framework. *Qualitative Sociology*. 15(1): 37-52.

Polchin, (1997). Having Something to Wear: The Landscape of Identity on Christopher Street. *Queers in Space: Communities, Public Space, Sites of Resistance* (ss. 381-390). Editörler Gordon Brent Ingram, Anne-Marie Bouthillette ve Yolanda Retter. Seattle: Bay Press.

Poria, Y. (2006). Assessing Gay Men and Lesbian Women's Hotel Experiences: An Exploratory Study of Sexual Orientation in the Travel Industry. *Journal of Tourism Research*. 44: 327-334.

Poria, Y. (2007). An Israeli Lesbian's Travel Experiences: A Heterosexual Man's Interpretation of Her Diary. *Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience* (ss. 251-262). Editörler Annette Pritchard, Nigel Norgan, Irena Ateljevic ve Candice Harris. Wallingford: Cabi.

Prentice, R. ve Andersen, V. (2013). Festival as Creative Destination. *Annals of Tourism Research*. 30(19):7-30.

Pride Amsterdam. *Pride Amsterdam 2018*.
<https://pride.amsterdam/?lang=en>, (5.1.2018).

Pritchard, A. ve Morgan, N. (2011). Tourist Bodies, Transformation and Sensuality. *The New Politics of Leisure and Pleasure* (ss. 153- 168). Editörler Peter Bramham ve Stephen Wagg. London: Palgrave Macmillan.

Pritchard, A., Morgan, N. ve Sedgley, D. (1998). Reaching out to the Gay Tourist: Opportunities and Threats in an Emerging Market Segment. *Tourism Management*. 19(3). 273-282.

Pritchard, A., Morgan, N., Ateljevic, I. ve Harris, C. (2007). Editors' Introduction: Tourism, Gender, Embodiment and Experience. *Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience* (ss. 1-12). Editörler Annette Pritchard, Nigel Norgan, Irena Ateljevic ve Candice Harris. Wallingford: Cabi.

Puar, J., K. (2002). Circuits of Queer Mobility: Tourism, Travel and Globalization. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*. 8(1-2): 101-137.

Quilley, S. (1997). Constructing Manchester's New Urban Village: Gay Space in the Entrepreneurial City. *Queers in Space: Communities, Public Places, Sites of Resistance* (ss. 275-292). Editörler Gordon Brent Ingram, Anne-Marie Bouthillette ve Yolanda Retter. Seattle: Bay Press.

Quinn, B. (2009). Festivals, Events and Tourism. *The SAGE Handbook of Tourism Studies* (ss. 483-503). Editörler Tazim Jamal ve Mike Robinson. London: Sage Publications.

Quinn, B. ve Wilks, L. (2013) Festival Connections: People, Place and Social Capital. *Exploring the Social Impacts of Events* (ss. 15-30). Editörler Greg Richards, Marisa P., de Brito ve Linda Wilks. Oxon: Routledge.

Ravenscroft, N. ve Gilchrist, P. (2009). Spaces of Transgression: Governance, Discipline and Reworking the Carnavalesque. *Leisure Studies*. 28(1): 35-49.

Ravenscroft, N. ve Matteucci, X. (2003). The Festival as Carnavalesque: Social Governance and Control at Pamplona's San Fermin Fiesta. *Tourism, Culture & Communication*. 4: 1-15.

Ribeiro, F., N. ve Foemmel, W., E. (2012). Participant Observation. *Handbook of Research Methods in Tourism: Quantitative and Qualitative Approaches* (ss. 377-391). Editörler Larry Dwyer, Alison Gill ve Neelu Seetaram. Cheltenham: Edward Elgar.

Richards, G. ve Palmer, R. (2010). *Eventful Cities: Cultural Management and Urban Revitalisation*. Butterworth Heinemann: Oxford.

Richards, C., Bouman, W., Seal, I., Barker, J., Nieder, T. ve T'Sjoen, G. (2016). Non-binary or Genderqueer Genders. *International Review of Psychiatry*. 28(1): 95-102.

Richardson, D. (2005). Desiring Sameness? The Rise of a Neoliberal Politics of Normalisation. *Antipode*. 37(39). 515-535.

Rojek, C. (1999). *Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory*. London: Sage Publications.

Rushbook, D. (2002). Cities, Queer Space and the Cosmopolitan Tourist. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*. 8: 183-206.

Rushbook, D. (2005). Cities and Queer Space: Staking a Claim to Global Cosmopolitanism. *Rethinking Commodification: Cases and Readings in Law and Culture* (ss. 199-211). Editörler Martha Ertman ve Joan C. Williams. New York: New York University Press.

Santino, J. (1994). *All Around the Year: Holidays and Celebrations in American Life*. Urbana-Chicago: University of Illinois Press.

Sart, G. (2017). Gözlem. *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. (ss. 219-230). Editörler Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt. Ankara: Anı Yayıncılık.

Saruhan, Ş., C. ve Özdemirci, A. (2013). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. İstanbul: Beta

Sassatelli, M. (2011). Urban Festivals and the Cultural of Public Sphere: Cosmopolitanism Between Ethics and Aesthetics. *Festivals and the Culture Public Sphere* (ss. 12-28). Editörler Liana Giorgi, Monica Sassatelli ve Gerard Delanty Oxon: Routledge.

Schechner, R. (2004). Carnival (Theory) after Bakhtin. *Carnival: Culture in Action – the Trinidad Experience* (ss.3-12). Editör Milla Riggio. New York ve Londra: Routledge.

Schick, C., İ. (2000). *Batının Cinsel Kıyısı: Başkacılıklı Söylemde Cinsellik ve Mekânsallık*. Çev. Gamze Sarı ve Savaş Kılıç. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Praticce*. London: Sage Publications.

Schreier, M. (2014). Qualitative Content Analysis. *The Sage Handbook of Qualitative Data Analysis* (ss. 170-183). Editör Uwe Flick. Londo: Sage Publications.

Seggie, F., N. ve Bayyurt, Y. (2017). Nitel Araştırma Yöntemi. *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. (ss. 11-22). Editörler Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sender, K. (2004). *Business, not Politics: The Making of Gay Marketing*. New York: Columbia University Press.

Sharpe, E., K. (2008). Festivals and Social Change: Intersections of Pleasure and Politics at a Community Music Festival. *Leisure Sciences*. 30(3): 217-234.

Sharpley, R. ve Stone, P., R. (2012). Socio-cultural Impacts of Events: Meanings, Authorized Transgression and Socio Capital. *The Routledge Handbook of Events* (ss. 347-361). Editörler Stephen J. Page ve Joanne Connell. Londra: Routledge.

Shenton, A., K. (2004). Strategies for Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. *Education for Information*. 22: 63-75.

Shim, C. S. (2013). *Postmodern Tourism As Signification: Definitional Constructs Of Authenticity In The Context Of Tourism And Their Influence On The Urban Tourist Experience*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Illinois: University of Illinois at Urbana-Champaign.

Shone, A. ve Parry, B. (2004). *Successful Event Management: A Practical Handbook*. London: Thompson Learning.

Simmel, G. (2003). *Modern Kültürde Çatışma*. Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı, Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.

Skeggs, B. (1999). Matter out of Place: Visibility and Sexualities in Leisure Spaces. *Leisure Studies*. 18(3): 213-232.

Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram*. Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. İstanbul: Babil Yayınları.

Smith, R., J. (1972). Festival and Celebrations. *Folklore and Folklife: An Introduction* (ss. 159-1972). Editör Richard M. Dorson. Chicago: The University of Chicago Press.

Socolov, E. (1997). Feast. *Folklore an Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art* (ss. 285-287). Editör Thomas A. Green. California: ABC-CLIO. 0.

Southall, C. ve Fallon, P. (2011). LGBT Tourism. *Research Themes for Tourism* (ss. 218-232). Editörler Peter Robinson, Sue Heitmann ve Peter Dieke. Wallingford: CABI.

Sözen, Ü. (2015). Etnik Kimlik Siyaseti ve Festivaller: Munzur Festivali'nde Kolektif Aidiyetlerin Yeniden Üretimi ve Kimliğin Çatışmalı Görünümleri. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12: 118-138.

Spee, L. (2017). Amsterdam Gets the Pride it Deserves. *Gay News*.

Steiner, J. C. ve Reisinger, J. (2006). Understanding Existential Authenticity. *Annals of Tourism Research*. 33(2): 299-318.

Şahin, İ. (2008). Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik. *AÜİFD XLIX*. 2: 269-285.

Şahin, İ. (2009). Eşikte Yaşamak: Bir Kadın Tecrübesi Olarak Göç ve Ritüel. *Turkish Studies*. 4(8): 2057-2081.

Tassiopoulos, D. (2005). Events-An Introduction. *Event Management: A Professional and Development Approach* (ss. 2-36). Editör Dimitri Tassiopolus. South Africa: Juta Academic.

Taylor, J. (2014). Festivalizing Sexualities: Discourse of “Pride”, Counter-discourses of “Shame”. *The Festivalization of Culture* (ss. 27-48). Editörler Andy Bennetti Jodie Taylor ve Ian Woodward. Surrey: Ashgate.

Tribe, J. (2004). Knowing About Tourism – Epistemological Issues. *Qualitative Research in Tourism: Ontologies, Epistemologies and Methodologies* (ss. 46–62). Editörler Jenny Phillimore ve Lisa Goodson. London: Routledge.

Turner, S., B. (2008). *The Body & Society*. Los Angles-London: Sage Publications.

Turner, V. (1991). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. New York: Cornell University Press.

UNWTO, Global Report on LGBT Tourism. (2012). *The Economics of LGBT Tourism*. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/978928441458>, (08.01.2018).

UNWTO, Second Global Report on LGBT Tourism (2017). *What is LGBT Tourism*. http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/lgtb_report_compressed_0.pdf, (20.07.2017).

Urry, J. (2003). The Sociology of Tourism. *Classic Review in Tourism* (ss. 9-21). Editör Chris Cooper. Clevedon: Channel View Publications.

Valentine, G. (1996). (Re)negotiating the Heterosexual Street: Lesbian Productions of Space. *BodySpace: Destablizing Geographies of Gender and Sexuality* (ss. 146-155). Editör Nancy Duncan. London-New York: Routledge.

Valentine, G. (2002). Queer Bodies and The Production of Sapce. *Handbook of Lesbian and Gay Studies* (ss. 145-160). Editörler Diane Richardson ve Steven Seidman. London: Sage Publications.

Van Gennep, A. (2004). *The Rites of Passage*. London: Routledge.

Veijola, S. ve Jokinen Eeva. (1994). The Body in Tourism. *Theory, Culture and Society*. 11: 125-151.

Visser, G. (2002). Gay Tourism in South Africa: Issues from the Cape Town Experience. *Urban Forum*. 13(1): 85-94.

Vorobjovas-Pinta, O. ve Hardy, A. (2015). The Evolution of Gay Tourism Research. *International Journal of Tourism Research*. 18(4): 409-416.

Wagen, L. ve White, L. (2010). *Events Management: For Tourism, Cultural, Business and Sporting Events*. Frenchs Forest, NSW: Pearson Education.

Waitt, G. (2008). Urban Festivals: Geographies of Hype, Helplessness and Hope. *Geography Compass*. 2(2): 513-537.

Waitt, G. (2012). Queer Perspectives on Tourism Geographies. *The Routledge Handbook of Tourism Georaphies* (ss. 82-89). Editör Julie Wilson. London: Routledge.

Waitt, G. ve Gorman-Murray, A. (2008). Camp in the Country: Re-negotiating Sexuality and Gender Through a Rural Lesbian and Gay Festival. *Journal of Tourism and Cultural Change*. 6(3): 185-207.

Waitt, G. ve Gorman-Murray, A. (2011). ChillOut: A Festival “Out”in the Country. *Festival Places: Revitalising Rural Australia* (ss 209-226). Editörler Chris Gibson ve John Connell. Bristol: Channel View Publications.

Waitt, G. ve Markwell, K. (2014). *Gay Tourism: Culture and Context*. London-New York: Routledge.

Waitt, G. ve Stapel, C. (2011). “Fornicating on Floats”? The Cultural Politics of the Sydney Mardi Gras Parade Beyond the Metropolis. *Leisure Studies*. 30(2): 197-216.

Waite, G., Markwell, K. ve Gorman-Murray, A. (2008). Challenging Heteronormativity in Tourism Studies: Locating Progress. *Progress in Human Geography*. 32(6): 781-800.

Wang, N. (1999). Rethinking Authenticity in Tourism Experience. *Annals of Tourism Research*. 26(2): 349-370.

Wang, N. (2000). *Tourism and Modernity: A Sociological Analysis*. Oxford: Pergamon.

Waterman, S. (1998). Carnivals for Elites? The Cultural Politics of Art Festivals. *Progress in Human Geography*. 22(1): 54-74.

Waters, W. (1994). *Modern Sociological Theory*. London: Sage Publications.

Weeden, C., Lester, J. ve Jarvis, N. (2016). Lesbians and Gay Men's Holiday Motivations, Perceptions and Constraints: A Case Study of Cruise Vacation Choice. *Journal of Homosexuality*. 63(8): 1068-1085.

Wilson, J., Arshed, N., Shaw, E. ve Pret, T. (2017). Expanding the Domain of Festival Research: A review and Research Agenda. *International Journal of Management Reviews*. 19: 195-213.

Wiltshier, P., ve A. Cardow (2001). The Impact of the Pink Dollar: Wellington as a Destination for the Gay Market. *Pacific Tourism Review*. 5: 121-30.

Wolf, S. (2012). *Cinsellik ve Sosyalizm*. Çev. Kıvanç Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Yardımcı, S. ve Güçlü, Ö. (2016). Giriş: Queer Tahayyül. *Queer Tahayyül* (ss. 17-25). Editörler Sibel Yardımcı ve Özlem Güçlü. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yin, R., K. (2011). *Qualitative Research From Start to Finish*. New York: Guilford Press.

EKLER

Ek 1: Derinlemesine Görüşmeler ve Katılımcılarla İlgili Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Etnik Köken	Uyruk	Eğitim	Cinsiyet Kimliği	Cinsel Yönelim	Meslek	Gelir Aylık/Yıllık
Katılımcı 1	52	Karışık	Hollanda	Lisans	Erkek	Gey	Akademisyen	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 2	32	Beyaz	Brezilya	Lisans	Erkek	Gey	Kredi Kontrol Koordinatörü	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 3	38	Asya	Güney Kore	Lisans	Erkek	Gey	Pasta Şefi	40 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 4	26	Türk	Türkiye	Lisans	Kadın Cisgender	Lezbiyen	Akademisyen	2 Bin Euro Aylık
Katılımcı 5	40	Türk	Almanya	Yüksek Lisans	Non-binary	Gey	Oyuncu	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 6	35	Türk	Türkiye	Lisans	Kadın	Heteroseksüel	Oyuncu	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 7	29	Türk	Türkiye	Lisans	Erkek	Gey	Avukat	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 8	18	Beyaz	Almanya	Lise	Kadın	Biseksüel	Hasta Bakıcı	500 Euro Aylık
Katılımcı 9	33	Türk	Türkiye	Yüksek Lisans	Erkek	Gey	Mali Müşavir	30 Bin Euro Yıllık

Ek 1 Tablo Devamı								
Katılımcı 10	33	Beyaz	İngiltere	Yüksek Lisans	Erkek	Gey	Araştırmacı	40 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 11	33	Avrupa	Almanya	Lisans	Erkek	Gey	Yazar	40 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 12	54	Beyaz	Hollanda	Lise	Trans Kadın	Heteroseksüel Değil	Yaşam Koçu	2 Bin Euro Aylık
Katılımcı 13	58	Avrupa	Belçika	Lisans	Erkek	Gey	İşyeri Sahibi	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 14	68	Beyaz	Hollanda	Yüksek Lisans	Erkek	Gey	Emekli Akademisyen	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 15	28	Afrika	Uganda	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Halkla İlişkiler Uzmanı	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 16	25	Asya	Güney Kore	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Blogger	1800 Euro Aylık
Katılımcı 17	27	Alman	Almanya	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Proje Koordinatörü	2 Bin Euro Aylık
Katılımcı 18	18	Avrupa	Polonya	Lise	Kadın	Biseksüel	Garson	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 19	51	Hollanda	Hollanda	Lisans	Trans Erkek	Heteroseksüel	Memur	Belirtmek İstemedi

Ek 1 Tablo Devamı								
Katılımcı 20	34	Hollanda	Hollanda	Lisans	Kadın	Biseksüel	İletişim uzmanı	60 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 21	47	Fransız	Fransa	Lisans	Erkek	Gey	Terapist	30 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 22	37	Latin	Hollanda	Lisans	Erkek	Gey	Garson	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 23	32	Afrika	Güney Afrika	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Belirtmek İstemedi	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 24	27	Balkan Göçmeni	Türkiye	Lisans	Queer	-	Öğrenci	1500 TL Aylık
Katılımcı 25	36	Kürt	Hollanda	Ön Lisans	Erkek	Gey	Memur	1700 Euro Aylık
Katılımcı 26	34	Türk	Hollanda	Lisans	Erkek	Heteroseksüel	Mühendis	1500 Euro Aylık
Katılımcı 27	40	Beyaz	Brezilya	Yüksek Lisans	Erkek	Gey	Profesör	50 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 28	36	Kürt	Türkiye	Yüksek Lisans	Kadın	Heteroseksüel	Mühendis	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 29	42	Beyaz	Hollanda	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Sağlık Teknikeri	Belirtmek İstemedi

Ek 1 Tablo Devamı								
Katılımcı 30	36	Alman	Almanya	Lise	Erkek	Gey	Tekniker	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 31	42	Avrupa	Belçika	Lisans	Erkek	Gey	Uzman	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 32	44	Latin Karayipler	Hollanda	Lisans	Erkek	Gey	Uzman	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 33	28	Kürt	Hollanda	Yüksek Lisans	Erkek	Gey	Memur	Ortalama 40 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 34	29	Türk	Hollanda	Lisans	Erkek	Gey	Muhasebe Müdürü	Belirtmek İstemedi
Katılımcı 35	32	Beyaz	Belirtmek İstemedi	Lisans	Erkek	Gey	Oyuncu	45 Bin Euro Yıllık
Katılımcı 36	42	Beyaz	Hollanda	Yüksek Lisans	Kadın	Lezbiyen	Yönetici	Ortalama 50 – 100 Bin Euro Arası Yıllık
Katılımcı 37	28	Alman	Almanya	Lisans	Kadın	Lezbiyen	İç Mimar	2 Bin Euro Aylık
Katılımcı 38	24	Beyaz	Hollanda	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Seyahat Bloggerı	500 Euro Aylık
Katılımcı 39	24	Asya	Hollanda	Lisans	Kadın	Lezbiyen	Belirtmek İstemedi	Ortalama 15 Bin Euro Yıllık

Ek 1 Tablo Devamı								
Katılımcı 40	25	Beyaz	Hollanda	Lisans	Kadın	Biseksüel	Öğrenci- Yarı Zamanlı Müze Çalışanı	Belirtmek İstemedi

Ek 1 Açıklamalar: Katılımcılara sorulan kişisel bilgiler arasında yer alan çalışma durumları (hâlihazırda bir işte çalışıp çalışmadıkları) ve engel durumları Ek 1 Tablo'da verilmemiştir. Çalışma durumlarında katılımcı 6 ve katılımcı 24 araştırmada veri toplandığı sırada çalışmadığını belirtmiştir. Engel durumlarında ise sadece katılımcı 35 şeker hastası olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı 1 ve katılımcı 23 arası görüşmeler Amsterdam Pride haftasında yüz yüze yapılmıştır. Katılımcı 24 ve katılımcı 29 arası görüşmeler skype üzerinden, katılımcı 30 ve katılımcı 40 arası görüşmeler ise e-posta aracılığı ile toplanmıştır. Katılımcı 24 ve katılımcı 40 arası görüşmeler Ağustos – Kasım 2018 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerde sorulan kişisel bilgiler etnik köken-uyruk, cinsiyet-cinsel yönelim, meslek-gelir sorularına verilen yanıtlar değiştirilmeden katılımcıların ifade ettikleri şekilde aktarılmıştır.

EK 2: Amsterdam Pride 2017 Festival Programı

Etkinlik Adı	Etkinlik Tarihi - Saati	Etkinlik Yeri
Milkshake Festivali	29-30 Temmuz 2017	Westerpark
Pride Walk Amsterdam	29 Temmuz 2017 - 11.00	Homomonument,
Youth Pride Walk & Park	29 Temmuz 2017 - 11.30	North Holland
Pride Park – Açılış Partisi	29 Temmuz 2017 - 13.00	Vondelpark, 1071
TransPride	30 Temmuz 2017 17.00-23.30	Generator, MaUritskade 57
Pride at the Beach Parade Açılış Partisi	31 Temmuz 2017 - 15.00	Zandvoort
Pride at the Beach Photo Expo Rene Zuiderveld	31 Temmuz 2 Ağustos 2017	Zandvoorts Museum,
Pride at the Beach Dance	1 Ağustos 2017 - 16.00	Mango's Beach Bar Zandvoort,
Pride Oost Festival	2 Ağustos 2017 15.00-21.30	Javaplein
Amsterdam Rainbow Dress Gösterisi	2 Ağustos 2017 15.00	Amsterdam Museum
Pride at the Beach Closing Party	2 Ağustos 2017 - 16.00	Club Nautique Zandvoort, Zandvoort
Pride at the Beach Dykes & Dogs Walk	2 Ağustos 2017 - 19.00	Zandvoort
Open Air Cinema	2-4 Ağustos 2017 21.30-23.30	Nieuwmarkt

EK 2 Tablo Devamı		
Senior Pride Concert	3 Ağustos 2017 - 18.00	Paleis Van de Weemoed
HeBiHo VrijMiBo Disco	4 Ağustos 2017 - 17.00	Amstelveld
Sports Pride Etkinlikleri	4 Ağustos 2017	
Squash Tournament	09.00-18.00	Frans Otten Stadion, IJsbaanpad 43
Bridge Drive	15.00-22.30	Hotel Casa 400, Eerste Ringdikstraat 4
Tennis Toss	16.00-21.00	Amstelpark Koenenkade 8
Love Swims	16.30-21.00	Roeicentrum Berlagebrug
Love Fun Triatlon	17.00-20.00	Roeicentrum Berlagebrug
Drag Olympics	18.00-19.00	Westermarkt
Pride Run	19.30-22.00	Sporthal Zeeburg, Insulindeweg 1001
Rugbyclinic	19.30-21.00	Westerpark
Sokak Partileri	4 – 6 Ağustos 2017 16.00 – 00.00	Farklı Sokaklarda
Canal Parade,	5 Ağustos 2017 13.00 – 17.00	Grachtengordel
Dykes on Bikes	6 Ağustos 2017 09.30 – 17.00	Omgeving Amsterdam
Lesbian History Tour	6 Ağustos 2017 11.00 – 15. 30	Mozes en Aronkerk, Waterlooplein 207
Amsterdam Pride Kapanış Partisi	6 Ağustos 2017 14.00 – 22.00	Dam Meydanı

EK 3: Canal Parade Etkinliğine Katılan Tekneler

Numara	Tekne Adı
1	Stichting Amsterdam Gaypride
2	Gemeente Amsterdam
3	Dolly bellefleur & friends
4	Legally Gay
5	COC Nederland
6	Brandweer Nederland
7	OUTtv Media
8	Nederlandse Rode Kruis
9	Cordaan
10	Stichting 3 Layers of Equality
11	ARC Lowlanders
12	Ministerie van Defensie
13	AHF Europe
14	Stichting Vrijheid Werkt! / VVD
15	JoopeA Foundation
16	Disco Dolly
17	Philips
18	Poz&Proud
19	Roze 50+
20	Roze in Blauw Nederland
21	Drag Queens United
22	Pink Marrakech
23	PwC
24	Luna Lunettes' Variété
25	Astare / 113 online
26	Bodytalk Gaybar Utrecht
27	TransUnited powered by COC Amsterdam
28	Scouting Nederland
29	Café t Mandje
30	Mister B Leather & Rubber
31	D66
32	Stichting FunX
34	W Amsterdam
35	Bar de Regenboog
36	BNNvara
37	Upstream Amsterdam
38	Landelijk Netwerk Biseksualiteit
39	Stichting Lellebel
40	Proud people LHBTIQ & Diversiteits netwerk van HVO-Querido
41	P&G292
42	KPN

Ek 3 Tablo Devamı	
43	Aids Fonds
44	Cat Carpenters
45	Make America Gay Again
46	SafeHavenBaarsjes/Stichting SecretGarden
47	Carbon Events
48	GroenLinks / RozeLinks
49	Vodafone
50	Henk Dal
51	Different Backgrounds Same Values
52	Stichting PANN
53	JACK
54	Google
55	Rabobank - Rainbow
56	LetsBeOpen
57	OLVG - SLAZ
59	Ambulance Amsterdam
60	Radio Decibel
61	Circus Herman Renz
62	Cafe 't Achterom
63	A.S.V. Gay
64	Waternet
65	PvdA Roze Netwerk
66	De Nederlandsche Bank
67	De Kasteelboot
68	GGD Amsterdam soa-polikliniek
69	ING Bank
70	Uber
71	Stichting The Loveboat Zwolle
72	PinkHockey Amsterdam
73	Ministerie van Veiligheid en Justitie
74	Pink Pillow powered by visitBerlin
75	Luchthaven Schiphol
76	Roze Zaterdag 2018 - Gouda
77	Partij voor de Dieren
78	Loetje Groep
79	Stichting Dance4life
80	A'DAM Toren

Ek 3 Tablo Açıklamalar: Ek 3 Canal Parade etkinliğine katılan teknelerin listesi, Amsterdam Pride resmi facebook sayfasında yayınlanan Canal Parade etkinliğine ait görsellerden oluşturulmuştur. Amsterdam Pride resmi facebook sayfasında Canal Parade etkinliğine katılan tekne sayısı 80 olarak belirtilse de 5 Ağustos 2017 tarihinde Canal Pride festivaline 78 adet teknenin katıldığı görülmüştür. Amsterdam Pride resmi facebook sayfasında da 33 ve 58 numaralı teknelere ait görseller yer almamaktadır. Bu durumun nedeni ile ilgili Amsterdam Pride organizasyon ekibine atılan e-postalardan yanıt alınamamıştır.

EK 4: Ulaşılan Temalar ve Alt Temalar Listesi

Tema 1: Katılım Motivasyonları

- Eğlence
 - Partilere Katılmak
 - Dans Etmek
- Kutlama
 - Gurur
 - Özgürlük
- Sosyalleşme
 - Yeni İnsanlarla Tanışmak
 - Aile-Arkadaş ile Katılmak
 - Topluluk ile Bir Arada Olmak
- Politik
 - Protesto-Mücadele
 - Dayanışma
 - Eşit Hak Talebi
 - Kimliğini Göstermek

Tema 2: Gey Dostu Destinasyon Olarak Amsterdam

- Gey ve Lezbiyen Vatandaşlara Sağlanan Yasal Haklar
- (Yerel Halk) Açık Fikirli, Kabullenici, Hoşgörülü
- Kuir Mekân
 - Açık Mekân
 - Fiziksel Sınırların Olmayışı
- Etkinliklerin Kent Merkezinde Olması
- Özgürleşme ve Güvende Olma
 - Özel Sektör-Devlet Desteği
 - Ev Hissi
 - Kentin Kuir Görünürlüğü

Tema 3: Amsterdam Pride Festivali'nde Bedensel ve Mekânsal İfade Alanları

- Kuiriz-Buradayız: Karnavalesk Beden
 - Yarı Gerçek Yarı Oyunsu Yeni Bir Yaşam Formu
 - Gündelik Hayatın Normallüğünün Sorgulanması
 - Dayatmaları Eğlenerek Yermek (Drag Queen)

- Gündelik Yaşamın Hem İçinde Hem Dışında Performanslar
- Transgresyon
- Gösterişli, Yaratıcı, Ölçsüz, Farklı ve Absürt
- Canal Parade – Homomonument Anıtı
- Ben Neysem Oyum! Eşiksel Alanda Otantik Beden
 - Eşiksel Alan ve Varoluşsal Otantiklik
 - İçsel Otantiklik (Sınırlı Bir Zamanda)
 - Öz Kimlik: Özgür Olma-Kendi Gibi Olabilme
 - Bedensel Hisler: Eğlenme – Dans Etme
 - Kişilerarası Otantiklik (Sınırlı Bir Zamanda)
 - Benzer Düşünce Yapısına Sahip İnsanlarla Bir Araya Gelme
 - İletişimi Kuvvetlendirme
 - Yeni İnsanlarla Tanışma
- Biz de Sizler Gibi Normal İnsanlarız: Normal Beden
 - Bedenin Normallliği ve Sıradanlığını Gösterme; Kabullenilme
 - Heteroseksüel Toplumla Gündelik Hayatın Benzerliği
 - Karnavalesk Bedenden Farklı Olmak
- Bir Aradayız Yalnız Değiliz: Kolektif Kimlik ve Mekân Aidiyeti
 - Yalnızlık ve Dışlanmışlık Hissinin Yok Olması
 - Bir Arada Görünür ve Güçlü Olmak
 - Sınırların Kalkması – Bütünleşmek
 - Bir Arada Eğlenmek, Mücadele Etmek, Dayanışma Göstermek
 - Mekân Aidiyeti

Tema 4: Heteroseksüel Turist Bakışında Bakılan (Pasif) Beden ve Sembolik Mekânsal Sınırlar

- Heteroseksüel Turist Bakışının Olumsuz Etkisi
 - Hayvanat Bahçesi
 - Farklı Olanı Görmek, Eğlenmek
 - Çatışan Beden
 - Sembolik Sınırı Olan Bakış
- Heteroseksüel Turist Bakışı ve Algı
- Heteroseksüel Turist Bakışı ve Festivalin Olumlu Etkisi

Tema 5: Politik Hareketten Eğlence Festivaline: Amsterdam Pride Festivali

- Nereden Geldik Nereye Gidiyoruz?
 - Turizm ile Politik Odağını Kaybeden Pride
 - LGBT Hak ve Özgürlüklerden Uzaklaşma
 - Festival Sonrası Heteroseksüel Kültürel Sahayı Devam Ettirme
 - Konaklama ve Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Artan Fiyatlar
 - LGBT Tarihini Bilmemek
 - Sponsorlar
 - Normalleştirme ve Asimilasyon
- Yeni Eylemlilik ve Eğlence Anlayışı: Eğlencesi de Politik
 - Festivalin Sosyal Etkilerinin LGBT Yaşam Tarzına Etkileri
 - Olumsuz Algıların Yıkılması
 - Kabullenilme
 - Normal Algılanma, Görünürlük ve Farkındalık Kazanma
 - Rahat İfade Alanı
 - Mesajın Yayılması
 - Geylere Özgü Bir Etkinlikten Kuir Festivale
 - LGBT Haklarına İlişkin Farkındalıkların Artması
 - Eğlence ile Destek Olan Kişi Sayısının Artması
- Festivalin Tüketici Özneleri: Gey Bedenler
 - Kapsayıcı Olmayan Beden Sunumu
 - Çekici, Beyaz ve Varlıklı Gey Bedenler
 - Homonormatif bakış
 - Aidiyet sorgulaması
 - LGBT Kültürüne Özgü Olmayan Ticari Kaygı Etkisi
 - Daha Kapsayıcı ve Bütünleştirici Bir Festivale Doğru